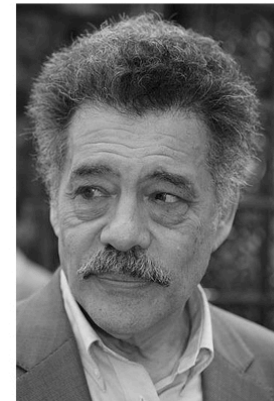


**A LÁTÓHATÁR – ÚJ LÁTÓHATÁR
FOLYÓIRATBAN MEGJELENT
ELBESZÉLÉSEK
ANTOLÓGIÁJA**

IV. KÖTET – 1980–1989



Barangoló Kiadó

*Máriának,
Mersének és Somának*

A LÁTÓHATÁR-ÚJ LÁTÓHATÁR
FOLYÓIRATBAN MEGJELENT
ELBESZÉLÉSEK
ANTOLÓGIÁJA

IV. KÖTET – 1980–1989

Barangoló Kiadó

Pilisszentkereszt

2015

© SZEREDI PÁL (SZERKESZTŐ), 2015

A könyv megjelenését támogatta a *Magyar Művészeti Akadémia*.

A kiadvány egészének és részleteinek kereskedelmi célú sokszorosítása, reprodukálása kizárólag a kiadó írásos hozzájárulásával lehetséges.


MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Kiadó: Barangoló Kft.

Felelős kiadó: Szeredi Mária

ISBN 978-615-80180-4-3

ELŐSZÓ

Az 1945 utáni népi emigráció Európában maradt tagjai 1950 novemberében indították útjára a Látóhatár című irodalmi-társadalompolitikai folyóiratot, amely negyven éven keresztül meghatározó fóruma volt a nemzeti gondolat, az értékes, minőségi emigráns irodalom megjelenésének. A belső ellentétektől terhelt, a megélhetés feltételeit megteremteni igyekvő emigrációban folyóiratot készíteni nagyon nehéz és főként kockázatos feladat volt. Nemcsak az indítása, de nemkülönben a fenntartása is idegőrlő napokat eredményezett szerkesztőinek. A Látóhatár, majd 1958-tól az Új Látóhatár azonban negyven évfolyamon keresztül megőrizte meghirdetett elvét, toleráns, ugyanakkor a nemzete iránt elkötelezett maradt.

A folyóirat felvonultatta hasábjain a magyar emigrációs szépírók és közéleti gondolkozók színe-javát. Szélesre tárta a lap oldalait mindenki előtt, aki magyar nyelven kívánta megfogalmazni mondandóját, akinek volt közölni valója, s bátorsága annak elmondására. Egyetlen szempontot tartottak mindig szem előtt: a mondandó minőséget hordozzon magában. Minőséget nyelvezetében és stílusában, és minőséget tartalmában. Előre vigye a magyarság ügyét a szabad, demokratikus Magyarországra megteremtésében.

Novellák, elbeszélések, költemények, tudományos igényű tanulmányok, kritikák és emlékezések sorjáznak a lapokon, s belőlük megismerhető, megtanulható miképpen tudja egy nép megtartani, újraépíteni magát a semmiből indulva. Nem túlzás azt állítani, hogy ez a folyóirat negyven éves fennmaradásával megőrizte a hitet a visszatérni szándékozókban, erősítette az elszánást az itthon lázadóiban, gerjesztette azt a folyamatot, mely végül az 1989-es rendszerváltoztatásban csúcsonyult ki.

Az első számban fogalmazták meg az akkori szerkesztők – emlékezzünk meg nevükről: Borbándi Gyula, Borsos Sándor, Molnár József, Papp István, Vámos Imre – miért is jelentetik meg a folyóiratot:

„Az otthon tiltakozását, a testtől-lélektől idegen elnyomás ellen, akarjuk hallatni az értelem hangján keresztül, aggodalommal és éberséggel tekintve az események rohanó sodrának mélyére, hogy könyörtelen esztendők múltán is megértsük egymás szavát.”

A folyóirat több mint húszezer oldalnyi terjedelemben jelent meg. Állandó rovatot biztosított az emigrációba kényszerült költőknek, íróknak. Számukra szinte egyedüli megszólalási formává vált a Látóhatár-Új Látóhatár.

Számtalan elbeszélés, novella, hangjáték-forgatókönyv e folyóirat hasábjain látott először napvilágot, így például Ferdinandy György, Domahidy András is az Új Látóhatárban közölte első alkotásait. Sok írás kizárólag a Látóhatárban jelent meg, szerzőjének nem volt annyi pénze, hogy műveit magánkiadásban tárja a nyilvánosság elé, az emigrációs könyvkiadás pedig kevés szépirodalmi alkotást tudott kiadni.

Sorozatunkban a Látóhatár-Új Látóhatár-ban publikált elbeszéléseket gyűjtöttük csokorba, s tárjuk az érdeklődők elé. A negyven évfolyam során több majdnem kétezer oldalnyi elbeszélés jelent meg. A műveket évfolyamonként szedtük sorba. Mindig megőriztük az eredeti helyesírást és tördelést. Tekintettel a hatalmas terjedelemre, négy különálló kötetben tesszük közzé az írásokat, tízévenkénti bontásban. Azért döntöttünk a megjelenések sorrendjében történő szerkesztés mellett, mert így lehet nyomon követni leginkább a rendszeresen publikálók művészi fejlődését, egy-egy időszak költői, írói lelkületét, a szerkesztők szándékát. Az egyes szerzeményeknél jelöljük a megjelenés pontos lapszámát, a visszakereshetőség, a hivatkozás pontossága érdekében. Bizonyosak vagyunk benne, hogy az irodalom iránt érdeklődők sok-sok érdekességet találnak a kötetekben, eddig ismeretlen szerzőkkel és alkotásokkal találkoznak, kitarulkozik előttük egy új literatúra, a száműzetésbe kényszerült irodalom világa.

Pilisszentkereszt, 2015. augusztus 20.

Szeredi Pál

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1980. ÉVFOLYAM**

MIKLÓS ADÁM

Apádra ütsz*.

(Részletek egy hosszabb elbeszélésből)

Nyugat–Berlin, 1977 tél

Egy apa. Megjön majdnem öt év múlva. Hozzám, aki elhagytam Magyarországot majdnem öt évvel ezelőtt. Ő otthon maradt, egy évvel ezelőtt nyugdíjazták. Nem kutathat tovább a laboratóriumban, amelyet több mint húsz éven keresztül vezetett, Pedig dolgozna ő ott ingyen is, és nem akar feltétlenül vezetni sem, csak kutatni tovább a nők – és újabban az állatok – vizeletében, belső elválasztású mirigyek tárgyában. Ami a nőket illeti: a terhesség megállapítása meg a meddőség elhárítása céljából, ami az állatokat: befolyásolni a párzás idejét, mert ez nagy megtakarítást jelenthet – képzeljük csak el, ahogy az ország összes szarvasmarhája ugyanabban az időpontban csap egymásba. Minden marha hág, kivéve azokat, melyeket hágnak, meg a túl fiatal és a túl öreg marhákat. Valószínűleg dübörög a föld, az egész ország földje. De ennek erősségét is lehet szabályozni, ha pontosan tudjuk, hogy mikor következik be.

Meg azt is szabályozni lehet, hogy mikor teszik ezt a lovak; nyilvánvalóan nem ugyanakkor, amikor a marhák, hisz kell, hogy a különféle állatfajták párzásának másféle periodicitása legyen. Így egyenlően oszlik el a dübörgés. (Persze annak is lenne értelme, hogy olykor különösen nagyot dobbanjon a föld, hányódjanak a rögök, robbanjon a televény.)

* * *

Az apát nem engedik kutatni, inkább magas nyugdíjat adnak neki, meg a magánpraxis lehetőségét. Rengeteg benne a kiéletlen energia.

* * *

Az apa neve M. Lajos. Megöregedett. Amikor az első pillanatban megláttam, mintha szürke háló fedte volna be málló arcát, melyet erőlködés fogott kemény keretbe. Nyugdíjas hadvezér, aki hosszú utat tett meg. Bi-

* Megjelent az Új Látóhatár 1980. évfolyam 3. számában.

zonyára keserves körülmények közt tette meg ez utat, hogy edzze magát és így a legolcsóbb.

M. Lajos maga sem tudja, mennyire elsírná magát. De ő nem akarja, nem úgy mint sok német, akik évtizedek óta nem tudnak sírni, hiába erőlködnek. Pszichológusok tanítják sírni őket (pénzért).

* * *

A második estén vendéglőbe megyünk. Az apa érzékenyül a bor után: az ő hatvannyolc éve már történelem – tizenkilenc, gazdasági válság, világháború, pince, munkaszolgálat, felszabadulás, ötvenhat. Emlékszem-e az októberi csatazajra, a fütyülős nyomjelző golyókra a Rákóczi úton? Ő sétálni, portyázni ment. Öntudatos mosollyal tért haza, két barna kenyérrrel a hóna alatt – emlékszem, ahogy nagyot csattant a liftajtó a háta mögött. Most mintha könny csillogna szemében. Bár zöld szemében szinte mindig csillog valami. Szeretet? Pszichózis? „Életöröm? Mono? – megalománia?

* * *

Az apa észbontó ember. Egy olyan észbontó ember, aki nem akarja hagyni magát, ki nem tűrheti szabadsága bármilyen csorbítását, még kevésbé azt, hogy kijátsszák, becsapják, rászedjék, elbánjanak vele. (Pedig ez történik.)

* * *

Szellemi képességeit az idős kor nem csorbította, sőt. A város (Nyugat–Berlin) földrajzának és közlekedésének, valamint az elemi élelmiszerek és a villamos– meg buszjegyek árának megállapításában és memorizálásában három nap alatt többre vitte, mint én egy év alatt. Térképekkel tömi tele zsebét – tájékozódik és szimatolja mindazt, amit a járókelő harci pozíciójából szimatolni lehet. Meglestem, amint tegnap este karját elszántan lóbálva, előre hajtotta testét, e zömök, hasas, asszimetrikus dinamizmust, az akaraterő megtestesülését a Kurfürstendamm felé. Nagyjából kopasz, kerek feje kissé félrehajlott, tán, hogy jó szögből vegye az ellenszelet; egy nyugdíjazott csecsemő akarta most megmutatni a világnak, hogy dacol vele – dacol a hidegben, a szélben, ha kell a berlini éjszakában, ha kell, egyedül, ha kell, akárhol, akárhová, akármilyen gyors tem-

póban. Az oldalra húzott fej ugyanakkor töprengeni látszott, fontolgatni a körülményeket, az első– másod– vagy harmadlagos alternatívákat, de az is lehet, hogy egy befejezetlen – mert kör–körös – egyszemélyes filozófia az életkorral egyre mélyülő, súlyosodó érveit kérődzte fel e fej, hogy megfelelő elvi alapot szolgáltatasson az éjszakai berlini kirohanásra, valamint, hogy megint s még jobban megértse, hogy mit keres, minek és hová hajt, itt és most. Meg az is lehet, hogy müncheni, mannheimi, düsseldorfi útjának tökéletes tervét dolgozta ki: nehogy valami kerülőutat meg kelljen fizetnie.

* * *

Az apa olykor megijeszt. Azzal ijeszt meg, hogy tanújelét adja, mennyire ugyanabból az anyagból van gyúrva, mint én, és ez azért páni rettegésre okot adó felismerés, mert én ez anyagot magamból kiszűrni igyekeztem, olykor hittem is már, hogy sikerült. Egy időben azt hittem, hogy végleg sikerült, ma már ezt nem hiszem, de időszakonként úgy tűnik, hogy sikerült ez anyagot korlátok közé szorítanom, megmunkálnom, átalakítanom – ilyenkor úgy érzem, hogy ez az anyag már minőségileg átalakult bennem. Voltaképpen nem helyes ezt a dolgot „anyag”-nak neveznem, mert nem az „anyag”-gal van a baj – hisz nemcsak ő meg én, de minden ember ebből az anyagból van; ami kétségbeejtő az az, hogy ez az anyag maradt, ami volt: alapanyag. Holott elvileg lehetséges, hogy ezt valaki odaadó munkával egyre finomabb alakba öntse.

* * *

Állandóan vitába kever. Az életről, a „homo sapiens”-ről, mely a nemek– férfi és nő – örök harcának terméke és koron: ja. A nemek harcának törvénye örök és objektív, mint a biológia más alaptörvényei; e törvényektől csak menekülni lehet (ideig–óráig), de megváltoztatni őket, azt nem. Elmélkedni és reflektálni is lehet e törvényekről, de ez sem vezet messze; a helyes út a törvények alapján cselekedni: harcolni. E harcban edződik az életerő.

Vitatkozom veled, a lelkemet hadarom szavakba szenvedéllyel – elvesztem. Mert hiába ismerek másféle teóriákat, melyekről eszem tudja, hogy jobbak és igazabbak, mint apámé, hiába gondoltam már ezerszer végig az összes érvet és ellenérvet, hiába győztem le apám érveit, amint lehajtott fejjel s befelé bukó szemekkel céltalanul meneteltem éveken keresztül

Köln, London, Berlin stb. parkjain és utcáin, hiába dolgoztam ki magasabb eszmékben fogant bátor döntéseimet rengeteg oldalon, hiába szögeztem le kételyeimet s tudatosítottam minden megfogható bűnömet, hiába kínoztam meg magam s reszkettem bele önkritikámba, hiába ágáltam a világi erők ellen s hiába szálltam ki minden nyomorító szervezetből és társaságból – mégis benne maradtam a csapdában, nem törtem ki a nagyvilág hatalmas, mindent átölelő kollektív neurózisába, hanem maradtam egy öreg, de széttörhetetlen kiscsaládi idegbaj szűk rácsaközt, s ülök egy miniatűr–exkluzív neurózis közös nevezőjén, míg szülők traumáiból fakadó érvek láncá bekörözik. 31 éves vagyok. Ez a vita az egyre vadítóbb absztrakciók felé rúg – az újabb színe szagok s élmények a régi, mély traumák sötét bűzébe vezetnek. Az érvczata funkciója az érvelő pillanatnyi önteremtése: az érvelő ég akarja találni azt a biztos pontot, amelyre pillanatnyi magatartását visszavezetheti, a pontot, mely tette sarkall. E biztos pont mozgatórugó, mely azonban csak akkor mozgat és rúg, ha önhergelés – a jelen esetben érvek útján – felidézzük. A mozgatórugó a trauma, amit apám s anyám egymásra vonatkoztatva szenvedtek el, nekem pedig a családi asztal közelében sűrítette véretem a seb, a dühtől és a félrenyelt reggeli, ebéd–, uzsonna–, vacsorafalatoktól vörösödő apa, meg a mindig teátrális, mindig rajongani kész anya sebé. E trauma a mi világunk, ami ezen kívül esik, az érdektelen; a pillanat cselekménye a nagy, régi traumát önmagában nem idézi fel, ezért érzelmileg érdektelen. Ami pedig érzelmileg nem érdekes, az nem érdekes értelmileg sem, az nem érdekes sehogy sem, tehát számunkra nem él, mint ahogy mi sem élünk számára. A pillanat cselekménye élménnyé csak akkor és azáltal válik, ha érzelmet csiholunk, azáltal, hogy lélegzetállító filozófiai vagy más bravúrral hidat tákolunk e cselekmény és az évtizedes sebek közé. Minden élménypillanat tehát azáltal az, hogy a pillanatot elvi kérdéssé, azaz traumakérdéssé tesszük. Most például elvi kérdés a reggeli.

A reggeli a levegőben lóg, mindaddig míg nem építünk neki elvi alapot. Az én esetemben ez a tétel ma már igazabb, mint apám esetében, hisz engem már nem kényszerít senki, semmi, hogy munkába fogjak, kalóriát veszítsek, ágyból pattanjak; nem szólít senki, hogy ételre vágjyak; döntés kérdése, hogy éhes vagyok–e, s kínzó latolgatás eredménye, hogy mire. Mindennap fontolóra veszem, hogy ebédre reggelizzem–e, vagy reggelire, angolosan, tehát estebédre számítva, vagy ahogy anyám tette elém a jó kakaót meg a megpakolt kenyereket a Rákóczi úton, avagy németesen: olcsón, de sokat; vagy tán fogyókúrásan, illetve egészségvédő szempontból keverjek valamit, vagy eszeljek ki egy vegyes jellegű reggelit – mind-

örökre, vagy csak mára–holnapra? Vagy vessek el minden elvet s nyúljak a polcra, hűtőszekrénybe ösztönösen, nyomjam a narancsot tojásba, főzök a tejbe cukrot, öntsek a joghurtba mézet s faljam fel keverékemet egyszuszra, avagy ízlelgessek minden csöppet, falatot joga szerint, legalább harmincig számolva? A nem-reggelizés is döntés, hisz ez gyomromat általában további koplalásra serkenti – és milyen jagon fogyaszthatom magam csonttá-bőrré? Az apa viszont nemcsak kidolgozta már a reggeli–elvét (az állóképesség és az erőnlét vezérelveiből vezette azt le), őt emellett tette sarkallja a körülmények örök kényszere is. Mára már összegyűjtötte programpontjait és most már a keze ügyébe eső kolbászt ragadja meg, kenyérdarabot markol, meg főz is, tervszerűen, bár serényen kapkodva, de Végül is megcsinálja, mert meg kell csinálni. Engem már nem kényszerít cselekvésre senki, leszámítva a berlini munkaügyi hivatal, mely adatok bevallására szorít, ha kell a munkanélküli segély.

* * *

Az apa hadvezérnek látja magát, de a valóságban közkatona. Katona, nem is rossz katona, de nem is nagyon vérengző katona. Nagyon jó katona, mert nem kell meghallania a parancsot – ő megérzi azt. A parancsra szüksége van.

* * *

Az apa gyűlöli a szakosodást: minden olyan tevékenységet, mely túlzott szubtilitást követel, elvon, tehát a lét sűrűjétől s képtelenit mindennapi harcra. Megveti a művészt, vagy akár azt a sakkbajnokot, aki különös igényeket fejleszt s kielégítésük által elpuhul – dekadenssé válik. Elrettentő például szolgál egy híres színész, valamint az az irodalmár, aki kilencszáznegyvennégyben, a munkaszolgálatban sírva panaszkodik, hogy nem bírja a reggelt erős feketekávé nélkül. Miközben „szubtilitás”-t és „különös igények”-et említ, az apa mozdulatokkal illusztrálja undorát: arca puhul s fintorokba rándul, orra körül hullámokat vet a hús, a ráncok oválisak, felsötteste vonaglik; hátát a szék támlájához dörzsölgeti, vállát nyakába húzza – púpos nyomorék utánozza a másik púpost, ahogy az kéjesen nyújtózkodik.

Az apa gyűlöli a hubrist – azt, hogy valaki tévedhetetlenül tudja, hogy mit akar: pl. valaki csak orvos, csak művész, csak forradalmár, csak megváltó akar lenni. Ehhez senkinek sincs erkölcsi joga, illetőleg a hubris–

ember meg fogja keserülni. „Az ember nem mondhat le az életről, annak egy részletéért.”

* * *

Cselt eszeltem ki: „Fordítsuk meg a dolgot. Jön az ördög és szerződést ajánl: minden vágyad teljesül, te leszel a legnagyobb, a leghatalmasabb. Ellenszolgáltatás: le kell mondanod egy valamiről, pl. arról, hogy valaha még festő lesz belőled. (Az apa 68 éves, sose festett, nem is fog.)

„Soha. Nem mondhatok le. Nem tehetem.”

Nyeltem egyet. De még nem adtam fel.

„Tegyük fel, hogy az ördög átengedi neked a választás jogát is. Te leszel a leghatalmasabb, minden vágyad teljesül, ha lemondasz egy valamiről. Ezt a valamit pedig magad választod ki: pl. soha nem lesz belőled sintér. (A valóságban nem sintért mondtam, de mondhattam volna.)

„Soha. Ezáltal az életről mondanék le. A lemondás pillanatától fogva őrjítene a gondolat, hogy a jövő valamelyik pillanatában azt követelné tőlem a sors, amiről lemondtam.”

Ehhez foghatót eddig csak egy törvényen kívül álló szájából hallottam, akit anarchistának neveznek. „Te titkos anarchista vagy” – mondtam M. Lajosnak.

Ellenkezett.

„Annyira kell az állandó neked?”

„Nem, de kell egy szervezet, kell valami hatalom, mely szankcionálja az értékek uralmát s kényszeríti a nőt, hogy enyém legyen, ha elértem az értékhierarchia csúcsát. Kell egy erő, mely kényszeríti azt a nőt is, ki egykor megtagadott engem.”

* * *

Sejtésem az ötödik napra igazsággá ért meg: az apa nem ismerte fel személyisége határait, csecsemő maradt, ki nem mer szembe nézni azzal, hogy olykor radikálisan dönteni kell, és vállalni, hogy ha az egyik irányba indul el, akkor a másikban nem várja cél, hogy olykor össze kell vetni az ellentmondó vágyakat: a világ kincseit akarja-e, vagy egy szegénységi bizonyítványt, nagy király akar-e lenni, vagy pedig becsületos szegénylegény. Azt pedig sosem fogja elismerni, hogy olyan nők is születnek, akik nem a királyba szerelmesek.

Apám utolsó előtti napja Berlinben.

A pizzériában beszélünk meg találkozózt, a Bleibtreustrassén a Kudamm mellékutcájában, a pizzériában, hol diákfélék ülnek. „Ali Baba” a neve e helynek, benne kerek, barna faasztalok, a falakon piros–zöld francia impresszionista plakátmásolatok meg elnyújtott, megcsavart légies figurák – a szecesszió áldozatai. Berlieni életem kezdetén e környéken laktam s fittyedt a szám, mikor először beültem ide: „itt minden hamis”. A vendégek (pincérek?) képe száraz volt, kemény és lényegtelen, a pincérek (vendégek?) laza közvetlensége mögött az emberi kapcsolatok lehetetlenülése feszült; a zene – szalonzene étkezéshez – tompított, visszafogott dzsesszes akkordok, mik disszonánsan is csitítanak, fölöttük „baby you can have my fire” (?) and the like – elhalóan. Azóta egyre jobban kedvelem e helyet, mely Berlin egyéb mocskához képest menedék; bele-süppedek a spagettibe sok parmezánnal, s átadom magam a „baby you can have my fire” (?) fedett, fátyolos férfigangjának, mely engem messzi szigetekre, s titkos manzárdszobák csöndjébe vezet. Egy nőt simogatok ott hosszan, szomorúan, egy nőt, ki hasán fekve lila pamlagba ernyed.

* * *

Tíz perccel korábban érkeztem s egy baráti, barna faasztalnál telepedtem meg. A félelem nem pörgött – a kések, borotvák, kicsiny buzogányok nem örültek – most hasamban. Hisz vártam valakit és aki vár, az nincs már egyedül, én pedig – a francia hangulatú olasz kisvendéglő melegében nemcsak atyára, hanem embertársra is számítottam.

Az apát lendület vetette a diákok népesítette helyiségbe, sötétszürke, viseltes ruhája s ráncai sem különböztették meg őt a nála négy–öt évtizeddel fiatalabb sörözők, borozók, vacsorázók baloldali – álbaldali csoportjaitól. A kedélyes arcok is jöttek itt, sima, ápolt pofát csak egy drágább világban láthatni.

Máris csillog a szeme a bortól.

Nem szép az öregsége, mert ráncai alatt zsír lötyög, a melléküregekben és más üregekben ott a váladék, mely gátolja a felvilágosodást. Nem olyan, mint egy tiszta gondolatokba aszott filozófus zizegő béke, vagy nemes szerepektől munkált színész arca. Az apa tekintete tükrözi sorsát: ezt is, azt is. Puha ember. De a puha ember is lehet ember, emberebb, vagy kevésbé ember.

„Nemo ante mortem beatus” – kezdi bele. Majd: „ki húszéves korában nem szerelmes, harmincéves korában nem forradalmár, s negyvenéves korában nem gazdag, abból sosem lesz már ember e világon.” Ez az igazság bennem halálfélelmet gerjeszt, hisz sem igazi szerelmet nem érzek most húszéves koromra vetítve, sem forradalmár ábrándjaimat nem éltem, sem pedig gazdag ember nem akarok lenni. Nem akarom merni. Nem merem akarni. Pedig tán a gazdag ember sorsa még megcélozható lenne.

„Aki szembeszegül az objektív törvényekkel, a realitás szabályaival, az mindenképpen rajtaveszt. Az ember biológiai fejlődés olyan, hogy mást kíván harminc-, mint negyvenéves korában.”

Tudom, tudom, s a faasztal körül, Berlin szubkulturális gőzében nem is érzek ellen. Valószínűleg igaza van az apának, akinek ráncai esztétikai szempontból ugyan nem tökéletesek, de ez az ember mozgásra és cselekvésre képes, szemben velem, ki csupán egyre megy már, ki csupán egyet munkál: a problémáját. Az apa figyel, az apa lát: hogy Kelet–Berlin szürkébb, mint Nyugat–Berlin, de ott olcsóbb a zsemle és jobb, a Johnny Walker is olcsóbb ott – ez meglepő, az apa hallja, hogy milyen modorban beszél a pályaudvari hivatalnok, de mást is.

* * *

Valami mélyül – rákérdeztem a múltra. Az apa huszonnégy éves korában megírta gazdaságfilozófiai tanulmányát, látom, ahogy körmöli a kétszázoldalas művet – Anti–Marx volt, anyámhoz írta, aki az érzékenyek, okosak és műveltek körében forgott, mi több, teljes joggal. Az apa a műben azt fejtegette, hogy az értékek – végső soron – mindig szubjektívek voltak s azok is maradtak/maradnak, nincs hát használati érték általában, a társadalom mozgását nem lehet a javakra visszavezetni. Mindenek forrása és próbaköve az egyén.

Anyám és a többiek a művet nem olvasták el. Belelapoztak és szellemes– csipkelődő megjegyzéseket tettek. Utaltak arra, hogy mely forrásokat kéne M. Lajosnak tanulmányoznia; arra, hogy másképpen kellett volna a dolognak nekilátni, de főképpen arra, hogy M. Lajos maradjon a kapufánál. A fullánk azóta is munkál.

* * *

Most a jó szarás öröméről beszél. A biológiai szint. Az ember harca a természettel. Az ember és a természet viszonya változott: – az ember jávára. Ember és ember viszonya viszont ugyanaz: harc – pusztul a férgese.

* * *

Bámulja a lányokat, szeme nem kertel! És nem restell, a többi arcrész pedig követi a szemet – meredt, leplezetlen, gátlástalan tekintet ez.

„Mért kell a sok nő?” – hunyorog rá borosan.

Sátáni, de meghitt mosoly húzza szét száját: „Nem kell sok nő. Minden nő kell.”

Ez az. Az apa így fogott ki rajtam, rajtunk, a világon. Minden kell neki; a csúnyák azért, mert oly vonzó a gátlásuk, a kicsik azért, mert annyira szeretnének magasak lenni, az öregek azért, mert azt hiszik, hogy már nem fiatalok, a fiatalok azért, mert félnek, hogy nem elég tapasztaltak – a többi példát elfelejtettem. A lényeg az, hogy a mindent kell akarni, az egészszet, az összes nőt, még akkor is, ha valaki nyolcvanéves s jól tudja, hogy potenciája napokon belül végérvényesen nullára esik. A végzet legcsodálatosabb asszonya miatt sem szabad lemondani egyetlen öreg kínai földművelő feleségéről sem. Elvileg és potenciálisan nem szabad lemondani. Hogy közben meghal az ember – a lényeg szempontjából érdektelen – mosolyog az apa, megint sátánosan.

* * *

Az apa vitális lény, hasába sokat tölt, mindig tud enni, bár ritkán éhes. A mozgásban van túlélő ereje. A túlélés a karma-tudata. Valaki azt mondta elpusztíthatatlan, majd le kell bunkózni, ha eljön a halál órája. Fasiszta ez az apa? „Évtizedeken keresztül eltorzult képpel üvöltött anyámmal, akiben a Törvény tagadását látta, a törvényét, mely éppen azért szép, mert Törvény, mert az az igazság: az erősebb győz. Anyám azt hozta fel, hogy az álmok (az álmaink) is igazak, hogy az emberségességben is rejlik szépség, hogy végső soron nem az erő igazsága, hanem a másik igazság – az álmok valósága –győzedelmeskedik. Tény, hogy ezt sosem tudta bizonyítani. Apám acsarkodó képpel géppuskázott le mindenféle képzelt partizánokat, az erősebb fegyver győz – ez ellen nincs apelláta. Nem állta a humán halandzsát, a művészberek hányaveti gögjét, anyámat ezektől hódította el, vasakarattal, a kitartás erejével. Anyám a líra bajnokait, a szó szépeit szerette volt, akik a halak, hínárok, a mezők

liliomai és a saját életük között sem láttak lényegi különbséget. E humanista (animalista?) életszeretők valóban kipusztultak az élet folyamán – kit a nyilasok, kit a németek, kit az oroszok vittek el, ki öngyilkos lett – az apa megmaradt.

Most itt van Nyugat-Berlinben, hogy engem mentsen, aki rossz társaságba keveredtem – vas-törvény-ellenesek közé. Nem dolgozom, ha nem tudom miért. Meg akarja mondani a miértet, de én nem hiszek neki. Az egyetlen fia vagyok, s az is maradok, mert ő – hatvannyolc évesen – újabb utódot már nem nemz. A vére vagyok, biológiai tény, s e vérnek a Törvény útján kell csobognia:

„A vas-törvény a harc, a harc a realitás, a realitás az egész, a totalitás az élet – ki nem fogja át, az elvetélt –, aki a világot a maga módján látja, az önkényes, az igazság, az út: születés, nemzés halál – az erős elnyeri a nőt.”

DOMAHIDY ANDRÁS

A Kariatidák nem tartottak semmit*

Borbándi Gyulának

Hol vagyok, Úristen, hol vagyok, riadt fel, és keze kapkodott. Rémműlten, eszeveszetten kapkodott, hogy megtalálja az ágy lábát, markolja, majd tapintsa formáját, anyagát. Megvan. Fa. Sima, síkos. Nem durva, nem fényes. Hála Istennek.

A réműlet csillapult. Mind jobban csillapult, ahogyan bal keze sorra nyugtázta a tárgyakat: ez egy ágyláb és sima, ez paplan, fejem alatt párna. Ez nem priccs. De hol a kapcsoló, szaladt vissza a tűnésben levő kétség, félelme újat lángolt, hol a kapcsoló zsinórja, a síkosba burkolt drót, melyen mint jégen csúszik fel a hüvelyk- és mutatóujj párnás párja a gombig, melyet ha megnyomott, szétáradt a fény, mint varázsütésre, elépattant a szoba, a világosság adta bizonyosság, hogy nincsen semmi baj. Itt nincs kapcsoló. Ez egy más ágy. De nincsen semmi baj ... Nincsen semmi baj, álom volt az egész, álom a Valahol Európában moziplakátja, a kékes színű tej a papír pohárban, a rikkancs a Szabadsággal gesztikulálva az emberek orra előtt, akik egy irányban látszottak menni leszegett fejjel, némán, és álom volt a csend, a hirtelen üres utca, az álló villamosok, autók, kocsik nélküli szeneskocsik, jaj, hová lett ez a sok ember, hova lett ez az egymást lökdöső, néma fergeteg, ami jobb volt, mint ez a jéggé meredt tér, utca, város. Álom volt, hogy megindult, hogy kopogott lépte a Dohány utcán, Tehéntúró félig meghajolva a kapualjban, vigyora, kérdése, hogy hát haza méltóztattál jönni, és az ő kiabálása, hogy el sem mentem, érted, el sem mentem, de Tehéntúró nem volt sehol, eltűnt, mint az emberek, és ő ment tovább, de léptei kopogásához csatlakozott valami idegen kopogás, megvasalt sarkú cipők páros kopogása, és nem mert hátranézni, felesleges volt hátranézni, mert tudta, két bársonygalléros télikabát jön mögötte, két lazán megkötött fehér műselyem sál, két fekete velúrkalap. Kiverte a verejték. Bal keze újra az ágy lábát fogta, míg a jobb tovább kereste a zsinórt, nem hitt a balnak. Jaj, hol vagy, te zsinór, te gomb a végén, te felkattintás áradó fénye, hol vagy, zsinór?

Nincs. Nyugalom. Ez egy ágyláb. Nem fém, fa. Nem az én rézágyam Frau Strumpfnál. De mivel nem szálkás, nem durva fényő, hanem fényezett, sima, barokkos ívű, ez jó ágy, biztos ágy, puha ágy, melyben egy-

* Megjelent az Új Látóhatár 1980. évfolyam 4. számában.

szer, kereskedői monda szerint Mária Lújza feküdt. Nem szobámban, Luiznál vagyok.

Testében feloldódott a görcs. Hanyatt feküdt. Óvatosan, csigalassan kinyújtózott. Csak fel ne ébredjen. Csoda, hogy fel nem ébredt. Erre az ostoba, kapkodó handabandára. Mozdul. Jaj, fordul is. Elkiabáltam volna? Kérdések. Mit mondanék? Olyan nehéz lenne megmagyarázni az egészet. Jól van. Megállt. Csak elfordult tőlem. Lábam szárát érinti lába. Nem is rossz, inkább megnyugtató ez a másik test mellett, ez is bizonyosság, ez a lábamhoz tapadt puha talp. Luiz. Ha az ember nincs egyedül, konstatálni sem kell, formulára pedig egyáltalában nincs szükség.

Most sincs. Felesleges. Ez itt jobbra, ez a még feketébb feketeség, ez a kárpátos hajlat, ez Luiz háta. És ez, kérem, ez az egész, ez egy második emeleti lakás a Salezianergasséban. A királyfi kedvese is itt lakott ebben az utcában, hogy is hívták azt a palotát? Nem érdekes. Az utca végén a szalézianusok zárdája. Kloster der Heimsuchung Maria. Angol zóna. Minden rendben. Lábamhoz puha talp tapad. Ez elég, nem kell formula.

Elmosolyodott. Mégis, ötlött fel benne, mi lenne ha? Mi lenne, ha most, a másik test elvitathatatlan biztonságában konstatálnám a tárgyakat és lustán, hetykén, igen, bizonyos hányaveti szemtelenséggel végigmennék a formulán?

Ezt a két szót használta: constatál és formula. Ezt a két szót használta, mert ez a két szó jutott eszébe akkor (hány hónapja már?), az álomból való első ébredés után, a rémület után, az ültéből való visszahanyatlást követő kapkodás után, amikor tárgyakat keresett félőrült félelemben, vak-tában, ami éppen akadt, hogy a keze ügyébe került tárgyak megragadásából, majd simításából következtesen arra, hogy nincs semmi baj, messze a város, és ő itt van egy másik városban, túl a szántás mögötti drótokon. És amikor a kapkodás örökkévalóság percei után megtalálta volt a zsinórt, a zsinóron a kapcsolót, és kattant annak gombos bütyke és szétaradt a fény és testté lett ujja tapintásából, marka szorításából az oly vágyóan sejtett valóság, látta azt, amit keze el nem érhetett: talpánál a rézággy vigyázzban álló rúdsorát, a hasas komódot mögötte s a komód felett a falon lécrámában Szent Hubertuszt térdre rogyva egy szoborszerű szarvasbika előtt, melynek kapitális agancsa közt fehér fényben tündökölt egy kicsi feszület. Látta volt a szobát a felkattintott világosságban Frau Strumpfnál a Rennwegen, Bécsben, 1948 novemberében. A szobáját. Akkor. Az első ébredés után. Akkor sem csinált semmit. Feküdt, lábán a lódenkabáttal, nézte a képet. Olyan jó volt. Eltűnt a néma utca, a két fekete kalap. Olyan jó volt nézni, először látni a képet.

Mert még mindig reszketett abban az első ébredésben a megtalált fényben, tudta, homloka is hideg. Nézte a nyomatot agárforma, reneszánsz, ma már nem létező kutyákkal amint heverték ácsorogtak, szaglásztak egy fejét szügyibe szűrő, nagy farú szürke ló körül a porban, az imára hajolt kezű Szent Hubertusz körül egy erdei tisztáson a diadalmas üldözött előtt, akit mintha észre sem vett volna a farka és a kanca, csak a szentté vált vadász, akinek szeme szelíddé lett egy leheletnyi feszület látomása láttán, milyen fehéren feküdt fáján egy csenevész test. Mint valaki játékszer. Nem, erre nem szabad gondolni, gondolta akkor, a játékszer helytelen szó, hibás asszociációkat szül és nevel, az egész más volt, a világ bűnei, a szenvedések teljes lajstroma, nem játék. Ez blaszfémia, ez tilos, ebben a reszkető boldogságban is tilos, Miatyánk, ki vagy a menynekben, nem vagyok Pesten, nem vagyok Pesten.

Sírtam is volna? Nem. Nem emlékszem.

De akkor ott, frau Strumpfnál azt hitte, az álom jön és megy, vissza nem tér többet, egyedi volt. Hiszen mért nem jött előbb? Mért nem jött akkor, amikor megérkezett, mért várt egy hónapig? A legjobb lesz elfelejteni az egészet, akkor úgy szalad ki az ember tudatából, ahogy jött. Nyomtalanul, mintha nem is lett volna. Van ez így olykor az álmokkal, filozofált tovább, a legtöbb álommal így van, jönnek és mennek, mint a nők állítólag az ember életében, komor tekintetű nők és kacagó bakfisok, meg nem értett nők, akik neked magyarázzák meg az életet, néger nők, akiknek rózsaszín a talpuk egyes jelentések szerint és rubenszi nők, akiket lehetetlen nyeregbe emelni veszélyes helyzetekben, még álomban sem, utcalányok, akik meleg szobát ígérnek és úrilányok: akik nem ígérnek semmit. Az álmok jönnek és mennek, mint a lányok, és már nem félt, nézte a képet, a féltérdre rogyott Szent Hubertuszt a szarvasagancs közti apró feszület előtt, az ostoba paripa és nemtörődöm kutyák közt a falon, megnyugodva és reménykedően. A z első ébredés után azt remélte hinni, hogy egyszeri volt az álom. És erre minden oka megvolt, hiszen az álom nem tért vissza, hetekig nem tért vissza a nyüzsgőből némává vált utca, Tehéntúró vádas vigyora, a két fekete kalap. Félelme eltűnt, nem álmodott vagy másról álmodott, bizonyára szépet vagy jelentéktelent, és azon vette magát észre, hogy mesélni kezdi az álmát a Josefstadterkaffében, ahol sakkozott, és Tante Annánál, ahol bridzsezett. Igen, képzelje, drágám, egyszerre nem volt senki sehol, csak a gyerekek a mozi plakátján, s ahogy mentem, észrevettem Tehéntúrót egy kapualjban, megemelte a kalapját és meghajolt, már az osztályban sem bírtam ezt a Tehéntúrót, mi az, hazajöttél, kérdezte és vigyorgott mindentudó, cinkos vigyorral, alulról sandítva

a túljátszott üdvözlés lehetetlen pózában. És akkor hallottam a saját hangomat, érti, Anna néni, a hangomat idegenül, mintha valami lemezről jött volna, hogy el se mentem, sosem voltam odaát, eszembe se jutott, én nem pattanok meg, mint a többi, és igen, ordítottam, ordítottam, hol voltam az utolsó hetekben, egy teljes alibit, de Tehéntúró akkor már nem volt sehol. De én tovább ordítottam a kapualjnak, a semminek, hogy én hülye, eszeveszett hülye, és még különbeket is mondtam az üres utcának, ahol álltak az autók, szeneskocsik, csak egy újságot forgatott a szél, forgatta a csatorna rácsa felé, és az újságra az volt írva: Szabadság. Megindultam, nem mertem hátra– nézni. Mentem a szertekuszált újság hömpölygő lapjai után, a híreket akartam tudni, hogy mi történt ebben a városban, mi van a címlapon, az érdekelt, az a cigánykereket hányó újság. Nem mertem hátranézni. Elhagytam az újságot a rács előtt, ahol egy almacsutka feküdt keresztben. Elhagytam és nem mertem hátranézni, mert erősebb lett a hang, az egyetlen hang a néma városban, páros léptek hangja mögöttem, folyton erősödve. Lépteket hallottam, melyek már régen elindulhattak valahol, és kopogtak egy előre megállapított cél felé, és féltem, Anna néni, féltem, és kiálthattam is, éppen akkor, amikor elért a két fekete kalap. És? – kérdezte Anna néni. Semmi és, felébredtem. Anna néni azt mondta, bolondok vagytok mind, Guszti is ilyesfélét álmodik.

Milyen jó ez a talp, Luiz talpa, bársonyos, puha talp.

Aztán jött másodszor.

Akkor elhatározta. Mert rémüléssel, kapkodó ébredéssel jött, akár az első, kaszáló mozdulatokkal bal kezével a tárgyak, jobbal a zsinórvégi kapcsoló után. Akkor elhatározta, megöli az álmot, mert ha nem öli meg, kísérni fogja, kísérni fogja a világ négy sarkába, ahová sorsa veti majd. Ez így nem mehet tovább. De meg lehet-e ölni az álmokat, a jókat és a rosszakat? Lehet. De az is lehet, hogy nem lehet megölni őket, az álmok csak elmúlnak, elmúlnak, mint az ifjúság. A rémületet meg lehet ölni, talán. A rémületet meg lehet ölni, hogy ne legyen több ilyen ébredés. Erre kellett a konstatálás, a tárgyak bal kézzel való gyors számbavétele egy rögzített sorrend szerint, míg a jobb keresi a kapcsoló bütykös gombját. Így került a zsinór a kapcsolóval előbb maga mellé, csípőcsontjához közel a takaró alá, majd miután ez nem látszott jónak (általában forgolódott, s a zsinór összekuszálódott), a párnája alá s míg bal keze előbb az ágy láb rezét, aztán a lecsüngő takarót, pizsamája anyagát, végül a rézrudak egyikét fogta meg a feje fölött, hogy annak segítségével egy pillanat alatt ülésbe tolja fel magát, a jobbal felkattintotta a fényt. Ezt gyakorolta a második ébredés után óráján mérve az időt, és aztán is, minden este, egy szertartást, a

félelem imáját, még akkor is, amikor hetekre kimaradt az álom. Ha jött, tartalma nem változott, ám az ébredések rémülete mintha gyengült volna, vagy ha nem is gyengült, tartalma rövidült a konstatálás és a formula besulykolt fegyelme eredményeként.

Formula: főnév, konstatál: ige. Mindkettő idegen, egy holt nyelvből eredő szó. E fajta állapotokban ilyen szavakra van szükség, gondolta volt a második felriadás után. Idegen szavakra, hideg, steril, jobbára laboratóriumi főnévre és igére, melyeket nem szó át érzelemmel, hanem személytelen, tudományos használatra alkalmaz az anyanyelv. Mintha az égből ereszkedett volna le ez a két szó az albérleti szobába (melyben egy szent konokul térdelt át békét és ki tudja hány háborút), latin higgadtságot parancsolva egy ébredés hisztériájába, esetté általánosítva azt, ami egyedül az övé volt: az álmát.

Ez egy idegen szoba. Nem, ez nem egy idegen szoba, ismerem tárgya-
it, ismerem ezt az ágyat, melyben Mária Lújza aludt, miután visszajött Bécsbe a Sasfiókkal, egy másik Luiz. Luiz elhitte ezt a mesét, Annelies Althaus meséjét, és megvette ezt a csatahajót, ezt a borzalom barokkot. Igaz, Annelies megőrzött neki dolgokat, a szekretert itt a sötétben és egy Klimtet. Különben is Mária Lújza empíre ágyban aludhatott, nem ilyenben, ha egy kis ízlése volt. De nem volt ízlése, egyebe sem volt, egypár szép esztendeje volt egy jöttment kis káplár dicsősége, szerelme sátorában, ami mégis császáribb volt ennek az életvidám Habsburg-lánynak, mint egy régi birodalom feszes, spanyol szabályú, nyárspolgárivá vált, visszaváró udvara. Nem, ez nem az én ágyam, ez nem az én szobám, ez egy csendes utca, ez egy halk negyed. Itt nem jár villamos, itt parkok voltak és paloták, melyekből csak a csend maradt meg, néhány mohikán fa polgárivá vált udvarokban, s mint követségek maradtak hírmondónak azok a rangos házak, melyek kertjeibe reneszánsz bérházakat plántált egy magabiztos századforduló. Itt szállt meg a rebellis királyfi kedves kedvese is, ha feljött a farsangos Bécsbe, egy palotába a Neulinggasse sarkán, ahol most villanykörtét és zseblámpát árulnak, mert a palota eltűnt, mint a kor, mint a koronák. Az utca csendes, a szaléziánusok kolostora int feléje szobraival a Rennwegen. Kloster der Heimsuchung Mari. Ez jó, ez a Heimsuchung. Egy szobám van a Rennwegen egy komóddal és egy képpel az ágyammal szemben, udvarra néz az ablakom. Otthon az ablakból egy mágussüveg alakú fára láttam, előtte egy szárnyas lábú Mercurius szaladt hó és eső csordogáló nyomaival testén, arcán, sisakján, csodálkozó floxok és agerátumok között. Ez nem érdekes. Ami érdekes, az az,

hogy ez egy másik szoba, itt mások a tapintás tárgyai. Ez tette lassúvá a konstatálás menetét, bizonytalanná a formulát. És itt nincsen fény.

Itt is van fény. Fél-fény, alig-fény. Még nem hajnalodhat. Havazott az éjjel. Halványan szűrődik az ablak félig nyílt redőnyén át a hóvilág.

Igen, hó esett az éjjel, amikor kilépett az árva körte világította hallból, valaki fel is kiáltott: nini, havazik! Odakint össze is kellett húznia magán a lódent, mert játékos kedvű, pihés szél csapta meg arcát, mikor elérte a vaskaput, melynek tárt karjai fogatokat fogadtak hajdanán, betessékelve őket a macskaköves udvarra, hogy a delfines szökőkutat kissé megkerülve megállapodjanak a szárnyas ajtók előtt, melyeken keresztül csillámlón áradhatott szét a fény a lépcsőkre, elnyúlva rajtuk, mintha egyiptomi rab-szolgák lennének. Abban az időben erkély óvta a lépcsők széltét, hosszát, óvta őket naptól, esőtől, hótól, és amikor megálltak a fogatok, téli időben kupék, cérnakesztyűs kezek repültek a kilincsekre, és a tenyérynyi hágsók ciradás vasára cipellők léptek és eszkarpenek. Abban az időben, de később is még – révedezett tovább az ágyban – védett és világos lépcsőkre léptek a lábak az előrenyúló erkély oltalmában, amely erkélyre, Anna néni szerint, emberemlékezet óta nem ült ki senki. Az erkély nem volt sehol, ám oszlopai úgy meredtek a pihés éjszakába, mintha Piranesi képzelte római romok lennének, az oszlopokból, jácintként, komoly tekintetű nők és a sarkokon pattanó izmú férfiak feslettek ki felfelé, csonka, törött torzók, csorba mellű hősök, fejüket vesztett asszonyok, égre meredő, valamit számon kérni kívánó, kéztelen karok. Hullt a hó vagy inkább szálldosott, ám a szökőkút mintha új életre kelt volna ebben a szálldosásban, mintha vízcseppekként köpdösték volna vissza a pitypangos pihéket a köztársaság óta elcsuklott torkú delfinek köszvényes erőlködéssel álmodva vissza egy időt, amikor egyedül lakott a gazda a házban s nem egy tucat bérlővel osztotta meg a szobákat, akiket áldjon meg az ég, mert pontosan fizették a város szabta nevetséges bért Anna néninek. Erbaut von Donato Alio 1729 – emlékeztetett valahol egy tábla, melyet egy jótékony repkény évtizedek során benőtt. Nézte a szökőkutat a vaskapu dárdáin keresztül, nézte Anna néni négy kivilágított ablakát az emeleten, a kontárnódra bevakolt erkély hült helyét és odébb, a sarokban. Alattuk fejeket, izmokat, kibontott kebleket sejtetett a takarosra tornyozott törmelék, melyet belepett a hó. Összerezcent. Az utóbbi időben mindig összerezcent, ha kezet érzett a vállán, jóllehet most azonnal megismerte ezt az érintést, ezt a kezet.

– Was siehst du da? – hallotta. Nem szólt semmit. Mindig a legszebb perceket rabolják el az embertől. Ugye hazakísérsz, kérdezte a hang, intünk egy taxinak. Tegezte. Először az este. Luiz. Luiz Blumenthal.

Itt is van fény, hóka hóvilág. Szürkén húzódik a redőny lécein át, háránt. Megtörik a karosszékre hányt ruhám hegyvidékén, lehullik a szőnyegre, mint valami kötélhágcsó, melyet egy rabnak dobtak meglazult rácsú ablakába eltökélt és hűséges kezek. Nem rabnak. Erről egy szót se. Mint Jákóbnak az Úr. Melyen leszáll az angyal. Viaskodni. Viaskodni sem jó. Aludni kéne. Nekem elég egy szent Frau Strumpf rennwegi szobájában, szemben a falon. Itt egy Klimt van szemben a falon, fekete aszszony arany cirádák között egyiptomi ruhában. Látnám, ha látnám, ha nem lenne sötét. És ez nem kötélhágcsó, ez semmi, a semmi nem tart semmit, lezuhan, ha rálép a rab. Ebből is elég. Képzeldőm a sötétben. Villanyt kellene gyűjtani. Felébred, nem lehet. Ha társsal van az ember, minden nehezebb. De jobb. De jó, hogy itt a talpa, a puha, a meleg. Másra kell gondolni, ha sötét van és aludni nem merek.

Rittmeister von Schwaabet nem lehetett lerázni. Rittmeister von Schwaabe nem köszönt el a vaskapunál, mint a többiek. Velük maradt, velük ment lefelé a Herrengassen, Luiz közepén, beléjük karolva. Hála Istennek, beszélt. Vadászatokról beszélt, hogy Tómegyeren lőtték a legtöbb fácánt 1909. december 10-én Károlyi Lajosnál, stellen sie major, Gnadigste, 6125 fácán került ott terítékre, azon a szóló egy napon, világrekord ma is, elképzelhetetlen, mi apróvad volt akkor Magyarországon.

– Dieses Landleben! – kiáltott fel Rittmeister von Schwaabe a hópelyhes éjszakában és felemelte ezüstgombos botját, mintha a Michaelskirche tornyán valami madarat célozna meg. Luiz hócipője hegyét figyelte, amint a fehérségbe lép, ő meg, noha kedve lett volna valamit mondani arról a bizonyos Landlebenről, inkább hallgatott, hiszen négy pikket nyertek meg együtt belben a kontrával, amivel esti nyeresége több lett, mintha Breznó bácsi Mödlingben pancsolt szamorodniját vitte volna egész este amerikaiak kedvelte lokálokba. Egy autó szeme párja tűnt fel előttük az úttesten, lassan ment, mintha alagutat akart volna fűrni a táncoló fehérségbe, és csak amikor melléjük ért, vették észre, hogy egy jeep. A vezető a szélvédőre hajolt, orra és sapkája simlédere majdhogy érte a törülő félkörben mozgó szárnya mögött az üveget. Négy egyenruha egymás mellett és mögött, a győztes négy hadsereg négy közömbös arcú katonája, belvárosában egy néma városnak, ahol romházak fáját tüzelték, jegyre adták a tojásport, és jártak láncon hordott ollóval, a pincérek, hogy még a savanyútüdőre is levágjanak egy kockát a kék ívecskéről, amely egy hónapra

porciózta ki a húsadagját a volt császárváros polgárainak. A jeep lucskosan fekete páros sávot hagyott maga után, és Rittmeister von Schwaabe a nyulak szaporaságát taglalta. Egy Baron Hirsch felől kérdezősködött, akinél annyi nyúl volt, hogy Angliából versengtek novemberi meghívásaiért. Luiz nem emlékezett erre a névre. ő hátrasandítva még mindig a páros fekete nyomot figyelte. Fellélegzett. A zömök testeket rejtő egyenruhák parancsoltak az első kerületben ebben a hónapban, de a vezető a hóeséssel volt elfoglalva. A lódenen keresztül megtapogatta a zsebét. Minden rendben, hamis iratai a zsebében voltak (az igazak ebben a városban), a szíve fölött.

A Michaelsplatz üres volt, sehol egy taxi a Loos-ház előtt.

– Az apám itt vette a nyakkendőit – mondta Luíz. – Ez volt a legjobb bolt, Goldman & Salatsch.

– Én még emlékszem a régi házra. Dreilaufferhausnak hívták – mondta Rittmeister von Schwaabe –, amit az a disznó Loos lebontatott, hogy megépítse helyébe ezt a szörnyűséget ide, a Burg elé, ahol az első emeleten a császár lakott. Az Anschluss után SS-ek álltak itt őrséget egy ideig, valami hivatal lehetett itt, sosem jártam benne.

Rittmeister von Schwaabe lehúzta jobbjáról a kesztyűt. Elköszönt, kezét csókolt, parolázott és elindult a Ballhausplatz irányába a Neustiftgasse felé, ahol a volt Ungarische Leibgarde épülete mögött lakott törökkorbéli pisztolyok között egy hónapos szobában.

A szürkeség mintha világosodott volna a redőny rései között. Vagy csak a szemem szokta volna meg a sötétet? Megint a szívébe markolt valami. Álom ez is? Álmodom-e csak, hogy itt vagyok, az álom folytatása-e a paplan selyme, Luiz talpa, a meleg? Hányszor álmodtam, hogy itt vagyok Bécsben. A priccsen is. Ott-e az itt vagy itt az ott? A tapintás nem ér semmit, az ember kavicsra jár és vízbe lép, puskát fog és fának dől, huzatos szobákban megy keresztül és orrát fújja, főtt húst eszik sóskamártással, szövetet mustrál, lovat simogat. Hátha folytatás az egész, valami tartozéka egy régi álomnak? Jön-e még ebből is egy rémes ébredés? Kereste és megtalálta feje felett a kapcsolót. Felkattinthatnám. Semmi baj. Inkább nem. Felébred.

– Menjünk a Grabenen, onnan kis utcákon haza. Olyan szép a hóesés. Tudod, New Yorkban a hó is másként esett – mondta Luiz és belém csimpszakodott. Aztán kisvártatva: – A Peterlébe is benézhetnénk egy kávéra.

Minek ausgetippelt most benézni, gondolta idegesen. Ravasznak jövök hússzal, Palinak négy dollárral, nem is tudom, mi lett volna, ha elbukjuk

azt a négy pikket a Rittmeisterrel. De az öreg jól játszott, becserkészte az ellenfelet, mintha lesre ment volna, a harmadik ütés után tudta, hol van a kör dáma, a treff király, kitérult előtte az ötvenkét lap, mint egy rekettys erdő, melyből innen-onnan hallik valami csörtetés. Inkább ennék valamit, gondolta, Anna néninél csak a peremeken volt vaj, a papírvékony sonka alatt semmi. Az átlagosnál is soványabb evészet volt ma Anna néninél, igazán csak harapnivaló, csak Rózszi volt a régi, ahogy bóbításon behozta az ezüsttálat, a csészéket, a teát, mint egy vén gólya az árokparton lépkedett az asztalok, székek között, helyet keresve, ahova lerakhatná a tálat. Inkább ennék valamit. De Luizzal azt sem lehet, Luizzal nem mondhatom, hogy Jaksikám, ugye maradt valami a konyhán, egy imbisz, ki a kutyának kell ilyenkor egy imbisz, ugye elhoznád a kávéhoz. Pedig a Peterlébe el lehetne menni, Ravasz várhat, biztos nincs is ott, és a Peterlébe nem járok borokkal, melyek üvegén a címke nem mond igazat. De a címke az egyetlen, amit Breznó bácsi kihozott Tolcsváról, meg a tudását, hogy hogyan lehet mindenféle osztrák lőréből tokajit csinálni, szamorodnit vagy aszút. A Peterlébe különben sem járnak amerikai egyenruhák, a Peterlébe barátok járnak, lányok és fiúk, hajótöröttei egy világnak, mely elsüllyedt. Dieses Landleben. Fogalmam sincs ki volt Baron Hirsch, akihez lordok jártak.

Vállukra fehér epoletteket varázsolt a hó. Luiz beszédes lett, gyermekkoráról beszélt, hőemberekről, melyeket egy Evelyn nevű misszel építettek a Hofgartenben, melynek kapuit addigra kinyitatta a köztársaság. A Hofgarten. Egy legyezőforma levélre gondolt, amely piruettesen hullott a lába elé ott októberben az első napok egyikén. Akkor még Anna néninél aludt a sezlónon a nagy szobában, ahol a bridzs volt és ahova Rózszi behozta a tálat és ahonnan a csonka kariatidákra látott, melyek nem tartottak semmit. Hazamenőben volt és arra gondolt, hogy elkési a lencsét bundáskenyérrel, de mégis megállt s felemelte a levelet. A levél legyező alakú volt, erei a szárból indultak, Úgy oszlottak el a hullámos végek felé. Felnézett és nézte a mágussüveg alakú fát, mely szent volt a távoli keleten és pagodák előtt állt, nézte ezt a botanikai relikviát a páfrányok és ősfák korából, melynek lombját dinoszauruszok és egyéb szelíd szörnyek legelték abban az időben, amikor még nem volt emberiség. Nézte a fát és egy kertre emlékezett, ahol egy ilyen ginkgo biloba állt egy ablak előtt magányosan és meddően, mert dús porzójának nem volt virágos párja. Azokban az időkben többször gondolt arra, hogy hozatni kellene valami nőstényt, egy nőstény ginkgo bilobát, hogy ne álmodjon át egy teljes életet a hím társtalanul, messze idegenben, hiszen hiába volt ritkaság, büszke parkok

éke, rája se hederítettek közönséges tavaszi mámorukban a gyertyánok, a tölgyek, a fenyők.

Luiz patakos csacsogásába és a maga gondolataiba bugyolálva észre sem vette, hogy régen elhagyták a Grabent és a dómot és egy szűk utcácskában járnak a második várárkot jelző Ringstrasse felé. A Peterle is elmaradt balra, hála Istennek, nem nagyon vágyta volna látni az arcokat, a lányok és fiúk, barátai arcát a füstben, amint nézik a táncot, árva kávéjukat az asztalon vagy konyakot mellette tulipán pohárban, ha sikerült valami üzlet a Rothschild Spital előtt, vagy ugrott egy brill, egy rubintos gyűrű, hűségek vagy hűtlenségek bonyolult történetű, ábrándossá vált emlékei, melyet valós vagy tettetett közönnyel adtak el vízumra váró unokák. A Peterlében ezek járták a szambát, tengerentúli táncot tengerentúli zenére groteszk mozdulatokkal a füstben, haláltáncát egy elfuserált generációnak, mielőtt a szélrózsa minden irányába szétszórják tagjait jobb napokat látott, kimustrált hajók. Luiz arról beszélt, hogy férjének erre volt a rendelője, a Jasomirgottstrasséban, a kapualjban még felfedezhetők a lyukak, melyek a táblát tartották: Dr. Thomas Blumenthal, Zahnarzt. Ezt a témát Luiz már megpendítette volt akkor, amikor die Rosa (mert Rózsi Rosa lett osztrák társaságban, mint ahogy Anna néni Tante Anna) tétován megállván végül is az ő asztalukra tette le a szendvicses tálat nemcsak azért, mert ő rámosolygott, hanem mert látta, hogy Rittmeister von Schwaabe összead, a robbernak vége. A szikár öregúr, akit Durchlauchtnak szólítottak (meg kellene kérdezni Anna nénit, micsoda fenség az öreg, Luiz nem tudta, de Luiz most volt először Anna néninél), elmesélte a Jasomirgottstrasse eredetét, miszerint amikor a kereszteslovagok vagy magyarok vagy az ég tudja miféle náció csapatai táboroztak Bécs alatt, Henrik herceg azt mondta a kötélverőknek, gyertyaöntőknek és egyéb polgároknak, hogy nem kell begyulladni, ne adjanak sarcot, ő megvédi a várost, ja so mir Gott hilft. És ezt ott mondta legyen, azon a szent helyen, ahol most az utca van, innen a neve. Luiz szabadkozott teljesen feleslegesen, mert a Rittmeister sem tudta, a teára varo, kártyájukat az asztalra tevő másik két asztal sem tudta a történetet, egyedül Annelies Althaus látszott emlékezni rá, de Annehes Althaut senki sem veszi komolyan. Luiz azzal szabadkozott, hogy csitri kis asszony volt még, amikor „elkerültek” Bécsből, de ettől kezdve rosszul játszott, a kisszlemmet is elvesztette az ismét szükszavúvá vált Eure Durchlauchttal, akinek fényes volt a nyakkendője, amelyet valószínűleg nem a Goldman & Salatschnál vett, noha feltehetőleg abban az időben, hanem egy boltban, melynek kirakatában alig lehetett más, mint egy pár kesztyű, egy

kékbabos nyakkendő és egy kalap. Ja so mir Gott hilft, Luizék még idejében elhúztak New Yorkba.

Luiz. Át kellene ölelni, hozzábújni, akkor nem félnék. Aludni kellene, ahogy ő, összekucorodva mellé, hozzá, egy talpra nem, elé?” Igaz az ember szeretkezik is álmában, nemcsak kavicsra jár és vízbe lép ésatöbbit. Különben sem félek. Guszti. Guszti, miközben egy szendvicsért hajolt a tál felé, odasúgta, hogy Tehéntúrót láttál Bécsben. Nem félek. Fekszem tovább hanyatt. Hátha felébred.

– Jasomirgottstrasse, megnézzük?

Nem semmi kedve nem volt visszamenni a dómhoz, a sebzetthez, hogy bámuljanak egy sebzett kapualjon négy szeg helyét a hóésésben, négy stigmát. Azt sem értette, miért ez a nagy romantika egyszerre a férj körül, aki nem lehetett semmi különös. A különös csak a megismerés lehetett: a Turandot szünetében ismerte meg Luiz és egy hónap múlva a felesége volt, a szülők a hetedik mennyországban, hiszen dr. Thomas Blumenthalnak nemcsak előkelő praxsisa de befolyásos rokonsága is volt, dehát mégiscsak benne a negyvenben és félig kopasz a szekreteren levő fénykép tanúsága szerint. Morózus arc.

A szekreter itt van balra a karosszéken levő ruháim mellett. Kicsit mintha látnám, a hóvilág lajtorjája mintha világosabb lenne. Nem, nem úgy volt, összekevertem. Nem lajtorján jött le viaskodni az úr. A lajtorján angyalok jártak fel és le, amikor Jákób futásában egy kövel feje alatt aludt a pusztában Ézsau. Bosszújától félve, és az úr valamit ígért neki. Neked adom ezt a földet, valami ilyesmit. Micsoda földet? Mienk volt minden, St. Pöltennél végződött a gypű, amíg nem lettünk királyság. De hajnalodik. Hajnalodna? Meg kellene néznom az órát. Hová tettem? A szekreterre. A szekreteren a kép, egy élő és egy halott képe, fehér ruha, fekete ruha. A befolyásos rokonság vízumot küldött az óperencián túlról, amikor a szelek még csúfabbul kezdtek fújni St. Pölten felé, Bécs felé, felénk. Ez a szekreter is Annelieshez került, helyesebben Annehes papájához, Major in der Reserve Anton von Althaus hitlinge villájába. Luiz nem akart mindent eladni, egyszer majd visszajövünk, vinni meg csak keveset lehetett. Így vándoroltak a szívhez nőtt képek és szívhez nőtt bútorok az előkelő praxsisi odvas fogú páciensei szobáiba Bécsben és vidéken, kvietált ulánusokhoz közügyektől visszavonult koronákhoz, udvar nélküli Hofratokhoz, volt diplomatakhöz, akik, mint Anna néni mondta, nem képviselhetek többé nagyhatalmat. A házak, ahova kerültek, kopottabbak voltak, mint hajdanán, a páváskodás különben sem volt divatban ebben a társadalmi gyászban, ajánlatos sem volt, és legtöbbször a régi jövedelem

sem volt meg hozzájuk. A képek legtöbbször vendégszobákba kerültek (a kopaszodó fogorvos a Wiener Secession szerette), egy Schiele pláne egy klozettba, ahol is Graf Thurin szájában Blumenthal-féle koronákkal tíz évig mélyáztatott egy gyötrelmes tekintetű, kifacsart testű pucér nő előtt, elmélkedve a koron, melyben nem mindig öröm az élet.

Luiz beszéde csobogása lelassult, akár a hó esése. Bérházak maradtak el mellettük, kis paloták és közébük ékelt templomok. Templomok, melyek oromzatán lehetetlen volt felismerni az egyes szenteket, csonkabonkán álltak az alig szállingozó hóban, kiestek kezükből, mellőlük az attributumok, mintha személyazonossági papírjuk jellemző jeleit veszítették volna el az elsötétítés éveiben: Szent Katalin a semmibe támaszkodott, leesett kerekét régen elseperték a járdáról ügybuzgó kezek, Szent Borbála mellől lehullt a torony, Nagy Szent Gergely válláról messzire repült a Szentlélek galambja, az apostol Péter kezéből kiesett a mennyország kulcsa. Kik ezek az ismeretlenné vált kegyesek, akiket én, kíváncsi kálvinista öltöztetek fel gondolatban régi szépségükbe, helyesen vagy helytelenül, legtöbbször találomra téli éjszakákon, hátizsákkal vállamon, a zsákban hazudós a címke. A szentek sebét lám betakarta a hó. A sebzett paloták, rangos bérházak kariatidái nem tartanak semmit. A háború elseperte kibontott mellük, vigyázó arcukat csakúgy, mint azt, amit tartottak: erkélyt, kaput, timpanont, életformát. Bombák és különböző lövedékek és golyók fegyverzetüktől fosztották meg a klasszikus hősöket különböző oromzatokon, akik jobbra Goethe korában kerültek oda egy városban, ahol tíz esztendeje nem nézett fel senki.

– Ne hidd – mondta Luiz –, meg lehet szokni. Nem, nem Bécset. Bécs a városom. Először ki nem állhattam New Yorkban. Még nem volt Danzig, nem volt háború. Londonba akartam menni. Akkor még nem tudtam. Nem tudtam, hogy mindegy. Hogy nincs máshol ez a város. És kezdett nekünk jól menni. Akarva, akaratlan hozzád édesedik egy város, egy vidék. Új tárgyak régivé válnak, s ami eddig lakás volt, az, észrevétlen, az lesz otthonod. Megszerettem azt a másik várost. Erre itt jöttem rá. Vannak napok, hogy vágyom vissza. Mostanában jobb – mondta Luiz és megszorította a karjába kulcsolt karját. – De mit nézel ott fenn mindég?

– Szeretem, ha arcomra hull a hó. Mint gyerek is szerettem.

– Fázik a lábam – mondta Luiz. – Taxi sincs. Messze még haza?

Kloster der Heimsuchung Marfa. Itt van a világosodó zsalurések mögött, ha kiszállnék az ágyból, ha felhúznám a redőnyt, egy kicsit csak, ha kinyitnám az ablakot és kihajolnék, látnám temploma timpanonján Szalézi Szent Ferencet a jobb sarokban, kezéből kiverte a pásztorbotot egy el-

tévedt golyó. Otthont keresünk, egy paradicsomot az elveszett helyébe, melynek kulcsát nem találjuk meg soha. Paradicsomot, otthont? Egy helyet. Egy követ, hová a fejünket ... Az már van. De egy helyet, ahol nem ér el az ézsauk árnyéka vagy ami rosszabb, egy táj emléke, egy-két utca sarka, egy észre nem vett egykori boldogság emléke, ginkgo biloba. „És megyünk Jákóbként el a kőtől, melyre egyszer ráhajlott fejünk, és keresünk egy országot, mely befogad, mert egyebet tenni nem tudunk. Kilincselünk magukat letagadó konzuloknál, ácsorgunk követségeken levélblyegekről ismert államokba vízumért (– Neked már van San Salvadorod? – kérdezte egyszer latinóra előtt Tehéntúró), járunk a Marokkanergasséba a menekültszervezet irodájába. Kartotékra kerülünk, lajstromba írják fel nevünket, adatainkat veszik fel. Isten tudja, hányadszor veszik fel az ember adatait különböző helyeken szigorú arcú nők, Lucky Strike–ot szívó szikár férfiak vagy kedélyes kövérek, akikről az ember azt hinné elsőre az urambátyámos üdvözlés után, hogy na most félreseperjük az asztalon az iratokat, elővesszük a fiókból a zsupát és lejátszunk egy parti talonmáriást vagy csapdlecsacsit. Persze ez mind marhaság. A kérdések ugyanazok, refrénes kérdések, megkérdik, hol is voltunk 1943 augusztusában. Ilyesmiket kérdeznek, az ember töri a fejét, hol is volt és mit csinált különböző időpontokban (csépeztünk-e vagy éppen kivonultunk valahonnan?), válaszol, és legközelebb megkérdik Újra. Tetszik tudni, Miss Siedler, háború volt, bízunk a békében, dehát. Ezért vagyunk itt. De azért tovább válaszolunk, fényképeket adunk be (teljes arc, előlnézet), íveket töltünk ki, nagyokat lélegzünk sztetoszkópok nyomására, hogy valahogy elkerüljünk erről a maroknyi világrésről, mert elégünk volt a történelemből, valahol másutt van a boldogság.

– Mindig másutt van a boldogság – hallotta hirtelen Luizt. Aztán: – Átázott a cipőm.

– A boldogság tibennetek van – mondta bizonytalanul.

– Mit mondtál? Itt a cipzárnál, itt szivárgott be.

– Egy időben minden este olvastam a Bibliát.

Előttük volt a Ring. A hó alig esett s a fák, kérgük itt–ott kitakarózva a fehérből mint négy, tolluktól fosztott, sorjázó libacsapat hazafele valami mezőről. Vézna ágaik között látni lehetett a Schwarzenberg–szobrot, mely mögé Jánoska mászott fel egy éjjel, mert öregapjával akart lovagolni. Odébb, a Schillerplatznál van a mozi, ahol a Négy toll ment, a kis Korda filmje. Négy tollat kapott a hős négy baráttól benne, mert nem akart a csatába menni a Mahdi bumuszai ellen, négy fehér tollat, a gyáva-ság jelét.

Luiz nem szólt semmit. Ment mellette, kucsmáját süveggé emelte a hó. Kántáló gyerekek jártak ilyen kucsmával, örömhírt hirdetve egy faluban a jóakarátú embereknek az óperenciás tengeren is túl.

Drága Luiz. Melléje kellene bújni, elbújni, átölelni mellét, hogy végleg elmerüljön benne az álom, a tejcsarnok vizezett teje íze, a néma tömeg menetelve valami felé, a rikkancs hangtalan ordítása: Szabadság, Szabadság! Aztán az üresség, jaj el kell felejteni az ürességet, Tehéntúrót abban a lehetetlen pózban, kezében kalapja, földig hajolva, azzal a vigyorral, és akkor saját hangja idegenül, mintha lemezzről jött volna, hogy én sosem mentem el, érted, Tehéntúró, én sose mentem el, én nem vagyok olyan, mint a többi, vannak bizonyítékaim, érted, és ordított, ordította, hol volt az utolsó hetekben, és egyszerre nem volt semmi, csak a háta mögött a páros kopogása lábaknak, melyek a történelem előtti időkben indulhattak el, hogy az egyik a Síp utca sarkán vállára tegye a kezét. Két fekete kalap. Honnan tudom, hogy két fekete kalap? Hiszen nem is láttam őket. Lényeg, hogy felébredtem. Így, harmadszor rekonstruálva nem is olyan rémes.

Reszketek? Nem, ez csak idegesség. Úgy látszik, még mindig elég rémes. És ez baj, ez a reszketés, még ha kicsi is. Felébredhet, kérdezhet. Ezt nem lehet sötétben elmesélni. Ezt csak világos nappal lehet elmesélni, virtuskodva, egy adag iróniával, látod Feri, ilyen hülyéket álmodom, de oda ne lépj, sakkba kerülsz a futómmal. Nappal könnyű, nappal ez egy nagy történet lett, afféle kurucos felvágás, Bécs várát nyargaljuk vele világos nappal. De végigálmodni! És visszaidézni, hacsak apránként is, kihagyásokat illesztve az álom folyamatába, sötétben ...

Elvétettem. Megcsalt a redőnyök rése alig-fénye, mégis rács az, vagy ha lajtorja lenne, Úgy fekete angyalok járnak rajta fel-le, mert nem világosság szűrődik át rajta, csak hóvilág. Megcsalt a hóvilág, vagy talán csak túlságosan jól ismerem ezt a szobát, látni véltem a szekretert, Klimt egyiptomi asszonya rámáját a falon. Fel kellene lapozni Freudot. De Freud valami olyasmit mondana, hogy anyámmal volt valami komplexumom kiskoromban, ami marhaság. Szelíd volt a gyermekkorom, szelíd az anyám, nálunk nem voltak drámák, akkor sem, amikor kijöttem a rács mögül, menj csak, menj kisfiam, mi csak megleszünk, mondta, míg berántotta a krumplilevest, és apa lehajtott fejjel, egyházatyák figyelmével vágta a szüzdohányt az asztalon a most már pesti szoba-konyhában, mert kiszaladt alóluk a táj, amíg ő a priccsen Bécsről álmodott. Velem nem lesz semmi baj, velük se lesz semmi baj, szegény öregek. Miatyánk, ki vagy a mennyekben, nem vagyok Pesten, nem vagyok Pesten. Ez Bécs, a

vak is látja, ez a Salezianergasse, a sarkon az üzlet, ahol a Palais Larisch volt, ahova a királyfi kedvese szállt, az apácák az utca végén, Kloster der Heimsuchung Mari:i. Jól van, már nem reszketek, azt hittem, Luiz mellett sötétben is menni fog az álom elhagyott részeinek rekonstrukciója, lábamon a puha talp. Nemment. De mit csináljon az ember, ha fél, hogy elalszik újra és újra jön az álom vagy félálom, jobb a harc az ébrenlétért, amúgy is vissza kell idézni az álmot, megfogni egészében, mint egy lepke-t. Talán jobb lett volna, ha nem vigyázok, ha felkattintom a kapcsolót. Felébredt volna. Luiz nem kérdez. Rámborult volna, betakart volna gazdag teste, szerelme, türelme, nem lett volna történet az este, a bridzs, az utcák, a hóesés. Anna néni azt mondta, én mindenből történetet csinállok. Felébresszem? Igen, de előbb egy kicsit megnyugszom ebben a halvány hágsó-jú fényben, amin nem jár senki. Tehéntúró is Bécsben van, Guszti mondta, valaki látta a Ringen.

Taxi mászott előttük a Ringen, intésükre megállt. A Rennweg felé hajtottak, Luiz elővette pénztárcáját. Ezt add oda neki, nem, ne okoskodj, sutto-gta, átázott a cipőm, én fizetek. Mindig így csinálta Luiz, te, van két jegyem a Szöktetésbe, Maria Cebotari és valami magyar basszista, igen, Koréh a Theater an der Wienben. Látod, itt a meghívó a Musikvereinbe, Ball paré az operarestaurálás javára, nem, nem kell frakk, ide van írva, elég Abendanzug. Csigalassan mentek a hóban. Ki akart szállni a kolostor előtt, lesétálni a Rennwegen, nem messze volt Frau Strumpf lakása, benne egy szoba egy látomással kutyák között egy tisztáson. Nem, ne okoskodj, mondta Luiz és kezére tette kezét, gyere fel, nyúl-pástétomot csináltam, Thuringék küldték a nyulat. Istenem, mikor ettem utoljára nyúl-pástétomot, gondolta, miközben a taxi befordult az utcába, a Luiz utcájába, vánszor-gott a puha hóban a polgári bizalom bérházai között. Itt reggelre priz-mákban áll a hó majd, mint sírhalmok sora, olyan lesz az utca, már látni lehet a boltot, amelyben vasalót árulna és villanykörtét, melynek helyén a nagynéni háza állt, ahova Vetsera Mária szállt, akinek virággal volt tele meztelen teste egy vadász-lakban a Wienerwald szélén. A taxi megállt. A sofőr kiszállt, kinyitotta az ajtót, szabadkozott, ki tudta még délután, hogy ekkora hó lesz és lánc kell a kerekekre. Luiz elővette kulcsait. Danke schön der Herr, mondta a taxis.

A redőny réseiből sápadtan hullt a fény a szobába. Hajnalodik. Öltönye kabátja a szék támláján, mint valami fogason, rádobva inge. Ezt az inget sem lehet már felvenni, megint felgyűlt a mosásom.

Az a drága Frau Strumpf két hete mindent kimosott, bevasalt, csak mosolygott, nem fogadott el érte semmit. Ezt nem lehet ültre csinálni. A

lakbér is esedékes. Fel kell hívni Breznó bácsit, talán akad valami munka, régen voltam a Sansibarban, a Capriban, itt vannak a spiegelgassei lokálok. A Patakyhoz nem megyek, ezzel a borral nem lehet a Patakyba menni. A Pataky különben is gyanús hely, mondják. Az emberek sok mindent mondanak. Egyesek eltűnnek. Osztrákok is. Az a nő is, miniszter is volt mi is volt a neve? Fényes nappal. Vitték. Miklós állítólag a határra ment, valakiért. Miklós az angoloknak dolgozott, remekül élt. Guszti a franciáknak dolgozik, még sincs egy vasa sem. Igaz, egy francia hotelban lakik ingyen. Biztos keres is, csak sír, így, azt hiszi, nem tudja senki. Országvilág látja, amikor a sarokasztalhoz viszi a tegnap érkezettet és konyakot rendel meg feketét, jó a diótorta itt a Charley-ban, szereted, kérdezte Palitól. Palinak fogalma sem volt, hány garnizon van Győrben, hasból mondta az egészet. Miklós más volt. Miklós vigyorogva mondta, hogy az igazi az, ha az ember kétfelé dolgozik. Ez különben is egy Miklós-féle beköpés. „Én inkább azt hiszem el, amit Feri mondott róla, hogy a rabok verték Márianosztrán az ajtót: úgy dobálták neki egy utolsót tiszteletül, amikor kivégezni vittek. Hazaárulás.

El kellene innen menni a fenébe. Mi tart itt?

Az öreg Thurin azt mondta, menjek el hozzá, lovagoljam le a lovakat. Egész vadak, mióta Hanzsi bukott, 15 öreg, neki kettő is sok és már nyugatják az amerikaiak, hogy mikor nyitja meg az iskolát. Luiz? Luiz nem ok, Luiz le tud jönni, amikor akar, nemhiába lógott a klozetben Schiele tíz éven át. Át kell menni a zónahatáron, de így is, úgy is át kell menni ezen a rohadt határon, a embernek nincs egy kalap pénze, hogy röpjön, különben is a repülőtérré is át kell menni a határon. Állítólag semmi baj nincs ezzel a határral. A papírom megvan. Dietrich von Traum. Ez a von kell koronák vannak az ingemen, D. T. és korona. Keresztnevem előre kerül, osztrák vagyok rajta, Dietrich von Traum. Az esti vonattal kell menni, éjfélre érünk az Ennshez, bejönnek a ruszki katonák, kérik a papírt, kinyitják, megnézik a pecsétet, az arcot, aztán megint a fényképet, biccentenek, továbbmennek, nincs semmi baj. Nem kérdeznek. Csak mutogatnak. Akkor baj van. Mutogatnak, hogy lefelé. Az állomáson van egy szoba. Ott tiszt kérdez. Németül.

Nem, semmi bajom a kiejtésemmel. A múltkor is a Karitásznál. Guszti küldött, hiába szabadkoztam, mi nem katolizáltunk, amikor dandárját élte nálunk az ellenreformáció. Hülye vagy, menj csak fel. Pater Josef csak a második alkalommal szólott hozzá magyarul. Hogy milyen jó volt a kiejtése. Fraulein? Nem volt igazán Fraulein. Mamánál maradt, aztán őt nevelte, sírt, amikor Hitler visszahívta, mint a többit. A mágussüvegű fáról a

floxok előtt leszakított egy legyező alakú levelet. De Pater Josef nem mérvadó, Pater Josef nem számít. A tonhalak számítanak a vizes lében, ez az átkozott konzerv, ami mégiscsak ebéd. Feri reggel eszi, azt mondja, ettől egész napra elmegy az étvágya, nem kell eladni semmit. Ezek tartanak itt, akiknek a páter a konzerveit adja, az atlantiszi lányok és fiúk. Luiz? Jó volt a pástétom, vargánya is volt benne, honnan szedte Luiz a gombát? Mért nem küldenek Anna néninek nyulat? Anna néninek nincs semmije, csak a háza, ahol a kariatidák nem tartanak semmit. És Rózsi abból a marosszéki faluból, ami elveszett. Amikor kiment a konyhába, hogy segítsen szendvicseket kenni a bridzs előtt (a közepibe ne kenj semmit, oda jön a sonka meg a nyelv!), Anna néni hirtelen felé fordult és megkérdezte:

– Ugye nem akarod elvenni?

Kezében megállt a kés.

– Kit, Anna néni, kit?

– Öreg, fiam, hozzád, öreg.

– Luizt? – kérdezte és felkacagott.

– Apád volt a legkedvesebb testvérem – mondta Anna néni, és kinyitotta a sütőt, hogy jó-e már a stangli.

Még nem látom a szekretert és rajta a képet, ahol egy középkorú fogorvos áll egy mosolygó lány mellett.

Ennél a szekreternél ült Luiz, amikor, egy hete csak, benyitott, halkan, nem tudta, nem alszik-e, olyan csend volt és álmosító a napos téli délután. Luiz kártyákat rakott egymásra, egymást tartották a lapok, formálva tetőt és falat, három emelet volt az egész, mint egy pagoda, olyan volt, mint egy pagoda, mely előtt legyező-levelű fák álltak volt a messzi keleten. Luiz kezében megállt a kártya, mert párosan kellett felrakni a tetőt, hogy egymást tartsa a páros kártyalap. Nem mozdult, állt az ajtóban, nézte ezt a lélegzetvisszafojtva épített építményt, melyet halomba dönt egy rezzenés, egy sóhajtás, a szív erősebb dobogása is talán, nézte a két kezét a szoba végéből, amint óvatosan, csigalassan ereszti le a kártyapár a magasból, az új tetőt, amely alul szétvált, mint egy fordított V-betű, vagy inkább mint egy imára készülő kéz, hiszen csak az imádság tartotta a reszkető elemekből álló várat, nem, nem várat, pagodát. Lassan ereszkedett az imádkozó tető, melynek lapjait mutató- és hüvelykujja között tartotta Luiz úgy, hogy könyöke kitért, mint valami madár szárnya, amely repülni próbál, ereszkedett remegve, összpontosult figyelemmel, nem gondolva másra, mint a feladatra, melynek megoldása életbe vágó fontosságú kell hogy legyen, mintha egy egész jövő függne attól, hogy sikerül-e

a negyedik emelet. Láta, az ajtóból látta, hogy remeg Luiz keze, az egész nem sikerülhet ilyen remegő kézzel, a legjobb lenne az asztalra tenni vissza a két kártyát, vissza a talonra, nem kísérletezni, várni egy kicsit. De Luiz egy pillanatnyi szünet után tovább süllyesztette a kártyapárt. A jobb oldali sarkának pereme elérte a harmadik emelet fedelét, az megremegett. De nem volt baj, a remegés megszűnt, és talán éppen itt volt a baj, ez a megszűnt remegés adta a merszet, a bal oldali kártya érintés helyett pöc-cintette a bal oldali fedelet. Összeomlott az egész.

– Tudtam – mondta az ajtóból. – Elbízta magát.

– Itt vagy?

– Elhamarkodta. Sietél.

– Hogy jöttél be?

– Frau Opucek az előszobát takarítja. Nyitva volt az ajtó.

– Mióta vagy itt?

Luizra nézett. Luiz szeme fényes volt.

– Valami baj van?

– Összeomlott.

– Nem baj. De miért csinálsz ilyen ostoba dolgokat? Most jöttem. Néztelek.

– Három hónapja csupa ostoba dolgot csinálok.

Elment az ajtóból, az asztalhoz lépett, felemelte a felső két lapot. Elmosolyodott. Kőr dáma, pikk bubi.

– Miért nem király? – kérdezte nevetve.

– Miért nézted meg? Miért nem hagyta ott, miért kell neked ... És ... és király nincs többé – mondta.

— Mi ez a dáma meg fiú?

– Fekete fiú – mondta Luiz.

Istenem, gondolta akkor, miért vannak ilyen komplikált nők akiknél semmi sem véletlen, akik mindenben elrendezést látnak, magukat benne bábnak, akiket csillagkép, holdállás, tenyér vonala, kivetett vagy épített kártya mozgat titokzatosan bár, de biztosan valami felé, egy kívánság esélye vagy bukása egy kivetett vagy remegő kártyalapon múlik, megépül-e vele az óhajok vágyott vára, temploma? Hová marad a sziklára épített előrelátás, gondosan átgondolt, lépcsőiben elrendezett következtetés, mi ez a mágussüveg sátorában született tévhit, ostoba babona? Jobb lenne, ha hagyná, ilyen dolgokkal nem kell törődni.

– Itt fogsz hagyni. Egyszer vége lesz.

– Minek? – kérdezte, bár tudta, hogy minek.

– Öreg vagyok. Öreg.

- Hülye és harmincöt.
- Hozzád vagyok öreg.

Már egész világos van és félek. Nem, már nem félek, látom a szekretert, amelyet Annelies őrzött a jelennek, rajta a kép, a jegyespár, talpig feketében a vőlegény, fehérben Luiz, ha nem látom is, látom, sudáran, mosolygón és ártatlanul, szemében Bécs 1936-ban, ha lidércesen is, de még mindig béke, nem pakolás, utazás, háború, halál és halálok, honvagy és édesedő megszokás, hazatérés egy ismeretlenné vált városba, ahonnan eltűntek a rokonok, ahol koronás fogorvosok emlékeztek csak egy rendelőre. Fel kellene kelni, óvatosan, ki kellene lépni mellőle, Luiz mellől, akit Anneliesnél látott először, amint osztott. Ismered Luiz Blumenthalt, kérdezte Annelies az ajtóból. Miklóstól hallottam, felelte mosolyogva, hogy férje feltalált egy fogorvosi széket, melyekből tucátjára vittek az afrikai frontra, hogy ejtőernyőn eresszék le őket a vonalak mögé, mert az amiknak semmi se drága, a legjobb kell mindenből a bakáknak. Ezt a Miklóst meg kellene ölni, mondta Annelies. Együtt voltam Luizsal Lausanne-ban intézetben Madame Crawfordnál, barátnők voltunk, most is azok vagyunk. Bemutatlak. Fogorvos volt a férje, nem érte meg a békét, özvegyen jött haza. Igen, ő az, fekete bársonyban, szép a brossa, látod? Jó partikat ad.

Miatta marad itt? Nem, nem miatta, miattuk. Ezért megy a Peteriébe, a Charley-ba, ahol Miklós tartotta hírszerző udvarát, hogy megtudja, kinek sikerült. Kinek sikerült kiszökni az éjjel egy országból, ahova ezernyi szál, emlék és érzelem kötötte őket, de ahol egyszerre nem kellett, olyanok lettek, mint akik csillaggal kellett hogy járjanak, amikor bedübörgött a bécsi úton az első idegen hadsereg. Mert akarta tudni, ki van itt még ebben a városban, ki ment tovább és hova, és ha ment, mi a sorsa, mert egyszer mindenki elmegy. Vézna kis hírek jöttek a tengeren túlról: Erzsiek rétest sütnek Winnipegben, Marci egy brazil bankban van, pedig nem is tud portugálul, Józsi Új Guineában bogarász, Laciék komornyikok Yorkshire-ben. Itt a sors kihívása, a szabadság, kinyílnak az ambíciók, amit pár éve még nem, vagy alig engedett kifeszíteni egy ház, egy táj, egy életforma folytatásának parancsa, egyfajta öntudatosan, boldogan vagy resignáltan vállalt kötelesség, egyfajta becsület. Városba azok mentek, akiknek nem jutott egy tájból vagy nem elég. És később, a háború után, amikor azt hitték, pőrén ugyan, de új lehetőségek küszöbén, hogy rájuk is mosolyog a béke, becsukódtak előttük az ajtók. Becsapta rájuk az új urak régi gyűlölete, mely megvont kenyeret, munkaalkalmat és végül határt, mert nem lehet elengedni egy elítéltet, aki magán viseli egy hivatalos

gyűlöletbélyegét, akár mint régebben egy sárga, akár régi dicsőség megszagatott csillagát. Az üldözöttek, a csillagosak nem hagyják menni még, ezért iszik ebéd helyett három helyen feketét. Kinek sikerült? Kinek sikerült az éjjel, amikor sorban dugul be minden vonal, amikor állnak az őrtornyok a határon, amikor lezárják a Brennbergbánya tárnáit, a hálókoszik padozata alatt felfedezik a koporsónyi rést, elhányják a szenet a teherhajók kazánjai előtt, amikor svábnak sem lehet hamisítani kitoloncolást biztosító keresztlevelet, amikor talpak alatt robban az akna és a csempészek félnek.

Mindenki fél, én is félek. Pedig most nem kellene, egész világos lehet kint, világosabbak a rések és a réseken át a szőnyegre vetült lécek, a hágcsó fokai. Hány óra lehet? Lehet, hogy a szekreteren hagytam, a fénykép mellé tettem, melyen egy középkorú fogorvos áll egy fiatal lány mellett, akinek lazán omló fekete haja szívalakú arcra borul, hamvas bőrt birizgál előrekunkorodó vége, mintha csiklandó közelség lopná rá a mosolyt ebben a szertartásos alkalomban. Vagy ez a boldogság? Boldogság egy érett férfi mellett, a révbeérés bizonyossága, egy polgári otthon ígérete, egy jövő, melynek fordulatát nem sejtí az a tiszta pár szem, hiába hajlik feléje szigorús kétkedéssel a szemöldökök geometriás, feketén hullámos íve, nem sejtí a száj ámor íja, az orr biztos vonala, csak a kéz, talán a kéz. Nem a jobb. A jobb nyugodtan karol a másikéba, de a bal kéz enyhén elmozdul a ruhától, mintha keresne valamit, a fehér ruha fodrát fogja, mintha meg akarna kapaszkodni benne, mintha egyedül az ujjak éreznének meg valamit, hogy kisiklik belőlük egy tervezett élet, utazás jön és új utcák, rendelő, barátok és új nyelv, nem Hofmannsthalé aki ebben az utcában született. De azt is jelentheti, hogy nem lehet felejteni a kedvest, a régít, ragaszkodunk a régi fodorhoz, nem lehet felejteni a salezianergassei lakást, Klimtet és Schielét, Anneliest és egy gyermekkor tanúit, a kariatidákat, melyek egy életformát tartottak, ja so mir Gott hilft. Ki kellene szállni az ágyból, megnézni megint a képet, csak a fodrot tartó kezét.

Mi ez a zaj, ez a sivítőan szagatott? Lehet, hogy Herr Opucek. Hét óra is lehet, Herr Opucek lapátolja a havat. Fel kellene kelni. Óvatosan, vigyázva. Ne ébredj fel, aludjál, Luiz.

A talp. El kell szakadni a talptól, mely biztonságot adott és meleget, csontos lábszárára tapadó reménységet, hogy egyszer eljön a reggel. Lám eljött a reggel, határozottak lettek a hágcsó fokai, melyre nem hágott senki. Elszakadni a talptól a legnehezebb. Tervezni kell, mint a parancsnoknak a Négy toll című filmben, ahol az ebédlőasztal volt a csatátér, almák, narancsok, fűgék a csapatok, a parancsnok egy ananász.

Tehát. A bal nagylábujjal felemeljük a paplant, mebuggyoljuk, így. Űrt csinálunk. Most átejtjük a paplan hozzám eső végét ebbe az ürbe, hogy az ne húzódjék el Luiztól, ha kiszállok. Lassan betúrni a paplant Luiz mögött, igen, most jöhet a láb. Jön a talp is, hát így szorított? Megvan. Kis pihenés. Elég. Kicsit odébb is vagyok.

Felhúzta könyökét és arra támaszkodva megemelte testét, és lassan, hogy az ágyat közepén meg ne nyomja, előbb bal lábát, majd egész testét kicsúsztatta a takaró alól. Semmi nesz. Sarka az ágyelő szőnyegét kereste, rémesek ezek a magas barokk ágyak, szegény Mária Lújza. Bal keze leért a szőnyegre, aztán sarka is. Ha szépen le lehetne csúszni innen, össze lehetne szedni a ruhákat, felöltözni az előszobában, egy óra múlva telefonálni a rennwegi fülkéből: olyan jól aludtál, Luiz, pedig micsoda ramazurit csináltam a felkeléssel, délután várlak a Mozart-szobornál. Most jön a kicsúszás: ezt meg kell gondolni, elvtársak, józanul, mint az ötéves tervet. Nincs is hideg, jó ez a kályha, igazi cserép, mint nálunk voltak. Nálunk be se kellett menni a hálószobákba, egy hatszögletű helyiségből fűtötték őket, amit úgy hívtak: fűstház. Na de elég a szövegből, jön a mutatvány, támaszt a láb meg a kéz, jöhet a fenék. Kész. Brávó. Taps.

Feltápaszkodott. Csak ne reccsenjen a parketta. Jól van, három lépés a karosszék, négy az ablak, kettő jobbra a szekreter, azon az órám a fénykép előtt. Micsoda zsidvászár lehet az utcán, erősebb a lapátolás zaja, dolgoznak a dolgozók, a házmesterek. Remélem, Herr Opucek az egyik, akkor ki tudok surranni, nem kell kapukulcs, talán észre sem vesz. Meg kelene nézni.

Az utcát nem lehetett látni. Tudhatta volna. A réseken keresztül csak a szemközti házakra lehetett látni, látni lehetett a Neulinggassén túl azt a pirostéglás házat is, ahol villanykörtét árulnak a saroküzletben, a Palais Larisch helyén, ahol Vetsera Mária lakott. Túlfelé? Nem látszik semmi túlfelé, a pék háza látszik, nem a kolostor, a bebocsátást kérő Mária kolostora. Pirostéglás, elég otromba ház. Ide, ennek helyére szállt a nénjéhez a másik Mária, ha feljött bálozni Bécsbe, és egy ilyen bálon vetett rá szemet a királyfi. Egy szomorú királyfi, aki birodalmat, hetedhét-országot örökölt volna, akinek álmai voltak egy szebb, igazabb világról, melyben más, igazabb életforma is lett volna, mint amilyent spanyol házszabályok írtak elő torquemadai szigorral. Egy Wittelsbach álmai talán, anyja kibontott hajú, vággtázó álmai a Wienerwaldban, Gödöllőn, zöld angol dombokon, nyargaló álmok egy kibontott jövő felé? De levágták álmai szárnyát, és az álmok vergődtek céda lányok, komor udvaroncok, dévaj barátok, egy hideg házasság és vakbuzgó gyóntatók között, hogy elnyúljanak ros-

kadó asztalok alatt borral lucskos szőnyegen. Ide szállt meg, itt sétált a Palais Larisch fái alatt a lány hajdanán, ez előtt a ház előtt állt meg a lefüggönyözött kocsi. Hova lett a szerelem, hova lettek a fák? És hova lett a vágy, melynek halál állt a végén, teleszórva virággal a lány s mellette a másik, a vérben ázott hulla, mi lett az utolsó kívánságból a közös sírért, együtt pihenni a föld alatt, hova lett a levél? Mindennek a fonákja történt, irtózott pompában, fekete, spanyol pompában feküdt a királyfi ravatalán ágyútalpra várva, mely majd elszállítja a többi közé egy irtózott szomszédságba, a Kaisergruft császári pihenője felé. És a lány, a tilos ara és titkos szerető, akit felöltöztettek sebtiben előrángatott kezek, a lány ott feküdt a királyfi virágai között két öreg rokonra várva, hogy azok közrefogva vigyék szobákon keresztül, egy sáros udvaron keresztül egy nyitott kocsiba császári parancsra, egy nyitott kocsiba, melyben úgy ült a halott, mintha nyársat nyelt volna, mintha élt volna, két fekete kalap és két fekete télikabát között kocsikázott egy temetőbe, hogy aki látja, tudja, lám minő figyelemmel gardírozza hűgát ez a korosodó két rokon valami farsangi mulatságról hazafelé. Becsületszók őrizték a titkot, mely megbújt a történelem tükre mögött. Így lett belőle komor világi legenda, melyből boros éjszakák végén itt–ott a monarchiában kiszivárgott egy apokrif részlet. Anna néni állítólag tudja az egészet. De mit nézem a házat, hogy jön ez az egész ide? Az órák.

A szekreterhez lépett. A redőny rése fénye áthúzta a fényképet és a szitakötő brossra esett. Mögötte volt az óra, karjára kapcsolta, megnézte. Tíz perc múlva hét. Nincs sok időm. Felemelte cipőjét, jobb kezével ingjéért nyúlt. Számítgatta, hogyan fér el karján a ruhája. Legjobb lesz kivinni ezt az egész culát. Majd az előszobában. Vagy az ebédlőben. Maradt még egy kis nyúlpástétom. Majd ott felöltözöm. Karjára kapta ingét, megállt. Mintha valamit hallott volna. Ez nem az utca zaja. Visszanézett. Luiz. ült az ágyban. Őt nézte. Karján az ingét, kezében a cipőt.

– Nem alszol? – kérdezte. Kiegyenesedett, hagyta a ruhát a karosszéken.

– Álmodtál? – Tiszta volt Luiz hangja, a végét megemelte a kérdés.

– Azt hittem, alszol. Felébredtél? Mire?

– Az álom? Megint?

Kiegyenesedett. Tudja. Kezében, mint a nyesóálló nyíló kései, a sarkánál fogott pár cipő.

– Igen. Megint.

– Azt hittem, mellettem nem ér el az álom. Vagy ha elér, más álom lesz, ami elér.

– Az álmok erősebbek nálunk, Luiz.

– Egy kéz ért el, a két fekete télikabát egy keze. Mellettem. Ne olvass több Kafkát. Érezted?

– Nem tudom. Sokszor már nem tudom, mennyi volt az álom s megnyit adott hozzá a rekonstrukció. A csillagot érzem talá magamon, a megbélyegzettek csillagát.

– Ez is csak hozzáadás. S ha nem, betakarja az idő. Elfoszlik, elporlad. Én, én többé nem álmodom – Luiz ránézett, mosolyogni próbált.

– A helye megmarad.

– Megmarad? Lehet. Lehet, hogy a helye megmarad.

Nem tudta, mit csináljon, ott állt idétlenül, kezében, karján tárgyak, melyekkel egyszerre nem lehetett mit kezdeni, hogy Luiz felébredt. Odébb lépett, hogy valamit tegyen, hogy megszűnjék ez a vigyázz–szerű ácsorgás, léptében meglökte a szekretert. Csettenésféle zajt hallott, valami feldült, a fénykép üvege koccanhatott.

– Megfázol – hallotta. – Vedd fel a pongyolám.

– Nincs hideg.

– Szeretném, ha kinyitnád az ablakot.

– Az ablakot?

– Nap süthet a háztetőkre. Nem hallod? Csorog az eresz. Igen, ez az eresz, csorgásba kezdtek a tétova cseppek, ahol a tetőket pásztázza a nap. Kezéből koppant a cipő, repült az ing, elég rémes így grasszálni egy szál gatyában, magára kapta a pongyolát. Gyorsan az ablakhoz lépett, felhúzta a redőnyt, kinyitotta az ablakot.

– A külsőt is? – kérdezte.

– A külsőt is. Kicsit, hogy bejöjjön az utca zaja. Az élet.

A padlóra csúsztatta az ablakpárna kemény, megdermedt hasábját s kitárta a sarkainál még huhukos ablakot. Ahogy kitárta, felcsörrent a zaj. Felsikoltottak a lapátok a járdán, suhogva surrantak a seprők, élesen kopogtak fel a léptek, kiabáltak a sok beszéd foszlányaiból a magas hangok. És mindehhez az ereszek monoton csordogálása adott valami zenei hátteret, a magas tetőkről hamupipőkevízesések, melyek csak ott csurrantak, ahol a tetőt már régebben érthette a nap. Kihajolt, hogy lássa az utcát, a ház mestereket, amint hantolják a prizma alakú sírokat a járda szélén, feltúrt gallérú férfiakat, ahogy kilépnek a pékségből császárszemlét és pacsnit sejtető papírzacskókkal kezükben, lányokat nyitott kabáttal szaporázní egy iroda felé, nézte az élő utcát egy néma utca után, melyet álmában látott. Igen, ez Herr Opucek teljes reggeli díszben, felesége kötötte zöld pulóverben, köpi a markát, egy teherautó vánszorog a lucskosodó havon

át a Rennweg felé, ahol nagy csörömpöléssel megy valami villamos. Igen, ez egy élő utca, ezek élő reggeli hangok és fények, lámpavilágok sápadt kontúrjai látszanak ismeretlen hálósobák függönyein át, egy nyitott ablakban két párna szellőzik, szinte kikönyökölve, hogy megbeszéljenek egy éjszakát. És a nap! Szikrázik fényével a tetőkön, az utcán, elpirul bele a hó, mintha szégyelné menyasszonyos fehérségét, melynek úgymint vége lesz, megügyesedik a kis vőlegény. Ezt a rózsaszínűre festett fehérséget nézte, Istenem, micsoda giccs. Nem, nem giccs, giccs az volt, amit a Hoffman-féle képerkesedésben látott a tejcsarnok mellett, ahol kékes volt a tej. A Neogrády-képeken rózsaszín volt a hó, mint a puncstorta máza, mint a minyonok, olyanok voltak a havasok, pacsuli csúcsok a távolban méregzöld fenyők mögött. Ezek a piruló prizmák mások, ezek a hóhantok beszélnek, egy történetet álmodnak vissza egy szőke lányról, aki egy lefüggönyözött kocsira várt, elmesélnek egy szerelmet, melynek piros lett a vége. Elnézett a kolostor felé. Ott, a timpanon Szalézi Szt. Ference mögül, eltört pásztorbotja vége alól mint egy kíváncsi gyerek pillantott az utcára a nap. Kloster der Heimsuchung Maria. Arra van kelet.

– Becsukom, jó – mondta hirtelen. – Csípős a reggel. Hideg.

Luizra nézett. Valamit várt, egy szót csak, hogy igen, vagy egy bólintást, hogy lehet. De Luiz nem bólintott. Ült, ült az ágyban, a szobában csak bágyadtan jutó világosságban, ölbe ejtett kézzel, és ahogy ráemelte szemét, két könnycseppet látott legördülni az arcán. Ahogy gördült, talán hogy ne bántsa vele, mosolyogni próbált, és a két csepp arca párnáján megpihent.

– Ne haragudj – mondta. A paplan csücskivel gyorsan letörölte a könnyet.

– Luiz, mi baj van?

Tudta, nem ezt kellett volna mondani. Semmit se kellett volna mondani, ilyenkor oda kell menni, valami mást kell csinálni nem sokat, annyit, talán annyi elég, ha megfogja a kezét. De nem mozdult, állt a fehér pongyolában, mint valami cégér egy rossz hírű kocsmá felett. Istenem, mit is lehet ilyenkor csinálni, miért tenni még komplikáltabbá amúgy is komplikált dolgokat, hiszen minden kis mozdulatokból, odavetett szavakból, semmiségnek látszó tétova mosolyból, legörbült szájszélből ered, ilyen semmiségek formálják a jövőt, és a jövőre vigyázni kell, ez maradt egyedül, a jövő. Ilyen hirtelen gyengeségek, futó szánmak billentenek nem várt irányba sorsokat, könnyörületből ejtett igaz és igaztalan szavak, bársonyos nézése a szemnek, melyek egyaránt csálnak tárgyat és alanyt. Hányszor köt a jelentéktelen, válik eredőjévé, nem sejtett fordulatává egy sors-

nak, milyen könnyű lett volna csírájában elfojtani annak idején, még bátorság sem kellett volna hozzá. Édi légpuskájára gondolt, melyet viaszkosvászon zsákba zárt és rejtett el az istállópadlásán, mellyel alig lehetett löni mást, mint verebet. Azt kellett volna mondani, nem, édes öregem, add be, dobd el vagy vidd máshoz. De nem mondta. És jött a házkutatás, a harmadik, és megint nem találtak semmit, és akkor kimentek az istállóba. Jött a tárgyalás, a rács és gondolatok a rács mögött, hogy nem bírja tovább. A rács el nem mosódó kontúrja adta kezébe az iránytűt egy reggelen, amikor apja egy pesti konyhaasztalon vágta a szűzdohányt és anyja kezét kötényébe törülve azt mondta, menjél csak el, kisfiam, mi valahogy megleszünk. Nem, a mozdulatok, a hevenyészettek is kötnek, kötnek a sebtiben elejtett szavak. Nem akart mondani semmit most sem, hallgatott, és mivel nem tudott egyebet csinálni, leült. Leült, nézte az aszszonyt, nézte Luizt, aki mosolyogni próbált rá könnyein át, mintha nem lenne semmi baj. Hová lett az a másik Luiz, a vidáman kíváncsi, az első, aki osztás közben ránézett, mialatt repültek kezéből négyfelé a lapok, és hová lett az a másik Luiz, aki remegve lépett hozzá a Schiele-kép alatt, mintha ő lenne az első, mintha sosem lett volna még senkije. Mert hazakísérte, egyfelé ment az útjuk. A Salezianergassén Luiz megállt a 12.-es ház előtt:

– Itt született Hofmannsthal – mondta – és odébb ott állt a Palais Larisch.

Fogalma sem volt, mi volt a Palais Larisch.

– Gyerek voltam, amikor lebontották – folytatta Luiz.

Így mentek haza, meleg volt az este, bolondos tavaszit fúj a novemberi szél az Adria felől. Luiz a kapu előtt előszedte kulcsait. Zavartan, a zárral babrálva megkérdezte, feljönne-e egy kávéra. Mért mondott igit? Mért nem volt senkije?

– Mi baj van, Luiz? – kérdezte újra az ágy szélén. Csak múlna el ez a reggel, bár ne lenne minden még nehezebb.

– Mi vagyok én neked? – a kérdés elkunkorodott, mint egy szonáta vége. Lent elhalkult a munka zaja, irodákba értek a léptek, egyedül az ereszek csorogtak, mintha tapsoltak volna egy tavasznak ami még messze van.

– Nem vagyok egyedül, ha itt vagyok veled.

Luiz mosolya most átsütött a könnyeken. Istenem, ezt nem kellett volna mondani, ezzel minden nehezebb lett, bonyolultabb az amúgy is bonyolult. De mit csináljak, ez így igaz, két magány húzta ezt a találkozást össze, ennek így kellett történni, itt nem volt kiút. Szitakötő bross tartotta

össze a ruháját, míg osztott, mikor felnézett, mosolygott a szemével. Ő a brosst nézte, a villódzót, zöld és lila email volt szárnya rostja, rubingtombos a csápja vége, arany a hajló teste, amely egybefűzte a spanyolosan fekete bársonyt a mellén, míg kezéből repült a kártya a négy égtáj felé.

– Fent voltam – mondta Luiz s hangja tiszta volt, mint egy csengőé –, s te aludtál. Mindenféle ostobaságra gondoltam, nem, ne kérdezd, nem érdekes. És egyszerre felriadtál. Rándulva riadtál megrándult veled az ágy. Reszkettél, mintha kivert volna a hideg. Bal kezed mozgott, kapdosott, és akkor tudtam. Az álom. Hogy mellettem is elért.

– Mire gondoltál? Ostobaság?

– Nem tudtam, tudod, nem tudtam, mit tegyek. Forduljak feléd? Van asszony, aki tudja, mi kell egy férfinak. Mikor akarja egyedül vívni harcait, mikor gyámoltalan, gyenge, gyerekes, mikor vár arra, hogy segítsen a párja, aki szereti, akit szeret. Nem mertem mást tenni, hisz ki vagyok én neked, mint egy jelet adni, egy jeltelen jelet.

– És? – kérdezte halkán, a pongyola fodrát babrálva térdén.

– A lábadohoz nyomtam talpamat. Hogy érezd. Hogy érezd, ha kellek, itt vagyok neked.

Felnézett. Látta Luizt, amint ült lesütött szemmel, arcába hullt hajjal, ölbe ejtett kézzel, nem volt ami összefűzze ingét kariatid melle felett. Nézte és tudta, egyszerre tudta, hogy most látja először, és azt is, hogy ez több, mint egy egyesült két magány, és ez a több, ez a más is elmúlik, mint a floxok a gingko biloba alatt, elmúlik, mint a régi élet és mint a rácis, hogy szülessék belőle egy új álom, amely elnyomja a régit, a lidérce-set.

– Nem neked. Veled.

Luiz felnézett. A szeme milyen fényes.

– Én nem akarok semmit tőled. Itt vagyok melletted, neked. Jön március, Vénusz éve vége.

– Ostobaság. Kinek jön az éve?

– Mercuriusé. Aki úton jár.

Mercuriusé, aki úton jár, akinek szárnyas sisakja a floxok közé esett, de sarkán épek maradtak a pici szárnyak, mögötte a pagodák fája, melynek porzója nem porzott be semmit, de olykor egy kíváncsi fiúcska hátára hullt s melynek levelét hetedhét országon túlról is elébe piruettezi a szél. Ugye nem veszed el, mondta Anna néni, összedőlt a kártya pagodás vára, öreg vagyok hozzád, öreg, térdre rogy a szent a filigrán kereszt előtt egy jámbor állat agancsa közt, amit nem lát a kanca, a kutyák, mit kiabál Te-

héntúró egy kapualjban, miért van fehér toll a másik kezében, mit mondanak az attribútumaikat vesztett szentek egy városban, ahol a kariatidák nem tartanak semmit, mit hoz a Peterlében egy csésze keserű fekete mellett kitervezett jövő, miről hallgat a szekreteren egy arcára esett fénykép, hol lesz hazám, kolostori lesz-e a magány, lesz-e valakim vagy ő-e az első és a végső egy szomorú királyfinak, akinek nem maradtak csak az álmai, ja so mir Gott hilft. Az Isten országa tibennetek van, a szívben szeretet, megbocsátás, türelem, de mért kérsz ennyit, mért kívánod azt, ami lehetetlen, mi Atyánk, ki vagy a mennyekben.

A cipőjéhez nyúlt. Kivette belőle harisnyáját. Lyukas.

Luizra nézett s az reá. Azt mondta, érezte, azt mondja a szeme szája, teste: itt vagyok neked. A földre kellene dobni a harisnyát.

Csend volt. Kint csurgott az eresz.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1981. ÉVFOLYAM**

A jelentés*

Amikor a rendőrfőnökék háza elé értem, két dolog ragadta meg a figyelmet: a házigazda fényesen kivilágított ablaksora, s a teljes sötétségbe borult utca. Csengetésemre bőbitás szobalány nyitott ajtót.

– Az egész városban kiesett az áram – pislogtam rá a hirtelen fényeségtől kissé elvakultan.

– Kétségtelen – bólintott kétszer egymás után, s magamra hagyott az előszobában. Válaszának visszhangja azonban mintha még az angol met-szetekkel teleaggatott falakhoz tapadt volna, időtlenül és elidegenítően hangzott. Kétségtelen – hajtogattam magamban, s ezzel a szóval indultam találomra a szalon felé. Két oldalt, úgy hatott, velem együtt haladnak előre, virágzó ágakra hasonlító sokkarú kandeláberek égtek. A villanykapcsolókat kerestem, de ezeket alighanem a képek takarták el.

– Nicsak, nicsak, maga is itt van – dördült a hátam mögül, összerendeztem. Érintésnyi közelségben tőlem egy vadidegen őszhajú szikár férfi állt. – Na éppen maga ne lenne itt – tette hozzá kedélyesen és megveregette a vállamat. Aztán a fülemhez hajolt és suttogóra fogta a hangját. – Tudja, hogy Eriket is meghívták? Meg van lepve, mi? – nem várt feleletre, maga előtt tuszkolt be a szalonba.

Ahogy beléptünk a számtalan gyertyafény sejtelmesen összemosta az arcokat, nem is tudtam számba venni, ki mindenki van jelen. Megkönynyebbültem, amikor a házigazdát felfedeztem, mert már attól tartottam, eltévesztettem a házszaót, idegen társaságba tolokodtam be. Ő elem sietett és gondterhelten a dohányzószobájához vezető ajtóhoz vont félre.

– Tudja, hogy Eriket is meghívtam? – kapaszkodott nem éppen udvarias mozdulattal a kabátom hajtókájába.

– Már figyelmeztettek rá – jegyeztem meg óvatosan.

– Úgy, úgy, már figyelmeztették rá – ismételte –, na annál jobb. Dehát, miért ne hívtam volna meg? Itt úgyis felügyelet alatt van, nem igaz? Meg aztán maga miatt is, gondoltam, nem árt, ha kötetlenül tud beszélgetni velem.

– Jól értettem, kötetlenül?

– Jól értette – a házigazda szája kedvetlenül keskenyebbé rándult – nem árulok el titkot, s egymás közt minek is titkolóznánk, előbb–utóbb

* Megjelent az Új Látóhatár 1981. évfolyam 2. számában.

szigorúbb elővigyázatossági rendszabályokat kell foganatosítanunk, s akkor erre aligha lenne alkalom.

A házigazda kezét figyeltem. Gyűrűs- és mutatóujja közt apró szivart szorongatott. A szivar hamuja nagyra nőtt, vártam, mikor pottyan a szőnyegre, de a hamu megmoccintatlanul a szivaracsonkhoz forrt.

– Persze, ha magának sikerülne a Jelentés visszavonására rábeszélni – folytatta a rendőrfőnök.

– Akkor nem kerülne sor azokra az elővigyázatossági rendszabályokra?

– Oh, azokra mindenképpen sor kerülne. A pillanatnyi helyzet megköveteli, hogy precízebben fejezzem ki magam, bizonyos megtorlást elvárnak tőlünk a barátaink – a barát szót rekedten ejtette ki és sóhajtott is hozzá –, de anélkül, hogy elhamarkodott jóslatokba bocsátkoznék, nem eszik a kását olyan forrón, mint ahogy főzik. Ha időt nyerünk, elterelhetjük a történetekről a figyelmet, elvégre mindig akad más reklámozható újdonság, s akkor egyszerűen szélnek ereszthetjük Eriket – könnyed táncmozdulattal megperdült a sarka körül –, senki se fog törődni vele.

A szivarhamu még mindig nem esett le, ez idegesített.

– Tudta, hogy ki fog esni az áram? – meredtem a sztrájkoló szivarra.

– Már honnan tudtam volna?

– Hát, hogy ezek a gyertyák meg kandeláberek ... – dadogtam.

– Én szeretem a gyertyafényt, maga nem? – rejtélyesen hunyorgott, s a szalon öreg bútoraira mutatott.

– Ismeri Eriket? – kérdezte, mintha csak a közelünkben terpeszkedő barokk szekrényről akarná elterelni a kíváncsiságomat.

– Személyesen még nem volt szerencsém hozzá.

– Az ott, az a nyurga szőke férfi, aki félrehúzódva ül a kanapén.

– Menjek egyszerűen oda?

– Ahogy jónak látja, nem kell elsietnie – a hamu ebben a pillanatban pottyant a szőnyegre.

– Leesett – mondtam megkönnyebbülve.

– Így van – egyezett bele a házigazda, s egy kis dundi nőbe karolt, aki éppen akkor ért hozzánk.

– Maga is itt van? – nevetett rám a dundi, őt is ma láttam először.

Tiltakozni akartam, hogy valakivel összetéveszt, de ehelyett gálánsán visszamosolyogtam rá, s az eléggé megkopasztott büféasztal felé meneteltem. A szikár öreg úr, aki az előszobában rámreccsent, keselyű tekintettel méregette a kifosztott tálakat.

– Ismeri azt a latin mondást, mi jut a későn jövőknek? – szegezte villá-

ját a pástétomostál roncsainak.

– Ó hogyne – feleltem –, de tulajdonképpen nem is vagyok éhes.

Azt hiszem, ennél a mondatnál lépett hozzám Erik. Kezében nem volt tányér, a büféasztalról nem vett tudomást, a tekintetemet kereste.

– Beszélhetek önnel? – kezdte minden bevezetés nélkül.

– Az ilyen estélyek éppen erre valók – mondtam némi körülményeskedéssel.

– Az ilyen estélyek semmire se valók – vágott a szavamba –, de hát éppen azért, miért ne használjuk fel valami értelmes dologra.

– Helyes – biccentettem –, lássuk a medvét. A házigazdán kívül itt úgyse ismerek senkit.

– Én mindenkit ismerek – mért végig Erik –, de ez ne kedvetlenítse el, éppen ellenkezőleg, hiszen ezért akarok magával beszélni és nem másokkal.

– Úgy gondolja, nem az ismerőseivel?

– Így van ... Látja például azt a fiatal hölgyet. Nem ott. Ott a házigazda baloldalán, a rózsaszín krepedesin ruhában? Tudja, miért áraszt maga körül olyan nyájas pökhendiséget?

– Erre nem tudnék hirtelenjében válaszolni.

– Azért, mert sohasem kellett uralkodnia magán.

– Ellentétben önnel – néztem a nő irányába, hogy Erik farkasszemezésétől szabaduljak.

– Igen, én állandóan gyakorlom az önuralmat. Most is. Az igazat megvallva, nem is esik nehezemre. Intézetben nevelkedtem, ott nem kedvelik a túlságos egyénieskedést. – Kis szünetet tartott. – Mit van úgy meglepve? Jelenleg is igyekszem úgy viselkedni, ahogy elvárják tőlem. Ennél többet nem tehetek – mentegetőzve széttárta a karját. – Később persze ez az alkalmazkodás is megnehezül, fokozatosan lehetetlenné válik, de ezt már nem várom meg.

– Mit nem vár meg?

– Azt, hogy egy zárt intézet jóvoltából szabaduljak meg a társaságától.

– Ülünk le valahová – javasoltam –, így tányérostul ácsorogni fársztó. Meg különben is útban vagyunk, mindenki ezt az üres büfét akarja megrohamozni.

– Jó, ülünk arra a bőrkanapéra, már előbb is ott ültem.

Amint helyet foglaltunk, egy zömök pincér termett előttünk, s azután érdeklődött, mivel akarjuk a szomjunktat oltani. Erik a pincérre mosolygott, s kézlegyintéssel jelezte, nem kér semmit.

– Attól fél, hogy megmérgezik – vettem oda cimboráskodóan a pin-

cérnek. A kisember elvigyorodott.

– Nem félek – tiltakozott Erik –, most már nem. Eleinte féltem. Eleinte mindenki fél.

– Na nem komolyan mondtam. Az embernek sok szamárság kicsúszik a száján – tettem hozzá mentegetőzve.

Aztán elég sokáig szótlánul ültünk. Erik már nem kereste a tekintetemet, a szőnyeg mintáit tanulmányozta. Minek hímezni–hámozni, legjobb ha a közepén kezdem, gondoltam magamban, de eltartott egy ideig, amíg kirukkoltam vele.

– Én a maga helyében visszavonnám azt a Jelentést.

– Miért? – emelte fel a fejét Erik, s most megint a tekintetemet kereste.

– Önuralomból – böktém ki elhamarkodottan.

– Úgy. Ez érdekes – elismerően nézett rám.

– Nézze, nem is azon van a hangsúly, hogy miért vonja vissza, hanem magán a visszavonáson. Ez sok mindent megkönnyítene.

Türelmetlenül rázta a fejét.

– Semmit se akarok megkönnyíteni. Eleinte talán igen. Eleinte gyáva voltam. Hajlandó lettem volna aláírni, hogy az egész Jelentést én találtam ki. De aztán eszembe jutott Ilona. Ilona egyébként arra a pökhendien nyájas, fiatal nőre is hasonlított kicsit.

– Ilonát nem ismerem – vontam meg önkéntelenül a vállamat.

– Ó dehogynem, őróla is szó van a Jelentésben, őt is megölték.

Úgy tettem, mintha Erik utolsó megjegyzését eleresztettem volna a fülem mellett. A társaságot mustrálgattam. Úgy viselkedtek, mint akik előre megegyeztek abban, hogy közönyösséget fognak tanúsítani velünk szemben. A házigazda szinte tüntetően kerülte az asztalunkat, ha véletlenül a közelünkbe sodródott, azonnal hátat fordított, s igyekezett minél messzebbre kerülni tőlünk. Magatartásuk egyidejűleg azt az üzenetet sejtette; ők semmivel se bíztak meg engem, a saját szakállamra cselekszem, minden az én felelősségemre történik. Néha a zömök pincér fintorodott elő, de ő is csak velem törődött, Erikre többé ügyet se vetett. A gyertyák már nem égtek olyan fényesen, mint előbb, talán a cigarettafüst felfalásában kifáradtak, vagy mi untuk el a fényt és a beszélgetést. Pedig bizonyára még sok minden szóba került, dehát a szavak olyan hamar szétfoszlanak az ember emlékezetében. Csodálkozom a memoár írókon, akik olyan megvesztegető könnyelműséggel mernek párbeszédet rekonstruálni. Lehet, hogy a sárkányokra is kitértünk. Igen, a sárkányokra minden valószínűség szerint. Én a rendőrfőnök kandelábereiről tűnődtem, s arról, hogy az az anakronizmus kerülget, a tizennyolcadik századba tévedtem.

Erik vitába szállt velem, azt állította, két századnyi tévedés kicsiség, arról töprengeni se érdemes. Egy világban, ahol óriás sárkányok éltek, s most gépsárkányokat épít a civilizáció, gyertyacseppek nélkül is hihetetlen humuszú a talaj, nem is érti, egyesek mily gondtalanul merészkednek lépegetni rajta.

– Talán még egy ittfelejtett sárkánykoponyába botlik valaki – vettem közbe némi éllel.

– Könnyen előfordulhat – hagyta rám Erik –, a Loch-nessi szörnyről például eleget fecsegnek, dehát ez úgyse segít rajtunk.

– Persze, hogy nem segít. Legokosabb lenne, ha az ön Jelentéséhez térnék vissza.

De több szót aztán erre se fecséreltünk, vagy ha igen, kipárolgott az emlékezetemből. Erik lénye viszont, s a kettőnk együttlétének hangulata szavakon túli képzetekkel töltött fel. Valahogy úgy éreztem, Eriket a halálán túl is ismerem, vagy éppen innen ismerkedtem meg vele. Olyan ő, mint az anyámról visszatérő álom. Itt áll mellettem, és tudom, hogy nincs, mégis jól el tudok diskurálgatni vele mindarról, ami elkövetkezik. Egy bizonyos, hogy amikor a rendőrfőnöktől távoztam, s Erik búcsúra nyújtotta kezét, élő tekintetében benne volt a halotté is, és az a vágy, hogy még sokszor találkozzunk. Alighanem azt is említette, hogy már diákkorában jelentett, ő volt az ügyeletes, neki kellett felsorolni az osztálylétszámot, a hiányzókat, a tízpercekben rendetlenkedőket, és hogy az ő ősei is ezzel foglalkoztak, s erről mutat majd nekem egy eredeti ügyiratot. Biztos, hogy mindezt az első este megtárgyaltuk, sőt azt is, hogy van két szakszerűen csiszolt gombfutballcsapata, amit majd alkalmilag szintén magával hoz, mert amikor másnap bekopogtatott nálam, mindezek ismeretében fogadtam.

– Elhozta a gombfutballcsapatát? – kérdeztem tőle, amint a szobába vezettem.

– Hiszen megígértem – mondta, s enyhén elpirult. Egy kis csomagot vett elő, az asztalra helyezte. – S ezt is elhoztam – tette hozzá. Megviselt papírtekercset szedett elő a kabátzsebéből.

Amíg kigöngyölte, s egyenesre simította az okmányt, én a különféle alakú és színű gombokat vizsgálgattam. Fogalmam sem volt, mit kezdek velük, gyermekkoromban sem játszottam ilyesmivel.

– Prudentes ac circumspecti nobis honorandi – szavalta ünnepélyesen, anélkül, hogy a papírra nézett volna.

– Nem tudok latinul – szabadkoztam.

– Én se – legyintett Erik –, de ezeknek a régi okmányoknak csak nő a

varázsuk, ha érthetetlen nyelven közeledik hozzájuk az ember.

– Igyunk valamit – indítványoztam –, a titokzatossághoz hozzáillik az alkoholgőz is,

– Nem akarok titokzatoskodni, éppen ellenkezőleg, valamit meg akarok magyarázni. Ezért hoztam magammal a szószóló esküjét. Valamelyik ükapámé volt, s ilyenformán kicsit az én esküm is, a sejtek emlékezte szerint, vagy ön nem hisz a sejtek emlékezetében?

– Behatóan nem foglalkoztam ezzel a kérdéssel, de kizártnak nem tartom, hogy valami üzenet itt lebeghet körülöttünk, amit az elődök leheltek vagy sóhajtottak vágyként, gondként a mindenségbe.

– Jó – mondta Erik –, én ugyan valami mást, megfoghatóbbat értek a sejtek emléke alatt, de így is jó, hiszen tulajdonképpen egy eskümintáról akartam beszélni. A teljes szöveggel nem fárasztom. Kivonatossan mondom el:

A szószóló választott polgári kötelességein felül arra esküszik a mindenható istennek, a szeplőtelen szűzanyának és az összes kedves szenteknek, hogy a város jogait és kiváltságait megvédi, javait előmozdítja, kárát elhárítja, a titkos összejövetelektől tartózkodik, és ha ilyenről tudomást szerez, a tanácsnak jelenti, a közügyekben olyan buzgósággal jár el, mint a sajátjaiban, s ezeket személyválogatás és elfogultság nélkül intézi.

– Jó az, ha valaki elfogulatlan? – szúrtam közbe inkább udvarias odafigyelést színlelően, mint akadémikuskodásból.

Erik elgondolkozott, s láttam, kirángattam abból a szerepből, amelybe úgy-ahogy már sikerült elhelyezkednie.

– Erre most nem tudok pontosan válaszolni – hadarta –, de arra igen, hogy bizonyos hajlandóságokat igenis örökölhettek, például a közösség iránti felelősségérzetet, hogy az ember már kis korában tudja, nincs egyedül, a többiek is vannak, várják a jelentést, a szószóló esküjét, az osztály felelős riportját, hogy hányán hiányoztak aznap, kik voltak a rendetlenkedők. Vagy ön azt gondolja, elég ha az ember önmagának meséli el az életet?

– Mindenesetre néha ez lenne a legkényelmesebb, s talán a legkellemebb is – jegyeztem meg, hogy elvegyem a kérdés élét.

– Rendben van – hagyta rám Erik –, én nem akarok válaszokat kiereszokolni, nem is érek rá.

– Hogy-hogy, el akar menni, nem érzi jól magát nálam? Vagy máshová ígérkezett, ebben az esetben természetesen . . .

– Nem erről van szó – szakított félbe gorombán –, sajnos nincs időm az udvariaskodásra, belátom, körül se néztem, igaz ezt máskor se szok-

tam, s ez illetlenség.

– Ó nálam nincs sok látnivaló.

– Én csak a kirívót, az elütőt veszem észre, ha nem simul egybe személy és környezet. Máskor szinte örülök, hogy semmit se kell számba vennem, mint például most is, ilyenkor az ember abban is reménykedhet, hogy a mondanivalója is otthonra talál.

– Minden bizonnyal. . .

– Nézze, ön tudja, hogy az utóbbi időben jóformán ki se mozdulok átmeneti lakhelyemről, amelyet kijelöltek számomra. Pedig az a garzon-szoba vagy zárka a huszadik emeleten van és én szédülök. Azzal is tisztában vagyok, hogy figyelnek, ide is követtek, az is lehet, hogy többet önt se látogathatom meg.

– Megpróbálok majd a rendőrfőnöknél közbenjárni.

– Ez se használ. Ő is tehetetlen, vagy ha ez gyöngédebben hangzik, csak azt teheti, amit elvárnak tőle . . . így aztán. . . – megtörölte a homlokát, amelyre apró izzadsággöngyök ültek ki – sürgősen ki kell pakolnom mindennel, még akkor is, ha kissé összefüggéstelenül hangzik.

– A Jelentést nagyjából ismerem, persze a részleteket. . .

– Nem a részletekről, a lényegről kell beszélnünk. Arról, hogy ön is belássa, meg kellett tennem a Jelentést. Egy világban, ahol szépen felöltözködve járunk, bókokat mondunk egymásnak, büszkék vagyunk az elért eredményeinkre, a jólétünkre, nos eltakarható-e az életnek ekkora meztelen durvasága?

– Hajtsa fel azt a kortynyi italt végre – biztattam Eriket.

– Ha ez megnyugtatja – a pohárhoz nyúlt, egy hajtásra kiitta a tartalmát –, látja, én alkalmazkodom, de annak a Jelentésnek a megfogalmazásáról nem mondhattam le.

– Annyi mindent kellene jelenteni – sóhajtottam, mintha az ő malma alá akarnám hajtani a vizet.

– Én nem vagyok szörszálhasogató – szorongatta az üres poharát Erik.

– Jelenteni kellene a hangoskodó házmestereket, s a csendes, szolid háztulajdonosokat, akik hangoskodásra buzdítják alamuszin az előbbieket, jelenteni kellene a nyomorékokat, akik kitakaróznak előttünk, hogy elrontsák az étvágyunkat. Folytassam?

– Ne folytassa, ismerem ezeket a felsorolásokat. Valamikor én is ilyenekkel próbáltam elkábítani a lelkiismeretemet. A végtelen és az örökkévaló fogalmával is kísérleteztem. Ezek a meghatározások is nagyon alkalmasak arra, hogy az ember semmivel se foglalkozzon komolyan, hiszen úgylis mindnyájan meghalunk, a tenger nagyobb a pataknál, a hegy is

magas, hát még az ég. Csakhogy akárhogy alakoskodunk – emelte fel a hangját –, mindezt csak elterelő szólamként használjuk, közben buzgón azon serénykedünk, hogy mindennapi életünk rendjét semmi ne zavarja.

– Egyetértek, ezért tartom olyan fontosnak, hogy vonja vissza a Jelentést.

– Akár igaz, akár nem?

– Így is, úgy is.

– Egy esetben visszavonom – mondta Erik teljesen váratlanul –, igen, visszavonom, ha ön elhiszi, hogy minden sora igazságot tartalmaz.

– Kész az alku – nyújtottam Erik felé a kezemet.

– Ó nem így, ez elhamarkodott egyezmény volna, győzzön meg engem, hogy hisz a Jelentésben.

– Elvégre mindenféle előfordulhat – dörögtem kitérően.

– Úgy érti, itt, ebben a rendezett világunkban?

– Miért ne.

– Elhiszi, hogy arra az útra vállalkoztam?

– Semmi hihetetlen nincs benne.

– Természetesen, hogy nincs. Minden valamirevaló utazási iroda hirdeti. Én mégis óvatos voltam. Amikor a Jelentést elkészítettem, nem elégedtem meg azzal, hogy holmi utazási prospektusokra hivatkozzam, kedvezményes jegyárakra, meg miegyébre, hanem leírtam, hogy honnan indultunk el Ilonával és hová érkeztünk először. Pontos felsoroltam az éttermet, a szállodát, a megállóhelyeket. . .

– olvastam.

– Nos, elhiszi, hogy ilyenformán ahhoz a tengerparti községhez érkeztünk, amit úticélunk utolsó állomásaként megjelöltem?

– Ha jól emlékszem, még azt is belefoglalta a Jelentésbe, hogy hány kanyarulatú szerpentin vezetett a sziklára épült városkapuhoz.

– Igen, ismerem a mi bürokráciánkat, valami alaki elégtelenség, s akkor már a közlés lényegi részével se foglalkoznak.

– Én nem vagyok olyan akadémikus, ismétlem, elhiszem, hogy oda utazott.

– Ilonával együtt.

– Ilonát ugyan nem ismerem, de ha ön azt állítja . . .

– Nem állítom, elhiszi?

– Kezet adtam rá.

– Nem lehet a bizalmat így előlegezni.

– Már miért ne lehetne?

– Mert én nem elégszem meg vele. Később úgyis elválnék, hogy rá

akart-e szedni a bizalmával, vagy tényleg hisz nekem. Egyelőre ott tartunk, hogy elértük a városkaput. A kapu felett ciril- és arabbetűs reklámtábla hirdette: KIRÁNDULÓ TOBORZÓ IRODA. Ez különösen hangzott, de azért beléptünk a kapun. Ilona ment elől, erre világosan emlékszem. Velünk szemben magas szürke fal meredt, sehol egy ablak, csak egy szűk kapu. Jóval szűkebb annál, mint amelyen át ideértünk, s amely időközben a hátunk mögött dübörögve bezárult. A fal előtt salakkal felszórt térség, ezt ellepték az emberek. Több ezren gyűlhetek össze, a számukat csak hozzávetőleg tudtam megállapítani. Voltak, akik sportruhában, jelvényekkel díszített melegítődresszben ácsorogtak, ezeket egyenruhás rendészek félreállították. A többieket a kapu felé terelték.

– Nem akarom félbeszakítani, de kit ért ön többiek alatt? Egy tömeget, ha magam elé igyekszem képzelni, nem elég ha azt mondom, sok ember. Ruhákat, arcszíneket, csupasz és szőrös arcokat kell feltételeznem, ezek aztán kezékké, fejjé, karokká mosódnak össze, de ez később történik, az ember előbb osztályoz, válogat és mérlegel, közelállókra, távolténfergőkre sorozza a jelenlevőket, mint ahogy ön cselekedte azokkal a bizonyos sportolókkal. Apropó, mi lett velük, a Jelentésben nem esik szó róluk.

Erik gyámoltalanul nézett rám.

– Sok részletről valóban nem tudok számot adni.

– Ez nem lep meg, s önt se lepje meg. Az álom és az ember fantáziája elnagyoló. A valóság azonban mindig apró részletekből áll össze.

– Egyszóval máris elpárolgott az a bizonyos előlegezett bizalom?

– Ó nem – mondtam –, egy álomnak és a fantáziának is lehet hinni. Sőt, ezeknek néha sugallóbb erejük van, mint a valóságnak.

– Én a valóságról tettem Jelentést – csattant fel Erik –, Ilonát es a többieket nem álom és nem képzelet taszította a mélybe.

– Hanem ki? – pendítettem meg ártatlanul hangzón, s kezembe vettem a gombfutballcsapat egyik egészen laposra csiszolt tagját.

– Ez volt a B-csapatom középcsátára – mondta Erik –, a gyilkosok pedig azok az egyenruhások voltak, akik a kapu felé tereltek, ezt azt hiszem fölösleges is ismételnem.

– Azon a falon túl mindjárt a szakadék következett?

– Igen, egy teljesen meredek sziklafal, le a tengerig.

– És mindez egyszerre történt, amíg ott várakoztak a téren, semmi sem utalt arra, hogy mi fog következni?

– Az előérzetemre kíváncsi? Én beérem, ha az elmondott tényekkel egyetért.

– Nézze Erik, én kész voltam szőröstül-bőröstül mindent tudomásul venni, amit a Jelentése tartalmaz, magát nem elégítette ki ez a lehetőség, nos nekem volna egy indítványom, próbálja röviden összefoglalni, ami-ben hinnem kell.

– Helyes – mondta Erik és hátravetette magát a börtámlás karosszék-ben –, elhiszi, hogy arról a sziklára épült helység faláról pléhstanclicikba szórták az embereket. Azok a stanclicik a tengerig értek, később meszet, földet, követ dobáltak az egymásra tömörült hullákra, és hogy Ilona is közöttük volt, Ilona, akit szerettem.

– Ennyi az egész? – kérdeztem közönyös hangon.

– Igen ennyi, s hogy mindez most történt, napjainkban, amikor annyit fecsegünk emberszeretetről, haladásról, közjóról és miegyébről.

– Dehát mit gondol, miért taszították le oda azokat az embereket?

– Változtat ez valamit az esemény borzalmán?

– Én szeretek magyarázatok után vadászni. Alighanem mindennek van magyarázata, talán annak is, hogy megszülettünk.

– Ha azt mondom, azért szórták oda az embereket, mert ki akarták szélesíteni a partot, s nem volt elég kő, se föld, se mész, s egyéb építőanyag, ha erre kellett az emberhús, ez megnyugtató?

– Megnyugtató éppen nem nyugtat meg, de végeredményben a maga Jelentéséről van szó és nem az enyémről. Egy kérdés azért még idekívánkozik: hogy lehet, hogy maga menekült meg egyedül?

– Ezen a kérdésen a rendőrfőnök is eleget lovagolt, ahelyett, hogy a halottak névsorát igyekezett volna felkutatni.

– Na jó, hát akkor ezt ne feszegezzük.

– Ön félreért, én mindenre válaszolni akarok önnek, igen, hiszen tartozom azzal, hogy semmi se maradjon homályban, azt kérdezte, hogyan menekültem, hogy miért éppen én. Valószínűleg sok véletlen játszhatott közre. Először az, hogy valaki leszakította a hátizsákomat. Abban volt a fényképezőgépem, meg az egész útipoggyászom. Megpróbáltam megkeresni. Hátrasodródtam. Mire ismét a falhoz értem, mindössze néhányan maradtunk. Ilonát akkor már elvesztettem, csak a sikolya ért hozzám. A reflektorokat eloltották . . .

– Jó, jó – vágtam türelmetlenül közbe – a folytatást ismerem, amikor magát is a mélybe taszították, hogy mondta, pléhstancliciban sikerült megkapaszkodnia egy ilyen építmény szélébe, reggelig ott csimpaszkodott, aztán lejutott a tengerpartra, ott egy halászhajó felvette. Így volt?

– Igen. Elhiszi?

– Miért ne hinném el? – igyekeztem kedélyes arcot vágni, de ahogy

Erik összeránduló szemöldökére pillantottam, elkomorultam. – Miért ne hinném el – ismételték most már csökönyösen. Mi hasznom származna abból, ha nem hiszek. S mi haszna származna önnek? Ha nem vonja vissza azt az átkozott Jelentést, előbb-utóbb zárt intézetbe csukják.

– Ott is marad még reménységem.

– Miféle reménysége?

– Az, hogy valamelyik ápolót mégiscsak sikerül meggyőznöm a Jelentés igazságáról.

– Nem abban kell hinni, hanem a küldetésben. Abban, hogy az ember nemcsak magáért van a világon.

– Higgyünk benne – szögeztem le.

– Esküdjön meg rá, hogy hisz benne. Esküdjön meg a mindenható Isten, a szeplőtelen Szűzanya és az összes kedves szentek nevében, úgy, ahogy annak idején azt a szószóló cselekedte.

– Így kell? – kérdeztem – s magasra emeltem a két ujjamat. – Ezek után semmi akadály, hogy visszavonja. Vagy ez sem elegendő?

– Ó igen, ez teljesen elegendő – tagolta halkán Erik –, isten önnel – fáradtan feltápászkodott a székből. Az ajtóig kísértem. – A gombfutballcsapatot tartsa meg, az A-t is meg a B-t is. Ez majd rám emlékezteti.

Akkor láttam utoljára, s valójában míg az ajtóban ácsorogtunk, éreztem, mondanom kellene még valamit, mert ez az utolsó lehetőség.

Kitől is értesültem Erik haláláról? A lapok nem adtak hírt róla. A rádió sem jelentette. Annyi bizonyos, hogy amikor a rendőrfőnök felhívott, már nem szorultam az ő felvilágosítására. Ő mézes-mázos hálálkodással kezdte.

– Sejtettem, hogy magának sikerülni fog – dörmögte meglegedetten a telefonba.

Igen – mondtam – Eriknek is sikerült, ki tudott ugrani az ablakon, annak ellenére, hogy minden lépésére vigyáztak.

– De mielőtt kiugrott volna, visszavonta a Jelentést – lelkesedett a rendőrfőnök. Az utolsó pillanatban. Hát nem pompás?

– Pompás – feleltem és letettem a kagylót.

Azóta két ízben kerestem fel a rendőrfőnököket. Szerettem volna Erikről beszélni vele, de a körülmények megakadályozták ebben. Legfőképpen a megvilágítás zavart. Én a gyertyafényeket kerestem, amelyek Erik arcát megvilágították, de a házigazdánál ezúttal csillárok égtek. Ez elvette a kedvemet, hogy vallomást tegyek. Most meg már nincs is nagyon időm rá. A Jelentés megfogalmazásán dolgozom. Erről természetesen csak a

gombfutballcsapat tagjaival értekezem, hangosan ki nem mondom, ne-hogy valaki elgáncsolja a tervemet, vagy azzal a lekicsinylő kioktatással legyintsen, hogy ma már nem kötelez senkit a szószóló esküje.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1982. ÉVFOLYAM**

SÁRKÖZI MÁTYÁS

Tündérmesék*

Ziláltan, nyugtalanul ébredt. Sárgás, ősz haja nedves a párnán. Ezúttal tisztán emlékezett az álmára, azután álmodta, hogy fél-öntudatlanul halotta Edithet kikászálódni az ágyból, majd visszazuhant a fekete ürbe. Kezeket látott, csenevész gyerekkarokat, amint egy apró szőrlabda felé nyúltak. Göbös ujjak a labda megragadására készen, elrajzolt kamaszkezek. Klottgatyák, trikók, lehorzsolt térdek. „Jöjjön az a híres, nevezetes, rég nem látott – bablevesbe belemártott – Anglia!” Ez ő volt. Anglia. Veszettül a labdához ugrott, felkapta, de addigra mindenki eltűnt, csak ő forgott a grundon, ősen, kicsit hajlottan, szemének lencséjén az öregség horpadásai. Nem volt kit hátba vágnia a kemény labdával. Zavarában felébredt.

Egy darabig feküdt a hátán, kalimpált a szíve. Azután leült az ágy szélére, papucsba bújt, a székről odahúzta fekete selyem házikabátját, amelyen apró, arany sárkányok villóztak. Úgy hívták Edithet: „a varázslókabát”. Fél tizenkettőt mutatott az óra, alaposan elaludt. Edith már keresgél a kartotékok között. Nem hajtják, megbecsülik, idestova harminc esztendeje dolgozik az építővállalatnál.

Kicsoszogott a konyhába reggelizni. Míg a teavíz melegedett, elmosta Edith csészéjét.

– Késsel nyúl a lekvárba, soha sem tanulja meg a módját. Lekváros késsel többé nem érhet a vajhoz. Ötvenszer elmagyarázta már: kanállal a lekvárt, Edith! Mintha a falnak beszélne. Tupa szegény. Tupa. Hülye. Ökör.

Olyan dühös lett Edithre, hogy remegni kezdett a keze és gyengeség fogta el. Lerogyott a székre. Min is gondolkodott előző este? Francia női neveken. Tornáztatnia kell az agytekervényeit. Amit tud az ember, azt sohase felejtse. „Simone, Yvette, Mireille, Paulette, Pierette, Huguette, Jeanne, Eugenie, Nathalie, Marguerite és Edith.” Forrt a víz.

A vaj takaratlan. Úgy avasodik! Ez a nő a korrallal egyre széthullóbb, lassabb. A kerekek már akadozva forognak. A vaj stanioljának a visszahajtására is lusta. Csoda, hogy a hivatalban még tartják, közel a hetvenhez. Persze, tudják, hogy missziója van: amíg a mű készen nem áll, kiadóra nem lelt, megérdemelt sikerét nem aratta le, addig Edith keresi a ke-

* Megjelent az Új Látóhatár 1982. évfolyam 2. számában.

nyeret mindkettőjüknek. Nem nagy oeuvre az övé, minden sor nehéz születés, kínkeserv.

Megtörölte a homlokát, utána az ujjaira meredt. Véres veritékről még nem volt szó.

Kanállal evett a baracklekvárból. Így la, legalább nem lesz étvágya ebédelni, csak levest, meg egy kis száraz sajtot. Ellötyögtette a csészéjét, két zsíros tányér Úszkált az áztatólében előző estéről, elmosta azokat is, a konyhaablakon hosszan dörgölt egy foltot, a festésen göb éktelenkedett, lepattantotta a körmével.

– Uramisten – sóhajtott és felbicegett a fürdőszobába. A kád mögött hibás fugájú volt a csempe, oda esett a pillantása. Így újból kísértelt a gázóraszekrényhez, ahol a szerszámait tartotta egy régi ridikülben. Tömítőport vett elő, a konyhába ment, keresgélt, végül egy értékes porcelántálcába öntött a gipszes keverékből, vizet lötytyintett rá és egy ezüst tortakéssel kavarni kezdte a masszát. Mindegy milyen a keverőkanál, ha csak be nem szárad, lemosható végül a kotyvalék nyoma. Gondosan simítgatta a csempék hézagába a tömítést. Kidugta hozzá a nyelvét. – Ohó – elgémberedett a lába szára, leült hát a kádelőre és úgy dolgozott. Foszlófélben volt a svéd kádelő gyapjúfonata, elszabadult szálak heverték rajta, ezeket felcsipegette a tányér szélére. Guggoló perspektívából belátott a hősugárzó acélsávja mögé, ujjnyi vastagon állt ott a por.

— Mert ha itthon van, csak a tévét bámulja, a természetfilmeket, meg a bődítően ostoba detektívtörténeteket. Törölgetni? Azt nem.

Elcsoszogott rongyért. A telefonasztalka polcán vastag füzet feküdt, lapozni kezdte, feljegyzéseket talált: „Magyar utazók Angliá-ban”. Igen, ezzel a kérdéssel foglalkozni akart. Bejárt egy darabig a British Múzeum könyvtárába, a csodás világoskék kupola alá. Pecsétes belépője volt, tudományos kutatást végzett. De mire beért, mire a könyveket kihozták, zárt a könyvtár. Az autóbuszviteldíj meg egyre drágult. A téma izgatta tovább is.

Olyan hirtelen élességgel szólalt meg a telefon, úgy rivalt a csendbe, hogy a ház belerezdült. Edith minden nap felhívta fél kettőkor az irodából. „Felébredt, édeske? Reggelizett rendesen? A meleg folyadék fontos. Nem szédül? Vérnyomás rendben? Itt semmi Újság. Leonard, a főnök ma nem jött be, ügyvéddé avatják a fiát.”

A rövid beszélgetés végén cuppantottak a kagylóba, csókot küldtek egymásnak.

Meghatottan a konyhába ballagott, Edith hőséges, kedveskedő telefonja rendszerint megindította. Felmelegítette a levest, újabban mindig levest

ebédelt, kenyérrel. Néhány kanállal evett, akkor jutott eszébe a gipszmaszsa fenn a fürdőszobában. Mire felért, a kés a tányérhoz kövült. Feszegette, „ping” elrepedt a tányér, a fehér por a kádelőre hullott. A kettéhasadt porcelánt gondosan letisztította, volt ragasztó valahol a szekrényben. Talált egy vörösre festett lámpakörtét, egy rozsdás brossot és elegáns műbortasakban egy olasz nyelvtanfolyamot, hanglemezeket. A ragasztó eltűnt.

A lemezekkel átment a nappaliba, s föltette az elsőt. Rajongott az olasz nyelvért, többször nekigyürköztek Edithtel, hogy megtanulják. Ha lenne tőkéje, kiadhatnának lemezeket magyar nyelvtanfolyamot, a sok második generációs magyar gyereknek százával lehetne ilyesmit eladni.

Maga sem tudta, miért kedvetlenedett el hirtelen. A munkájára gondolt, azután a levesre, ami kihűlt a konyhaasztalon. Lehajtotta a lemezjászó fedelét.

Mire elmosta az edényt fél öt felé járt. Visszatért a fürdőszobába és rendbehozta magát. Hosszan tanulmányozta petyhüdt bőrét, szeme alatt táskákat. Masszírozta az arcát, valóban kipirosodott valamelyest. Az orrából kilógott egy abnormálisan vastag szőrszál, dühösen lenyisszantotta a kisollóval. Ezután a szájpaddlását nézte a tükörben, amíg bele nem fáradt az állkapcsa a tátogásba. A tükör bepárásodott.

Visszacsoszogott a másik szobába és megadóan lezöttyent az írógép elé. Papírt húzott be, régi levelek és számlák, prospektusok hátára szokott gépelni. Kibámult az ablakon. Már sötétedett. Csatakos téli késődélután volt odakünn, moha barnállott a szomszéd kerti szerszámcsomójának az ereszfolyójában. Szólni kellene neki, szedje ki, különben eldugul az egész.

A lombtalan bokrokról az erdő jutott eszébe, tündértörténetének a színhelye. Tündérek jártak az erdőn, szitakötőszárnyú, lenge lányok, róluk regélt gyermekeknek, felnőtteknek. Tanulsága is volt a mesének: még nem késő, legyetek jók egymáshoz emberek, különben elpusztul az erdő, semmibe hull ez a világ.

H. behunyta a szemét, látta maga előtt az erdő óriás tölgyeit, s a fehérpöttyös, lakkvörös gombát a szemerkélő esőben. A gomba kalapja alá húzódott be Tündérke, hogy megszári tülruháját, balett-topánkáját. Ruhája a testéhez tapadt, átütött rajta a teste rózsaszínje. S ekkor a gyilkos galóca szára mögül előbukkant egy piros dolmányos kis vitéz, csak akkor mint a hüvelykujj. Magához szorította tündérkét, keze mindenhová betévedt, zihálva csókolták egymást.

Kulcs fordult a zárban, Edith öreges köhögése hallatszott, matató zajok, ahogy lerakta a táskáját, cekkerét és még odakint levetette a vízhatlan bundacipőjét.

– Ma melyiken dolgozott, édes? – kérdezte az ajtóból.

– Nem volt jó napom. De a tündér-storyt megtoldottam egy lépéssel. Azt hiszem, jól lehetne filmesíteni.

Tálcáról vacsoráztak, szerda volt, a tévén a Kaméliás hölgy hetedik folytatását mutatták. A képernyőn pergő történet munkára pezsdítette volna, de hát nem kopoghat az írógépen míg Edith televíziózik, s említette, hogy még a műkorcsolyázókat is meg akarja nézni.

Száritott virág állt vázában a kisasztalon, s lám, a pók hálót szőtt a csokréta ágabogában. Feltápáskodott, odalépett és finom, sebészi mozdulatokkal távolította el a könnyű szálakat.

– Édeske, ne matasson kedves. Nem érdekli a történet?

Megadón visszaereszkedett a fotelba, Edith átölelte a vállát. Az írásnak mára fuccs. De abban bizonyos volt, hogy tündérregényét egyszer befejezi. Ha nagybetegen kórházba vinnék, hősi erőfeszítéssel ott is alkotni fog. Míg ki nem esik kezéből a toll.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1984. ÉVFOLYAM**

Mit ér a kutya, ha kóbor?*

Van pár híres kutyasobor a világon, magam is láttam egyet. Moldvába vitte a megáradt Szeret vize lefele. Újonc voltam, és ott mentettünk a néhai gabonaföldek felett, az árterület szomszédságában. Kutyaólat hozott a víz. Rajta ült a hozzáláncolt kutya és keservesen nyüszített. Munkába tellett, amíg kihalásztuk. Fél napig evett és aludt, aztán világgá ment. Napnyészet táján hagyott ott bennünket, nehezen tanult meg járni. Töredezett mozdulataiban ott bujkált a visszarántó láncból való rettegés.

A vizek lassan megtértek medreikbe, és én sem maradtam áradó vizek felett repkedő kutyaőrző-angyal... Vadásznak álltam..., hivatásosnak. Ezek pedig nemcsak dürgő fajtát, böggő bikát, húzó szalonkát lönek, sőt ilyesmit meglehetősen ritkán. Lönek viszont, mert löniök kell „bárhogy fáj...” kutyát, nagyot, szépet, csúnyát, korcsot és fajtisztát.

Nem tudom, kik merre és milyen alakban hordják az általam lelőtt kóbor kutyák bőrét, biztosan jobb is így. Egy szenes róka, pettyes hiúz, akár egy gesztenyeszínű pézsmagerezna kelthet kellemes emlékeket. Egy kutya soha. Nem emlékszem, hogy született meg bennem az elhatározás, de kivétel nélkül minden lelőtt kutyát megnyúztam. Háztól elvadult, vagy elvadított falkatársunknak valamiféle kétségbeesett rehabilitációja...? Annak, belátom meglehetősen morbid eljárás. Mindegy... Megtettem.

A sebzett, jajgató kóborkutya látványánál csak egy lehangolóbbat, visszataszítóbbat ismerek: azt, amikor a vadászkutya apportírozni akarja a meglőtt kóborkutyát.

Azt írtam, fáj... Fáj, de nem volt mit tenni. A felszámolt nyomornegyedekből, a lebontott kültelekekből, a földből kinövő tömbházak árnyékából jöttek, egyre jöttek a kutyák a területre. A valamikor román ókirályság mindig híres volt a kutyák nagy száma miatt. A szállóige szerint a disznót a fához köti a gazda, a négy-öt kutya pedig szabadon teker. Igaz, nagy részük ott maradt, fel-felugatva emeletre költözött gazdájukhoz... Megrühesedtek, elkoszosodtak, szaporodni is próbáltak, amíg egy-egy közegészségügyi akció végett nem vetett életüknek. Utánfutókra rakva tértek aztán a városi szemétdomb emésztő kemencéinek gyomrába. Az állatok másik része viszont (a kisebbik) ekkora árulásra, árulással fe-

* Megjelent az Új Látóhatár 1984. évfolyam 2. számában.

lelt. A kutyába se vett kutya, a mardosó éhség szavára farkasnak szegődött.

Ezek jutottak aztán nekem, illetve nekünk. Köztársasági vadászterület voltunk, diplomaták, nyugati üzletemberek dicsérték a vadbőséget, de igazán csak mi tudtuk, mi ennek az ára... Kutyavadászat! Csináltuk, s mikor egy-egy Kárpátok-beli kiszállásról hazajöttünk, kezdhettük előlről. Úgy jártunk, akár tágasabb hazám fia a falrakó Kelemen mester... Amit lőttünk estig, kivirult reggelre.

Nem csak a mi munkánk volt nehéz. Legtöbbet maguk az állatok szenvedtek. Hajnalonként, mikor az első busszal a város utolsó házai között haladtam, gyakran láttam ideges mozgású, hátra tekintető, idegen kutyákat haladni az országúton. Ők nem tudták még, de én igen, hogy hozzánk jönnek, hozzánk kerülnek a területre. Ha álmos halandóból, aki voltam, Salamon királlyá változom, akkor se sokat segíthettem volna e világból kirekesztett állatokon. Mit mondtam volna nekik?... Máshova küldtem volna őket...? Nálunk legalább volt vad. Van... meg ólom. Magam, nem tanultam meg az állatok nyelvén, ők meg jöttek egyre jöttek, hátukhoz tapadt hassal..., éhesen, mindenre kész deszperádókként.

Megmaradt jegyzeteim közt lapozgatva, érdekes dolgokra bukkanok. A városból érkezők egy része kutya marad az „embertelenségben” és tanjákhöz, istállók, gazdaságok mellé szegődik. Egyik-másik új gazdával is jeleskedik. Egy részeges, ingázó kanászon például egyszerre többen kénytelenek osztozni. Mások már csak aludni jártak be az udvarokra, de ugatni még ezek is megugatják az idegent, a valaha rájuk bízott udvar: emléke készíti őket erre. Egy harmadik kategória bizonytalan és kiszámíthatatlan mellékbolygója lett a településeknek.

A vadászó kóborkutya csak „pályája” elején ugatja meg az embert, aztán leszokik róla. Legtovább tartja magát, az éjszakai zajra való felugatás. Aztán ezzel is felhagy. Marad a vad üzése közben hallatott nyiff-nyaff, kjü-kaju stb. Némán hajtó kutyához, ritkán volt szerencsém.

Az első napok 60-70 méteres „kötelező távolsága” 100-ra, majd az első sörétezés után 200-ra, sőt többre módosul.

A falka kialakulása többnyire véletlenszerű (pl. a nászra gyülekező, vagy nász után levő állatok, vadat vernek fel és üzni kezdik), de vannak huzamosabb ideig együtt vadászó állatok is. Gyakorlatomban, különösen gyakoriak voltak az együtt vadászó párok.

Keresett, erőszakolt példákat olvasni néha, mikor írok, szakírok az egy falkába tartozó állatok összetartását akarják bizonyítani. Erről csak annyit, hogy a kutya kisebb-nagyobb távolságon belül „örzi” csapdába té-

vedt társát. A „kezdők” megugatják a csapdához érkező vadászt, a profik mordulnak egyet-egyét és igyekeznek lőtávolon kívül hatolni. Elvadulás szempontjából, lenne még egy negyedik kategória. Ezek az állatok minden kapcsolatot megszakítanak az emberi településekkel és csak vadászatból, illetve lopásból tartják fenn magukat.

Ősz volt, vizes hajnal, nem zörgött az avar, és én kutya nélkül szalonka után járkáltam egy elvadult erdőrészben. Szalonkát nem találtam, és folyton a Kárpátokban járt az eszem, ahonnan két nappal előtte tértem meg, mert fent behavazott, s így nem tudtunk dolgozni semmit.

Észre sem vettem, hogy közben az erdő szélére keveredtem, ott azonban sürgősen magamhoz tértem... Hatalmas kutya állt előttem 30-40 méterre, hátsó lábaira emelkedve, de nem orrát, nyakát nyújtogatva, mintha szagot fogna, hanem mozdulatlanul, mereven, valamit figyelve. Csendben négylábra ereszkedett, majd megindult.

Utána vetett lövésemre mondott valamit, de nem hangosan és láthatóan eltért választott útirányától, az erdőnek fordult...

Egy évig csak hírért hallottam néha, a szemre vadászó agárkorcsnak. Egy német juhászkutyával vadászott együtt. A német juhásznak kolonc volt a nyakában, úgy látszik ő juhok mellől pártolt a vadászmezőkre. Azért akármilyen legény ő sem volt, mert hajsza közben szájába vette a koloncot. E „tudatos munkavégzése” fölötti ámulatom mentette meg egy nyári reggel az irháját. Ez a páros csak 200-300 méterre túrta az emberi közelséget. Erdészeink megfigyelése szerint mindig biztos különbséget tettek a mezőgazdasági munkás vagy határt kerülő puskás ember között.

Az agárkorcs-nősténnyel a vakszerencse vetett össze, egy évre első találkozásunkra. Olyan ökörnyált terelő őszi reggel volt, mikor az embernek úgy tűnik, hogy jó szögből akár a világ végére is el lehetne látni, olyan csodálatosan tiszta a levegő... Az erdőszélen álltam egy kollégámmal, és távol a feltöretlen tarlón kutyákat láttunk mozogni. Fedezékbe húzódtunk, hívni akartam, de már nem volt rá szükség. A kutyák szabálytalan patkóba egyenesen nekünk tartottak, előttünk pedig az erdőszéltől már alig 30 lépésnyire kései süldő nyúl nyújtotta a lépést, az erdő felé. Nyújtotta nem is ok nélkül, pedig arra, ami ezután következett, senki nem várt, senki nem gondolt... A mező és erdőszegély közti úton hatalmas ugrásokkal az én esztendő előtti agárkorcs ismerősöm tűnt fel és igyekezett a süldő útját megszakítani... Szolgálati fegyverem golyós csövét kapta pár méterről... Egyébként hiába lőttem golyóval, volt sörét elég a bőre alatt... Souvenir...

Az agárnőstény fiai, mert azok voltak, az éles csattanásra még tovább hajtottak, de anyjuk eldőlte megzavarta őket. Ott forogtak most elbizony-

talanodva, a tetem körül. Kollégám kiduplázott kettőt és én elengedtem vegyes fegyverem sörétes csövét.

Egymás mellé húzgáltuk a társaságot, akaratlanul is valami rossz térítékformára sikerült, aztán rágyújtottunk a nyúzást megelőző cigarettára. Valahányszor lőtt vagy fogott vadon, emberkéz nyomát vélem felfedezni, árnyék vonul át öröömön. Nem örülök neki, hogy az általam zsákmánnyal ejtett „csodára” más is kezet emelt, valamikor, valahol. Most, különös, alig magyarázható „ellenézés” ütött ki rajtam. Kutyát láttam magam előtt, három agyonlőtt *Canis domesticus* kölyköt, ezek után nem hogy jó szót, de még követ se hajíthatott senki. Minden szál szőrük vadhúsból épült, s már hírből sem ismerték azt a „kutyországba” visszavezető utat, melyre az anyjuk esetleg még emlékezett.

Mesék jutnak talán eszünkbe a nyílt tűz körül ólálkodó, konkra váró, lassan háziasodó kutyákról. Mesék...

Az ember az emeletre költözött...!

S csak a hulladékemésztő kemencék lángja világít néha bele az éjszakába.

900 ha-os erdőnk alól, egy keskeny út indult, a tenger felé vezető országút. A torkolat előtt jó száz méterre van egy csárda, oda jártunk valamennyien zöldruhások, velünk együtt fuvarosok, halászok és egyéb kertek alatt járó népség. Mindenféle náció előfordult itt, amit egy nagyváros pereme felmutatni képes. Bolgárkertész, székely ács, sváb kitelepítettek, sátoros cigányok, románok stb.

Nehezen kezdünk el beszélgetni, kutyaszagú kezeinket szagolgatva, de napszálltára már azon egyezkedtünk, hogyha felfedeztük volna idejében a kutyakölyköket valahol, egyet megtartottunk volna, és Mauglinak kereszteltük volna. Látható-nehezen nyugodtunk bele a győzelembe, a jól végzett munka öröme nem ereszkedett jótévő tündérként fáradt tagjainkra ... A kutya mégis csak kutya... Valami rendet hisz az ember a világon és úgy látszott, nem szereti, ha nincs...

A nyári forróságban, a kocsma előtt elhaladó billenő teherautók bele-tapostak egy kutyát a lágy aszfaltba. Szőre, húsa lassan lekopott, a kívül maradt csontfelületek megfényesedtek. Ritka, épségben maradt kövület-hoz hasonlított. Míg szaga volt, a fuvarosok lovai felhorkantak, mielőtt terhüket áthúzták volna felette. Mondom, a szag elszállt és szőr később lekopott, csak a kövület maradt, most már csak embernek érthetően mutatna – mit ér a kutya, ha kóbor...?!

Az arany Patek*

Stiggli Marci időmérő volt az üvegyárban, s ahogy ő mondta, civilben magánfilozófus.

– Marci, mi az, hogy magánfilozófus? – kérdeztem tőle egyszer.

– Hát, magánfilozófus. Ha van magántanár, miért ne volna magánfilozófus?

– Már nincs magántanár, csak volt.

– Hát, akkor csak volt. Én most vagyok magánfilozófus.

Ebben maradtunk. Máskor azt kérdeztem tőle, melyik ágát műveli a bölcsélet tudományának?

– Az időről elmélkedem – mondta Marci -, tudod-e, mi az idő?

– Te vagy az időmérő és a magánfilozófus, te bizonyára sokkal jobban tudod – hessegettem el magamtól a fogas kérdést. – Különben sem erős oldalam a filozófia, rég rájöttem, nem érdemes sokat gondolkoznom a dolgokon, amelyeket úgy sem tudok megváltoztatni.

– Kevesen tudják, mi az idő – kezdte okításomat Stiggli Marci, – de én meg tudom határozni. Figyelj ide! Ha ugyanazon a helyen egymás után valami történik, akkor a két történés közötti idő az idő.

– Értem, mit akarsz mondani, de hát régi logikai szabály, hogy egy fogalmat önmagával nem lehet meghatározni.

– Már pedig ez az idő! – fejezte be hirtelen filozófiai előadását Marci s faképnél hagyott, ment időt mérni a csiszológéphez. Máskor az öreg Brasnyikot, a hutamestert, aki még Liptószentmiklóson tanulta az üvegfűvés nem is valami könnyű mesterségét szólította meg:

– Brasnyik elvtárs, mit gondolsz, mi történne, ha a forgásával ellenkező irányban kerülné meg igen gyorsan, naponta többször is a földet? Ha pörögne a föld körül?

– Alighanem elszédülnék, válaszolta Brasnyik bácsi, aki mindig tele volt gonddal-bajjal s nemigen ért rá filozófiai vagy akár csillagászati kérdésekkel foglalkozni.

– Tudja, mi történne? Addig pörögne, amíg vissza nem kerülne a penkájába. Minden egyes föld körüli útjával nyerne egy napot s idővel találkoznék a bábaasszonnyal, aki a világra segítette.

* Megjelent az Új Látóhatár 1984. évfolyam 2. számában.

S ha még azután is pörögnék, mi volna? – unta el a beszélgetést Brasnyik bácsi – talán visszabújnék az édes jó anyámba? – s a fúvócső végére vett egy fehéren izzó üveggömböt, Marci felé billentette, aki ebből megértette, jobb, ha szedi az irháját.

Ahogy mondtam, Stiggli Marci elsősorban időmérő volt. Nem volt valami népszerű az üvegyárban. Ha a tenyéryi stopper-órájával, jegyzetfüzetével feltűnt valamelyik műhelyben, végigfutott a munkahelyeken a riasztás:

– Pszt, jön a stoppos! – Ilyenkor mindenki lassabban, módosabban folytatta a munkáját: nem volt mindegy, milyen időadat kerül be a jegyzetfüzetbe, hiszen ebből állították össze a normát. Nem is volt könnyű dolga Marcinak. Ha a csiszolóműhelyben mérte valamilyen díszműáru, egy ólomkristály váza vagy egy tálca munkafázisait, valahogy mindig a szemébe fröccsent a csiszoló rézkorongról a finom homokkal és üvegszemcsével teli mocskos víz. Ilyenkor Marci kezdhette előlről. Az is megesett, hogy a nagyműhelyben, ahol az ötvenliteres, savas ballonoknak csúfolt demizsonokat fűjták, valaki hirtelen feléje görgette a pirosan izzó üveghólyagot. Ilyenkor ugrania kellett, ha nem akarta, hogy a nadrágja tüzet fogjon.

A csomagolóban dolgozó lányokkal se volt sok szerencséje. Ezek a környékbeli falvakból hozott szabadszájúságukat az üvegyárban továbbfejlesztették s nem nagyon kímélték szegény, időmérésre közöttük csetlő-botló Marcit.

– Marci, nem mennénk be a kis raktárba, most nincs ott senki?– ugratta az egyik.

– No, te is jót csalogatsz – tromfolt rá egy másik –, hiszen ott is csak az időt stoppolná? Mire mennél vele?

Marcinak baja volt a nevével is. Egy délután, amikor magamban vártam a hazavivő, megváltó autóbuszra, mellém telepedett.

– Mondd, mit gondolsz a nevemről, gondolod, hogy svájci eredetű? De én nem nagyon szeretem. Persze, ha svájci...

– Én valami sokat nem értek a nevekhez, de lehet, hogy svájci. A végződése, az olyan svájcias. Meg a két g-betű is erre vall. Olyan igazi svájcias – igyekeztem kedvébe járni.

– A két g-betűt mások is észrevették, de ezek azt mondták, hogy van egy jól ismert magyar szó, amit ugyancsak két g-vel írnak. Tudod, mire gondoltak...

– Tudom.

– A nagyapám pozsonyi órásmeister volt. Van otthon egy régi számla, amit ő állított ki még az első világháború előtt. Ezen az áll németül meg magyarul is, hogy Martin Stiggli vasúti órásmeister. Tudod, a vasúti órásmeister nem volt akárki: csak ők javíthatták a vasúti órákat. Ezeknek pontosan kellett járniuk. Öt is Mártonnak hívták, akárcsak engem. Lehet az is, hogy az apám miatta lett vasutas. De az biztos, hogy az idő iránti érzéke-
met a nagyapámtól örököltem. Én tudom, mit jelent az idő. Tudod-e, hogy az idő a legnagyobb érték? Aranyat lehet bányászni, hatalmat lehet sze-
rezni, de időt? Senkinek sem lehet több annál, ami jut. Az időbe nem lehet belekapaszkodni, hogy ne fusson el. Tudod-e, hogy az idő sohasem állt még meg?

– Egyszer a biblia szerint megállt. Ha bibliás ember volnál, mint én, akkor tudnád, hogy Józsué szavára az Úr a Gibeon völgyében megállította a napot, meg a holdat is egy egész naphosszat. Izráel népe csak így ver-
hette meg az ellenséget. Akkor megállt az idő.

– Azt csak úgy mondták, írták. Az idő nem állhat meg. A föld forog a nap és a maga tengelye körül is. Ha megállt volna a nap és a hold, a föld akkor is forgott volna. S ha forgott volna, múlt volna az idő is. Hidd el, az idő nem állhat meg! Ha én odaállok a stopperemmel valamelyik dolgozó mellé, mozog a mutató, múlik az idő. S mennyi óra, perc, másodpercvész kárba. Egyszer kiszámítottam, hogy ha senki nem vesztegetné az idejét a gyárban, kétszeresére lehetne emelni a termelést. A kétszeresére! S mindenki-
nek jutna prémium, még a sepregetőnek is. Persze, ehhez az kellene, hogy mindenki pontosan tartsa be a munkaprogramot, ne végezzen felesleges mozdulatot. Én már jó néhány termékre kiszámítottam a legszükségesebb időt. Meglepődnél, ha látnád. Nem percekkel, hanem másodpercekkel számoltam. A perc nagyon hosszú idő. Tudod mennyi egy perc?

– Hatvan másodperc.

– Persze, hatvan másodperc. De mennyi mindent lehet csinálni hatvan másodperc alatt!

– Az attól függ...

– A igazi baj az – folytatta Stiggli Marci –, hogy a gyárban senki nem törődik valami nagyon az idővel. Az igazgató sem, a főmérnök sem. Talán valamit a főnormás. De őt sem érdeklik a részletek, az egyes munkafázisokra adott idővel ő sem törődik. Az igazság az, hogy az időmérőnek itt nincs becsülete. A bérbesorolásom is alacsony. Pedig ha én nem mérném az időt... Azután a stopperem is ócska, öreg, tetves jószág. Nem is pontos. Gyakran hatvan másodperc helyett hatvanegyvet mér. Ez is csak a termelést rontja.

– Milyen stoppered van, Marci?

– Nem az enyém, a gyaré. Öreg, legalább harmincéves Doxa. Néha hiába nyomom le a gombot, nem áll le, kezdhetem a mérést előlről. Mondd, értesz-e te az órákhoz?

Nem értek.

– Azt sem tudod, melyek az igazán jó órák?

– De azt tudom. Az Omega, a Piaget, a Rolex, legjobb a Patek Philippe.

Nemigen kerül el Magyarországra, túlságosan drága. Nekem volt egy, apámtól örököltem, de most ha még megvan, valahol Kazahisztánban mérik vele az időt. Van egy barátom, fogorvos, Ráczkövy Bandi, neki van egy arany Patekje. Valahogy neki megmaradt.

– Patek, Patek – ismételte Stiggli Marci –, sohase hallottam róla. – Azután mégis megérkezett az autóbuszom s abbamaradt a beszélgetés.

Jó három hónapig nem láttam Marcit, a tokodi gyárból a paradinak adtak kölcsön, ott vigasztalgattuk egymást az akkor már nyolcvanéves főmérnökkel, Zsolt bácsival, aki valamikor maga volt a tulajdonos.

– Tudod, soha ilyen jó dolgom nem volt – mondta Zsolt bácsi – annak idején enyém volt a gyár, meg a Vámház körúti üzlet, de enyém volt minden gond is. Most? Ha baj van, nem az én bajom; ha kár esik, a fene törődik vele. Csak azt a bodonyi menyecskét tudnám elkapni, aki a vajjat-túrót hozza, de nagyon kéreti magát.

Elkapta-e a menyecskét Zsolt bácsi, vagy sem, sohase tudtam meg, visszahelyeztek megint a régi gyárba, ahol már az első nap beleakadtam Stiggli Marciba.

– A Patek! Megvan a Patek! Már mindent tudok a Patekről.

Svájci, Genfben gyártják. Igazad volt, a világ legjobb órája. Csak azt nem tudom, van-e stopperben is. Az egyik barátom Pestről hozott egy régi árjegyzéket. Francia nyelvű, nem értek belőle mindent, majd segíthetnél. Azt látom, hogy igen-nagyon drága. Mondd, mit jelent az, hogy bimétallique?

– Azt, hogy két fémből való. A jó órák egyes alkatrészei két fémből készülnek, hogy a különböző hőmérséklet-változásuk kiegyenlítsék egymást.

Marci néhány nap múlva hozta a svájci óraárjegyzéket. Csodálatosnál csodálatosabb órákat kínált egy zürichi nagykereskedő cég benne, közöttük tucatjára Patek Philippe órákat is. Platinából, aranyból, bimétallique ingakerékkel; ébresztőket, stoppereket, mindent, ami szem-szájnak inge-

re. Marci arca megpirosodott az izgalomtól, a keze remegett, ahogy forgatta az árjegyzék lapjait.

– Ezekkel azután tudnám mérni az időt! – csapta a hóna alá az árjegyzéket -, majd nemsokára mondok neked valamit.

Jó hét múltán, amikor egy délután megint vártam az autóbuszra, Marci fontoskodva ült le mellém. Kicsit akadozva kezdte:

– Nem hiszed el, meglesz a Patek. Aranyból. Stopper. Végre lesz egy igazi jó óráám. Mindig is akartam egyet, de látod, csak erre a nájlon karórára futotta, amit Párkányból csempésztek át a dunai hajósok. Meglesz a Patek, de ne mondd el senkinek.

– Senkinek sem mondom el.

– Hát tudod, az úgy volt, hogy volt nekem egy nagynéném. Pozsonyi volt ő is. Tavalyelőtt halt meg Németországban Ravensburgban; azt hiszem, ez valahol Württembergben van. Még a háború végén menekültek oda a férjével együtt, aki már régen meghalt. Vagyonos emberek voltak, s senkijük sem maradt, csak egy Stiggli fiú Pozsonyban, meg én. Akármikor átvehetem a rám eső részt. Át is utalhatnák, de nem vagyok bolond.

– Értem, ebből az örökségből megveheted az arany Pateket.

– Kettőt is, ha akarok.

– Jó, jó, de hogy lesz az örökségből Patek? Ehhez ki kellene utaznod Németországba, de hát kapsz-e te útlevelet?

– Már próbáltam, nem kapok. Ha elárulnám, hogy örökséget szeretnék Németországban felvenni, akkor még úgy se kapnék. Azt hinnék a Belügyminisztériumban, kint akarok maradni. De mégis lesz Patek. Te is ismered Erdőst, aki az igazgatóságnál a kereskedelmi osztályon dolgozik, a jövő héten megy Bázélbe. Tudod, az át nem vett gyógyszeres üvegek ügyében. Már beszéltem vele, húsz százalékért hozza a Pateket; a pénz átvételére már meg is kapta a felhatalmazást. Ravensburgból utalják át neki Bázélbe. Erdős megbízható, már másoknak is segített. Persze, nem ingyen. A jövő héten indul, egy hétig lesz oda.

Jó tíz nap múlva Marci már reggel fél nyolckor, amikor megérkeztem a gyárba, az asztalomnál várt. Kihúzta magát, s mintha magasabb lett volna, mint máskor. Ahogy leültem, bal kezével rátenyerelt az asztalomra, s sokatmondóan nézve rám, lassan a jobb kezével felhúzta a másik kezén a kabátja, inge ujját – csiribi, csiribá, mondta –, s mintha egy szobrot leplezett volna le, ott ragyogott előttem az arany Patek. A szemem elé tolta s olvashattam a számlapon: Patek Philippe S. A. Geneve. Valóban, meglett a Patek. Arany volt, elegánsan lapos, a szíja finom szattyánbőrből való. Az oldalán egy kis bütyök mutatta, stopper is. Igazi csoda volt.

– És nézd – mondta büszkén Marci –, itt a garancialevél. – Egy borítékból kétrét hajtott kartonlapot vett elő. – Nézd, ötnyelvű.

A garancialevélben a Patek Philippe S. A. d'horlogerie, Geneve; 41 rue Rhone, Suisse, azt tanúsította, hogy az eladástól számított öt éven belül az óra minden hibáját ingyen javít ja meg.

– Huszonhét köve, rubintja van – olvastam Marcinak a francia szöveget –, meg vízmentes is. Akár fürödhetsz vele a Dunában.

– No, majd bolond leszek – nevetett –, de most azután lefröcskölhettek a csiszolóban, az órámnak már nem árt.

A garancialevelen ott volt az óra szériaszáma is, ajánlottam Stiggli Marcinak, nézzük meg, egyezik-e az óra hátlapja belső oldalán lévővel.

– De ehhez ki kellene nyitni, s azt én most nem akarom. Ha kinyitjuk, talán érvénytelenné válik a garancia – óvatoskodott az arany Patek boldog tulajdonosa, s a kabátja ujját le sem gyűrve, a karját kissé eltartva a testétől, öntudatos léptekkel indult a műhelyek felé. Délben alig akadt ember a gyárban, aki ne tudott volna az arany Patekről. Mint mindenütt Magyarországon, a tokodi üvegyárban is státuszszimbólum volt a karóra az ötvenes esztendőök közepén. Az Omegák vitték a pálmát; az egyik fiatal vegyész-mérnöknek volt egy futtatott arany Seamasterje is. Erről volt nevezetes, meg arról hogy vízzel mérte ki az exportra gyártott gyógyszeres üvegek úrtartalmát s ezért visszaküldték ezeket Bázeltől: nem fért beléjük az alkoholtartalmú gyógyszer. Valamilyen előttem ismeretlen ok miatt a nők is férfi karórákat viseltek; ha csak lehetett, nyugati gyártmányút. A Szovjetunióból hízott ökörért kaptaknak, a Szlovákiából átcsempészetteknek nem volt nagy becsületük. Mindenki csodálta Marci karóráját, de azért a márkájával volt némi probléma, senki sem ismerte a Pateket.

– Mi az, hogy Patek – mondta az egyik csiszoló –, a mocskos hőtővízzel jól szemem fröccsentve Stiggli Marcit – az is egy márka? A Doxa, az Omega, azok igen!

Az ócsárlás ellenére is körülállták Marcit, szinte mindenki abbahagyta a csiszolást, nézegették, csodálták az arany karóráját. A műhelybe belépő párttitkárt sem vették észre.

– No, mi van, miért nem dolgoznak az elvtársak? Röpgyűlés?

Mi van Stiggli elvtárs, mi az, mit mutogat? – fordult Marcihoz.

Marci a párttitkárnak is megmutatta az új karóráját. Az kicsit fitymálva nézegette, majd megenyhülve mondta:

– Hát igen, ma már a dolgozók is megengedhetik maguknak.

De azért ne nagyon fitogtassa, Stiggli elvtárs! Másnak is van karórája, s mintegy véletlenül elővillantotta a maga Omegáját.

Marci a karóráját a ballonfúvóknál szentelte fel: – Kezdhethük, Vince elvtárs, most nyúl a fúvócsőért. – Marci jegyezte a mozdulatra, ahogy ő mondta, a munkafázisra fordított időt. Amikor Vince András, a legjobb ballonfúvó a gyárban, a fafogóval kialakította a hasas demizson száját s a többi mellé sorolta, mondta:

– Tíz perc, huszonhét másodperc és harmincnégy tized.

– Mit mondasz, tized? Mi az, hogy harmincnégy tized?

– Ennyi időbe tellett, amíg készre termelte a ballont. Az új Patekem méri a tizedmásodperceket is.

– Az anyád, Marci... – vesztette el a türelmét Vince András –, de az ülepedbe fújnék ezzel a tüzes csővel . . .

Az arany Patek első napja a gyárban amolyan döntetlen volt: volt, aki csodálta; volt, aki irigyelte, de a fúvók, a csiszolók valami újabb huncutságot láttak benne, senkinek sem tetszett az, hogy Stiggli Marci ezentúl a tized másodperceket is számolja. Körülállták Marcit a csomagoló lányok is.

– Felpróbálhatnám? – kérdezte egyikük, ám Marci erre nem volt hajlandó, csak a kezén mutogatta a kincsét. Incelkedtek is vele, mint rendszeren; az egyik kesztölci cigánylány vihogva kapkodott a nadrágja után: – Azután nem mutatna meg valami mást is, Marcikám?

Marci nemhiába volt időmérő és időelmélettel foglalkozó magánfilozófus, mindig pontos időben érkezett a gyárba: hét órakor. Egy perccel sem korábban, sem később. Még csak néhány napja viselte az arany Pateket, amikor a portás reggel figyelmeztette:

– Mi van Stiggli elvtárs? Két percet elkésett.

Marci a Patekre nézett s odamutatta az öreg, a gyárban megrokkant Cserepesnek:

– Semmit sem késtem. Nézzen ide, pontosan hét óra, a blokkoló óra siet. Ez a világ legjobb órája s este egyeztettem a rádió pontos idejéhez. Ez se nem késik, se nem siet, a maga órája jár rosszul.

Cserepes bácsi visszaigazította a blokkoló órát s ettől kezdve minden reggel megkérdezte Marcitól a pontos időt. Néhány nap múlva Marci nevetve mondta nekem, ujjával a Patekre bökve:

– Az órám szerint jár az egész gyár! S nem hiszed el, ma reggel az én időmmel indította a forgalmista a lábatlani vonatot. Tegnap pedig megdicsért az igazgató elvtárs, amiért tizedmásodpercekre állítottam ki az időmérő lapokat; ő is tudja, hogy a gyárban nem az aranyfesték, meg a platínacsésze a legnagyobb kincs, hanem az idő. Mutattam neki is a Pateket.

Marci viselkedése megváltozott. Egyenesebben járt, kimértebben beszélt, s hiába töltötte ideje nagy részét a műhelyekben, a jobbik ruháját viselte, nyakkendőt azért még nem kötött. A nők is gyakrabban álltak meg az asztalánál, hogy megkérdezzék a pontos időt. Az egyik délután, amikor már csak egyedül ücsörögtem az irodában, Marci bizalmaskodva hajolt felém:

– Nem hiszed el, de ne mondd el senkinek, Kozmáné beadta a derekát, ma este feljön hozzám.

Marci legényember volt, de nem valami ügyesen forgolódott a lányok körül, kicsit málészájúnak tartották, aki fél a nőktől. Kozmáné pedig mindig begyeskedve járó, sudárderekű elvált asszony volt, akire – valószínűleg irigységből is – kígyót-békát kiabáltak a férjüket féltő asszonyok.

– Hogy csináltad, Marci?

– Hogy valamelyik nap megmutattam neki a Patekemet, kérdezte, mit csinálok a régi órámmal. Magának adom, mondtam s mindjárt a kezébe is nyomtam. Hát így történt. Ma feljön hozzám.

Nem álltam meg ezt a sikert szó nélkül:

– Azután nehogy mérd majd akkor is az időt!

– Nem is olyan rossz ötlet... – hagyott ott Marci. Másnap már emlegettek Marcit meg Kozmánét a nők:

– Ja, ha valaki elvált asszony, meg ha valakinek arany karórája van! Hogy is mondják? Patek, Patek? – mondta egyikük.

Nem lehetett nem észrevenni, az arany Patek meghozta Stiggli Marci szerencséjét. Az üvegfüvő-, üvegcsiszoló műhelyekből áthelyezték az automataműhelybe, az Owens palackgyártó gépek, meg a Donner csőhúzó-automaták világába. S nem is időmérőnek, hanem időelemzőnek: az automaták előkelőek, holmi arisztokraták voltak, a munkafázisuk idejét nem mérték, hanem elemezték. Marci két sorral ugrott a besorolási listán, kisebb szobába helyezték s új, terjedelmes íróasztalt kapott. Mindezt a pontos, a tizedmásodpercekkal is számoló időmérőlapjainak köszönhette. A pesti igazgatóságnál is felfigyeltek Marci munkájára. Egy reggel vidáman fogadott:

– Holnap megyek Salgótarjánba, kikért az igazgatóság. Tudod, ez mit jelent: értékeli a munkámat s napidíjat is kapok. Jaj, csak valaki, aki átveszi az automataműhelyben a munkámat, el ne rontsa, amit eddig kidolgoztam! Remélem, nem azzal a hólyag Ökrössel helyettesítenek.

Marci hónapokig volt távol a gyárból, hallani is csak akkor hallottam felőle, amikor egyszer felrendeltek valamilyen vitás kereskedelmi szerző-

déssel kapcsolatban az igazgatóságra. Ott találkoztam a salgótarjáni főmérnökkel. Kérdeztem tőle, mit csinál náluk Stiggli Marci?

– Kukacos, fontoskodó, átszervezte az időmérést, az időelemzést, minden lében kanál, de jól végzi a munkáját. Költségbe is verte a gyárat, mert új nyomtatványokat rendelt, a régiéken nem volt hely a tizedmásodpercekre. Azt mondta, az igazgatóságnál úgy utasították, hogy a tokodi mintára csinálja meg a felmérést. Mit tehattünk? Az igazgatósággal nem lehet kukoricázni. Furcsa fickó, van egy arany karórája s időnként azt hiszi az ember, nem ő viseli, hanem őt viseli az órája.

Talán ötvenöt össze is lehetett már, amikor Stiggli Marci visszaérkezett Salgótarjából. Átvette az automataműhelyben az időelemzés munkáját. Káromkodott, csapkodott az íróasztalán, ide-oda dobálta a távollétében felvett időelemző lapokat:

– Hát ezt jelenteni kellene az igazgatóságnak! Micsoda selejtes munka! Az Owens adatai össze vannak keverve a Donnerével. Az egyik palackot gyárt, a másik üvegsövet. Ki tud itt kiigazodni? – Marci napról napra türelmetlenebb lett, látszott, hogy valami az időelemző lapokon kívül is bántja.

– Csak nem szeretted bele valamelyik tarjáni fehérnépbe. Valahogy nem tetszel nekem.

– Fenét! – mondta röviden és velősen Marci –, csak nem csinállok magamból bolondot, van itt nő éppen elég.

Azután egy délután megint leült mellém, segített várni a Lábatlanból érkező autóbust. Valahogy nagyon zavartan kezd te: Ne szólj senkinek, baj van a Patekkel.

– A Patekkel?

– Igen. Már hetek óta késik. Mindennap többet és többet. Már Salgótarjában észrevettem. Tegnap négy percet késett. Mit csináljak? Így nem használhatom időmérésre, s különösen nem az automatákhoz. Mit gondolsz, mit csinálhatnak?

– Hm – törtem a fejem –, igazán nem tudom. Van ugyan garancialeveled, de hol javítják meg az órát? A Patek-cégnek nincs képviselője Magyarországon. Talán egy órást kellene keresned, aki megnézné, hátha csak valami apró igazításra volna szükség.

– Jó órást? Még az esztergomi órás-szövetkezetben is csak suszterek vannak, akik inkább elrontják, mint megjavítják az órákat. A Pateknek talán még a szerkezetét is kilopnák. De nem tudsz-e valakit Pesten?

– Én vagy másfél évtizede nem javítottam órát, de majd utána nézek. – Az autóbusz túlkölt, megérkezett, Marci velem együtt egészen a lépcsőjéig szaladt s utánam kiáltotta:

– De ne feledd az órást!

Jó ideig hiába igyekeztem, nem találtam a Patekhez órást. Pedig Marci naponta nyúzott:

– Te, valamit csinálnom kellene már. Hasból írom be nemcsak a tizedeket, de már a perceket is. Tegnap az igazgató, ahogy szokta, megkérdezte tőlem a pontos időt s én, mi mást tehettem, meg is mondtam. Legalább három percet késett akkor is az órám. Meddig csinálhatom ezt?

Végre barátom, Ráczkövy Bandi, igazított el, ahogy már említettem, neki volt egy Patekje. Ő ismert egy öreg pesti, már nyugdíjas órás mestert, aki valamikor Schaffhausenben tanult, dolgozott. Telefonon hívtam fel a József kör úton lakó öregurat, megnézné-e egy barátom Patek óráját?

– Miért ne? Nem is számítok sokat – nyugtatott meg már jóelőre. – Akár holnap hozhatja is az órát.

Macival madarat lehetett volna fogatni. Kérdezte is mindjárt, miért kell várunk holnapig? Azután mégis megállapodtunk, másnap jön velem Pestre, együtt visszük az óráshoz a beteg Pateket. Figyelmeztettem, hozza a garancialevelet is. Másnap, bizony, csak estefelé jutottunk be Pestre, s Marci azt se engedte, hogy előbb haza menjek az üllői úti lakásomba; szót kellett fogadnom az arany Pateknek. Régimódi, bútorral zsúfolt lakásban élt az úgy hetvenes, nehézkesen mozgó órás mester.

– No, hol az a Patek? – kérdezte, s azután, hogy kézhez kapta, leült a lámpával élesen megvilágított asztala elé, megnézte az órát, előlről, hátulról; nagyítót vett elő, meg egy késféle szerszámot s felpattintotta az óra hátlapját. Marci közelebb lépett az asztalhoz, izgalommal figyelte a műveletet. Az órának kettős hátlapja volt, ahogy az illik a márkás órákhoz. Végre kinyílt a belső hátlap is, az öregúr a szemére illesztette a nagyítót, vizsgálódott egy darabig, már én is lélegzetfojtva figyeltem, s végre megszólalt:

– Kérem, ez az óra nem Patek !

Bennem is meghűlt a vér, Marci pedig elsápadt, meg kellett fognom a karját.

Kérem, nagyon sajnálom, de ez az óra nem Patek – ismételte az órás –, meg nem is arany, csak arannyal lemezelt. Kérem, ez egy közönséges hamisítvány. Nem ritkaság az ilyesmi, mindig is csinálták. De a számlap, az valódi.

Marci reszkető kézzel nyújtotta át a garancialevelet. Az órás átvette, azt is a nagytővel nézte, majd kimondta a szentenciát:

Kérem, ez a garancialevél valódi!

– No, ugye, valódi ... – hebegte Marci.

– Igen kérem, ez valódi, de semmi köze ehhez az órához. Itt van rajta a szériaszám, de az órán ezt sehol sem találom. A garancialevél egy másik, egy igazi Patek-órához tartozik. Azután itt kellene lennie a Patek-gyár cégjelzésének is. Itt kérem, nincs semmi, csupán az, hogy hét rubint. A hét rubint valóban megvan, de ez az óra egy közönséges kommersz áru, a tizedét sem éri egy Pateknek. Fogalmam sincs, miféle gyártmány, talán francia. A svájci határ mentén számos francia óragyár van, valószínűleg onnan származik a szerkezet. Azután kérem, keresem az aranyjelzést is. Helyette csak egy elmosódott valami van itt, ha valaki nem ért hozzá, igazi fémjelzésnek veheti. Kérem, higgyék el, ez nem arany és nem Patek. Melyiküké az óra?

– Az enyém – hebegte Marci.

– Minden részvétem az öné – mondta s egymás után bekattintotta az óra fedelét. Sajnálom, én nem javíthatom meg, ki kellene cserélni az ingakerekét, de honnan venném ezt? Talán próbálják meg másutt. Nagyon sajnálom! És nem kérek semmit – adta vissza Marcinak az órát, a garancialevelet, az ajtóig kísért bennünket

– Sok szerencsét! – mondta –, mi pedig leballagtunk a lépcsőkön. Marci a kezében szorongatta az órát, a garancialevelet. Még mindig fehér volt, még mindig nem jutott szóhoz.

– Most mit csinálsz? – kérdeztem tőle.

– Hogy mit csinállok? Nem tudom. Semmit. Hazamegyek, talán még elkapom az esti személyvonatot. Nem is köszönt, nem is adott kezet, elindult a Nyugati pályaudvar felé. Én meg haza, az Üllői útra.

Másnap nem is láttam Stiggli Marcit a gyárban, pedig kerestem; valamelyik műhely eldugott zugában kuksolhatott. Csak harmadnap találtam rá a csőhúzó automatánál. Éppen mérte, mennyi időbe kerül, amíg egy tízméteres üvegcső kijön a masinából. Szomorú volt, alig akart velem szóba állni. Biztattam:

– Fel a fejjel, Marci, majd csak lesz valahogy. Ahogy te szoktad mondani, az idő nem áll meg. – Marci csak lógatta az orrát.

– De nekem megállt – mondta –, már második napja nem múlik az idő. Se az órák, se a percek, se a másodpercek.

– Hát a tizedek?

– Hagyd a tizedeket! Soha többé nem mérek tizedeket. Tudod, hogy nincs mivel.

– Mások is észrevették az újabb változást Marcin. Faggatták is a nők.

– Mi van, talán hiába töri magát valaki után ? Ne fusson olyan szekér után, amelyik nem veszi fel. Itt vagyok én – ugratta a kesztölci cigánylány –, én bizony, felvenném.

Azután én kerültem el megint a tokodi üveggyárból; hogy ne unjam el magam, kölcsön adtak megint a parádinak, Zsolt bácsinak, s csak ötvenhat tavaszán kezdtem megint kijárni Tokodra. Kerestem is mindjárt Marcit, de nem találtam sem az Owens, sem pedig a Donner automatánál. A csiszolóban van – mondták. Valóban ott volt. Éppen mérte egy ólomkristály váza csiszolását s törölgette a szemét. Alighanem megint szembe-fröcskölhették. A régi kék zubbonyát viselte, meg egy ócska, él nélküli nadrágot.

– Mi történt Marci, miért hagytad ott az automataműhelyt?

– Hagyta a fészkesfene!- intett le –, majd délután elmesélem. Amikor már mindenki hazament és én szokás szerint vártam az autóbuszra, megjelent Marci, most már rendes ruhában, közben átöltözött. leült mellém.

– Hát, tudod, az úgy volt..., az úgy volt, hogy amikor te elmentél Parádra, törtem a fejem, mit is csinálhatnék a Patekkel? Emlékszel, az igazgatóságnál dolgozó Erdős hozta. Nem is ingyen. Rengeteget fizettem érte, meg neki is. Én egy arany Patekért fizettem, s ő egy ócska krumplit hozott, hamisat. Lehet, becsapták, de én csapódtam be valójában. Neki csak haszna volt az egészségből. Felmentem hozzá Pestre, kértem, ha megint menne Svájcba, vigye vissza. Azt mondta, ő jóhiszemű volt s már nem megy többet Svájcba. S ha nem megy, hogyan vigye vissza? Azután végképp azon veszünk össze, hogy kértem tőle a számlát az óráról. Eldobta, mondta, nehogy rajtakapják a vámnál aranyóra-csempészésen. Sokba került volna neki, ha rajtaveszt. Amikor másodszor mentem fel hozzá, már szóba sem akart velem állni. Megdühödtem, bementem az igazgatóság személyzetiséhez, kitálaltam az egész ügyet. Csibrákné csak hallgatta, s azzal engedett el, hogy kivizsgálja, de figyelmeztetett, nekem is bajom lehet belőle. Másnap délben hivatott az igazgatónk:

– Hát mi is van azzal az arany Patek órával? Csibrák elvtársnő hívott Pestről az igazgatóságtól, hogy baja van. – Elmondtam neki mindent töviről-hegyire. Megígérte, hogy csinál valamit.

– Mit csinált?

– Mit? Már délután leváltottak az automataműhelyből, visszatettek időmérőnek a csiszolóba, a ballon-fűvóba. A következő nap közölték ve-

lem, hogy visszasoroltak a bérlistán is, mert már nem vagyok időelemző, hanem csak időmérő. Tiltakoztam, de hiába. Azóta végzem a régi dolgom. S legalább hallgattak volna! De nem hallgattak, néhány napon belül mindenki ismerte az ügyet s lépten-nyomon kérdezték: Marci, Stiggli elvtárs, hány óra? Pedig órám sem volt, mert ott hagytam Erdősnél; a réggit meg, hiszen tudod, Kozmának adtam. Kértem tőle vissza, de kinevetett. Azóta ő sem áll szóba velem. Valaki pletykálhatott a vasutasoknak is, mert a forgalmista az egyik reggel gúnyolódva kérdezte tőlem, hány óra s indíthatja-e a vonatot. Még a portás is ugratott reggelente, de már abba hagyta.

– Abbahagyják a többiek is, minden csoda csak három napig tart – vigasztaltam.

– De ez már második hónapja.

– Ne feledd, te szoktad mondani, hogy magánfilozófus vagy, hogy menthetetlenül múlik az idő. Ez is elmúlik egyszer. – Hallgatott s hogy megjött végre az autóbusz, a gyár kapujáig kísért, ott kezét nyújtott s szomorúan kérdezte:

– Gondolod, hogy elmúlik?

– Elmúlik, Marci, minden elmúlik. Hiszen te mondtad, az időt nem lehet megállítani.

A gyilkos?*

Az ős Melbourne-ben szeszélyes. Esős, szeles, jeges, ködös. Ez a bolondos időjárás óráról órára változik. Havazást Melbourne nem látott, az emberek azért nyáriasan vagy „átmenetien” öltözködnek. Azt tartják, hogy a világon talán itt van a legtöbb reumás és „nyavalyás” ember. Az ős eleje még elviselhető, de mikor a dereka felé tartunk, szinte rettegősen elviselhetetlen. Az Európából ide vándoroltak nem tudják megszokni. Haragszanak is Ausztráliára és az embereket egyszerűen hülyének nézik az időjárás miatt, s ha egy művész vagy üzletember sajtónyilatkozatot ad, rögtön ezt hozza fel keserves panaszuk. Pedig szegény régi ausztrálok nem tehetnek róla. Ha módjukban állna, pénzzel vagy másvalamivel, ők is szívesen megváltoztatnák. Mert ők éppúgy szenvednek a hidegtől, mint az Új-auztrálok. De hát ez az ország az övék. Kihez menjenek panaszra? S ha az emigránsok panaszkodnak vagy szidják Ausztráliát, le kell nyelni vagy együtt szidni ezt a keserves időjárást. És az európai nem tudja ezt megbocsátani sem neki, de önmagának sem, hogy ide, ebbe az országba vándorolt be. Pedig, milyen öröm volt, mikor a hajóra szállt – megyünk Ausztráliába, az ígéret földjére.

Ma, pénteken is ilyen bolondos időjárást kapott Melbourne. Gallicot az ébresztőóra fél hétkor zavarta fel. Kinéz az ablakon.

– El kéne innét költözni, még az égboltot sem látom. De hová? Hisz ez a szoba nagyon olcsó. Több mindent meg is enged a háziasszony. Jobb, mint más magánszállodákban. A heti béremmel pedig takarékoskodnom kell... Édesanyámat is el kell tartanom. Szegény, öreg már és beteg. Milyen szegények is voltunk Olaszországban. Igaz, itt sem vagyok még gazdag, de viszont ott legalább boldogabb voltam!

Közben a nadrágját és a cipőjét magára húzta.

– Az idő jönak látszik, legalábbis ezt érzem a levegőből. Viszont erre nem adhatok sokat, mert a múltkor is megjártam.

Gallico ős nápolyi – latin – római származék, egy lesüllyedt szellemnek a maradéka. És ez a római szellemi ösztön még mindig rendelkezett annyi kritikával, hogy nem másokban, hanem magában kereste a hibát. Milyen szép emberi tulajdonság ez! De nagyon keveseknek adatott meg. Ha mindenki úgy gondolkodnék, mint Gallico, talán kevesebb lenne a

* Megjelent az Új Látóhatár 1984. évfolyam 2. számában.

viszály és nagyobb megértés uralkodnék a földön. Ekkor sem az időt vagy Ausztráliát hibáztatta, hanem saját magát, mert neki ezt tudnia kell, hogy ősz van, az időjárás szeszélyes, s így kell öltözködni. Az édesanyja, mielőtt elhagyta Nápolyt, hányszor mondta neki: – „Vigyázz magadra egyetlen, aranyos Gallico, jól öltözz fel, kedves fiam, mert ha...”

– És itt nem azt mondta, amit gondolt, hanem – „te nem segítesz, akkor mi éhen halunk.” Igaz, ezt az anyai intelmet már el is felejtette. Nem is a tanács szerint öltözködött fel, hanem az emberi természetet követte.

– Még van egy félórám. Jó lenne megnősülni, hisz itt az ideje már. Egy csinos kis feleség, ez hiányzik nekem. De, a mai lányok olyan megbízhatatlanok. Ha otthon lennék, biztos könnyen találnék feleségnek valót, de itt...

A mondatot nem tudta folytatni. Nem tudta odarakni a gondolatai közé, hogy hiányzik a nő, a feleség. Most például a feleség elkészítené a reggelit, én csak az asztalhoz ülnek és reggeliznék. Megcsókolnám és mennék dolgozni. De mosakodás közben a hideg víz ezt mind megzavarta. A mámor és az álom is teljesen kiszállt a fejéből. Öt perce maradt az indulásra. Nyakkendőt kötött. A télikabátját vette magára. Most már az idő ki volt számítva pontosan. Az utcán az emberek sietve haladtak el mellette vagy ő hagyta őket maga után.

Milyen vastag ruhát viselnek a bevándoroltak. Nem elég, hogy a hajukat hátra fésülik, még a ruhában is különködnek ezek az új-ausztrálok.

– Én nem leszek feltűnő, nem fogok elütni a többiektől, más- különben ősz van és hideg.

Gallico léptei gyorsak voltak. Öt perc alatt érkezett a gyorsvasút megállójához. Megvette reggeli újságját, s szokása szerint az első oldalon kezdte olvasni a fontosabb híreket. Néha szégyellte az újságot. Ezek a bennszülöttek tudják, hogy európai, minek neki az újság, hisz úgysem érti! Pedig megértett mindent. Igaz, nem beszélt tökéletesen angolul. De, mikor olvasott, a szavakat összefűzte és következtetett. Máskülönb az olasznak nagyon nehéz kiejteni az angol szavakat. Éppúgy, mint az angoloknak az olaszt, latint vagy a görögöt. Gallico mindig mosolygott magában, mikor egy angol elkezdett olaszul beszélni. Olyan nevetségesnek tűnt ez fel neki. Az akarat megvolt Gallicóban, hogy tanulja, jól ejtse ki a nyelvet, ha már ebben az országban él.

A vonat még nem futott be. Megállt a peronon. Az első oldalt hamar átnézte. A következő oldalra lapozott, s a tekintete a mellette elhaladó emberekre terelődött. Most a bejárat felé nézett. Ilyenkor szokott az a szép fiatal lány is utazni.

Gallico ma elég vígnak érezte magát. Talán azt is mondhatjuk, hogy boldog volt. Boldog, mert tervei, szép és reményteljes tervei voltak. Persze, ezek a tervek csak Gallicóban fogamzottak meg.

Senki más nem tudott róluk. Ezért is volt olyan könnyen keresztülvihető, nem kellett senkihez és semmihez alkalmazkodnia.

– A fürkében megszólítom, ha ma egyedül, kettesben leszünk. Önbizalmat akart magába önteni.

– Ne félj, sikerülni fog.

Bátorság és önbizalom fogta el Gallicót. Elfelejtve, hogy ő bevándorolt, sötét hajú olasz. Újra az újságjába mélyedt. Mintha olvasna, pedig nem olvasott, hanem a lány tartózkodási helyét követte. Vigyázott minden mozdulatára, nehogy elveszítse a szeme elől.

– A lány után beszállni a fürkébe, megszólítani, beszélgetni vele, s majd meglátjuk, talán kifejlődik egy beszédtema köztünk.

Gallico ezt elég egyszerűnek képzelte el.

– Beszélek hozzá és ő válaszolni fog. És máris ismerjük egymást.

Egyet fordított az újságon.

– A lány így nagyon szelídnek és kellemesnek látszik. Elég csinos, de minek is a nagyon csinos nő? Azoknak sok pénz kell. S nem is tudnám az igényeit kielégíteni. Az arcát sem festi valami feltűnően. Szájpirosítót használ. Ez nem is baj, sőt jól áll neki.

A lány leült egy padra.

– Biztosan boldog családi életet élénk. Gyerekünk lesz. Megértjük egymást. Dolgozni fogok. Házat veszünk. Szép lesz, jó lesz. A vonat befutott. Nagy zörgés és zsvaj támadt a peronon. Az ajtókat csapkodták. Az emberek megmozdultak. Ki- és beszálltak.

A lány elindult. Gallico követte.

– Óh, mindez jól sikerült. Nincs senki a fürkében, csak mi ketten.

Gallico majdnem szemben ült a lánnyal az ablak mellett.

– A lány biztos azt gondolja, hogy...

– ... te vagy a férfi, te kezd el a beszélgetést. Szólíts meg. Majd úgy tesz, mintha megsértődtem volna, hogy egy idegen férfi szólít, de beszélj csak tovább. Bármilyen butaságot, először mosolygok, azután már nevetek is a vicceden, egy-két szót váltunk, s mikor a végállomásra érke-zünk, már együtt fogunk menni az utcán.

– Ez a lány biztosan azt gondolja, hogy jó munkám van és sok pénzt keresek. De mégsem, hisz ily kora reggel csak munkásemberek járnak dolgozni. És vajon leolvassa-e rólam, hogy nem vagyok ausztrál? És mit fog ahhoz szólni, hogy bevándorolt, olasz vagyok? De ezt a lány nem

bánja. Biztosan érdekli Európa. Mi európaiak olyan színesek és különösek vagyunk. Azt hallottam, hogy némely lányok így mondják.

A vonatnak várnia kell az autóbusz utasaira.

Most még nem szólok hozzá, majd ha elindul a vonat. Máris indulnia kéne. Valami baj történt? Máskor csak egy percig szokott állni.

A peronon megszólalt a csengő, a vonat indulását jelezve.

– Hála Istennek, nem szállt be senki.

A vonat lassan megindult, de ebben a pillanatban az ajtó kicsapódott és egy fiatal férfi erősen lihegve beugrott a fülkébe.

Munkáskülsője volt. Fekete haja homlokára csúszva, szinte a szeméig lógott. Az arcbőr erősen barna, ami kinti munkára vall. Sugárzott róla, hogy milyen ügyes volt, az utolsó pillanatban sikerült felugrania a vonatra, és még idejében bent lesz a munkahelyén. Csámcsogott. A vonat már sebesen zakatolt. A fiú egy füzetet vett elő. Tele képekkel. A gyenge fel-fogásúaknak így nyomtatják a szövegeket. Nem kell olvasni, a kép magyaráz. A kép szerelmi bonyodalmat ír le. Tele revolverlövöldözéssel és kívánatos nőkkel.

Gallico figyelt. A tekintete a vonatablakra tapadt. Figyelte az elsurránó fákat, a házakat. Majd lassan a fülkét vizsgálgatta. A fiún gyorsan ment keresztül a pillantása, majd a lányon akadt meg újra. Úgy tett, mintha az ablakon nézne kifelé, de valóságban a lány szép, finom arcvonásait bámulta.

– Milyen mutatós kabát van rajta. Egészen új, biztosan nem régen vette. Holnap szombat este, már együtt megyünk táncolni. Vagy moziba vigyem el? Majd később megegyezünk. Biztosan eljön, nem fog nemet mondani. A szeme várakozó és csillogó.

Gallico nem szólt. A vonat pedig száguldott.

– Rövidesen itt az állomás, kiszállunk és még nem szóltam hozzá. Ma, ma kell cselekedni. Holnap már késő. Késő. Most kell hozzá szólnom.

Gallico úgy fokozta magában az érzelmeit, mintha egész életét, jövőjét, ettől az úttól tenné függővé. Az ereje növedekett a cselekvéshez.

– Csak ez az undorító, kiállhatatlan pacák ne lenne itt. Eszik, csámcsog, nézi a képeket. Mindent hallani fog, amit mondok a lánynak. Ha megszólalok, ide figyel, nevetni fog magában és ha a lány viszonzza a beszélgetést, irigykedni fog. – De nem is olyan undorító. Nem is figyel ide. Mit törődik ő velem, ha leszólítanak egy lányt. Szerencsét kíván. Olyan közömbösen ül ott, hogy a lányt is csókolhatnám tőle.

Gallico tekintete az ajtóhoz kanyarodott.

– A kilincs könnyen kezelhető. Csak meg kell fordítani és az ajtó, máris nyitva van.

A vonat még mindig teljes sebességgel száguldott. Gallico ismerte az utat. Most egy kis kanyarhoz érkeztek. Híd alatt vitt az útjuk. Sötét volt. A gondolatai kis szünetet tartottak. Tunya üresség szállta meg. A férfin még a lábával is segített.

Elég nehéz volt.

A kezét dörzsölte, hogy a piszkot és a gyilkosságot letörölje magáról. Tudatalatti mozdulat ez a bűncselekmény után. Az üzlet- emberek is ezért dörzsölik a kezüket, hogy a szenny valamiképpen távozzék a testtől és a lélektől.

Gallico visszaült a helyére. A lány rémülten tekintett maga elé. Védekezni próbált. Gallico keresni kezdte a szavakat, de csak hallgatni tudott.

– Mit mondjak most neki? Valami magyarázattal tartozom, azt hiszem.

A vonat lassított, s hirtelen fékcsikorgással megállt. Itt az állomás. A lány rohan kifelé a fülkéből. A tömegbe vegyül. Gallico a lány után iramodik, de máris elvesztette a szeme elől.

– Milyen buta vagyok. Ma sem tudtam beszélni vele. Meghívni táncolni vagy a moziba. No, majd holnap reggel – nem, holnap nem lehet, szombat van. Majd hétfőn reggel megszólítom.

Gallico sietve haladt a munkahelyére. Vágóhídon dolgozik.

Fekete karácsony*

Minden rendben volt itt, amíg csak meg nem érkeztek a Dominikaiak. Az udvar végében éjjel-nappal nyitva állt a kapu, a legtöbben csak aludni jártak be. Csupa tiszta, nyugodt ember. Ismerkedtek a világgal, tanultak, de volt olyan is, aki már dolgozott.

Nemegyszer maga Bige kapitány, a táborparancsnok is velük vacsorázott. Tolmácsolnom se kellett, mind beszéltek a nyelvet, akik csak körülülték: Márton atya, a Misszió lelkésze, Bánáti, nevelőtanár, és a gépírókisasszony. Még Varnyú úr, hites fordító törte leginkább a franciát, de ugye féltucat nyelvet beszélt, nem volt érkezése elsajátítani az akcentusokat.

Az asztal végében ültek a diákok.

– Bombola úr – fordult hozzám a desszertnél a kapitány. Mi foglalkoztatja a fiatalokat?

– Vitatkoznak, kérem – vonogattam ilyenkor a vállam.

A táborparancsnok megértően bólintott, és minden este kijelentette:

– Majd megnyugszanak.

Tapasztalt ember volt Bige úr, tudta, időbe kerül, míg kisimul a tenger ciklon után.

Kávészás közben pedig már Márton atya is a forradalmat magyarázta. Ő maga ugyan semmit nem látott belőle, ez azonban nem zavarta a kapitányt. A szemtanúk – mondogatta nemegyszer – sohasem tárgyilagosságok.

A hites fordító és Hunyiné, egy régi, világháborús menekült felesége, helyeselt. Csak a nevelőtanár hallgatott. A tábor többi lakója sem okozott gondot Bige kapitánynak. Egyszerű emberek voltak, nem beszéltek a nyelvet, és idegenben ugye nem sok vizet zavarnak, akik nem tudják megmondani a véleményüket. Nyelvtanfolyamra jártak, a diákok kivételével mind alapfokon. Volt közöttük három cigány, egy törpe, két nyomorék, a cigányok mind a hárman tüdőbajosok. Elkülönítettük őket; róluk, úgy tudtuk, nem a Karitás fog gondoskodni, hanem a Vörös kereszt.

Nem volt itt csak két nehéz fiú a Dominikaiak érkezése előtt. Két kártyás, akik a pályaudvar környékén fosztogatták a parasztokat. Ezek Amerikába készültek, de nem volt, aki jótálljon értük, és visszadobták a kérényüket az amerikaiak.

* Megjelent az Új Látóhatár 1984. évfolyam 2. számában.

Innen majd mindenki tengerentúlra készült eredetileg; ezután az egyiknek foltot találtak a tüdején, a másoknak rossz volt a foga. Sok minden kiderül egy emberről a lágerélet alacsony égboltja alatt. Párttagot, elmebeteg, azt, aki iszákos volt vagy erkölcstelen, főként ha nem volt végzettsége vagy túl volt már a hatvanon, nem vették át a befogadó államok. Akik ittmaradtak, tudták: beletörődtek, elfogadták már a sorsukat. Egyetlen nézeteltérést kellett elsimítanom két hónap alatt.

Aznap Bige úr bejelentette, hogy vacsora után mindenki maradjon a helyén. Ő azalatt – a többség kérésére – átkutatja a szekrényeket. Lehetőséges – magyarázta –, hogy Keletről beépített ügynökök útján figyelik a menekülttáborokat. Az emberek tudomásul vették a felsőbb helyről érkező határozatot, csak Bánáti, a nevelőtanár tiltakozott. Titokban kellett levezetnem a vizsgálatot. Vaj lett volna a tanár Úr fején? „Maga mit gondol Bombola?” – kérdezte a kapitány, én meg csak vonogattam a vállam. Politikai tiszt voltam én is odaát, de én nem voltam bolond, bevallottam.

„Ilyen emberekre van szükségünk” – mondotta akkor Bige úr. Nem is csalódtak bennem. Rend volt itt, nyugalom. Az elégedetlenkedőknek hamar elintéztem a dolgát. Mióta itt vagyok, egyetlen csikket nem találtam az udvaron.

De akkor, váratlanul, mint kék égből a ménkő, megérkeztek a Dominikaiak.

Emlékszem, egész nap esett az eső, a hadsereg meg csak hozta őket. Este a parancsnok magához hivatott:

– Mit csinálnak? – kérdezte.

Hallgatnak – feleltem neki én. Ruhástól döglenek az ágyakon.

– Nézze, Bombola – mondta akkor Bige úr. Tudja maga, hogy a Dominika merre van?

Megmutatta. A feje fölött nagy térkép függött a falon.

– Maga még akkor nem volt sehol. Egy reggel beállított ide a táborba a dominikai követ. Házat, földet ígért, telepéseket keresett. A legelesettebbek jelentkeztek, egy hétre rá fel is kerekedtek. Azután nem lett se ház, se föld. Légihídon hozta vissza őket a Vörös kereszt.

Mire megebédeltünk, esteledett. Az étkezésnél is be kellett vezetnem a turnusokat. A Dominikaiak pedig csak hallgattak tovább. Hamarosan megtudtuk ennek is az okát. A hét végén bizottság jött értük, és egy egész csoport cakkumpakk hazament. A táborban csak akkor kezdődött el a módszeres kihallgatás.

–Mi a szándékuk? – kérdeztem ezeket a szerencsétleneket.

–A szándékunk?

–Hát! Elhatározzák végre magukat? Vagy maguk mindenkit követnek, aki csak idejön és leadja a szöveget?

Fel kellett táplálnunk őket, sok volt közöttük a sérült, a beteg.

– Vigyázzon, Bombola úr – mondta az orvos –, nem hősök ezek, nekem elhiheti. Közveszélyesek.

Hát ebben, hogy csak a közveszélyesek maradtak itt a nyakamon, igaza lehetett. Elég volt megnézni a testüket borító sebhelyeket! Két parasztfiú volt közöttük, Páncél és Kollár, mind a ketten nagy, melák gyerekek. Egy este behivattam őket a szobámba. „Oly messze van hazám” – énekelte dülöngélve a Páncél.

– Térj eszedhez! – ráztam meg a barátját. – Mi bajod? Hát nem látod, hogy jót akarok neked?

–„Holdfényes májuson, muskátlis ablakom” – vonította a másik – „továris ájmal cuhauz...”

Valamit kellett tennem, néhányat már elkaptak közülük. Egy Mező nevű srác a ruhatárakban garázdálkodott, a barátja meg, a Kicsi, feltört egy fűszerüzletet.

Minden forradalomban a felszínre kerül a salak. Ezek is: hol sírtak, mint a szopósmalac, hogy haza akarnak menni a mamához, hol meg kimentek az utcára és véresre verték a bennszülötteket. A nyelvtanfolyamra nem járt közülük senki sem.

Egyik nap odajön hozzám ez a Kollár:

– Azt mondta – kérdi –, hogy jót akar nekem?

– Hát!

– Ide figyeljen – fogta suttogóra a hangját. Szóval, én ezt a hitese fordítót ismerem.

– A Varnyú urat?

– Azt. Ott lakott a Nagykörúton. Mi van vele?

– Az van, hogy nem engedett kilőni az ablakon.

– Menj – mondtam neki – tartsd a csap alá a fejed.

– Nem érti?!

Megragadta a karomat:

– Sarokablak volt – mondta –, nekünk az kellett, sarokablak. Ezek meg, ezek a kokárdás patrióták, kizártak minket. Erre jól emlékszem, ez még egy pohár vizet sem adott.

Az idegenlégió toborzói már hetek óta ott tanyáztak a bejárat előtt. Nem volt nap, hogy ne tűnt volna el egy-két emberem. Egyszer aztán fülöncsíptem az egyiket:

– Csak azt mondd meg – kérleltem –, mi történt ott Dominikában? Mitől ment el így az eszetek?

– Hát nem tudja? – kérdezte sötéten.

Magyar ember volt, aki a házat meg a földet ígérte. Azelőtt kerékpárüzlete volt a Pozsonyi úton. És most eladta őket. Minden főért fél ezer dollárt kapott.

– Ezért még a légióba? Az talán nem emberkereskedelem?

– Ezért – felelte. – Hová mennék. Ha egyszer mindenütt rabszolgák az emberek.

Minden reggel jelentettem Bige kapitánynak egy-két ilyen esetet. Aznap csak annyit mondott, hogy figyelmeztessem a Varnyú urat. Nemrég kapta meg a forradalmároknak szánt ajándéklakást. Nehogy most valami baj legyen. De erre már nem került sor. Éjfél után Kollár riasztotta a körletet:

– Meneküljünk! – kiabálta rekedten. Körülvették a lágert a páncélosok!

Elhitték neki, ez volt az egészben a hihetetlen. Fejvesztett rohangálás támadt, percek alatt kiürültek az épületek.

A Kollárért kijöttek a mentők. Kényszerzubbonyt húztak a melákra, „édesanyám!” kiabálta, „visznek!”

Kikísértem. Piszkos hajnal volt, szemetelt a köd a lámpák fényburája alatt. Ember vagyok én is: elszorult a torkom és kicsordult a könny a szememből, amikor rámvirradt ott kint a kapuban.

*

Másnap a parancsnok már korán reggel hivatott. Márton atya és Hunyiné ültek az irodán. Azt hittem, valami fejmosás következik, felelősségrevonás, de azután a kapitány csak annyit mondott, hogy a Városi Nőegyletet várjuk, és hogy a hölgyek nyilván meg kívánják tekinteni a menekülteket. Így is történt, rákkopogtak, mi felálltunk, Bige úr kézcsókkal üdvözölte a küldötteket.

– Közeleg a nagy nap – szólalt meg egy szép, magas asszony. Arra gondoltam, hogy mi lesz itt, ha feloszlatja a tábor a Vöröskereszt. Azután kiderült, hogy csak a szeretet ünnepe közeleg.

– Tokány úr, a magyar hentes tombolát javasol – mondta a szép, magas asszony. A Nőegylet felállítja a fát. Minden menekültnek pipereszappant és borotvakrémet ajándékoz a Karitás.

– A beszédet én mondom – szögezte le Bige kapitány. A Páter celebrálja az éjféli misét, Bombola betanítja az énekeket. Hunyiné...

– Sajnos – lehellte a kisasszony.

– Sajnos?

– Az Alpokban töltjük az ünnepeket.

Úgy volt, hogy a menekültek nevében a hites fordító köszönti majd a vendégeket. Varnyú úr azonban búcsú nélkül elhagyta a körletet.

Látogassuk meg! – javasolta Kicsi.

– Minek?

– Hát, kilövünk az ablakon. Itt lehet!

Nem volt könnyű dolgom. Mezőn, a zsebmetszőn kívül nem volt hallása senkinek. A tanár a leveleket írta, hirtelen sürgős lett nekik, mind irattak vele egy-egy karácsonyi levelet. A két kártyás, mint mondták, túlóráztak az ünnepek alatt, ügyeletesek.

A diákokra számítottam leginkább, de hiába: már mindet meghívták: lányos házaknál töltik az ünnepeket. Apránként mindenki kimentette magát. Kollárról nem volt hír, a Pánczél meg, a barátja, búskomorságba esett. Az orvos belázasodott, nem maradtak a körletben csak a közveszélyesek. Meg kell mondanom, hogy akkor már nekem is volt menyasszonyom. A sekrestyés lánya, saját lakással a templom háta megett.

– Jöjjön csak, térjen be kérem, Bombola úr – hívogató az após, valahányszor átsétáltam a téren. Mi, egyenruhások, szót értünk, nem igaz?

Mert akkor már azt is tudta, hogy hadnagyi rangban hagytam el a Nép-hadsereget. Arról példálódzott, hogy ő ugye már öregember, és hogy mennyire szeretett volna egy fiúgyereket. Hát én meg nem a táborban, hanem a sekrestyén töltöttem az ünnepeket. Nem lett ott se tombola, se beszéd. Nem voltak ott csak Dominikaiak.

A menyasszonyommal aznap aludtam először. Hát másnap hajnalban zörgetnek az ablakon, hogy jöjjenek azonnal, nagy baj történt. Mozgósították a hadsereget. Kint még szürkült, de az éjjel leesett a hó; mégsem lett egészen fekete a karácsony. Lépegettem, véges-végig ezen a mély, puha szőnyegen. Az éjjel csak az állás, meg a lakás járt az eszemben, de most megfogadtam, hogy ha minden sikerül, szépen élem le ezt a kis maradék életet.

A körletben időközben már helyreállt a rend. A katonák letépték az ablaknyílásokból a matracokat, összesöpörték az üvegcserepet.

– Bombola úr! – szóltak rám.

– Mi van, Pánczél?

– Meglátogatnám kérem a Kollárt.

– Azt mondja, mi történt! Mit csináltak itt, emberek?

Az meg csak vonogatta a vállát:

Összeültünk egy páran, az ünnep után. Beszélgettünk, megpróbáltuk névsorba szedni az elesetteket. A tanár úr pedig fölvéste a falra a neveket.

– Azután beállított egy légiós, és akkor elkezdtek zúgolódni az emberek. Mert ez aztán megmutatta a hátát: véresre volt verve. Afrikában korbáccsal verik az embereket.

– Akkor törték fel a pincét. Ládában álltak a borok.

– Maguk meg leitták magukat!

– Inni, ittunk. Énekeltünk, a Kicsi sírt, tetszik tudni, az a szőke gyerek, akinek mind a négy testvére elesett.

– És a többiek?

– Fenn alszanak az emeleten. Én meg szeretném megkeresni a Kollárt. Küldenék a hozzátartozóinak is egy levelet.

A kapun befordult a táborparancsnok kocsija.

Mi történt itt? – kérdezte sápadtan a kapitány. Én is még csak tájékozodom, Bige úr.

Nem volt itt? – kérdezte. – Helyes!

Őrt állítottak, lezárták a kapukat. Új korszak kezdődött, a nevelőtanárt elbocsátották, az új vezetőség nem vacsorázott velük: szóra se méltatta az embereket. Mindegy volt ez már akkor mindenkinek. Tél volt, begubóztak. Szövögették a szökési terveket. „Forradalmunk szégyene” írta róluk a missziós hetilap. „Vannak szerencsére közöttünk igazi szabadságharcosok. Mint Bombola Elemér, akiből lám máris a nagytemplom sekrestyése lett.”

Így múlt el a karácsony. Kollárt hazatoloncolták, Kicsi felakasztotta magát. Ott himbálódzott egy lámpavason, amikor a Nőegylet hölgyei megtekintették a körletet.

Hazafelé*

Kendéék arra számítottak, hogy sokáig keringenek majd a magyar negyedben, amíg parkolóhelyet találnak.

– Úgy hagyja itt a világot, mintha nem is élt volna, szólalt meg az ember a vezetőülésben, mintha egy megkezdett beszélgetést folytatna, pedig csak a hosszúra nyúlt csendet törte meg. – El se kezdte az emlékiratokat. Minduntalan a régi cikkeket, meg beszédeket rakosgatta össze. Az első fejezet közepéig se jutott el. Ez súlyos mulasztás volt. Az utókor gyorsan felejt.

A férfi kikerült egy gödröt, belezökkent egy másikba. Bosszús hangon tette hozzá:

– Még sírfelirata se lesz!

Mi? – lepődött meg mellette az asszony, egyetlen utasa és hallgatója. – Felirata? Sírja se lesz. Minek akkor a sírfelirat?

Nem kapott választ. Lekanyarodtak a hídról. A forgalom megritkult, jellegtelen háztömbök kanyarogtak mögéjük. A Nyolcvanas-utcában, a York-út közelében meglepetésszerűen rés nyílt a járdát szegélyező kocsisorban. Gyorsan elfoglalták az üresedést. Erzsébet gondosan ellenőrizte, bezárták-e a két ajtót, majd elindultak. Néhány lépés után összekaroltak, egyszerre vették észre, hogy túl gyorsan lépkedtek, egyszerre lassítottak. Nem akartak az elsők között érkezni, a mise tizenegykor kezdődik. A következő saroknál türelmesen megvárták a lámpa váltását, be se fordultak, már látták a tömb közepén a halottaskocsit a templom előtt. Az autó üres volt, sötétruhás temetkezési alkalmazottak tereferéltek körülötte. A koporsót már felvitték a lépcsőn, a kapuban egy gurulókeres asztalra ravatalozták fel. Az egyik alkalmazott ezüstdíszítésű, kopottas leplet bontogatott, amikor Kendéék odaértek. A házaspár, oldalt se pillantva, be ment a templomba. Az elhunytat négy nappal előbb még a karjukban tartották, fejét közös erővel emelték vissza a párnára. Váratlan zavar fogta most el őket, amikor a már élettelen test közelébe kerültek.

Bleyer Lászlót kilenc hónappal előbb súlyos szélütés érte. Csípőjétől a lábujjahegyéig megbénult. Több hetet töltött New York talán legismeretebb gyógyintézetében, a Fick-kórházban, de állapota nem javult, csak romlott. A régi baráti kör ezekben a hónapokban leszűkül, élte alkonyán

* Megjelent az Új Látóhatár 1984. évfolyam 3. számában.

sokan egyszerűen leírták, mások maguk is elaggultak, megrokkantak. Kende Gábor és Erzsébet sűrűbb látogatásaikkal ezt a valóságot próbálták a beteg előtt szépíteni.

A templomban a padok egyharmada máris megtelt, a napfény alig derengett át az ablaküvegen. Az örökmécsesen kívül mindössze egy meztelen körte világított a sekrestye bejárata fölött. Az arcok egyelőre összefolytak Kende előtt. Az első sorból Bleyerné emelkedett fel, messziről intett feléjük, nyilván megszokta már a félhomályt, nyomban felismerte az érkezőket. Egy pirosposzsgás, öszülő férfi ült az egyik oldalán, a másikon sápadt, kifejezéstelen arccal a Bleyer-lány. Egyetlen vonása se emlékeztetett arra a virgonc, elkényesztetett gyerekre, aki annak idején Budapest üdvöskéje volt. Gábor szeme is kezdte megszokni a félhomályt, a piros- poszsgásban felismerte az egykori városvezetőt, majd minisztert, az ötvenhatos menekültet. A szertartáson feltehetően azt a bizottságot képviseli, amellyel az elhunyt idekint majdnem olyan zajosan csatázott, mint otthon a Rákosi-rendszerrel.

Az özvegy az oltár baloldalán az egyik vázába tett csokorra mutatott. Halk hangon köszönte, hogy Kendéék virágot küldtek és külön köszönte, hogy nem koszorút rendeltek, hallgattak rá, megismételte, amit tegnap telefonon mondott, nincs értelme nagy kiadásnak, a szertartás után minden itt marad a templomban. A pap azt kérte, hogy a visszamaradó virágot felhasználhassa a szentistvánnapi díszítésre. A jobboldali két koszorúról Bleyerné nem tehet, az egyik a bizottságtól, a másik az egyesülettől érkezett. Az oltárlépcsőt még öt, vagy hat másik csokréta szegélyezte. Gábor azon kapta magát, hogy pontosan lajstromozza ezeket a részleteket, miközben egy másik kép jelent meg előtte a múltból. Ezerkilencszáznegyvenhat tavaszán Bleyer kíséretében Orosházára utazott, a párt legnépszerűbb vezetőjét lovasbandérium várta az állomáson, hintóval vitték be az evangélikus templomig a főtérre és az éljenző sokaság virágszirmai derékig betemették a hintó utasát. Kende jobbkarja megrezdült, egy gondolatot akart elhesegetni, de elkésett. Sic transit gloria mundi. A mondat elcsüggesztette, nem sikerült szétriasztania a szavakat, mielőtt a tudat felszínére jutottak. Egy pillanatig habozott, mondjon-e valamit a Bleyer-lánynak, aki különben Seattle-ben élt, de a lány nem fordult a házaspár felé. Bleyerné rámutatott az öreg Kendére, Gábor apjára, az ötödik sorban ült, jóval előttük érkezhetett. A házaspár megfordult és hozzá csatlakozott.

A sekrestyéből ötven-ötvenöt év körüli szerzetes lépett ki, a bejárathoz sietett. Egy alig észrevehető kézmozdulatára a gyászhuszárok megindultak a koporsóval az oltár felé, közben a pap villanykapcsolókkal babrált és lámpafény árasztotta el a gyülekezetet, ezt követően a pap felment az oltár lépcsőin és meggyújtott két gyertyát, majd lehajolva, türelmes kézzel, igazított a csokrokon, a koszorúk szallagján. Kisietett a sekrestyébe és egy kis tálcával rögtön visszatért, a bort és a vizet hozta a miséhez. Gábort meglepte, hogy a barát egymaga tölt be minden posztot. A templomnak nyilvánvalóan nincs sekrestyése, nincs ministránsa és talán maga harangozik a pap. Sok víz folyt le a Dunán azóta, amióta Kende utoljára ministrált, a bevezetett újításokkal se volt igazán ismerős, ritkán járt templomba, még ritkábban misére, ennek ellenére megfordult most a fejében, hogy a ferences után megy a sekrestyébe és felajánlja segítségét. Talán a feltűnést akarta kerülni, mégse mozdult, maradt. A templomnak ekkor már jó fele megtelt. Kevés volt a fiatal arc, az öregek legtöbbször ismertek egymást. Jobbára hangtalanul, fejbólintással, szemrebbenéssel köszöngettek, máskülönben csend volt. Bleyerné időről időre felemelkedett, kezet nyújtott, részvétnyilvánításokat fogadott. Kendéék utolsó látogatásakor, négy nappal előbb, Bleyer már félig eszméletlen volt, alig vett tudomást a külvilágról és úgy látszott, felesége is teljesen kimerült. Az ápolásnak vége, a várakozás feszültsége megszűnt és szerencsére az özvegy elég erős társadalmi szerepe betöltésére. Megkönnyebbülés, feltehetően, számára is, hogy Bleyer már nem szenved. Gábor maga is hálás volt érte. Nem kínozza a bénaság mozdulatlansága. Nem hatol be orrába a betegszoba kiszélesített áporodottsága. A szabályozhatatlan bélműködés és hólyagtevékenység szagfelhője. A halott nem szenved. Nem vitás, ez az életbenmaradottak legolcsóbb vigasza. Senki nem tudja biztosan, százszázalékosan, hogy szenved-e, vagy se a halott. Az élőknek elsősorban az a lényeges, hogy ne tudjanak róla. A szélütés után például Bleyer gyakran rosszul nyelt, a váladék, vagy a folyadék a szájából cigányútra tévedt, nem a gyomrába jutott. Ilyenkor levegő után kapkodott, köhögése hörgőségé fokozódott, szeme kimeredt. A látogatók ennek megfelelően maguk is levegőhiányt éreztek. Ez csak átmeneti tünet volt, megszűnt, amint kiléptek a betegszobából. A hangulati következmények tartósabbnak bizonyultak. A beteg tüdejét a szomszédos közkórházban időnként pumpával tisztogatták és nem volt tisztázott, mennyire súlyos megpróbáltatás ez a művelet. Az orvosok általában nem voltak túl közlékenyek. Nem titkolták, hogy Bleyer állapota romlik és nem tápláltak alaptalan reményeket, de nem is tárták fel világosan, melyik stációhoz jutott el a beteg. Hetek, vagy

hónapok vannak-e hátra? Magukrautalva találgatták, meddig tarthat, soká kell-e még Lászlónak kínlódnia és a kimondhatatlan gondolat az volt, meddig kell osztozniuk nekik is a lassú kimúlás gyötrelmében. A halál beálltával a bizonytalanság terhe emelkedett fel vállukról. Olyan fajtájú megkönnyebbülés hatványozott fokát tapasztalták, mint amikor a betegszobából kilépve eltűnt a levegőhiányuk.

A mise megkezdődött, tényleg nem volt ministráns, egyedül misézett a pap. Kende úgy látta, hogy az özvegy arca simább, a vonások felengedtek, szeme élénkebb, mozdulatai határozottabbak.

Nem él már állandó rettegésben. Négy nappal előbb abban élt.

Félt a következő óra megpróbáltatásaitól, az élet egyik hosszú fejezetének lezárulásától, a közelgő egyedüllétől, félt bizonyára saját ereje gyengülésétől. Félt attól, hogy egyedül lesz a beteggel a halál pillanatában. Erről a félelemről beszélt is Kendéékkel. Megtörténhetik, hogy csak ketten lesznek, amikor László az utolsót lélegzi és még nem tudni, tényleg az utolsót lélegezte-e, miközben ő lesi, várja a következő lélegzetvételt az ágy lábánál, vagy a másik szobában. Lassan, fokozatosan ébred rá: az előbbi lélegzetvétel, az volt az utolsó. Akkor mi lesz?

Az élet, ha mástól nem, ettől az egytől megkímélte Bleyer Esztikét. Az utolsó pillanatban nem volt a férje mellett. A Gábor és Erzsébet látogatása utáni reggelen László megint fulladozott. Az asszony hívta a rendőröket, a mentőket, percekben belül megérkeztek és hordágyra tették a beteget. A kórházban Esztikét ezúttal az orvos kitessékelte a szobából. Rászólt, hogy menjen haza szépen, csúnya dolog következik. Felhívják telefonon, ha változás áll be a beteg állapotában.

Felhívták, amikor beállt a változás. A kórház értesítése után Bleyerné otthonról telefonált két-három jóbarátnak, Kendééket megnyugtatta, ne siessenek át hozzá, megy vissza a kórházba, elrendezi a dolgokat és egyelőre nincs jele annak, hogy összeomlik. Evett egy kis gyümölcsöt és gyalog ment három saroknyit a kórházig, amint később elmondotta. Lászlót már nem látta, elrendezte az ügyeket és nem kért tanácsot, gyakorlati útbaigazítást. Tényszerű beszámolója nem tárta fel, mi ment végbe Bleyer Eszterben a kórházi hívás után. Annyi bizonyos, a változás lényeges. Viselkedésének növekvő biztonsága és határozottsága tükrözhet egy régebben kezdődött belső átalakulást is. Az ismert képen, a gondos feleség és hűséges ápoló nyomán Kende új vonásokat fedezett fel.

A padosorokban mindenki felállt, mankójával zajosan birkózva feltápaszkodott egy valamikor híresen szép pesti asszony is. Férje egykor László pártjának alelnöke volt, a két család együtt szökött el Magyaror-

szágról. Külföldön tíz éve nem voltak se köszönő, se beszélő viszonyban. Az asszony a múlt héten eltörte a bokáját. Az volt mindig a híre, hogy hiú teremtés, még se restelt ügyetlenül bebicegni a templomi sokaság szemeláttára. A pap az evangéliumnál tartott, átment az oltár baloldalára, felolvasta a szentírást. Lassan, gondosan ejtette a szavakat, tisztán beszélt nyelvünket, holott Gábor úgy emlékezett, annak idején szavainak tótos zengéje volt. Derék dolog, a New York-i Szent István egyházközség papja megszabadult beszédhibájától. Kende elismerő érdeklődéssel emelte fel fejét, egy kis jóérzés támadt benne. Újra elkedvetlenedett, amikor eszébe jutott, vajon hány és hány fiatal magyar elszlovákítása áll szemben a barát hangzástani sikerével? Igaz, a ferences érdeme ezzel nem csökken. Van rá más bizonyíték is, hogy rendes ember.

Beleegyezett a templomi búcsúztatásba, holott tudott róla, hogy az egyházi szertartás után Lászlót elhamvasztják. Lehet, ez nem kizárólag egyéni jóindulaton múlt, ki tudja, hol van most a határ meghúzva ezen a területen, a vatikáni változások bizonyára itt is érezhetők. Bleyerné olyasmit mondott, hogy a szerzetes nem köteles tudni, mi történik a holttesttel a templom elhagyása után. Nagy talány nem lehet előtte, mindenestre módot adott a részletek elhallgatására. Valószínűleg a ferences nem tudja, hogy nemcsak ő nem kíséri el a halottat a temetőbe: a család se, a gyülekezet tagjai se. Esztiike telefonbejelentésének ez volt az egyik meglepetése. Gábor tapasztalatai szerint a gyászolók más alkalmakkor követték a koporsót a temető krematóriumába és megvárták, amíg a temető-személyzet átvette a halottat, pap nélkül is elmormolva egy miatyánkot, aztán széledtek szét, vagy jöttek össze valahol.

Kende nehezményezte az özvegy határozatát, de nem vitatkozott, elfogadta. Nem gondolhatott másra, csak arra, hogy Esztiike meg akarja kímélni mindnyájukat a mauzóleumban eltöltendő percek kegyetlenségétől. Emlékezett rá, hogy a hamvakat úgymint csak később nyújtják át. A temető-igazgatóság levélben értesíti a családot, amikor átvehetik az urnát. Ugyanakkor felajánlják, hogy otthagyhadják a hamvakat, elhelyezhetik a temető falában, vagy a mauzóleumban, névtábla mögött, vagy alatt.

– A család nem tart igényt a hamvakra -, jegyezte meg az özvegy halálán, amikor Kende a beszélgetésben ehhez a ponthoz ért.

– Miért nem? – lepődött meg a férfi. Eddig a pontig azt hitte, érti, mi történik.

Bleyerné nem sokat kertelt. Manapság nem kell nagyon modernnek lenni ahhoz, hogy valaki belássa, mennyire meddő és céltalan urnát rendelni, a temetőben helyet bérelni, csak huszonöt évre adják és hol leszünk

mi már huszonöt év múlva! Az se jó megoldás, hogy az urnát otthon tartják. Száz és százezer amerikai viszi otthonról otthonra szeretetei maradványát, míg valahol elhagyják. Miért, hogyan, ne kutassuk. A lapok megírták, hogy naponta több ezer urna fejezi be a szeméttelenen.

Kende jól hallotta ugyan az asszony minden szavát, de azok jelentését nem fogta gyorsan fel. Rossz előérzettel kérdezte, mi történik László hamvaival, ha azt a család nem igényli?

Esztike kész volt a válasszal. Oda kerül, ahová mindazoké kerül, akiknek hamvát nem igénylik. Sietve hozzátette, hogy a helyes megoldást nem könnyű megtalálni és az egész dolog természetesen kizárólag családi belügy.

Gábor dermedtségét a belügy szó említése oldotta fel. Nem belügy. Nem is kizárólagos. Mérsékelte magát, erőltetett nyugalommal mutatott rá arra, hogy Bleyer a családon kívül egy nagyobb közösségnek is tagja volt. A nagyobbak is léteznek megfontolandó jogigényei. Alkalom nyílt egyszer arra, hogy az utolsó parlamentáris ellenzék vezérének hamvait a hazai föld véglegesen befogadhatja. A közeljövő nem tűnik túl rózsásnak, de senki se tudja, mit hoz a távolabbi jövő, mi történik tíz, húsz, vagy ötven év múlva. Bleyer László földi maradványait az ország egyszer nemzeti ereklyének tekintheti. Szabad-e ezt a lehetőséget, bármennyire csekély jelenleg, örökre megsemmisíteni?

Kendét mélyen bántotta, hogy a magyarázat egyáltalán szükséges volt, de még remélt, folytatni akarta.

– Ugyan – szakította félbe az asszony és ellenségessé vált a hangja –, harmincnál több évet töltöttünk idegenben. Erős túlzás, amit mond. Érzelmi szálak, vagy kapcsolat fennmaradásáról szó sincs. Eleinte reméltünk ilyesmit, de aztán feladtuk. Nem volt rá semmi jel.

Gábor erre már csak legyintett. A tünet ismerős volt. A külföldi évtizedek könnyen kikezdi és olykor megsemmisítik a menekültek valamikor józan, egészséges ítélőképességét. Esztike egyszerűen nem veszi többé tekintetbe, hogy az országban máig nem tartottak szabad választásokat. Nem szűnt meg a katonai megszállás. Érzelemnyilvánításra a lehetőség, ennek megfelelően, meglehetősen korlátozott. A kifakadás alaptalan. Bleyernét nem érte mellőzés. Csakhogy meggyőzhető-e erről és alkalmas-e az adott pillanat további vitára? Kende nem próbálkozott tovább, elköszönt.

A pap az evangéliumot befejezve átment az oltár másik oldalára. Csuháját és a miseinget gondosan elsimítva leült oldalt. Az első padosorban felemelkedett a pirosposztag férfi, tisztelettel bólintott az oltár felé, majd

félíg hátrafordulva, a gyászoló közönség irányába. Azzal kezdte, hogy Bleyer László élete elválaszthatatlan volt a párttól és belefogott a párt történetének ismertetésébe. Részletesen ismertette előbb a két háború közötti éveket, majd a háborús esztendőket és ami azok után következett, adatokkal és számokkal tűzdelve, megemlítve hébe-hóba az elhunyt személyét és szerepét is. A szónok eredetileg műszaki ember volt, mérnöknek tanult. Politikai pályafutása során ékesszólás, vagy meggyőző kifejezési készség ugyan nem segítette előre, kétségtelen viszont, hogy rendszerint kéznél volt a kellő pillanatban, ha ez a megállapítás illendően alkalmazható olyan közszereplőre, akit előbb a németek fogtak le, börtönöztek be és ítélték halálra, majd később a Rákosi-rendszer részesített hasonló bánásmódban. A pirosposztag szárnyaszegett mondatokkal tapogatódzott a zárószólamok felé és Kende olyasfajta boldogtalanságot fedezett fel magában, mint amilyen tegnap az Esztikével folytatott beszélgetés után nehezedett rá.

Középen a koporsó egyre magányosabbnak, a lepel egyre fakóbbnak tűnt. Gábor fiatalkorában az idősebb emberek gyakran emlegették, hogy temetni, azt aztán tudunk, mi, magyarok. Gúnyos utalás volt ez arra, hogy igazi értékeinket csak holtuk után becsüljük. Ehhez a megjegyzéshez elveszett a jogcímünk. Temetni se tudunk.

Az úrfelmutatásnál mindannyian letérdeltek, Kende, kerülve a feltűnést, óvatosan végigsöpört szemével a padsorokon. Azt találgatta, elvegyült-e a gyászolók között néhány amerikai? Eljött-e valaki a külügyből? Képviseli-e valaki az emberi jogokat védő intézményeket? Eljöttek-e kelet-európai sorstársaink megbízottai? Bleyert Nyugatra való érkezése után a napilapok, a folyóiratok, a rádió hősnek nyilvánították, a szabadság bajnokának, de a szertartás csendjét most nem zavarták nyüzsgő fényképezések, jegyzetelő sajtóképviselők, távolbalátós felvevők. Mitagadás eltűntek már előbb a hős életéből és a végbúcsú se csalogatta vissza őket, Bleyer László, az igazat megvallva, réges-régen terhessé vált. Javaslatait, terveit, intéseit elsüllyesztették. A szabadság tegnapi bajnoka kegyvesztett, majd szerény kegydíjas lett. Kedve, élénksége, érdeklődése magától értetődően megcsappant. Megöregedett és megkeseredett.

– Elfuccsoltam az életemet –, fakadt ki egyszer Gábornak. – És tudod mit? Nem is nagyon okolhatom magamat érte. A gyomrom nem volt elég erős ezekhez az időkhöz.

A környékbeliek közül néhányan áldoztak. Kendének eszébe jutott csalódása, amikor lassacskán rá kellett ébrednie, hogy László alkatánál, vérmérsékleténél fogva nem a legmegfelelőbb személy volt a külföldi hős-

szerepre. Nem tanult meg igazán jól angolul, nem tudott franciául. Otthon kitűnő szervező volt, kint azonban nem boldogult a politikailag vegyes összetételű egyesületek összefogásával. Otthon a vezetők közé sorolt, nemzetközi kapcsolata látogató kormányfőkre, nagykövetekre korlátozódott, Amerikában a kormányzat harmad, vagy negyedrangú titkári karával kellett beérnie a rövid hős-korszak lezártaival. Nem volt mindig türelmes velük és azok se vele. Nem vált népszerűvé az emigráció diplomáciai alvilágában, pedig minden reggel elismételte önmagának, hogy elsőszámú hazafias kötelessége baráti kapcsolatok létesítése. Szegény Laci, fogyatékoságai miatt gyakran furdalta a lelkiismeret.

– Hülye vagyok, panaszkolok. – Jobban kell vigyázni! Mit érünk vele, ha igazunk van és utálnak érte? Amerika a megbocsájtás hona. Ezt használjuk ki, ha tényleg politikusok vagyunk és nem csak annak hisszük magunkat.

Gábor előtt most egy másik Bleyer jelent meg. A képviselőházi padsorból emelkedett fel. Hangja áttörte a terem lármáját:

–Hitvány, hazug rágalmazó! – kiáltotta.

A másik oldal vezére elsápadt, megkapaszkodott ültében. Az egész Ház meghökkent egy másodpercre. Az él-koalíciós párt személyi kultuszának szerves része volt az elsápadó főtitkár istenítése.

Talán önkéntelenül arra vártak minden oldalon, nem sújt-e le valamilyen formában Zeus villáma azonnal a szentségtörőre. Csak a vézscsengő szólalt meg és a terem lassan kiürült.

Kende mindig szívesen emlékezett erre a pár pillanatra, de igazságtalanságnak találta, hogy ezzel eljelentéktelenít, legalább átmenetileg, számtalan más lényeges részletet Bleyer életéből. A tunya mameluk kormányzat ingerlését és ostorozását negyvenöt előtt. A földalatti mozgalom szervezését a német bevonulás után. A csendes, elszánt munkát negyvenöt tavaszától, amellyel a megszálló hatalomnak olyan kínos meglepetést szerzett pártja diadalával. László személyes varázsa és fufangja kovácsolta össze mégegyszer, utoljára a szétbomló polgári pártot és a többségi képviselőcsoport az ő buzdítására és javaslatára szavazta meg a miniszterelnök visszahívását és megfeddését. Elsőrangú parlamenti vezető volt a többségi és az ellenzéki oldalon egyaránt. Sokáig nagy erőfeszítéssel fegyelmezte magát, az ellene és a pártja ellen indított hajsza legvégén hordult csak fel, elvesztve béketűrését. Hangja kísértetiesen cseng vissza a túlélő fülében. Gábor hallószervében a kiáltás az ártatlanul elítéltek, a szabadságuktól megfosztott milliók utolsó feljajdulásává fokozódott.

Az emléktől egészen elérzékenyült. A koporsóban fekvő barát a döntő pillanatban, a legnagyobb veszélyben megállta a helyét. Hányan mondhatjuk ezt el magunkról? Bleyert egyedül viszik ki a temetőbe, még özvegye és lánya se kíséri utolsó útjára el. Hamvaira se tartanak igényt. Elképzelhető-e, hogy Esztike valami titkot őriz, amelynek feltárása meglepné és megborzongatná az egész világot, ugyanakkor megmagyarázná mindazt, ami még mindig érthetetlen? Bleyerné a házasság néhány válságosabb szakaszában nem maradt teljesen zárkózott, több olyan részlettel ismertette meg a külvilágot, amely szigorúan véve nem tartozik a nyilvánosságra. Nem valószínű, hogy az együttélés válságaiban éppen a legsúlyosabb titkokat illetően maradt volna néma. Az özvegy eljárásának háttere csak személyi lehet, nem politikai, döntötte el Gábor magában, elhesegetve fejéből az árulás felbukkanó rémképét.

A pap az oltár közepén állva két karját feléjük tárta: vége a misének. Oldalt lépve a tömjénnel babrált és parazsat szított. A templom jobb és balszárnyában felvonultak és készenlétbe helyezkedtek a gyászhuszárok. A szegény, feketébe bújtatott nyugdíjasokról most még jobban lerítt, hogy nemcsak a huszársághoz, de más katonai fegyvernemhez se lehetett sok közük annak idején. Csak a koporsó beszentelése maradt hátra. Erzsébet egy fél lépéssel közelebb került az ifjabb Kendéhez, eltüntetve teljesen a köztük lévő távolságot. Ezzel a mozdulattal üzent a férfinak, hogy merev figyelése nyugtalanító. Az asszony előzőleg is helytelenítette a magyarázatkeresés csökönységét. Vigyázat figyelmeztette erre Gábor önmagát, nem szabad megint alkalmat adni arra a kis anyás fölényre, amely túlbuzgóságainak mindig kijárt. Erzsébetnek talán igaza van. Nincs a földön mindenre magyarázat. Egyáltalán, tudja-e valaha is egy kívülálló, mi megy végbe a férj és a feleség között? A külvilág a történésekre csak szószilánkokból, elejtett megjegyzésekből, túlzó nyilvános kitörésekből, vagy gondosan jelenetezett párbeszédéből próbál következtetni. Az ilyen adalékok a valóságból annyit se tárnak fel, mint egy csillagjai távcső a teljes világúrból.

A ferences a koporsó mögé lépett, meghintette szenteltvízzel, körbejárva minden égtáj felől megismételte a mozdulatot. Esztike a pap felé fordult, de tekintete üres volt. Mi történt közte és László között? Kende a Bleyer-házasságot csak hézagos töredékeiben ismerte. Esztike kereskedelmit végzett és egy ügyvédi irodában dolgozott, ott találkozott Lacival, a fiatal ügyvéddel. Nyolc, vagy kilenc évvel később egybekeltek, már abban az időben, amikor a második világháború kezdődött. Bleyer, a budai patrícus család sarja, sokáig nem merte a frigyot otthon bejelenteni,

eltitkolta özvegy anyja előtt. A nagy szerelmek ennyi idő alatt gyakran kiégnek. A házasságkötés esélye minden évnegyed elmúltával csökken. Kilenc évvel az első találkozás után Lászlót talán az új politikai fejlemények is ösztönözték a kapcsolat törvényes rendezésére. Ekkor már előre látható volt, hogy a háború egyik szakaszában Esztike előbb-utóbb majd üldözöttnek minősül. Ennek a veszélynek feltehetően szerepe volt abban, hogy Bleyer végül bejelentette házasságkötési szándékát édesanyjának. Nem vitás, a maga idejében ez a kiállás legalább olyan kockázatosnak tűnhetett, mint későbbi fellépése a képviselőházban, szembeszegülése a vezető párt főtitkárával. Az olaszországi nászútról hazatérve a férj nyakig merült a munkába és a gyerek megszületése után már sejthették, hogy hamarosan mindhármuk élete veszélyben lesz. Esztike és lánya hamis papírokkal külön bújkált, Laci katonatiszti szabadságlevéllel jutott át a rémnapokon, ámbár sose szolgált a hadseregben. A bújkálás veszélye a fizikai távolság ellenére is összetartó pánt volt és ellentétek csak az új világ kezdete után mutatkoztak. Laci villámgyorsan országosan ismert személyiséggé vált, sokfelől vizsgált, ellenőrzött népmozgalmi vezetővé. Esztike élvezte az ezzel együttjáró feltűnést, szókimondása sokfelé népszerűsítette, másfelől viszont nem könnyítette meg férje közszereplését. Az asszony időnkinti hangosabb zabolátlansága egyeseket az előző korszak fékevesztett junkerasszonyaira emlékeztette és a párhuzam káros volt, ártott Bleyernek és ártott pártjának. Esztike talán a benne újraébredő félelem hatása alá került. A fenyegetés egyre leplezetlenebb volt. Mindenesetre, férj és feleség között a stíluskülönbség általánosan ismertté vált. Amerikába érkezve a házasságot tartósító külső erők eltűntek és elérkeztek az ideiglenes különélés válságához.

Az özvegy arckifejezése, tartása megint változott. Sápadsága újra ki-merültséget és szomorúságot tükrözött. Fejét balra fordítva figyelte, ahogy a pap a tömjénezővel térdet hajtott az oltár előtt és a koporsó felé tartott. Gáborban újra a szánakozás kerekedett felül. Esztike annak idején, Laci elköltözése után, foggal, körömmel harcolt érte. Nem a régi élettársat kapta vissza, de egy csüggedtebb, fáradtabb, figyelmetlenebb családtagot. Az átmeneti különélés nyilvánossága talán nem gyógyuló sebet nyitott. Megbocsájtthatatlannak bizonyult-e ez a közjáték? Elképzelhető. Gábor mégis kételkedett egy ilyen közönségesen egyszerű magyarázatban. Az igazi élettárs, nemre való tekintet nélkül, képes a másik hibás lépésének megbocsájtására, erősítette magában. Erzsébetre pillantott. Ő megtette. Biztos, hogy nem hordoz magában bosszúvágyat múltbeli közjátékok miatt. Kende észrevette, hogy a férj és a feleség kapcsolatának általános

vizsgálata hirtelen elszemélyesedett. Kényelmetlennek és céltalannak találta a fordulatot. Bleyerné talán a hűtlenséget megbocsájtotta és egy másik sérelmet nem feledhetett soha. Gábor emlékezett rá, hogy egyidőben üzleti vállalkozásokba kezdett, majd felszámolta azokat és lakásuk falán egyre több Van Gogh, Gauguin, Monet and Pissaro modorában készült kép jelent meg. Esztike festett egyideig. A képek később eltűntek. Gábor egyszer megkérdezte Lászlót, mi történt a festményekkel.

– Egy bizonyos határon túl ilyesmivel az ember nem élhet együtt –, válaszolt bosszús hangon Bleyer. A feleletből arra lehetett következtetni, hogy a képek eltávolítása nem volt tapintatos, fájdalommentes művelet. Kendéék, erre gyanakodva, sohase érdeklődtek Esztikétől a galéria feloszlásának körülményeiről.

A gyászhuszárok lassan, körülményesen körbefordultak a koporsót tartó gurulóasztallal. A ferences a ravatal elé lépett, lesütött szemmel megindult, a koporsó lassan mozdult a kijárat felé. A kaput kinyitották, a napfény végigszáguldott rajtuk, az özvegy lányával és a pirosposzsgással kilépett a padsorból és a koporsó mögé kanyarodott. A gyászolók keresztet vetettek és lehajtották fejüket, amikor a koporsó elgördült mellettük. Gábor tekintete egy másodpercre találkozott Esztike szemével. Szegény aszszony. Nem bocsájtott meg. Mi az, amit nem emésztett meg a házasságban? A hosszúra nyúlt jegyességet? Az osztály-, vagy kultúrkülönbséget? Az életmentést? A hűtlenséget? A képek eltávolítását? Számptalan más ok lehet, jogos, vagy képzelt sérelem. A mérleget mindenki magában vonja meg. A jelek azt mutatják, hogy Esztike úgy találta, kettőjük mérlege Lászlóval nem neki kedvez. Kende jóideje tudta, hogy annak a legnehezebb megbocsájtani, akinek inkább mi tartozunk, mint fordítva. Lány az anyjának, fiú az apának, üldözött a bujtatójának nehezen feled.

A templomlépcsőnél valamennyien megtorpantak. A gyászhuszárok gondosan levették a kopott leplet, felemelték a kocsi hátsó ajtaját és becsúsztatták a koporsót. A motor már járt, a pap eltűnt valamerre. Az öreg Kende ismerősöktől köszönt el, Bleyerné tanácstalanul várt. A legtöbben nem tudták, hogyan fejezzék be a búcsúztatást. A vezető mellé beült az egyik gyászhuszár, a többiek elhelyezkedtek egy másik autóban. A halottaskocsi előbb hátrált, jelezte, hogy kifordul a járda mellől, gyorsan bevágott és fokozódó iramban elérte a sarkot.

Jobbra fordult és eltűnt előlük.

SZTÁRAY ZOLTÁN

A pókos kislány*

Vannak dátumok, amelyek gránitba vésve maradnak meg az emlékeztünkben. Ilyen nekem 1955. április 16-a. Szombatra esett, s a hét ez utolsó napján csak délután egy óráig dolgoztunk a tokodi üvegyárban. Már előre örültem, korábban kerülök haza Pestre s készülhetek a vasárnapi kirándulásra valahová a hegyekbe a már kiszöndült fák, az éneklő madarak és a csendesen csörgedező patakok világába. Déltájt rám nyitott a személyzetis. Nem szólt, hanem csak a maga felé görbített mutatójával intett, menjek vele. Követtem a szobájába. Előbb leült, majd amikor látta, én is le akarom magam tenni az íróasztala előtt lévő székre, felállt. Állva maradtam én is, megérezve, valami rossz vár rám. Rekedtes hangon, bizonytalankodva szólalt meg:

– Kiszóltak a minisztériumból, számoljuk le.

– Számoljanak le? Miért?

– Mert kiszóltak. Ha van félbemaradt munkája, adja át a főkönyvelő elvtársnak. Hétfőn már ne is jöjjön be, a félhavi fizetését majd valaki beviszi.

Kezet nyújtott; nem volt rossz ember, csak igennagyon primitív s nem fenyegetésnek, hanem tanácsnak szánva mondta:

– Vigyázzon magára!

Szombaton az autóbuszunk vezetője is igyekezett haza, így nem kellett sokáig várnom rá. Szótlanabb lehettem, mint egyébkor s a lábatlani cementgyárba Pestről kijáró útitársaim ezt észrevették.

– Mi van? – kérdezte az egyikük.

– Kirúgtak –, foglaltam össze röviden a mondanivalómat.

– Nem vagy egyedül, engem is –, szólalt meg Csohány Pista, aki korábban a szervetlen kémia tanársegéde volt a Műegyetemen, majd két évig kondás Püspökladányban.

– Csak otthon döböntem rá, milyen nagy ember vagyok, amikor eszembe jutott, két nappal korábban menesztették Nagy Imrét s megint Rákosi Mátyás vette kezébe a magyar népet igazgató gyepőlőszárat. Azután egyre-másra szólt a telefon:

* Megjelent az Új Látóhatár 1984. évfolyam 2. számában.

– Hát téged is? Engem már pénteken elbocsátottak, Gyurkát, Tamást csak ma. Majd csak lesz valahogy s nincs is olyan nagy baj, egyelőre nem kell kiskövet törnünk. Ámbátor, ki tudhatja?

Ha nagyon nem is szerettem, megszoktam a tokodi üveggyárat. Holmi szocialista kegyelemből türtek ott meg s adtak havonta másfél ezer forint fizetést, ami akkor nekem elég is volt: lakbérem alacsony volt, élelemre alig költöttem valamit, a múlni nemigen akaró gyomor bajom nem hagyott enni. Lányokra se igen költöttem, elápolgattak ingyen is. Amolyan meghatározhatatlan munkaköröm volt, hol itt segítettem, hol ott. Ha nem értettek valamilyen szerződést, nekem kellett volna megmagyaráznom; meg én jártam a vasúti szállítás során esett károk miatt az Államvasutakhoz. Ez utóbbi volt a legkényelmesebb feladatom: mindig a MÁV-nak volt igaza, mindenre volt paragrafusuk s úgy törhették a legdrágább üvegárut, ahogy akarták. Jóllehet még nyáron is hajnali sötétségben keltem, hogy idejében érjek ki Tokodra s néha csak estére kerültem haza, beletörődtem a sorsomba.

Másnap a Viságrádi hegyekben, az Urak-asztalánál költöttem el az ebédemet, a kicsit mindig penész-ízű kétszersültet keserű székfü teával. Meg törtem a fejem, mihez is kezdek?

Hétfőre kiderült, legjobb barátaim zöme terítékre került a legújabb politikai szakasz kezdetével. Munka nélkül maradt Nyeste Zoltán, Kallós Pityu is, mérnökemberek. Csakhamar együtt vizsgálgattuk a jövő lehetőségeit. Kezdjünk valamiféle vállalkozásba – találta ki egyikünk -, két mérnök, meg egy közigazdász majd csak megy valamire. Estére már készen is volt a terv: rádiókat fogunk javítani. Ebben az időben mindenki panaszkodott, hogy a meghibásodott rádiókat nincs hol megjavíttatni. Ha vállalták is a javító szövetkezetek, hónapokig kellett várni egy készülékre, hogy nemsokára megint recsegjen, vagy végképp elhallgasson. Kallós Pityu elektromérnök, ő lesz a főnök. Néhány nap múlva be is rendeztük a műhelyt Nyestéék Bercsényi utcai lakása ebédlőasztalán. A rádiójavításhoz nem kell sok szerszám, néhány fogó, egy forrasztópáka, csavarhúzó, miegyéb, elég. Kezdtük számbavenni a recsegő vagy néma rádióval rendelkező barátainkat, ismerőseinket. Akadtak jócskán. Hívtuk őket telefonon, elballagtunk hozzájuk, elújságotlunk, éppen rádiójavító műhelyt nyitottunk s megjavítjuk a beteg készüléküket. El is hozzuk, magunk vissza is vesszük, kellettük magunkat. Néhány nap múltán már Nyestéék előszobája is tele volt különféle rádiókkal, jó néhány pedig szétszedve az ebédlő-műtőasztalon feküdt. Kallós Pityu keze aranyból volt, olyan masinák is megszólaltak alatta, amelyekre a tulajdonosaik rég keresztet vetettek.

Problémát csak az esetlegesen szükséges alkatrészek okoztak, de valahogy ezeket is pótoltuk. Persze, ezekért nekünk kellett fizetnünk az egyre fogyó készpénz-vagyonunkból. Vittük haza dagadt mellel a készülékeket. Barátoknak, jó ismerősöknek. Akiktől az ember csak nem várhatja el, fizessenek is?

Egy szó, mint száz, megbukott a vállalkozás. Azután én akartam megmenteni anyagi helyzetünket s megint csak a Nyestéék ebédlőasztalán – közel s távolban ez volt a leghatalmasabb – összeállítottam egy igazi, vörösrézlemezéből készült, Leibig hűtőcsöves lepárlókészüléket. Magdi szerezte a cukrot, az élesztőt az erjesztéshez, a cefrét már a saját lakásomon főztem le. Kegyetlenül erős volt a párlat s ihatatlan is; az élesztő ízén kívül semmire sem hasonlított. Megoldottuk a problémát, a gyógyszerárakban kapható borókafenyőmaggal ízesítettem a végterméket s úgy találtuk, piacképes. Nevet is kerestünk hozzá. Elhatároztuk, hogy az erdélyi származásúaknak fenyővízként, az angломániásoknak ginként, a közönséges halandóknak pedig csak borókapálinkaként ajánlgatjuk. Ebbe a vállalkozásba már Nyeste Zoltán felesége, Magdi, is betársult. Ő tartotta a külvilággal a legélénkebb kapcsolatot s helyel-közzel el is helyezte a kisüsti termékünket. Ki fizetett érte, ki nem. Arra emlékszem, hogy valaki egy amerikai gyapjútakaróval, amit Magdi számos nyaksállá alakított, nyilvánvalóan azzal a közgazdasági megfontolással, hogy a tőkét forgatni kell. Ezekből a sálakból nekem is jutott, volt is belőlük néhány, amíg az engem ápoló fehérnépek el nem hordták.

Persze, azért ennünk is kellett valamit. Magdi édesanyja, Bolyky marna, gondoskodott rólunk, akár a jó Isten az ég madarairól. Ma sem tudom, honnan, de naponta egy-egy ételhordóra való étellemmel jött meg. Ezen éltünk. Az enyhébb, fűszertelen, jámbor ételeket, mint a krumplipürét, nekem hagyták.

Azután bedöglött a pálinkafőzés is. Az eladott fenyővízből, ginből, közönséges borókapálinkából nem jött be annyi, hogy cukorra, élesztőre, borókamagra futotta volna. Néztük egymást a nagy ebédlőasztal körül s fogyasztottuk Bolyky mama életünket fenntartó mannáit. A politikai helyzet semmit sem javult számunkra, Rákosi Mátyás tartotta magát, amit csak tudott, mindent visszacsinált, s az emberek megint élénken elvtársozták egymást s gorombábbak lettek a villamos-kalauznók. Az anyagi helyzetünk kezdett reménytelenné válni.

Egy szép napon ahogy búslakodva néztünk a sötét jövőnk elé, a szokottnál is viharosabban érkezett meg a külvilágból Magdi:

– Gyerekek, ide nézzetek! Ezt kell legyártani! – s a táskájából elővett egy tenyérnyi nagyságú, átlátszó plasztikból készült holmit, afféle lapos dobozkát; megdörzsölte a pulóvere ujjával a tetejét s az orrunk elé tolta:

– Ezt nézzétek meg!

Előbb semmit sem láttunk, ám csakhamar észrevettük, hogy a dobozban két apró pók ugrál. Egymásnak szaladtak, elváltak, a doboz aljára, tetejére ugrottak, táncraferdültek. Közelről megnézve láttuk, nem igazi pókok, hanem papírból valók. Mint technikai tudással megáldott lények, csakhamar rájöttünk, egyféle, a statikus elektromosságot alkalmazó játékról van szó. Magdi elárulta, valaki nemrég hozta Prágából.

Néhány perc múlva már tudtuk: pókos plasztikdobozokat fogunk gyártani s elárasztjuk vele nemcsak Budapestet, de az egész országot. S ha jól megy a vállalkozás, exportra is termelünk.

Nem emlékszem már, honnan hajtottuk fel a szükséges anyagot, a vékony plasztiklemezt, az alumínium fóliát a doboz aljára, de valahonnan került. Egy-két nap alatt elkészült a prototípus, ugyanúgy fickándoztak ebben is a papírpókok, akár a prágai eredetiben. A pókokkal akadt a legtöbb bajunk. Még az én kezem állt legjobban rá a finom munkára, de az én pókjaim sem sikerültek valami nagyon. Beláttuk, a pók-gyártást ki kell adnunk külső munkára ahogy annakidején mondták, bedolgozónak. De hol találunk ilye bedolgozót? Olyasvalakit, aki nekünk megfelelő papírpókot készít? Ismertünk lányokat, asszonyokat, akik kötöttek, horgoltak selyemkendőket festettek, plasztikból készült labdákat ragasztottak, de senkit, akinek a tevékenysége valamelyest is közel esett volna a pók-készítéshez. De ebben sem adtuk fel a reményt.

Ki ajánlotta, ki nem, ám egyszer mégis bekopogtatott hozzánk egy leányzó. úgy húsz esztendő s lehetett, nádszálkarcsú, finomarcú teremtes, zongorára termett, hosszú ujjakkal.

– Megnézhetném azokat a pókokat? – kérdezte. Szemügyre vette az eredeti prágaiakat. Megdörzsölte ő is a doboz tetejét, a pókok vidáman ugrándoztak, s ő is egy kicsit a meglepetéstől, különben is volt benne valami nagyon kislánysos.

– Selyempapírból vannak –, jelentette ki. – Vállalom őket.

Tudok ilyen pókokat csinálni. Hány kell?

– Sok –, mondta Nyeste Zoltán – tetőtől-talpig újra meg újra végigmérve a kislányt.

– Mennyi az a sok?

– Jó néhány száz. Mit kér párjáért, mert látja, egy dobozban kettő van?

– Majd megegyezünk.

A kislány papírt, ceruzát vett elő, lerajzolta a pókokat. – Majd holnap megmutatom, hogyan sikerültek -, mondta elbúcsúzva.

Izgottan vártuk a pókokat. Másnap délután hozta őket a kislány, egy tucatot. Akkurátusak voltak, potrohuk volt, fejük, hajszálnyi papírból lábuk. Igazi pókok, sikerültebbek, mint a prágaiak. Mindjárt ki is próbáltuk őket, hogyan mozognak a plasztik dobozban. Ahogy megkapták az életre keltő dörzsölést a doboz tetején, cikáztak ide-oda, néha összegabalyodtak, majd hirtelen széjjelrebbentek.

– Tökéletes – mondta Nyeste Zoltán –, mit kér párjáért? –, Nem is tudom. De tudják mit, magukra bízom. Maguk tudják, mit ér maguknak. Hogy legyen valamilyen támpontjuk: egy-egy pók készítése nekem egyelőre harminc percembe kerül, egy pár egy órába. – Azután finom mosollyal az ajkán, akár a könnyű szellő, libegett ki a szobából. Ámulva néztünk utána.

Ahogy elment, megint megvizsgáltuk a pókokat, meg is csodáltuk őket. Hihetetlennek tűnt, de ezekben a pókokban is volt valami finom kecsesség, akár a gyártójukban.

– Mit gondoltok – kérdezte Kallós Pityu –, ha óránként hat forintot kap, az elég? Párja így ennyibe kerül, darabja három forint.

– Nyeste Zoltán megint megnézte a pókokat, a tenyerére tett egy párat belőlük :

– Adjunk darabonként négyet. Még így is kifizetődik.

Hogyan számította ki hamarjában, kifizetődik-e vagy sem, azt nem lehetett tudni, de hát nem ellenkeztünk, megállapodtunk ebben az árban. Másnap délután csengettek.

– Alighanem a pókos kislány –, mondta Nyeste s sietett ajtót nyitni. Valóban ő volt, a pókos kislány. S ez az elnevezés egyszer s mindenkorra rá is ragadt.

Az új szállítmány is kifogástalan volt. A kislány a darabonkénti négy forinttal nagyon meg volt elégedve:

– Nem lesz sok? – kérdezte –, de hát maguk tudják...

Nem könnyen, de valahogy összekapartuk a pókok árát. A kislányt marasztaltuk volna, de sietett.

– Mikorra hozzák megint?

– Holnap, egy tucatot –, mondta Kallós Pityu.

Közben gyártottuk a plasztik-dobozokat, hajlítgattuk, ragasztottuk az oldalait. Kicsit gyengének mutatkozott a plasztik-lap; ha erősebben simogattuk, dörzsöltük a doboz tetejét, behajolt. Ám nyugtattuk magun-

kat: kényes játék, csínján, szőrmentén kell vele bánni. Majd adunk mellé használati utasítást is.

Azután egy szép napon rádöbbsentünk, hárman sem tudunk összerakni ötven forintot, elfogyott minden tartalékunk. Miből veszünk plasztiklemezt, alu-fóliát, s miből fizetjük majd a pókos kislányt?

Ekkor talált meg bennünket Ashner Pali, az egykori nábob Ashnerek hosszúra nőtt, kedves, emberszerető sarja. Csendesen figyelte a munkánkat, időnként ő is elsimogatta az elkészült pókdobozokat, neki is vidáman ugráltak a pókos kislány remekelte csodalények. ő gyakorlati kapitalista volt:

– Mennyiért vesztegetitek? – kérdezte.

– Azt még nem tudjuk – jelentkeztem én közgazdasági szakértőként –, előbb költségkalkulációt kell készítenünk, majd megvizsgálunk a piaci lehetőségeket. Az a kérdés, mit bír el a piac, mit a reménybeli vevő.

– Persze, az ár attól is függhet, hogy mekkora mennyiségű pókos dobozt dobtok piacra -, segített kalkulálni Ashner Pali.

Ha többet, alacsonyabb lehet az áruk s jobban megy majd az üzlet. Van-e tőkék?

– Tőkénk? Az nincs.

– Nézzétek – mondta Pali némi gondolkozás után –, engem sem vet fel a pénz, de tudok nektek kölcsönözni valamennyit. Mondjuk ötezer pókos játék legyártására. Tízezerre? Majd megadjátok a haszonból.

Így indult meg a nevezetes ebédlőasztalon a nagyüzemi plasztikdobozgyártás. Vágtunk, hajlítottunk, ragasztottunk s óvatosan helyeztük el a dobozka belsejében a pókokat, amelyek egyre tökéletesebbek lettek. A pókos kislány remekelt. Most már volt pénzünk, amit hozott, azt mindjárt fizettük is. Csak azt sajnáltuk, nem velünk gyártja a pókokat, mindig sietett haza. Kiderült, alkalmi munkából tartja el nemcsak magát de húgait is; nagyon jól jött neki a pók-gyártás. Valamennyien megcsodáltuk a szépségét, kislányos finomságát; csak Bolyky mama volt vele elégedetlen. Mondta is:

– Olyan soványka szegény, miért nem tartják őt is itt ebédre?

Hiszen hozok eleget, jut neki is.

Időnként beült közénk Ashner Pali. Hosszú lábait kinyújtotta az ebédlőasztal alatt s figyelte a munkánkat, hogyan alakítjuk át a pénzét majd a pesti kicsiket-nagyokat megvidámító pókos dobozokká.

– Mikor viszitek piacra? – szólalt meg benne az üzletember.

– Majd, ha lesz egy szállítmányra való. A Játékáruháznak ajánljuk fel –, nyugtattuk.

A pókos kislány pedig csak hozta a pókokat. Tucatszámra. Mi pedig fizettünk, mint a katonatiszt. Gyanút fogtam, valahogy soknak találtam már a pókokat. Valóban, kiderült, nyár közepére már háromszor annyi pókunk volt párjával, mint dobozunk. – Nosza – mondtam –, le kell állítani a pókszállítmányokat.

A javaslatom nem ment keresztül, mindenki leszavazta, még Magdi is, aki akár féltékenykedhetett volna a pókos kislány sikerére. Jöttek a pókok, Ashner Pali pénze pedig egyre fogyott; a dobozok szaporodtak, Bolyky mama egyik ruhásszekrénye már tele is volt velük. Időnként büszkén szemléltük meg a készletet. Jól benne jártunk már a nyárban, amikor a tokodi üvegyár igazgatója telefonon hívott, közölte, kiszóltak a minisztériumból, menjek vissza dolgozni. Valamennyien egyetértünk abban, menjek vissza s a többiek biztosítottak, a pókos-doboz vállalkozásban azért megmaradok. Így azután kelhettem megint hajnalban, bumlizhattam Tokodra hetenként hatszor s összehasonlíthattam, mi a különbség a pókos-doboz gyártás és az üvegyárban való téblábolás között. Kellemes meglepetés is ért, a személyzetis megint behívott a szobájába:

– Tudja, valami tévedés történt. Menjen be a pénztárba, felveheti arra az időre is a fizetését, amit távol töltött a gyártól. Felvettem s egy időre megoldódtak anyagi gondjaim.

Valószínűleg holmi tévedés történhetett Nyeste Zoltán és Kallós Pityu körül is. őket is visszahívták a munkahelyükre s egyelőre szünetelt a plasztikdoboz-gyártás. Ám a pókos kislány esténként ezentúl is megjelent a napközben legyártott pókokkal. Nyeste Zoltán megszámlolta őket s fizetett. Most már jobban volt miből, költhette a saját fizetését is pókokra, nemcsak Ashner Pali pénzét. Mondta is, amikor belekötöyogtam a dologba:

– Ugyan, mit sajnálsz szegénykétől? ő a pókokból él, mi pedig már a fizetésünkből. Most ne vegyük át a pókokat? – Beláttam, igaza volt, többet szóba se hoztam a nem egészen üzletszerű magatartást. Lanyhult a pókos-doboz gyártás üteme is, a hétvégeket inkább a Dobogókőn, a Börzsönyben, a Mátrában töltöttük. Hívtuk a pókos kislányt is, de ő nem ért rá, gyártotta a pókokat.

Eljött az ősz. Ashner Pali jóindulatúan figyelmeztetett bennünket, jó volna a pókos-dobozok elhelyezésével foglalkoznunk. Valahogy ez senkinek sem akarózott. Hiába, termelő s nem kereskedő lényeknek születünk. December elején érdeklődtünk a Játékaruháznál, kellene-e nekik egy jelentős pókos-doboz szállítmány? A beszerző eljátszott egy ideig a mintadarabbal, majd közölte, már késő, karácsonyig nem tudják előkészí-

teni – ahogy ő mondta –, pultra rakni a dobozokat, amelyek kezdtek porosodni, összenyomódni Bolyky mama ruhásszekrényeiben, mert egy már nem is volt elég. Ashner Pali igen tapintatos, jó barát volt, soha többé nem emlegette a pókos dobozokat. Azután lassan-lassan ötvenhatba fordultunk. Megérkezett a tavasz minden ígéretével. A nyár is. Jártuk a hegyeket, reménykedtünk a jövőben. Ősszel pedig komolyabb dolgunk akadt.

A pókos dobozok talán még mindig ott vannak Bolyky mama Bercsényi utcai lakásában, bennük a jobb sorsra érdemes, tétlenségre kárhoztott, az életre keltő simogatást váró pókokkal. Nyestéék itt vannak Amerikában. Ashner Pali, Kallós Pityu is. Vajon, hová lett a pókos kislány?

Fegyverszünet*

Az éjszakai csendességben a két kerékpáros letért a faluvégen a sima betonról a régi mezei útra. A vizsla aprózva futott gazdája után, fejével csaknem nekiütődött a hátulsó sárhányónak. Bal felől az alacsonyra nyezett élősövény fölött még kaptak némi világosságot az utolsó utcai lámpa sárga fényétől: könnyen irányíthatták a bicikli elejét a széles úton kirajzoló keréknyomokban, akármilyen váratlanul is csavarodtak, hullámoztak azok.

A kertek végénél hirtelen elfogyott a lámpavilág, s úgy elállt minden a sötétség, még a szekércsapások szürke sávját is elvette előlük. Hiába ismerték mindketten jól a járást, egyre tehetetlenebbé váltak. A kerekek odacsapódtak a szekérnyomok mindkét oldalán felgyülemllett kemény rögökhöz; még a pedált is meg-megakasztották; minden kis részében zörgött alattuk veszettül a két rozoga alkotmány. Fékeztek a kontrával, az első fékkel, lassan is hajtottak, hiába, mégis úgy érezték, alig tudják tartani a meggabalyodott kerékpárokat.

– Nincs más, le kell szállni! Toljuk egy darabig, majd megszokja a szem a sötétet. Közben világosodik.

– Csakhogy megszólaltál végre, Béla komám! – gondolta János. Legalább lesz annyi eszünk, hogy nem kínozzuk tovább feleslegesen magunkat, meg a kerekeket –, és már le is lépett a földre. Nem akart előbb szólni a másiknál, hadd legyen csak így, ahogyan a Béla rendelkezik: ő hordozza a puskát.

Talán éppen a fegyver miatt, Bélának nem volt olyan egyszerű megállítani a kerékpár és önmaga lendületét. János a zörömbölésből és a huppanásokból úgy vélte, hogy társa biciklivel együtt eldőlhett s lent fekszik a földön, de ahogy jobban odafigyelt, kivette a furcsa guggoló helyzetből felegyenesedő Bélát. Arra gondolt, csupán elővigyázatosságból dönthette meg a kelleténél jobban a kerékpárt; az igaz, közben nekiverődött a kerék és a pedál az összevissza púposodó göröngyöknek, Béla lába pedig erős dobbantásokkal kereste a biztos talajt.

A vizsla apró, türelmetlen vakkantásokat hallatott a változásokra.

Ahogy elindultak s tolták a bicikliket, nem fért meg egy-egy csapásban a láb és a kerék; még jobban zörgött a két tragacs, mint az előbb.

* Megjelent az Új Látóhatár 1984. évfolyam 2. számában.

Megint Béla szólt elsőnek.

– Rendben minden?

Nálam igen, de figyeld csak, mit szólsz?! – János zseblámpát kattantott fel, keskeny, hosszú sávot égetve ki vibráló sárga fénnel a sötétségből.

– Az enyém is itt van – mondta lassan, oktató nyomatékkal Béla –, de ezen az úton ilyenkor csak zavar inkább. Elvadítja vele az ember a kevés látását is. Nem kell fél óra neki, úgylis világosodni kezd.

János lekapcsolta a zseblámpát, kicsit lemaradt, amíg eltette, s ezentúl hagyta, hogy Béla valamivel előtte haladjon.

Tegnap este, amikor egymás mellé sodródtak a kocsmában, az ajtó meg a pult vége közti szögletben, Béla mindjárt azt kérdezte tőle: „Nincs kedved egy jó vadászathoz? Éppen készülök föl az erdőre az éjjel. Bejárhatnád a régi helyeidet.” Egyből ráállt. „De éjjel háromkor indulunk ám!” „Rendben.” Béla hangját ott a kocsmai zajongásban éppolyan beállítottan érezte, mint az előbb itt a sötétben. A saját hangját, mintha csak most, az emlékeiben tudta volna szétválasztani a sötét morájától – zavaróan idegennek és felelőtlennek ítélte.

Nehéz, mozdulatlan és émelyítően meleg volt a levegő, mintha csak összetartozna a sötétséggel. A fák s a bokrok körül sem volt semmi légmozgás, ágaikkal, leveleikkel valósággal beleragadtak a feketeségbe. Alattuk az út, mintha egyre mélyülne a csekély szürkéséggel, fölöttük meg a kifakuló csillagaival olyan volt a sűrű feketéből ritkásba át-áttűnő éjszakai égbolt, mintha egy hatalmas nemes szörzetű vad telepedett volna a világra. János, ahogy vizsgálódva felemelte a tekintetét, bal oldalt, kissé inkább már a háta mögött, meglátta a fogyó holdat, amint egész apróra összehúzódva, belebújt a prêmes éjszakába. Amikor újból visszaereszkedett szemvilága a fák magasáig, már régi ismerősként vette ki a hársak lombjának körvonalait.

A hanyi út egyik dombosabb részéhez értek; csak a lábuk érezhette a kis emelkedőt, amely Bélának okot adott, hogy megálljon, és bevárja Jánost. A kutyáját egy-két nyelvcsettintéssel odaparancsolta közvetlenül a lába elé. Jánosnak nem volt most kedve semmi beszédhez, mégis szólania kellett, amikor odaért Béla mellé. Hirtelen támadt rosszkedvének szorításában azt mondta ki, ami éppen a gondolatait foglalkoztatta.

– Itt a domboson volt a Fekete Pista bácsi földje, mellette az öreg Keszegé, aztán a Bodoréké, a másik oldalon meg az akácóság a Katona Gyuláé, Galambos Fábiáné meg a Juhászéké.

– Azt tudtad, hogy az öreg Galambos is meghalt? – kérdezte Béla.

– Nem tudtam...

– Akiket itt elsoroltál, már egy sem él azok közül. De te jól visszaemlékszel rájuk.

„Rád is emlékszem, csak nem ebből a határból – gondolta János: – Nyári vasárnapokon szoktál feltűnni a futballpálya környékén, este felé a kocsmá előtt. Csendes, mosolygós legény voltál, egykettőre benősültél a faluba, a Vas Jóska bácsi lányát vetted el, a Margitot. Most meg mindent jobban tudsz már a száddal, mint akik itt nőttek fel.” Végül csak éppen annyit mondott, amennyit muszáj volt.

– Annak idején nap mint nap találkoztam velük.

– Hát igen... – Béla hirtelen elhallgatott, mintha kifogyott volna a szóból, aztán mégis hozzátette – Az, akkor volt!

– Én most is úgy érzem, hogy itt vannak, csak eltakarja őket a sötét. – Ezt nem akarta mondani János, de valahogy kifutott a száján.

– Értem én, miről van szó –, jelentette ki Béla rendet teremtő határozottsággal. – Te a Cseri majorban laktál, igaz?

– Így van

– Mindennapos voltál erre!

– Hát akkoriban...

– Most meg én vagyok úgy pajtás, amikor csak tehetem, már fogom a puskát, füttyentek a kutyának, aztán irány föl az erdőbe. Az egész napos autózás, beszéd után, mintha csak kicserélnének, ha egypár órát kint cselenghetek. Elhiheted, már nem is annyira a vadászat érdekel, inkább a kikapcsolódás. Ez a mostani, persze, más. A selejtes özbakokat ilyenkor ki kell löni. Azt behajtják az emberen fölülről, nincs mese. Talán megpróbálhatnánk felülni a járgányainkra. Én azt mondom, valamit ritkult már ez az átok sötétség.

Béla nyugtató és bátorító akart lenni, de a szavaival éppen az ellenkező hatást érte el Jánosnál. Megrúgta a kutyáját; fel sem vakkant a vizsla, csak elugrott mellőle, pedig jókorát huppant oldalában a gumicsizma. A puskát óvatosan megigazította a hátán, lassan magasra emelte a jobb lábát, és maga alá készítette a bicikli nyergét.

János megvárta, amíg nyekkenő, zörgő hangokat adva eltávolodik a társa. Csak most érzékelte, hogy jobban kivehető az út; a szekércsapás mellett mintha kivásott volna a sötétség. Látszott már a ritkás, hosszúra nyúlt, összevissza boruló útmenti gaz, a bokrok kezdtek különválni, csak szürke volt a színe mindennek. János felült lassan a kerékpárra, eleinte még rángatta a kormányt jobbra-balra, majd kezdte úgy érezni, hogy egyre természetesebben hozzátartozik járművéhez az út. Amint egyenletesen és biztosan haladt előre, egy-egy pillanatra odanézve a távolabb mozgó

sötét foltra, valami félelemmel kevert önutálat kezdte ki a bensőjét. Se-hogy sem tudta volna megmagyarázni, hogy miért indult neki az éjszakának egy jóformán idegen emberrel. Nem és nem tudta felmenteni magát; valami elrettentő büntetést érdemelne, hogy harmincötéves fejjel ráállt ilyesmire, mondhatni gondolkodás nélkül. Kijöhetett volna ő máskor is ide, világos nappal körülnézni egyet, nem valaki kísérijének, szórakoztatójának, hanem egyedül, hogy senki ne zavarja emlékező gondolatait. Így meg a legutolsó ember lett, hajtó, a vadász szolgálja, aki a kutya után következik. Megérdemelné, ha ő kapná a golyót hajtás közben az őzbak helyett. Nagy dicsőség – orvvadászokból lett távcsöves puskasoknak hajtani a vadat abban az erdőben, ahol valamikor az apja volt az erdész.

Már nem tudott egyenletes tempóban haladni; hol megtaposta a pedált, majd meg hirtelen fékezett. Fejvesztetten kapkodott, és az út legrosszabb részén ugráltatta a kerékpárt. Pedig közben a sötétséget, mintha valami óriás szürke hálót kiemelte volna mindenfelől körülötte. Csak akkor csilapodott le, önmaga számára is meglepő hirtelenséggel, amikor egyvonalba ért a kényelmesen kerekező Bélával.

– Mondtam ugye, más lesz a kedvünk, ha már nem kell gyözködni a sötéttel! – kezdett rá Béla. – Gyorsan kitisztul, aztán csak a nagy harmat marad. Pedig abba bele kell mennünk. Nem ártott volna, ha gumicsizmát húzol te is. Látod, én ilyenkor mindig ezt kapom fel, még így is eláztat a harmat térdem fölül. Tudod, azt gondoltam, ha felérünk az erdő alá, a Csuta-árok mellett kimegyünk egész a Kis-Rábáig. Ott már akkora lesz a gaz meg a harmattól a cafat, mintha vízben járnánk. A bicikliket nem visszük tovább, otthagyjuk valahol. Szóval, az erdőből este kijönnek az őzek, átellenben a kukoricás. Ahogy kivilágosodik szépen megint visszamennek keresztül a Csután az erdőbe. Aztán jóllakva bátran hűsölhetnek. Érted, hogyan mondom?

János mondott valami igen-félét, ami inkább arra volt válasz, hogy belenyugodott a sorsába. A távlatokig el sem jutott, lemaradt valahol az esti kukoricást gázoló őzeknél Béla szavainak nyomában, de a kékes árnyalatokkal eléje rajzolódó táj hamar kivette onnan is. Elhaladtak a cselédház helye mellett, ott egy kicsit púposabbnak látszott a föld. Ökölnagyságú tégladarabok heverték a szántáson. Csak a négy diófa maradt ott bántatlanul a régi világból, azok mérték ki valamikor a telek útkereszteződésbe eső sarkát. Semmit nem nőttek húsz év óta azok a fák, ilyennek látta gyerekkorában is őket. Közelebbről megnézve; agyonráncosodott a fejletlen törzsük és erősen megroskadt a ritkás ágú, levél koronájuk. fölülről az első fa mögött volt az ő ablakuk. Hirtelen úgy érezte, hogy minden baj,

ami csak érte az életében, innen származik. S amilyen váratlanul jött ez az érzés, olyan gyorsan nyugalommá és erővé változott át. Nemigen tudta volna megmagyarázni ezt a fordulatot. Csak éppen akármerre nézett, az előtte magasodó platánállé kifehéredett faóriásai mellett az Éger-erdő sötét vonaláig, a kékes répaleveleken kibomló fényekig, át a kukoricások zárt táborai felett, mindenhonnan egyre jobban fokozódó, biztató erőt érzett; mintha itt ennyire egyszerű lenne, amiről azt mondják, hogy élet-halál kérdése.

A Szegedi-árok-nál elhagyták a platánfákat, az agyagos föld sárgás színe is feketére váltott; repedezett, hamar port eresztő, igazi hanyi talaj volt már erre. Szinte látszott még a földön az éjszakai kábulat. Mintha csak a harmat élt volna a növényeken, amint megérintette őket a távoli fák közeiből idenyúló gyenge napfény. A kékesszürke égbolt mindenhol tiszta volt, hűvös áramlatok mozgatták meg a levegőt, s az út mentén már csak mutatóban álló eloregedett nyárfá szélső, vékonyabb ágait. Magas és mély madárhangok kezdtek fel-felszökni a mezőről, hosszabb-rövidebb cifrázásokkal, szinte zengett tőlük a hajnali levegő. A réteken nagy szürke foltokban ülte meg a füvet a harmat. A láthatatlan madarak hangja egyre sűrűbben fonódott össze. Jobbról már elérték az erdő vonalát, a szélső fák még sötét lombbal, komoran álltak.

Béla vezényszavakat vetett oda a kutyának, mintha figyelmeztetni akarná, hogy nem sétálni jöttek. A kutya fülelt, szimatolt az út szélén, de mozdulatlanságot észlelve minden irányból, kedvetlenül nézett a gazdájára.

– Rexi, mit mondtam én, nem hallottad. No megállj, a pofád mindenit! Ezt már érted, mi?

A kutya távolabb ment tőle, s úgy tett, mintha keresne valamit az árok-parti fonnyadó gazban. Béla csak a pedálról leemelt lábát lendítette feléje, de nem állt meg, tovább kerekedett. Majd húsos, kerek fejével amelyen kifakult kék svájcisapka lapult, János felé intett.

– Meg kell rendezni ezt a dögöt, mert aztán elvárja, hogy helyette is én dolgozzak. Szóval, ahogy megbeszéltük. A kerek itt maradnak, kicsit beljebb lökjük őket az útról a Csuta-partra. Utána irány föl a Rábáig! Gyere majd egy-két lépéssel mögöttem. Igazság szerint szekérút megy az erdő alatt, de nemigen használják, bekötötte a gaz. Szóval, értjük egymást, mi?

– Világos minden, ezt még az őzek is megérthették.

– Mi?

– Mondom, csak kint legyenek az őzek!

– Aha, ne félj, egyik megbánja. A távcsöves idehozza, jobban, mint a kutya. Azért látom, bírod ezt te is!?

– Hát hogye. Nem véletlenül vagyok itt én sem.

Alig léptek néhányat a gazos árokparton, máris beszentelte őket mindenfelől a levelekre tapadt vastag harmat. Elfektették a kerékpárokat, s nekivágtak a gazzal fölvert tagútnak. A kutya újból előkerült, de a szőre már egészen sötét színűre nedvesedett. Csapdosta a rövid farkát veszettül, rázta magáról a vizet, a bűdösség meg párállott belőle. Béla a sarkához rendelte a kutyát, a puszka csövét lefelé fordította a hátán, s a szokásosnál nagyobb léptekkel nyomult előre nagy gumicsizmáiban. Jánoson félcipő, vékony nadrág és pulóver volt, nem félténivaló holmik, csak akkor szokta felvenni ezeket, ha néhanapján hazalátogat anyjához a faluba. Gondolta, jó lesz ez az öltözék az erdei kiránduláshoz, csak éppen a sűrű hajnali harmatot felejtette már el.

Ahogy nézte a kifogyhatatlanul bokrosodó csalánt, bűdös bürköt, sárga meg kékvirágú kórót, a drótszálú porcingot, eszébe jutott, hogy gyermekkorában hánszor de hánszor kapált harmatos répát és kukoricát! Érezte megint az érett gazok erős, szinte a lélegzetet eltömítő szagát. Gyorsan előkerültek a vékony hangon zümmögő szúnyogok is a lépteikkel megbolygatott gyomok közül. Most újból igazán gyermekkora nyarainak levegőjét szívtá.

Térdig átnedvesedett a nadrágszára, de nem törődött vele; nézte a Béla hátán keresztbe vetett karabélyt. Nem volt hosszú az egész fegyver, a cső vége mégis combközépig ért a tömzsi termetű embernek. Röstellette önmaga előtt, hogy micsoda bolond gondolatai támadtak az imént Béláról meg a puskáról. Ha a nyugodt gondolkodás hozza ki ítéleteit, utólag nincs kételye felőlük, de undorral és félelemmel felfakadva, még az igazság is eltorzulhat.

Valamikor az apja után szokott így menni itt az Éger-erdőn. Csendben lépkedve mindenről kedvére gondolkodhatott. Az apja háta jelentette a biztonságot. Fegyver nem volt náluk, legfeljebb egy-egy jókora bot. Gondolataival mindig kitört innen a hanyi erdőből, s olyan emberek közé képzelte magát, akik nem tűzifában, állatokban meg kukoricatermésben gondolkodnak, hanem eszmékben és művészetekben. Hosszú ideig vándorolt az ország útjain, városain át. Olvasmányokban válogatva, néha hozzáfért a bensőjéhez természetesen igazodó szavakhoz, de az élőbeszédben csak ritka véletlenek alkalmával. Egyre inkább furcsa, mérges áramok kezdtek keverni a szavakat, s mintha a régi mesék rossz szellemei rakták volna ki őket az ördög bibliájának mintájára. Ő meg csak hallgatott, s lassan már a

veszteségeit is elfeledte számbavenni. Jó volt itt lépkedni gyermekkorai nyomaiban; soha nem gondolta volna, hogy ilyen érzéseket teremnek azok a messze túnt napok. Töprengeni, persze, nem érdemes rajta. Már itt is csak a Béla-féle emberek ösvényein járhatna. Nem jönnének vissza a lelkéből elszökött szavak.

– Elkéstünk! – csattant Béla hangja, s úgy érte János agyát, mint a lövedék.

– Eridj Rexi, hajtsd meg! – Béla a kutyát belökte a kukoricásba, a puskát a melléhez húzta. – Látod a sötét sávokat? – nem fordult vissza, csak a karjával kanyarintott hátra felé. – Itt mentek át előttünk, talán fél órája. Elkéstünk, az anyjuk keservét. A kutya még hajthat ki őzet, de nem biztos, hogy selejtes bakot.

János nem bánta, hogy így történt; nézte az őzek nyomát; összeszedték a harmatot, amint áthúztak a nyárfásba, a Csuta-árok túloldalára. A kutya facánokat vert fel, s azok csörgő, kerepelő hangot adva, nehézkesen átrepültek a fejük felett.

A Kis-Rába magasan feltöltött, fűvel, sással benőtt partjához egyszerre értek fel a lihegő, reszkető szőrű kutyával. De a kutya pillanatok alatt eltűnt a belső partoldalban és hangos lefetyeléssel itta a vizet. Amikorra a két férfi odaballagott az árok s a folyó közé épített zsiliphez, a kutya már ismét ott forgolódott mellettük, a vizslákra jellemző, kényes, ívelt mozdulatokkal. A levegő még nem melegedett fel, jól esett szembefordulni a fák fölött közvetlenül az alsó köreit járó, de már kifehéredett nappal.

János a gyors folyású Rába-vizet nézte. A sötétsárga agyagos iszappal telített víz simán húzott el az egyenes mederben, alig-alig vonalazták be a sodrás áramai. Szinte azt várta volna, hogy megálljon és bekössön a habarcsszerű massa, de csak vonult megállíthatatlanul a sárgásszürke tömeg.

– Nem lenne kedved megfürödni benne, mi? – kezdte Béla. – Pedig gyerekkorodban a kistölgyfai öreg fahidat majdnem elúszattátok. Nem igaz?

– Ezt honnan veszed?

– Jártam arra akkoriban eleget.

– Biztos igaz, csak akkor mégis más volt a Rába. Tele volt kanyarral, egymást érték a jegenyefák a két partján, a víz színe meg zöldes volt inkább.

– Az öntözés miatt rendbe köllött tenní. Tudod, én is igen megböcsülöm a természetet. Régebben, meg kell mondjam, nem sokat adtam rá. Elvette az erőmet, meg sokszor a kedvemet – azt láttam, sosem

volt elég neki a munka. Amióta a fejemmel dolgozom, másképpen látom a természetet. Gondolom, te is sokat erőlteted a fejedet, rádfér a nyugalom. Mert itt aztán van.

– Hát... biztosan.

– Ne félj, tudom én. Azért is szoltam az este. Nem elég ám a ház körül tapogatni, meg mi az a kis séta; semmi. Meghajtani a fél erdőt, kifigyelni a vadak mozgását, kilőni közülük egyet-kettőt; ez való nekünk, pajtás. No, de most mást mondok. Az első találkát ugye lekéstük. De lesz másik, máshol. Bemegyünk az erdőbe, végigstafétáztunk a Mulató-allén; a Döri-dombi út meg az erdő között van egy kétszáz méter széles terület, oda nemrég telepítettek nyárfákat; az megy le egészen az Ódor-aljáig. Ott az őzek legkedvesebb helye. Kijönnek az öreg égerfásból és a nyárfasuhángok között legelésznek, sütkéreznek a napon. Szóval, ott találunk nekünk való célpontot, az holtbiztos.

A kutyát a lábához intette, a karabélyt most az oldalánál lógatta, és jobb kezét a csőre támasztotta, ahogy a vadászpuskát szokta vinni. A Kis-Rába töltésén mentek a már megszokott sorrendben. A Mulató-alléra befordulva lett volna hely a szekérúton, hogy János felzárkózzék Béla mellé, de maradt inkább mögötte, legalább kedvére szemlélődhetett. Ha Béla hátra szólna neki, hogy elférnének kényelmesen egymás mellett, arra az eshetőségre is készen volt a válasszal; ha valami nekik való vad kerülne hirtelen a közelükbe, így zavartalanabbul, gyorsabban lehetne használni a fegyvert. De Béla nem szolt, az utat figyelte s két oldalt az erdő szélét. A köpenye suhogott csak, amint tempósan lépkedett. A kutya sem nyugtalankodott, olyan volt, mintha nem is lennének vadak az erdőben; lógó nyelvvvel és ellankadt testtel haladt a gazdája után.

János arra gondolt, ahogy elnézegette az erdei utat és a fákat, nyolc éves volt akkoriban, mikor elhozta ide először az apja. Azelőtt is szinte már mindent tudott az Éger-erdőről édesapja elbeszélései után, de két név, a Mulató-allé és a Puli-domb, csupán a hallomás alapján, fontosabb lett előtte, mint a többi. S ha most ő mutathatná be régen elhalt apjának az erdőt, talán éppen az öreg erdész csodálkozna legjobban a teljes ismeretlenségig eljutó változásokon. A környék őshonos fája, az éger, eltűnt már; gyorsnövésű nyárasokat látni az út két oldalán. Egy nyiladék éppen azt mutatta, hogy a nyolc-tízéves fákat kivágják, s a helyüket azonnal beültetik újra nyárfacsemetékkel. Egész éven át folyik a fakitermelés, nemcsak télen, mint az apja idejében. Az utakat vastag kavicsstakaróval, borították, baj nélkül közlekedhetnek a fát szállító teherautók. Valóságos üzem lett

az erdő is. Azt várják tőle egyedül, hogy minél gyorsabban, minél több pénzt adjon. Nem lehetne csodálkozni, ha kivesznének belőle az állatok.

Odaértek ahhoz az útkereszteződéshez, ahonnan balra egyenesen a Puli-dombra lehetett eljutni. Mintha gyökerestől eltűnt volna a múltban megszokott kép. A kúpos lombú fiatal nyárfák nagy, lecsüngő levelei közül kiemelkedett mégis egy régi ismerős: a hatalmas öreg szilfa. Már az ő gyermekkorában is az volt az erdő legöregebb fája. A Puli-domb aljában állt, de a koronája feltornyosodott a magas égre. János megállt egy kevés időre, Béla a kutyával jól eltávolodott azalatt. Béla észrevette, hogy lemaradt a társa, és mikor az sietős léptekkel beérte, megjegyezte:

– Nem árt ám szólni ilyenkor, ha leáll az ember a dolgát végezni.

– Jó, rendben! – válaszolta gyorsan János. – Úgy lesz! – tette még hozzá kényszeredett mosollyal.

Hát ez az a rész, amiről beszéltem. – váltott bizalmas hangra Béla. – Valamivel beljebb, hiszen látod, maradt még mutatóban egypár hektárnyi az öreg égeresből. Ott mindig vannak özek, megfigyeltem már. Menjünk szép lassan abba az irányba. Rexi, a helyeden, értetted!

Béla két kézre fogta a puskát, s belegázolt a sekély vizű árokba. Végre ott álltak János előtt a gyermekkorai napjait benépesítő öreg égerfák. Gyökereik jó méternyire már a föld fölött sátrat vertek az ősi mocsárlakó hagyományok maradványaként. Nem mutatott törzsük nagy erőt és szépséget, de a bensőséges hangulat, amely gyermekkorában mindig elfogta az égerfák között, éppen elegendő volt az érzelmek és gondolatok szabad áramlásához. Most beléköltözött ismét teljes hatásával; tisztán mutatva életének küzdelmét és rendeltetését. Úgy érezte, a fák között állva, hogy a ritkás lombzat át-meg-átszakadt ernyőjén betűző nap odaszegezte eltéphetetlenül a földhöz és a fákhöz. Béla hangja úgy érte, mint valami élet-halál küzdelemre szóló kihívás.

– Ez meg itt türelmesen vár ránk! De azért megnézzük az agancsait a távcsővel is! Ez igen! Megérte a fáradságot.

A puska závarzatának kattanása hallatszott.

János meg sem tudott mozdulni. Már csak a lövés következhetett, amely itt pusztít el benne mindent, ahol megtalálta a rá mért idő értelmét. Ennyit ért, vége.

A zaj, amit hallott, félelmetesebb volt, mint amit várt. Mintha kirántották volna a földet a lába alól. Az őz közvetlenül mellette ugrott be szélsébesen a fák közé, de ő úgy érezte, mintha a testén át tört volna utat magának. Egyetlen mentsége, segítője maradt csak, Béla!

A vadász ott állt tőle öt-hat lépésnyire az egyik szélső fánál; oldalról látta, amint a fiatal nyárfák irányába fordulva a fegyver csövét lassan engedte le a föld felé. Az ugrásra merevedett vizsla is a puskacső mozgását figyelte. János megindult Béla felé. Amikor egészen közel megállt mellette, Béla feléje fordította kövér, sápadt arcát, de a szemét nem emelte rá. Suttogó és rekedtes volt a hangja.

Éppen akkor mozdult el...

– Menjünk tovább, majd találunk másikat – mondta János.

– Én máma már nem fogom rá a puskát egyre sem. Mára vége a vadászatnak.

Élesen csattant az olajozott závár. Béla kivette a csőből a golyót.

Levetette a köpenyét is, összehajtogatta, és egy keskeny szíjjal a puskához kötötte. – Mehetünk még egy keveset a biciklikig, igaz, Rexi? – próbálgatta Béla a könnyebb hangot, és megsimogatta, megveregette a kutya oldalát.

Elindultak egymás mellett az öreg égerfák és a gyenge nyárfacsemeték határvonalán. A kutya előttük csapázott, szimatolt, szinte állandóan a földön tartotta az orrát.

Elveszett már a harmat is az erős naptól. Nedves lábbelijükre vastagon rátapadt a fű közül felvert szürke hanyi por.

CSONKA LAJOS

Az utolsó nap ^{*}

Pierre leheveredett a fehér homokba. Langyos szél lebbent a karcsú oszlopok között. Messze, ahol az oszlopsorok kelet felé kanyarodtak, bíbor és narancsszínű csíkokkal világította be a hajnal a fehér homokkal borított fekete falú termeket.

Pierre érezte, ez az utolsó nap. Nyugodtan heverészett. Hullámos, barna haja kissé a homlokába hullt, megtörve a ráncok vonalát. Arca szürke volt a fáradtságtól, de kék szemei, mintha függetlenítették volna magukat, kajánul, vidáman csillogtak.

Az idő felsóhajtott, a teremben megremegtek az oszlopok, vibrálni kezdett a levegő és a fehér homok sűrű hullámzással megborzongott.

Pierre nyugodtan hevert a homokban. Fajtájának egyik utolsó példánya volt. Kevesen maradtak. Szétszóródtak a végtelen márványterem oszlopcsarnokaiban, ki-ki a maga módján keresve a boldogulást. És szétszóródva, magányosan, naponta megküzdöttek a csordával, mert a csorda naponta megjelent.

Már órákkal előbb hallani lehetett ezer és ezer láb dobolását, ezer és ezer nyálás száj lihegését és mint amikor penge sikít a levegőben, milliő hegyes karom hasította apró foszlányokra a csendet. Pierre tudta, eljött az idő, indulni kellene! Mégsem bírt mozdulni.

Tudata aranyszínű harsonából ordította: „Indulj! Rohanj és újra nyerhetsz egy napot és az éjszaka fekete csendje megint a tiéd lehet!”

És Pierre mégsem mozdult. A vér lassú ütemben csordogált ereiben, üzeneteket, titkos emlékeket közvetített. Érzéseket, álmokat és vágyakat, hitet és egyenességet, kitartást és szánalmat, keménységet és gyengédséget, csupa olyant, amit a csorda törvényei tiltanak.

A lábak dobolása már egészen közelről hallatszott. Pierre felvette fegyverét és behúzódott az egyik oszlop mögé.

Érezte a bűzt, a racionálkohók sterilen facsaró szagát, a fehérre lúgózott logika száguldó ammóniakristályainak fagyos lehelletét, a minden alakot felöltő alaktalanság sikamlós érintését.

Vörös fény közeledett a bejárathoz. Pierre tüzelt, fekete márványszilánkok fröccsentek, a csorda felszisszent, elhúzódott a bejárattól.

Pierre vadul elvgyorodott és arrébb kúszott néhány oszloppal.

*

Telepatikus készségével figyelte a szörny gondolatait. – Mint a régi gyermekmesék sárkánya – gondolta –, csak nyolcszázezer fejjel. És a nyolcszázezer fej egyetlen vörös álmat akar elhítenni velem. És ha elhíteném, én lehetnék a nyolcszázezer egyes, velük együtt üldözhetném a nyolcszázezer kettes számú jelvény jövendőbeli tulajdonosát.

A gondolattól hangosan felnevetett és újra tüzelt. Két oszlop kidőlt, szürke por takarta el a vörös fényeket.

Egyedül vagy, ez az utolsó terem, innen sehová nem vezet út – hallotta háta mögöl a saját hangját. Hirtelen mozdulattal megfordult, de semmit sem látott. A beomlott kapu elzárta a fények útját. A ledőlt, összetört oszlopok közül egy-egy részen a csorda vörössége szítált vékonyan.

Elindult a bejáratall ellentétes irányba. Amikor eljutott a legtávolabbi pontig, újra leheveredett a fehér homokra.

Erőt gyűjtött. Szájába dobott néhány élelmiszerkoncentrátum-tablettát. A fekete falak körbefogták, közelebb húzódtak hozzá, de tudta, ez sem mentheti meg.

Lassan töltögetni kezdte fegyverét. Egy megfagyott gáztócsából apró kockákat fűrészelt ki és a tárba eregette.

Évek óta nem találkozott már hozzá hasonlóval, pedig tudta, nincs egyedül. Tudta, valahol egy másik teremben is lapít valaki és a csorda lassan körülveszi, láthatatlanul él hallhatatlanul mellécsúszik, rátapad és amire észreveszi, már fojtogatja.

Lezárta a fegyver tártját, beindította a fűtőszálakat és a gáz harsogott a zárt térben. Harsogott és teret követelt.

Lassan felébredt életösztone. Megtapogatta oldaltáskáját és elmosolyodott. Az oszlopok fedezékében visszakúszott néhány métert a beomlott bejárat felé.

Apró világítóbombát húzott elő, lekattintotta a fedelét és hangtalanul a terem túloldala felé gurította. A bomba először pörgött és szikrázott, aztán halványlila fénnel vonta be a falakat.

A bejáratnál az omladék között a csorda szemei foszforeszkáltak. Száz és száz zöld szem mozgott fel-alá a sötét hasadékokban. Elbűvölten néztek a lilás fény táncát a falon. Pierre várt még egy kicsit. Kintről suttozó parancsszavak hallatszóttak.

A csorda magasabban lebegő fejei utasításokat osztogattak lefelé. Fegyverek csillantak meg a hasadékokban, dobtárok és lyukacsos csöveken szikrázott a világítóbomba lila fénye.

Pierre vállához emelte fegyverét. A gáz, mint egy dühöngő őrült süvöltözött a tárban. Meghúzta a ravaszt és a hosszú, ezüstfehér kigyó felsziszszent.

A gondolat ezredrésze alatt érte el a sistergő fehérség a bejáratot. A törmelékhegy apró, vörösen pörgő golyóvá zsugorodott, a zöld szemek, mintha elcsöppentek volna, aztán az utolsó pillanatban felszipantotta őket a fehéren harsogó izzás.

A csorda ezernyi szájából feltörő ordítás, egyetlen hátborzongató üvöltéssé kovácsolódott a forróságtól vibráló levegőben.

Pierre, hátát egy oszlopnak támasztva ült. Térdeit magasan felhúzta és mindkét tenyerét a fülére tapasztotta. Sokáig meredt maga elé, aztán lassan leengedte a kezeit.

Kiégettnek és üresnek érezte magát. A világítóbomba halványan pislákkolt, gyenge szél motoszkált az oszlopok között, lágyan borzolva a fehér homok hullámozó felszínét.

Erőlködve feltápáskodott, eligazította felszerelését és elindult. A bejárat előtti kisteremben hamu és pernye lebegett, édeskés, fojtogató füst gomolygott.

A csorda megmaradt része valahol messze csörtetett, jajgatva és gyűlölködve kúszott vissza a végtelen márványterem keleti oszlopcsarnokai-ba.

Pierre tudta, ez nem a győzelmet jelenti. Tudta, csak időt nyert. A csorda nem adja fel ilyen könnyen. Elvonul, bekötözi sebeit és gyűlölete egyre nő.

Pierre nyugat felé kanyarodott. A csarnokok falai egyre világosabbak lettek, langyos, csendes esők permeteztek.

Először azt hitte, rosszul hall. Megállt, fejét kissé előrenyújtotta, minden idegszálával koncentrált.

Csend volt, csak az eső surrogott, ahogy a szél csapkodta a tükörsima, világoskék falakat.

Kis idő múlva újra hallotta a hangot. Ezer közül is megismerte volna, annyiszor szólította őt.

Elindult az egyik irányba. Lépett néhányat és elbizonytalanodott, mert hirtelen máshonnan hallatszott a hang. Oszloptól oszlopig rohangált, benézett minden árnyékos sarokba, újra meg újra visszafutott ugyanarra a helyre.

Megnyúlt arcán nagy izzadtságcseppek gyöngyöztek, szemében lázas fény lobogott. – Valahol itt van, meg kell találnom! – lihegte maga elé.

Tudatának egy másik fázisában emlékezett, hogy Cristine rég eltűnt, elragadta a csorda. Látta, amikor bamba mosollyal az arcán elindult a szörny felé és ő semmit sem tehetett, mert a lány már elhitte a vörös álomot.

Akkor még saját helyük volt az egyik oszlopcsarnokban. Távol laktak mindentől.

Havonta egyszer felálltak a siklóutakra és elsuhantak a szomszédokhoz. Cristine nagyon szerette ezeket a látogatásokat. Napokkal előbb felkészítette a legszebb anyagokat a színezőre, a gyémántot koncentrált fénynyalábokkal bombázta és festette a gyönyörű selymeket, melyek káprázatos színekben pompáztak.

Az egyik ilyen látogatáskor hallottak először a csordáról. Akkor még senki nem vette komolyan, senki nem hitte, hogy a vörös álom őket is veszélyezteti. Elképzelni sem tudták, hogy ilyen távolra is elérhet a szörny.

Aztán, amire észbe kaptak, már ott is volt!

Először asszonyokat és gyerekeket, magányos talajvesztett férfiakat, végül egész családokat kábított el a vörös álom és aki egyszer a hatása alá került, az többé nem menekült. A csorda magába szívta, felolvasztotta egyéniségét, jellegtelen szürke alkatrészé változtatta.

Cristine egy este furcsán kezdett viselkedni. Nyugtalanul járkált fel-alá az oszlopcsarnokban, megállt, hallgatózott, furcsa dolgokról beszélt összefüggéstelenül.

Amikor Pierre rákérdezett, hogy mi van vele, mintha nagyon távolról tért volna vissza, nézett értetlenül.

Pierre a házikomputeren beütötte a kódot, fehér falak suhantak elő hangtalanul, nagy fekete heverő, könnyű aranyszínű takaróval, fehér éjjeliszekrények és a szoba végében hatalmas csillogó tükör, melynek széle kékes fényeket árasztott.

Cristine ágyba bújt és azonnal elaludt. Pierre aggódva figyelte a lányt. A komputer robotorvosába betáplálta Cristinen észlelt tüneteket.

„A kór ismeretlen!” – válaszolta a gép.

Pierre félálomban volt, amikor meghallotta, hogy Cristine felkelt és elindult a kijárat felé. Valami vörös fénynyaláb lebegett előtte, melyet nézett mereven.

Pierre felpattant és két ugrással utolérte a lányt. Megfogta a kezét, hogy visszatartsa, de mintha semmibe markolt volna, Cristine kisiklott a szorításából. Pierre egy pillanatig döbbenten állt és ez az idő elég volt, hogy Cristine kilebbenjen az ajtón.

Ő is kirohant, de a lány már sehol sem volt, csak a Hold fénye csordogált be ferdén a fekete oszlopok közé, mint megannyi vastagra font, csillogó ezüstszál.

Pierre beugrott légpárnás robogójába és vadul száguldozni kezdett. Felemelkedett messze a végtelen márványterem fölé. A megszokott kép tárult szeme elé. Ismerős települések fényei, egy-egy sűrűbben lakott környék sziluettje, nagyon messze a kiszáradt tengerfenék sárgás homokja foszforeszkált az éjszakában.

Rádiókapcsolatba lépett a szomszédokkal, zónákra osztották a környéket és megkezdték a kutatást. Két óra múlva összetalálkoztak, a kör bezárult és Cristine sehol sem volt.

Mire Pierre hazament, a lány ott feküdt az ágyban, mintha soha ki sem mozdult volna. Nem emlékezett semmire.

Aztán három egymást követő napon újra és újra megtörtént ugyanez. Pierre mindent megpróbált. Átprogramozta az ajtó elektromos zárját, mágneses erőteret vont az oszlopcsarnok köré és a vörös fénnyaláb mégis bejött, Cristine felkelt és követte megállíthatatlanul.

A negyedik éjszakán felvette legszebb ruháját, sokáig állt a tükör előtt, fésülte hosszú, gesztenyebarna, hullámos fürtjeit, mosolygott és anélkül, hogy Pierre nézett volna, kisétált az ajtón.

Pierre újra utána rohant. Cristine karcsú alakja mintha lebegett volna a fekete oszlopok között derengő ezüstös fényben.

És akkor megjelent a csarnok végében a vörös csorda, százezer feje bólogatott, gonosz, simulékony mosollyal várta a lányt.

Pierre ereiben megfagyott a vér, amikor látta Cristine körül felizzani a vörös álmot. A következő pillanatban a lány felolvadt a szörnyben.

Pierre soha többet nem látta Cristinet.

Azon az éjszakán Pierre újra megpróbált kapcsolatba lépni a szomszédokkal. Sokáig ült a rádió előtt, leadta a vészjeleket. Végigpróbálta az összes ismerős hullámhosszát, de a rádió süket maradt.

A környék elnéptelenedett

A komputeren beállította a programot, még egyszer körülnézett, megnyomta a gombot és a falak nyomtalanul eltűntek. Magukkal vitték a be rendezéseket, Cristine kedvenc tükrét, legszebb selymeit, az éjjeliszekrény piperepolcainak kellemes illatát.

Hűvös, magányos huzat söpört végig a csarnokon.

Pierre felvette felszerelését és elindult. Az első elnéptelenedett, kísértetvárosban fegyvert szerzett és megkezdődött a hajszja. Hol ő üldözte a vörös csordát, hol ő volt az üldözött. Néha találkozott hozzá hasonló, ma-

gányosan kóborló fegyveresekkel, de már egymásban sem bíztak, így újra és újra egyedül maradt.

Most hirtelen nagyon fáradtnak és gyengének érezte magát. Szája egészen kiszáradt, izmai remegtek és valami furcsa émelygés fojtogatta.

Az oszlopcsarnok kapujából mélyről jövő, lassú lihegés hallatszott és halványvörös izzás csöpögött a boltíves mennyezetről.

Pierre ledobta táskáját, lábai elé csúsztotta fegyverét, térdre ereszkedett és megbabonázva nézte a bejáratot.

Gondolatait egy megmagyarázhatatlan, különös vágy kötötte gúzsba, hogy letegye terhét és megszabaduljon az örök készenlét állapotától. Aztán hirtelen, mintha kívülről nézte volna önmagát, észbe kapott. Szeretett volna felugrani, de mozdulni sem bírt.

Azt hitte, álmot lát!

Az egyik oszlop mögül nyurga kamaszfiú lépett elő. Gyorsan Pierrehez futott, lehajolt, felkapta táskáját és fegyverét. Egy pillanatig mélyen a szemébe nézett, gyerekes vonásai mögül vad elszántság sütött kék szeméből. A következő másodpercben eltűnt, elsuhant hangtalanul, mint egy árnyék.

A vörös izzás lassan erősödött a csarnokban. Pierre érezte, hogy akaratlanul olvad, mint a parázsra dobott jég. Zöld szemek lebegtek

körül, hideg karmos kezek emelték fel.

Még látta, hogy az oszlop mögül kinéz a nyurga fiú és tétován felemeli a fegyvert. Pierre minden erejét összeszedve a fiúra mosolygott és szemével biztatóan intett.

Aztán felszisszent a fehér kígyó és minden elsötétült a vakító izzásban.

A csarnokban hamu és pernye lebegett, édeskés, fojtogató füst gomolygott. A fiú felvett egy alaktalanná olvadt fémdarabot, kicsit forgatta kezében, zsebre vágta és elindult nyugat felé.

A Hold lassan feljött, langyos szél támadt és a fehér homok lágyan hullámzott.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1986. ÉVFOLYAM**

Száz milliárd élet*

Eta a fotométer mellett ült. Előtte néhány fényképlemez a kis asztalon, egy a műszeren, élesen megvilágítva a fénynyalámban. Időnként tovább vitte a lemezt a mikroszavarral, azután feljegyezte az adatokat az előtte heverő tömbre. A másik tömbről leszaggatott és sorba rakott lapokat számok és matematikai jelek borították. Egyenlet volt, befejezetlenül. Eta időnként elfordult a fotométertől és elmerült a levezetésben. Bizonytalan, rossz érzése támadt. Valahol helytelen tényező csúszott bele a számításba. Meg kell találnia a hibát. Bálint észre ne vegye, az Ég szerelmére! El kell dugni előle, amíg el nem igazodik. Kintről dübörgés hangzott. Mintha vasas szekerek csörömpölnének a fejük fölött, hegytetőről hegytetőre.

Hosszan elnyúló, tompa, mély morajlás volt.

– Ágyúznak – mondta magában. – Szovjet tüzérség. A németek csendben vannak.

A nagy szoba valósággal megtelt a dübörgéssel. A falakról visszaverődött a távoli moraj. Talán nem is vasas szekerekre emlékeztetett, inkább a tenger zúgására. Eta az ablakra bámult, azon túl a párás, téli félhomályba és már érezte, hogy nincs egyedül a szobában.

Azt is tudta, hogy a német kapitány áll az ajtóban. A légelhárító üteg parancsnoka a Széchenyi-hegyen. Kedvetlenül visszanézett rá, a kapitány azonban vidáman köszönt.

– GrüB Gott, Eta. Kezét csókolom. Dolgozik. Éjjel-nappal munkában. Nem fárad el?

A kapitány középmagas, erőteljes férfi volt, széles vállakkal, karcsú csípővel, enyhén meggörbült lábbal. Teljes díszben volt frissen vasalt egyenruhában. Sapkáját a kezében tartotta. A bal szemén viselt monoklin át derűsen nézett Etára –, mintha mulatságos volna a fotométer mellett.

– Hogy vannak, kedves Eta? Minden rendben?

– Ágyúznak-, felelte Eta és az ablakra mutatott.

– Az idő nem a legjobb. Nyomott világítás, de télen nem várhatunk jobbat. Szerencse, hogy van még villanyáram a műszerekhez. Kitérne a hitéből, ha nem kísérletezhetne.

– Mintha közelebb volnának az ágyúk, mint tegnap.

* Megjelent az Új Látóhatár 1986. évfolyam 4. számában.

– Lehetséges. – A kapitány megvetően legyintett. – Tizenkét tizenhat centiméteres tábori ágyúk. Rosszak. Lármáznak.

– Megzavarják a délutáni álmot. Nem tudják, hogy a csillagászok éjszaka dolgoznak.

Motorzúgás hallatszott. Előbb távolról zsongott, azután felerősödött.

– Repülőgépek – közölte Eta, feleslegesen, mert nyilvánvaló volt. A kapitány az ablakhoz lépett és kinézett. Egy repülőgép szállt el felettük, azután egész raj következett. A motorzúgásba éles puffogás vegyült. A gépek körül kis fehér felhők bodorodtak. A gépek tovább szálltak a felhők között és eltűntek a Duna fölött terjengő ködben. A kapitány orrát finto-rítva nézett utánuk.

– Raták. Szovjet gyártmány. Fa váz. Kis gép. Semmit se ér.

– Minket nem bombáznak. A Csillagda nem ér meg egy bombát. A fogaskerekű állomás körül épült villák sem.

– A várost bombázzák, de nem tesznek benne sok kárt. Ázsiai barbárok. Minden fegyverük rossz.

– No-no. – Etát bosszantotta a fölényes hang. – Idáig eljöttek.

– Az a pusztulásuk – állította a kapitány felhevülten. – Két teljes német hadsereg tart Budapest felé. Itt verjük szét őket, a döntő csatában. Itt pusztulnak el.

Eta vállat vont és visszafordult a fotométerhez.

– Gondolja?

– Tudom. Sose féljen. Egy hét alatt vége a komédiának.

Eta nem felelt, csak lenézett a lemezre. A kapitány derűsen mosolygott és fejére tette a sapkát. Nyílt az igazgatói lakásba vezető ajtó és belépett Bálint. A Csillagda igazgatója. Kissé kopasz, kissé kövér, ötven év körüli férfi volt, csodálatos fejformával. Mélyen barázdál aszkéta arc, kiálló pocacsontokkal, bánatosan töprengő, sötét szemmel. Középkori alkimista feje és kortalan nyárspolgár alakja. Gyűrött pizsamában volt, posztó papuccsal a lábán. A kapitány láttára megállt és csodálkozott.

– GrüB Gott, Herr Rittmeister. Az ütege munkában van. Hogy tudott elszabadulni?

– GrüB Gott. – A kapitány kedélyesen mosolygott. Minden mulattatta a Csillagdában. – Muszáj volt eljönni. Jelentést tettem a körzetparancsnokságon. Az ütegnél a fiúk tudják a dolgukat nélkülem is. Töltenek, lőnek és nem találják. Átkozott haszontalanság a légvédelmi tüzéség. A motoros mozsaraknál jobban éreztem magam. A lövegeink fele egyébként is tropára ment. Tegnap két bombát kaptunk.

– A csodát – méltatlankodott Bálint. – Nem hallottam róla.

– Két halottunk van és négy sebesültünk. Nem csinálunk nagy reklámot a történetekhez. A legnagyobb baj az, hogy egyet se lőttünk le. Váratlanul jöttek a felhőből. Visszakapják.

– Biztosan – helyeselt Bálint óvatosan. Eta nem ügyelt rájuk.

A lemezét csúsztotta a fotométeren. Elégedetlenség érzett rajta. Elkülönítette magát a férfiaktól, Bálint azonban melléje lépett és az egyenletlapok után nyúlt. Eta nagyot sikoltott.

– Ne bánts! Eredj innen! Az én egyenletem!

– A Csillagda igazgatója vagyok. Minden munka rám tartozik.

– Bálint próbálta összeszedni a jegyzetlapokat, Eta azonban a kezére ütött. A lapok széthullottak. Eta letérdelt, összeszedte jegyzeteit és szitkozódott.

– Gazember. Megint ellopod az eredményeimet. Az egész változó csillagprogram az enyém. Jelentést írsz arról, amihez semmi közöd. Megöllek. Tolvaj. Rabló.

Bálint mintha nem is hallotta volna. Csendesesen felelt:

– Az egyenleted hibás. Félrecsúszott. Megnéztem.

– Nem igaz! Akkor nézd meg, amikor elkészül. Akkor se nézd meg. Törődj a magad bajával.

– Családi jelenet – mosolygott a kapitány. – Nagyon helyes. Adják ki magukból a mérget. Eta, félretettem magának két káposztás konzervet. Felküldi érte Petit?

Eta ellenségesen végignézett rajta.

– Mi jut eszébe? Megbolondult? Nem küldöm ágyútűzbe a fiamat.

– Ugyan, ugyan. Akárhová küldi, ágyútűzben marad. Fogadok, hogy most is kinn csavarog.

Eta csendesebbre fogta a szót.

– Orvosért ment. Az egyetemista fiú beteg.

– Lukács? – érdeklődött Bálint. – Mi baja? Mért nem ment haza?

– Nem tudom, mi baja. Magas láza van. Negyven fok fölött. Tegnap éjszaka még észlelt változó csillagot. Napközben már nem tudott hazamenni, mert felrobbantották a hidakat. A fogaskerekű nem jár.

– A másik fiú, Jenő is itt van. Mit adsz nekik enni? Éhenhalnak?

– Mint mi magunk. Van még a kamrában egy és más. Valamit csak esznek.

– Mari nincs itt.

– Idején hazament.

– Ki főz?

– Én.

– Petire szavazok.

– Ne szemtelenkedj.

A kapitány mulatott rajtuk.

– A káposztás konzerv nagy segítség lesz. Egy kilós dobozok, sertés-hússal. Estére alighanem megint lejövök. Kell egy kis testmozgás.

Lehozom magának.

– Jó lesz – bólintott Eta, majdnem barátságtalanul, Bálint pedig megkérdezte:

– Magyar konzervek?

– Természetesen. Csepeli gyártmány.

– A két halott fejadagja?

– Úgy is mondhatjuk. Vigyázzanak magukra.

A kapitány vidáman intett és elment. Bálint az asszonyhoz fordult.

– Az alapfeltevésed téves. Nem fődési változó. Pulzál. Egyensúlyozatlan csillag.

– Fődési változó! – sikoltotta Eta-, három tényezővel. Nehéz számítás. Ne szólj bele.

– Ahogy tetszik – dörmögte a csillagász és indult az ajtó felé. Útközben megállt, mert erősödő motorzúgás hangzott.

– Jönnek vissza Pest felől. Minden bombájukat ledobták.

– Persze.

Eta az egyenletét rendezgette. Kisimította az összegyűrt lapokat.

Bálint felvett a polcról néhány könyvet és elment. Eta utána nézett és gyűlölködve gondolta: ronda lúdtalpa van. Sose tudott táncolni.

Továbbvitte lemezét a műszeren és jegyezgetett. Az ágyúk elhallgattak.

Olyan csend lett, hogy szinte tapintani lehetett. Eta jegyzeteire nézett és homlokát ráncolta. Fődési változó. Biztos. Hiába sziszegte maga elé a szót, nem volt biztos a dolgában és nem ment jól a munka. Motorzúgás támadt, az ágyúk is újból megszólaltak.

Szél süvített és megzörgette az ablakokat.

– Csoda, hogy van még ablakunk – tűnődött Eta. – Peti szerint senki-nek sincs. Minden ablak betört. Nem volna szabad kiengedni Petit a házból, de zsinigre nem köthetem. Hol marad ilyen soká?

Amire legközelebb felnézett, Jenő állt mellette. A nyurga, szőke diágyerek kis karosszékekben ült. El kellett hozni a szoba másik sarkából. Eta nem vette észre, míg mellette nem volt. A fiú borúsna látszott. Eta szívélyesen fogadta.

– Jók a lemezei, Jenő. Hibátlanok. Abból, amit Lukács vett fel, sokat el kell dobni. Talán már lázas volt. Most negyven és hattized.

– Peti nemsokára itt lesz az orvossal. Eszméleten van?

– Eszmél, de bolondosan. Az orvos talán el se jön. Igaz, otthon sincs nagyobb biztonságban, mint máshol, de talán nem mer kimenni. Csupa felhő az ég. Ma nem észlelünk.

– Ma nem. – Eta unta már a beszélgetést. Lemezei után nézett, Jenő azonban nem értette meg. Közelebb húzta székét, lábát kényelmesen elnyújtotta. Fáradt lehetett, mint mindenki más a Csillagdában.

Beszélgetni akart. A rendesnél nagyobbat dördültek az ágyúk.

Jenő az ablakra bámult.

– Vígán vannak, de mi nem mulatunk. Egy ilyen villámcsapás nekünk szólhat. Akkor már nem is vagyunk. Jöhet a gyászinduló. Azt kedvelem, hogy „Nyugszik a csendes temetőben, Szemét lezárta a halál.” Operett gyászinduló, de kedves.

Eta szórakozottan bölintott. Jó nóta. Az ajtóra nézett, hogy menjen már, a fiú azonban tovább medítált.

– A távcső mellett ülve gondolkodtam az éjszaka. Egy pillanat és mindennek vége. Minek van vége? Mi az ember? Homokszem valami rostán. Annak is csak kis része. Semmik se vagyunk.

– Igazán? – Eta egy árnyalattal élénkebb lett. – Gyerekesen gondolkodik. Éppen most?

– Idején van. Olcsó az élet. Közel állunk a véghez. Legközelebb vagyunk a semmihez.

– Igaz.

– A távcső elveszi az életkedvet. Csillagvilágok végtelenje és a magunk semmisége. Ébren is káprázik a szemem a galaxisok milliárdjaitól. Utánunk marad leheletnyi széndioxid.

– Vagy az sem. – Eta felélénkült. Végignézett a szőke fiún, kinyújtotta feléje ceruzát tartó kezét. Talán mérlegelte, hogy érdemes-e a szóra, azután belemelegedett. – Édes fiam, bolondokat beszél. Céltalan okoskodás, hogy kicsi, vagy nagy, sok, vagy kevés. Egyik se számít. Mindenki átesik ezen a dőreségen. A Csillagdában úgy mondjuk, hogy „nihilizmus”. Teljesen igaz, de felesleges, mert túlesik a kutatás lehetőségén. Semmire se jó. Itt vagyunk, távcsőbe nézünk és feljegyezzük azt a keveset, amit látunk. Ez az egész. Minden más dilettantizmus.

– Igen, de lehunyjuk a szemünket és még a semminek is vége. Semmi se jön utána.

Eta belehevült a szóváltásba.

– Nem biztos. Nem tudjuk.
– Hogyan? – A fiú meglepetten mosolygott. – Maga hisz Istenben és a túlvilágban?

Eta bosszankodott.

– Nincs szó Istenről. Fizikáról beszélek. A Világegyetem hirtelen jött létre, egy nagy robbanással. Angolul azt mondják, hogy a „big bang”.

– Elmélet?

– Több. Számítalan megfigyelés matematikai feldolgozása. Egyetlen gömbben volt meg az anyag, amely szétrobbant mindenfelé. A csillagrendszerek azóta távolodnak egymástól és természetesen tőlünk. A kérdés, amire nincs válasz: meddig tart a szétszóródás? Az idők végéig, amely esetben a tér végtelen? Talán csak bizonyos határig, amelyen érvényesül a tömegvonzás. Az anyaghalmozatok akkor visszafordulnak a középpont felé. Az anyag megint összetömörül, egy gömbben és idő múltával megint szétrobban. A Világegyetem újra kezdődik. Végtelen sok világ teremődik, végtelen időben és véges térben.

– Játék a szavakkal.

– Lehetséges. Kutatás és kísérlet lehetősége nélkül. Az emberi test fizikai részecskékből áll. Sok részecskéből. Végtelen időben a végtelen sokadik világában még egyszer összeállhatnak azok a részecskék, amelyek a kettőnk tudatát alkotják. Eta és Jenő megint együtt ülhet a fotométerszobában, kilencezerhétyszázhuszonhárom billió év múlva de természetesen nem lesz Föld és nem lesznek évek.

– Mi lesz akkor?

– A titok az a szó, hogy „végtelen”. Mindenre alkalmas. Végtelen időben minden lehetséges. Mi teszi lehetővé a végtelen időt?

– Nem tudom. Talán nem is végtelen.

– Mi ketten fogunk megisméltődni, vagy mindenki más? Kínaiak, zulu-kafferek, eszkimók? Minden nemzetiség. Az egész világ, ha végtelen.

– Szép! – bólított Jenő. – Erre nem gondoltam.

– Nekem is csak most jutott eszembe. Soká elmarad ez a Peti. Talpraesett gyerek. Ne féltse. Sürgősen irányítsa hozzánk, ha megjön az orvossal.

– Hogyne. Természetesen. Tulajdonképpen mi baja Lukácsnak?

– Nem tudom. A has jobb oldalán vannak fájdalmai, de nagyok. Nem lehet vakbél, mert nincs neki. Úgy vergődik, mint a fába szorult féreg.

– Szegény fiú.

– Nem a betegség a legnagyobb baj. A bökkenő: Ica.

Eta tágra nyitotta a szemét.

- Itt van?
- Itt.
- A Hargitay-lány?
- Az.
- A miniszteri tanácsos lánya?
- Tulajdon személyében.
- Mit akar?
- Mit! – Jenőt mulattatta a kérdés. – Találja ki. Tulajdonképpen nem vele van a baj, hanem Lukáccsal. Feleségül akarja venni Icát.
- Eta megdöbbsent.
- Most? Betegen? Ágyútűzben?
- Most. Azonnal.
- Hihetetlenül hangzott. Eta bosszankodott.
- Nem igaz. Kitalált rémmese.
- Az úton találkoztam Icával. A nyakamba borult és zokogott. Az Isten szerelmére, segítsek rajta, mert elmegy az esze. Mondjam meg Lukácsnak, hogy ő nem házasságra való. Annyi férfin ment át, hogy a számát se tudja. Időnként meleg is volt. Mondjak el róla minden rosszat, hogy legyen már vége ennek az esztelenségnek. Nem lehet tovább elviselni.
- Megmondja Lukácsnak?
- Eszem ágában sincs. Éppen elég bolond anélkül is. Megrokkanna.
- A méltóságos szülők mit szólnak a lányukhoz?
- Belehalnak. Bízattam, hogy menjen haza. Nem, azt mondja, nem tudja itthagyni azt a drága, bolond, makacs fiút. Mindent megtesz egy szavára, bármit a világon, de nem házasodik. Ráadásul még férjnél is van. Valahol Németországban jár a honvédséggel, de van. Törvényes asszony.
- Lukács nem tud róla?
- Mindent tud. Azt mondja, a központi járásbíróság elnöke itt lapul valamelyik villában és elválasztja a férjétől.
- Még örülségnek is képtelen.
- Nem tréfa: ha nem megy hozzá, most, azonnal, megöli magát.
- Ostoba beszéd. Üres fenyegetés.
- Pisztoly van a feje alatt. Nem tudom, hol szerezte. Akad, manapság. Ica hazament ennivalóért. Lukács két nap óta nem evett.
- Most se eszik, ha igazán lázas.
- Igaza lehet. Mondtam, hogy előbb-utóbb itt is lesz mit enni. Amikor elkészül a lemezekkel biztosan főz valamit.
- Hogyne. Természetesen. – Eta elégedetlenül kopogott a ceruzájával.
- Nem tudom, van-e gáz. Nincs kenyérünk.

– Elég baj. Gyűjteni kellett volna.

– Ki tudhatta.

– Óvatosságból készülni kellett volna. Hargitayné méltóságos asszony készült. Tele a kamrája. Éjjel-nappal sír, mert a lánya úgy bánik vele, mint kocsis a lovával. Idején meg kellett volna verni. Most már hiába sír. Petit milyen gyakran veri?

– Elhallgasson már. Petit nem kell verni. Menjen dolgára. Ne hagyja magára a beteget.

–Megyek. Elveszem tőle a pisztolyt. Remélem, nincs megtöltve.

– A töltetlen pisztolyok mindig elsülnek.

– El, a keservit neki.

Jenő elment. Eta végigjegyzetelt két lemezt, azután eszébe jutott: az ember megszokja az ágyúdörgést. Végül már észre se vesszük.

Az ágyúk valóban szóltak, sokszoros visszhangot verve a hegyek között. Ki tudja, hova ágyúznak. Peti felbukkant az ajtó félhomályában.

Bejött és elterült a karosszékekben, amelyet Jenő húzott a fotométer közelébe.

Peti néhány nap híján tizenkét éves kisfiú volt. Korához képest nagyra nőtt. Izmos, vállas alakján Eta büszkén nézett végig. Petit mindenki szerette. Rövid nadrág és térdharisnya volt rajta. Ing, szvetter, kiskabát, nagy télikabát megnyugtatta Etát: nem fázik meg a hidegben. Peti ovális kis arcából sötétkék szem nézett ki a világba. Mélyrenéző, tűnődő pillantás volt, nem is vallott gyerekekre.

A szemét apjától örökölte, de hullámos barna haja és egész termete anyjáról maradt reá. Eta lemezeiről is megfélekedett, amikor szemügyre vette. Peti tekintély volt a Sváb-hegyi gyerekek között. Amikor a szabadban játszottak, nagyobb fiúk is tőle kértek utasítást. Az iskolában órá hivatkoztak: Peti megmondja. Eta egy pillanatig tűnődött: később is így lesz? Mit lehet kiolvasni egy tizenkét éves kis fiúból, szülői hiúságon kívül? Koraérett? Talán igen, és mégis elfogulatlan, romlatlan gyerek. Az a természetes, ha csillagásznak nő fel, de ki tudja? Még tűnődött volna, de Peti jelentette:

– Az orvos nem akart eljönni. Öregember, rendelője sincs már. Félt az ágyúzástól. Mondtam, hogy szégyellje magát. Orvos létére nem megy a súlyos beteghez. Haragudott és kiabált, de végül fogta a táskáját és jött. Minden ágyúlövésre ijedezik.

– Az a fontos, hogy elhoztad. – Eta ragyogott az örömtől.

Tessék. Nincs mit félni. Nem képzelődés. Igazán vezetésre termett gyerek. Mindig úgy lesz. – Okos voltál, kisfiam.

Peti folytatta a beszámolót.

– Jártam a boltban is. Gondoltam, talán kapok valamit. Miska bácsi azt mondta, hogy semmijük sincs. Megmutatta az üres polcokat. Malvin néni adott egy zacskó babot, meg egy darab krumplicukrot. Akarsz?

Ökölnyi piszkosfehér krumplicukrot vett elő a zsebéből. Eta megnézte és elhárította magától.

– Köszönöm. Inkább nem. A babot a konyhába tetted?

– Oda.

– Tarka bab?

– Minden bab tarka.

– Nem hinném. Van fehér bab is.

– Mindegy. Nem nagy zacskó.

Jött az orvos a betegtől. Úgy cipelte az orvosi táskát, mintha nagy súly volna. Kopasz, görnyedt öreg ember volt. Eta ismerte, de nem tudta, honnan. Nem ült le, a táskáját se tette le, csak sebtében mondott egyet-mást.

– Alighanem vesekő. Valószínűleg operálni kellene, de az csak ábránd. Nincs műtőnk. Várni kell. Néha magától is eltávozik. Nagy fájdalmai vannak és magas a hőmérséklete. Adtam a feleségének néhány port. Valamennyire csillapítja a fájdalmat Otthon lesz még néhány porom. Karakán gyerek a kislia. Nekem ugrott, mint a tigris, hogy jöjjenek velem.

A szó megtetszett Etának.

– Igaz, karakán. Remélem, nem volt udvariatlan.

– Nem, csak erélyes. A betegért egyelőre legjobb imádkozni. Minden jót.

– Köszönjük, doktor. Vigyázzon magára.

Az öregember búsan legyintett és elment. Eta Petit faggatta:

– Ica visszajött?

– Vissza.

– Az orvos azt hitte, hogy Lukács felesége.

– Nem baj.

– Meg kellene látogatnom, de minek. A lány éppen elég.

– Mellette ül az ágy szélén, kölnivízzel mosdatja az arcát és gügyög hozzá. Lukács csak nyög és a száját tátja. Inni akar. Én fogtam a fejét, amíg megitta.

– A láz miatt szomjas. Nem jól választotta meg a betegség idejét. Nem érünk rá. Petikém, ki ne menj a házból. Tulajdonképpen reggel óta légiriadó van. A pincében kellene ülni.

– Senki sem bánja a légiriadót.

Lassan besötétedett. A kerti fákon fennmaradt a hó vékony fehér takarója és ezért még a sötétség is szikrázott. Árnyékok szaggatták meg a havas képet. Fák, kupolák, más épületek elmosódott foltokká váltak. Három-négy ablak fényes kis négyszögeket szakított ki a sötétből. Bálint került elő, nagyjából felöltözve és szóvátette a helyzetet.

– Csoda, hogy kapunk villanyáramot. A villanytelepen még mindig emberek dolgoznak. Nem bújnak a pincébe. A vezetéket sem vágják el. Minden pillanatban kialhat a lámpa.

– Balázs babrált a pótmotorral. Talán ment valamire.

– Talán.

Balázs volt a műszerész. A nagy kapu mellett lakott egy kis házban, feleségével és két csitri lányával, mert mestersége mellett kapuőr is volt. Csendes, kellemes emberek voltak. Balázs jó munkás. Szép szál férfi, őszbe vegyült hajjal. Komoly, kissé zárkózott ember létére ritkán keltett feltűnést. Örökké kezeslábas munkaruhában járt. Prémsapkával a fején. Dolga volt bőven a távcsövekkel. Óraszerkezetekkel, romló tetőkkel, de mindenhez értett és soha sem panaszkodott. A nyugtalan estében jó volt a nevét említeni. Főtt krumplit és ízetlen babot ettek a konyhában. Bálint zsörtölődött, hogy a babot be kellene rántani, de Eta leintette, hogy úgy is jó. Kevés étvágygal ettek. A német kapitány nem jött a konzervvel –, Eta nem is számított rá. Csend volt. Keveset szóltak, kívülről pedig semmi sem hallatszott. Az egész napos ágyúzás után fárasztó és nyugtalanító volt a csend. Bálint tűnődött: vajon mi történik? Az ágyúk talán nem lőnek sötétben, de géppuskák se szólnak.

Mit művelnek? Békét kötöttek, felelte Eta és bementek a fotométerszobába.

Megálltak az utcai ablaknál és kibámultak a sötétbe.

Odakinn semmi sem mozdult, de semmi se volt mozdulatlan.

Lámpa nem égett az utcán és hó sem volt, hogy csillogna. Számptalan csizma régen letaposta. Idővel olyanféle zúgás támadt, mint a sürgönydrótokon. Mintha áram indult volna meg, láthatatlan vezetékben.

A párás, nehéz levegő, a sötét felhő az égen ránehezedett a világra. Valahol a távolabbi hegycsúcson reflektor villant. Fénycsóvája forgott körs-körül az éjszakai világon. Fák, házak, sövények villantak fel, éles körvonalakban, és megint eltűntek. Még Peti is meghunyászkodva hallgatott. Nemsokára bizonytalan neszek támadtak. Árnyékok keletkeztek az utcán, suhanó csoportokban és sorokban. Érezhető volt, hogy emberek nyüzsögnek a közelben, az utcán, az útkanyarulatán túl vagy innen, de lélegzenek, dobognak.

–Mi történt?

Amikor egymásra néztek, már mellettük állt Balázs. Az ablakra hajolt és kimutatott az utcára.

– Oroszok.

Bálint felhördült.

– Hogyan? Lehetetlen!

– A Vörös Hadsereg.

– Hol vannak a németek?

– Ahol a tavalyi hó. Élő német nincs a közelben.

Majdnem hihetetlen volt, de tudomásul vették. A Vörös Hadsereg.

Az utca tele van velük. Mennek a németek után. Balázs olyan derűs volt, amilyenek még so'se látták.

– Ne féljen, direktor úr. Jó fiúk ezek és majd én szólok velük. Párttag vagyok. Két év óta benne vagyok a földalatti kommunista pártban.

Rátekintettek. Nem értették. Hogy mondja, Balázs? Tag? Miféle pártban? Vagy úgy, persze, a kommunista pártban. Nagyon helyes.

Balázs kartonlapot vett elő a zsebéből. Tagsági igazolvány. Kommunista Magyarországi Pártja. A dátum: 1943. június 8.

– Látja, direktor úr. Minden rendben. Felelősséget vállalok a biztonságukért. Felmutatom a dokumentumot és rögtön tudják, hogy az ő emberük vagyok.

Balázs vidám és délceg volt, de Bálinték még nem tudták, hányadán állnak. Balázs elmagyarázta, mi a teendő:

– Professzor úr, lemegyünk a kapuba. Legjobb, ha nem jönnek be a Csillagdába. Mindjárt a bejáratnál szót értek velük. Professzor úr mint az Intézet demokratikus igazgatója, velem együtt tárgyal. A legközelebbi tiszthez fordulunk és tájékoztatjuk: tudományos kutatóintézet előtt állnak. A Csillagda nem hadiüzem. A tisztnek meg is mutatjuk a berendezést, ha kívánja. Nem lesz nehézség. Mi kommunisták nagyra becsüljük a tudományt. Biztosan kapunk védőőrséget és talán ellátást is. Gyerünk.

Peti elaludt. Balázs karjába vette és elvitte szobájába. Eta nyomon követte, míg Bálint télikabátot öltött és prémsapkát tett a tejére. Kimentek, megálltak a kapu előtt.

Odakinn már nagy volt a sürgés-forgás. Katonák nyüzsögtek, alaktalan csoportokban, mind egy irányban. Vihogás, kacagás, káromkodás foszlányai kavartak a levegőben, számtalan bakancs és csizma kopogásával. Előttük vonult a sötétben egy nagy hadcsoport.

– Várunk, amíg jön egy magasabb rangú tiszt – tervezte Balázs.

– Ezredes legyen, ha nem tábornok. Másnak nem nyitunk kaput.

– Jó lesz – dörmögte Bálint, aki egyre nyugtalanabb lett.

Mintha mindig többen lennének odakinn és már nem törtetnek egy irányban. Itt kavarnak. Hirtelenében sokan lettek a Csillagda előtt. Az éjszaka döntötte a fegyvereseket. A zavaros lárma artikulálatlan üvöltéssé fajult. A tömeg nekizúdult a Csillagda vaskerítésének. Katonák egymás vállára léptek és egy pillanat alatt elérték a kerítés tetejét. Százan is lehetnek, akik átugráltak és beözönlöttek a kertbe. Balázs észrevette, hogy kívülről fegyvert szegeznek rá, talán géppuskát és ész nélkül kaput nyitott. A két kapuszárny kivágódott a tömeg nyomására. Emberáradat zúdult befelé. Bálintot az első pillanatban feldöntötték, letaposták. Rohanó emberek botlottak keresztül rajta, néhányan rá is zuhantak és átkozódva tápáskodtak fel. Hamar elapadt az áradat. A kapu előtt még sokan kavarnak, de belül már szétesztek. Bálint megpróbált feltápáskodni. Minden tagja fájt, a lélegzete akadozott, de csodálatosképpen talpra tudott állni és mozgatni tudta kezét-lábát. Körülnézett, Balázsnak nyomát se látta. Eltűnt valahol a túlsó oldalon. Az emberáradat előzönlötte a Csillagdát. Elsőnek megtelt a főépület. Ujjongó, ordító, kacagva káromkodó emberek élén egy óriás rohant. Két méternél magasabb, ragyás képű, hatalmas legény volt. Fegyverét forgatva, szenvedélyes elragadtatásban vezette az áradatot. Az előcsarnok padlója ezer csizma alatt dübörgött. A fotométerszobába úgy törtek be, hogy az ajtót mind a két oldalon kivetették sarkaiból. Belül kis asztalon rádiókészülék állt. A pontos időjelzést vették vele. A rohamvezető óriás vadul ordítva lecsapott rá fegyverével. A készülék széthullt üvegcserepek és fémdrótok halmazává. Az óriás meglátta a fotométert és olyat kiáltott, mintha szíven szúrták volna. Burzsuj! Felemelte fegyverét, Eta azonban előtte állt, rávetette magát a karjára és sikoltott:

– Asztronicceszki instrument! Asztronicceszki!

Az óriás megállt. Ragyás arca eltorzult. A lelki zavar valósággal kiült a homlokára. Az előbb még tiszta, világos helyzet volt, de váratlanul megzavarodott. Talán nem burzsuj pokolgép, hanem valami más. Asztronicceszki !

Eta kihasználta habozását. Felkapott a készülékről egy fénykép lemezt és felmutatta:

– Ide nézz, goszpodin. Lemezeket mérünk ki. Csillagfelvételeket. Lassan, lassan továbbcsavarjuk a fókuszban. Ilyenformán. Hozzá ne nyúlj. Érzékeny műszer. Elvész, a platina-irídium szál és nem tudunk tovább dolgozni.

Az óriás lebocsátotta fegyverét, közelebb hajolt és kidülledt szemmel nézte a készüléket. Nyilvánvaló volt, hogy nem gépfegyver.

Eta megfogta a kezét, hogy hozzá ne érjen a készülékhez. Lázás igyekezettel magyarázott és mutogatott tovább. A csillagok, tudod, a fejünk fölött, az égen. Matematika. Matematicseszkij. Nézd, milyen hosszú egyenlet. Eddig nyolc oldal. Az óriás az egyenletet is megnézte és pislogott. Köréjük gyűlt egy csomó katona. Nyakukat előrenyújtva, nézegették az egyenletet, a készüléket, a lemezt é kacagtak. Hátbaverték az óriást, füttyültek, lármáztak, dobogtak, de Etát nem sodorták el és nem nyúltak a fotométerhez. A ragyás képű óriás végül megnyugodott: a műszer ártalmatlan. Leült a földre, fegyverét két térde közé fogta. Néhány káromkodást váltott a körülötte állókkal, azután kenyeret és hosszú szál kolbászt vett elő tarisznyájából. Szép, félbarna kenyér volt. Eta szájában összefutott a nyál. Az óriás magához illő, hatalmas falatokban evett. A többiek is letelepedtek a fal mellett, vagy a szoba közepén. Kenyér, kolbász, konzervdoboz került elő mindenfelé. Legalább kétszáz ember szorongott a szobában. A levegő megtelt a kolbász foghagymás illatával. Egyszerre nyolc-tíz helyen kezdtek énekelni. A Katyusát énekelték, a legnépszerűbb orosz katonadalt. Olyan lehetett nekik, mint a németeknek a Lili Marlen. Szépen énekeltek, kétszólamra. Többé-kevésbé kellemes tenorokat mindenütt több bariton hang kísért, de miután minden csoport külön kezdett, hangzavar támadt.

Bálint megérkezett, szánszalmasan vánszorogva. Áttörtetett a tömegben. Kapott néhány hátba vágást és rengeteg káromkodást, de észre se vette. Elérte Etát, ránézett a fotométerre és gondterhes arca felderült. A műszer sértetlennek látszott. Az óriás puskájának agyával hátrább irányította. Vigyázott a műszerre. Eta megsimogatta a fejét és Bálintnak magyarázta:

– Asztroniccseszkij instrument.

Vidáman kavargott tízfelől is: Katyusa! Üres konzervdobozok repültek, fegyverek csörömpöltek, emberek zuhantak egymáson keresztül, szakadatlan kedélyes káromkodás közben, de a fotométer előtt szabadon maradt egy félkör. Bálint valahogyan befurakodott lakásukba, a hálószobába. Az utolsó zugig tele volt emberekkel. Az ágy összeomlott. Romjain annyian feküdtek, ahányan ráfértek. A parketten úgy összezsúfolódtak, hogy mesterség volt átbotorkálni rajtuk. Mindenütt vacsoráztak, vagy alvásra készülődtek. A Katyusa visszhangzott a pincétől a padlásig. Rég lehetnek olyan jó fedél alatt, mint a Csillagdában. Bálint reménytelen kísérletezés után a nagyszobában telepedett le, beszorulva fokhagyma illatú katonák közé. Eta karosszékekben ült, nem tágtott a fotométer mellől.

Peti álmosan és bosszúsan érkezett meg a nagyszobába. Természetesen az ő szobáját is előzönlötték. Az ő ágya is összeomlott, öt vagy hat ember alatt, de valamennyien tombolva ünnepelték Petit. A vállát veregették, ölelgették, bevonták valami körtáncba és úgy megforgatták, hogy bele-szédült. Végül ököllel szétütött a katonák között, hogy engedjék el. Nagy tapsot és ujjongást kapott jutalmul. Mologyec – hangzott mindenfelől. A zsebét megtömték tökmaggal.

A fotométerszobában is barátságos derűtség fogadta. Mindjárt az ajtó közelében bevették a Katyusa–kórusba. Velük énekelt, kellemes kis szoprán hangján és zúgott az elismerő moraj: Mologyec! Az egyik katona felkapta, magasra feldobta és megint elkapta, Peti azonban mérgesen káromkodott: Job tvoju maty! Harsogó kacagás támadt. Sokan az oldalukat fogták, mások rugdalóztak csizmás lábukkal. Ellenállhatatlan volt. Marokszámra kínálták a tökmagot,

Peti azonban elutasította őket és utat tört anyjához, aki ujjongva magához szorította.

– Kikergettek a szobádból?

– De kiám.

– Nem bántottak?

– Dehogyis. Kedvesek.

– Igaz. Kedélyesek. Oroszul mondtál valamit.

– Azt mondtam: job tvoju maty.

Eta megbotránkozott.

– De Petikém, mit beszélsz? Hol veszel ilyet?

– Vladimirtól.

– Ki az a Vladimir?

– Kedves fiú. Nincs itt. Az én szobámban tanyázik.

– Tud magyarul?

– Néhány szót. Káromkodni tud. Apja, vagy nagyapja hadifogoly volt Magyarországon.

– Tudod, mit jelent ez a csúnya szó?

– Tudom. Káromkodás. A németek azt mondják: Verflucht nocheinmal. Bálint azt mondja: kutya teremtette. Mindegy.

– Hány nyelven tudsz káromkodni?

– Minden nyelven – jelentette Peti büszkén. Eta gondterhesen csóválta a fejét.

– Alig vannak itt egy óra óta és már megtanultál oroszul káromkodni.

– Folyton mondják. Minden második szavuk: Job tvoju maty.

Mindenki elhelyezkedett. Száz ember horkolt, a többi hangosan lélegzett. A Katyusa elhalóban volt, alig zsongott. A lámpa egyet villant és kialudt. Aki ébren volt, ezen is jól mulatott és hurrázott. A hálósobában már rég kilótték a villanykörtét. Itt is, ott is felkelt valaki és az alvókon átbotorkált a kijárat felé. Álomban és félálomban mindenki káromkodott. A ragyás képű óriás fegyverét térdei között tartva, harsogva horkolt. Körülötte szabadon maradt két méter széles sáv. Az óriásnak tekintélye volt. Bálint alig tudott megmozdulni a tömegben. Végül kiszabadította magát, átkúszott, Eta és az óriás közé. Teljes hosszában kinyújtózhatott, de közben megrúgta az óriást. A katona felriadt, nagyot mordult, de mindjárt újból lehunyta a szemét. Horkoláson, elhaló énekszón, káromkodáson át, hirtelen mámoros üvöltés támadt a bejárat körül. Felcsapva a felhőkbe burkolt égboltig, végighömpölygött a Csillagdán:

– Vino!

A kapu előtt emberek kavarohtak, csajkákkal, vödörrel, üvegekkel a kezükben. Az alvók felébredtek, az ébren levők kirohantak és egymás karjába vetették magukat. Vino! Bor! A vödör körül dulakodás támadt. A nagy szobában feltűnt néhány csajka, de csak a fenekükön volt némi bor. A többit megitták, vagy kilocsolták útközben, valahonnan. Minden tizedik embernek ha jutott egy korty, de mindenki tombolt. A csajkákat kiverték egymás kezéből, mindenki ordított, kacagott és természetesen káromkodott. Vino!

Egyre több lett a szobában a vödör, meg a csajka, egyre nagyobb lett a kavargás benn és kinn egyaránt. Beláthatatlan tömeg hullámozott a Csillagda útjain és a kapu előtt az utcán, mámorosan ujjongva és kiáltozva. Elragadtatva tombolt a tömeg, pedig nem sok bor juthatott egy-egy emberre és talán fél óra múlva minden elfogyott. Emberek érkeztek üres csajkákkal és panaszkodtak: nincs több! A nagy szobába befurakodott még egy csomó ember. Csalódottan káromkodtak és lefeküdtek, ahogy lehetett. Szuszogó, horkoló álomba merült a Csillagda.

A hajnal első, halvány sugarára megelevenedett a tájék. Egyszerre fel-tápázkodott minden alvó, mintegy vezényszóra. öklükkel megtörölték a szemüket, egyet-kettőt káromkodtak és nagyot rántottak köpenyükön. Készen álltak. A kertben sok tűz lobogott. Kávét melegegett, leves főtt. Előkerült a maradék kolbász, meg a kenyér. A felét galacsinokba gyúrták és egymáshoz hajigálták. Jó kedvük volt, a kellemes éjszaka után. Lassan világosodott az ég alja, amikor a főúton gyülekezni kezdtek. Hosszú, görbe sorok és kavargó csoportok alakultak. Százfelől hangzott az ének: Ka-

tyusa! Vállrojtos tisztok ökölcsapásokkal és rúgásokkal próbáltak rendet teremteni, de senki sem törődött velük. Rövidesen eltűntek a tömegben.

Végül megindult a menet, amelynek eleje–vége beleveszett a hajnali félhomályba. A csillagászok magukra maradtak, berendezésük romjaival és az ép fotométerrel. Felálltak, nyújtózkodtak, szemüket dörzsölték, tagjaikat próbálgatták. Mintha csak akkor kezdték volna felfogni, mi történt.

Balázs lépett be a szobába, a sarkaiból kifordított ajtón át. Kiskabátban volt, micisapka a fején. Etának feltűnt: hová lett a prémsapka?

Tartása úgy megváltozott, hogy majdnem más emberré vált. Két vállba beesett, feje lekókadott. Arca halálsápadt volt és teles–teli barázdákkal. Tíz évet vénült az éjszaka. Eta rámeredt és már–már megkérdezte: mi történt a két kislánnyal? Mi az asszonnyal? Még idején megértette, hogy nem szabad kérdezni és lehorgasztotta a fejét. Balázs érdeklődött:

– Itt minden rendben?

Bálint kinyújtotta kezét a szoba sarka felé és vállat vont.

– Rendben.

– A bor – tanakodott Balázs. – Bor nélkül nem lett volna baj.

A boltban leomlott egy fal és nagy raktár nyílt meg mögötte. Polcokon rengeteg konzerv, a közepén öt hordó bor. Miskát fel kellene akasztani. Öt hordó nem volt sok, a rengeteg embernek.

– Szerencsére.

– A kertben bútordarabokkal tüzeltek.

– Okosan. Jó száraz fa.

– A távcső kupolákban annyian aludtak, amennyien befértek. Összeszedtem a hóban jó csomó csavart, üveglencsét, drótot. Nem tudom, mennyi van még elszórva. A távcsöveket szétszedték. Az ajtókat feltörték, leszaggatták.

Bálint legyintett.

– Semmi baj. Megvagyunk.

– Hát meg.

Balázs még jobban lehajtotta a fejét. Összetört ember volt. Már Bálintnak is feltűnt, de ő sem kérdezett.

– A távcsöveket talán rendbe tudjuk hozni, ha megtalálunk minden alkatrészt. Segítek keresgélni a hóban.

Elmentek. Mind a ketten sántítottak, szinte egymást támogatták.

Benéztek minden kupolába. A tetők nyitva álltak. Az ajtók is. A szél befújta a havat a sok nyíláson át. Megnézték a műszereket és kipróbálták az óraműveket. Mind működött. Lassú lépésben bejárták a kertet. A legtávolibb zugokban is akadtak távcsőalkatrészek.

Jenő érkezett meg a nagyszobába. Ő is kimerülten tántorgott.

Leült a földre, Eta mellé. Peti félálomban hevert a földön, a közelükben, jól elnyújtózva.

– Megúszták?

– Valamennyire.

– A fotométer igazán sértetlen?

– Semmi baja.

– Szép. Estére visszajönnek.

– Talán nem. Közlebb mennek a Várhoz. Maguk hogy vannak?

– Jól. Hihetetlen, de igaz. Lukács meggyógyult.

– Ne mondja – csodálkozott Eta. – Jót tett az ostrom?

– A vesekő eltávozott. Magától, kényszer nélkül. Láttam. Két centiméter átmérőjű, szürke kis golyó. Az éjjeliszekrényben volt, míg össze nem törték. Már mint a szekrényt. A hőmérőt is összetörték. Nem tudjuk megmérni a hőmérsékletet.

– Nem fontos.

– Nem. Az a nagy baj, hogy állati éhes vagyok. Elgyengülök.

Peti kinyitotta a szemét és felült. Inge elejéből hosszú szál kolbászt húzott elő. Letört egy darabot és nyújtotta Jenőnek.

– Egyél.

– De, Peti! – panaszkodott Eta, akinek a szeme kopogott az éhségtől. Peti feléje nyújtotta a kolbász megmaradt felét. Kenyér is akadt az ing elejében. Nagy buzgalommal ettek.

– Én már nem tudok többet enni – jelentette Peti. – Konzervem is van de nem tudom kinyitni. Bálintnak adom.

Nagyokat haraptak a kolbászból. Közben Eta érdeklődött:

– Ica itt van?

– Itt. A szenespincében dekkolt. Vénasszonynak maszkírozva, otthon is járt.

– Hozott ennivalót?

– Ugyan. Mi jut eszébe?

– A teli kamra?

– Délibáb. Szép emlék.

– Lám, lám. – Eta meglepedéstől ragyogott és nem is titkolta.

– A méltóságos asszony idején gyűjtött. Én meg se mozdultam. Most egyformán állunk.

– Pontosan. Magának volt igaza. Akármit művelünk, nem számít. Kitisztul az ég. Estére észlelhetünk.

– Minden távcsövünk rossz.

– Baj. Mindegy. Talán megpróbálok hazamenni. Azt mondják, gazdátlan csónakok úsznak a Dunán.

– Menjen, menjen. Vigyázzon magára. . . .

– Talán mégis itt maradok. Itt mintha nemi biztonságban volna az ember.

– Elmehet a biztonsággal.

– Igaz is, gondolkodtam azon, amit tegnap mondott.

– Mit mondtam?

A végtelenségekről volt szó. Időben és térben talán még egyszer létrejövünk, azt mondta.

– Mondtam? Pillanatnyi sugallat volt. Költői elmélkedés. Véletlenül jutott eszembe. . . .

– Érdekes volt. Nem tudtam aludni az éjszaka, a nagy szorongásban. Töprengtem. Az anyag természetesen végtelen. Az. Atomok számának nincs felső határa, atom alatti alkatrészek pedig azt is megsokszorozzák. Tegyük fel, hogy az idő is végtelen. Maga is feltételezte. Amikor variációk lehetőségéről beszélünk, az anyag mennyiségét el kell osztani az idővel. Mind a kettő végtelen. A végtelent el kell osztani végtelennel. Végtelen a végtelenben, egy az egyben megvan egyszer. Ismétlésre nem marad lehetőség. Egyszer élünk és soha többé. A kombináció csak játék a szavakkal. Semmi.

– Lehetséges. – Eta érdeklődés nélkül bólintott. – A kamrában volt még egy kis krumpli, meg egy zacskó liszt. Semmi se maradt.

– Természetesen.

A távolban megszólaltak az ágyúk. Felkapták a fejüket, figyeltek. Motorzúgás következett. Repülőgépek szálltak el felettük. Az ostrom folyt tovább ...

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1987. ÉVFOLYAM**

IFJ. THURY ZOLTÁN

Az aratási szabadság*

A zászlókkal, címerekkel feldíszített terembe középtermetű, ötvenöt-hatvanéves férfi lépett be. Zsebkendőjével megtörölte homlokát, kigombolta sötétkék vászonruhája kabátját. A kinti hőség rátapasztotta a ruhát. A kendővel végigsimított állán is, közben nyájasra derült arccal, bizonytalanul intett a többiek felé. A színpad piros függönye előtt azok álltak, akik korábban elindultak a templomból, nem várva meg a mise végét. Kezükből poharat tartva mustrálgatták az érkezőket. Előttük terített asztal nyúlt le U-betű formájában a teremajtóig. Nyersszínű székek az asztal mindkét oldalán és az egyik sarokban összecukott tartalékszékek álltak.

Jobb oldalon, egy kis mellékszobában – hol tálalónak, hol ruhatárnak, hol öltözőnek nevezték ezt a helyiséget – csattos üvegekből töltögette a sört és a bort az egyik önkéntes egyleti hölgy, kisvárosi külsejű, már nem fiatal. Egy másik önkéntes, fiatalabb és szőke, kezelte a kasszát. Hátuk mögött nyílik a konyha most tárva hagyott ajtaja. A szépen felszerelt, de ritkán használt konyhában elég természetes, fehérkötényes asszony sürgölődött. A töltöttkáposztát, minden magyar összejövetel elsőszámú kedvencét kevergette, a paprikáscsirkét csak később teszi a lángra és a párolgó zöldséglevest már levette a tűzhelyről. Az ünnepi ebédek, vacsorák elkészítésével többé-kevésbé hivatásszerűen foglalkozott, különben egy nagy áruház alkalmazottja. Az egylet másokkal többször megjárta a sajátkezelésű konyhára is ráfizetett, de ez az asszony bevált.

Leveszi az elnökség válláról az étkezések gondját. Ellát hetven-nyolcvan, akár száz személyt is. A szétküldött meghívókra érkezett válaszok alapján az ünnepi dátumok előtt rendszerint két nappal nekilát a főzéshez és kis barátnői segítséggel be is fejezikellő időben. A kész ételt nagy tártályokba rakva ideszállítják és a lakomáig a hatalmas jégszekrényben tárolják. Az alacsonyan megszabott árak ellenére a legtöbbször valami egyszerű tésztaféle felszolgálására is futja, vagy olyanfajta meglepetésre, mint fagylalt, vagy főtt csöveskukorica.

A kékvászonruhás férfi két-három éve nem járt az egyletben.

Feltűnés nélkül próbálta megint alaposabban szemügyre venni a várakozókat, ismerőst keresett közöttük. Hiába, nem volt szerencséje, nem emlékezett egyikükre se. Zavarában a nagy ablakon keresztül bebámuló

* Megjelent az Új Látóhatár 1987. évfolyam 2. számában.

városi általános iskolát kezdte méregetni, ezt a barátságosan, kaszárnyaszerű épületet, dróthálós ablakaival. A csoport többsége máris észlelhető jókedvre hangolódott. Sokan nekUPIrosodtak, hangosan beszéltek, asszony, vagy lány alig akadt köztük.

Egy napbarnított, dússzemöldökű férfi sietett végig a termen, az egylet gondnoka. Jobbra-balra kezelt, elégedettnak tűnt. Kevéssel utána nagyobb társaság érkezett és egyszerre megtelt a helyiség.

– Kezddhetjük – jelentette be a gondnok előbb félhangosan, de senki se mozdult. Erre megismételte, most már határozott hangsúllyal.

– Kezddhetjük! Tessék helyet foglalni. Kinek hol tetszik.

A gondnok szokott társasága az asztalfő közelében zajos széktoologatással helyezkedett el. Mások még tétováztak, a kékvászoruhás is, aki lassan belenyugodott, hogy a jelenlévők közül senki se ismeri. Utolsónak ereszkedett le a székre az asztal balszárnyának végefelé. A jobbán egy csendes asszony ült az urával, a baloldalon senki. A bemutatkozásnál nem értette a nevüket és a férj azt mondta a kékruhásnak, hogy Isten éltesse. A pap, aki az utolsó pillanatban szuszogott be, rövid áldást rebegett és a gondnok mellé telepedett. Szent Istvánt kellően méltatta mise közben a szentbeszédben, vallási és politikai kötelességének kellő teljesítése után nem akarta az éhes ünneplők türelmét kipróbálni. Két gurulóasztalon begördítették a levest, nagy merőkanállal mérték, gyors, fürge mozdulattal.

– Petrezselyemgyökérrel készült – ajánlgatta a főzőasszony.

Amerikában az igazi petrezselyemgyökér ritkaság, úgy kell felkutatni és nem található minden évszakban. Parsley root az angol neve és sokan beérik helyette egy inkább kapható, majdhogynem hasonló külsejű gyökérrel, aminek parsnip az angol neve. Ez csak külsőre hasonló, de valójában meg se közelíti a másikat.

A levest kanalazva az íz tényleg a hazai zöldséglevesre emlékeztette őket. Alighogy enni kezdtek, egy elkésett vendég érkezett. Fialat férfi, legfeljebb huszonöt-huszonhat éves, világos ingben nyakkendővel, nyári ruhában. A gondnok társaságából felpattant egy magas, harcsabajuszos ember, az érkező elé sietett, átölelte és a hátát veregetve üdvözölte.

– Árpikám, miért nem ígérted biztosra? – kérdezte. – Nem foglaltam helyet neked. Várjál, megpróbálom elintézni, hogy összekerüljünk.

A főasztalnál nem volt hely. A harcsabajuszú át akart telepedni az asztal végére, de Árpi, az új érkező, tiltakozott. Szó se lehet róla, nem zavarja meg a másik társaságát. Később is kibeszélhetik magukat, éjszakára New Yorkban marad, csak reggel megy vissza Princetonba. Meglesz ő itt akárhol. A kékvászoruhásra esett a tekintete, amíg ezt kijelentette, az

kihúzta bal oldalán az üres széket, egy fejmozdulattal egészítve ki a meghívást. Az idősebb lecsendesedett és visszatért a gondnok közelébe a leves maradványaihoz.

A fiatalember bemutatkozott a közeli asztaltársainak.

– Kenderesy – mondta és leült. A kékruhás félig felemelkedve rázott vele kezét.

– Váczi Géza – mormolta a nevét és alaposabban megnézte Kenderesyt. A főzőasszony tányért, evőeszközt rakott az új vendég elé, visszautasította az előkotort bankjegyet, nyughasson, ne fizessen. A harcsabajuszos felé mutatott, az már intézkedett, annak a vendége. A fiú szaporán, jó étvággal enni kezdett. Váczi honfitársi kötelességének eleget téve tudatta vele, hogy igazi petrezselyemgyökérrel készített levest eszik. A másik jól nevelt udvariassággal méltányolta ezt a körülményt. A nagybajusz felbukkant hirtelen egy pohár itallal, spriccert hozott.

–Árpikám, egyél-igyál.

A jótanács után megint visszaült a gondnokhoz.

– A nagybátyám – magyarázta mosolyogva a fiatalember. – A hitelosztályon dolgozik a Chemicalnél. Jövőre nyugdíjazza a bank.

Beszámolója szerint nagybátyja egyedül él, feleségétől elvált, vagy az vált el tőle, elég nagy lakása van és unokaöccse bejelentés nélkül is meghálhat nála, ha New Yorkban jár. A fiú magáról annyit említett, hogy Princetonban a doktorátusán dolgozik. Hete óta készült erre a kirándulásra, de valami mindig közbejött, halasztgatta az utat. Az vele a helyzet, hogy nem éri soha utol magát.

Leszedték a levesestányérokat, Váczi töltöttkáposztát, Kenderesy paprikáscsirkét kapott. Új, teli kenyereskosarat hoztak. Váczi volt a soron. Elmondta, hogy gépkocsijavító műhelye van Westburyben. Kint, Long Islandon. Hol tanulta ezt a szakmát? Ezerkilencszáznegyvenkettőben, még odahaza, a hadsereg gépkocsizó tanfolyamán. Segéd volt egy kispesti fűszerüzletben, mielőtt bevonult. Szerencséjére ezredparancsnoka nem engedett a járművei közelébe a civileletben hivatásos vezetőket és szereplőket, akik tapasztalata szerint az első kínáló alkalommal árokba hajtottak, összetörve a kincstári kocsit, meg végtagjaikat, koponyájukat. A honvédségnél kiképzett szakember nem ilyen. A civilektől eltérően az csak akkor lép a züllés Útjára, amikor elvégezte a tanfolyamot. Kenderesy, elérte a tréfát, közbevetette, hogy az ilyen parancsnok bajosan találna Amerikában megfelelő újoncot. Bevonuláskor majdnem mindenki tud vezetni. Váczi félkomolyan pártfogolni kezdte az ezredest. Feltételezhető róla, hogy alkalmazkodott volna az amerikai viszonyokhoz, ha itt élt

volna. Okos ember volt. A hivatásos gépkocsivezetők sajátosságai különben elég egyformák világszerte, amennyire a kékvásonruhás megfigyelte. Lehet, itt se vélekednék másként az ezredes.

A jobb oldali csendes asszony egyszerre megélné és főleg az autóbuszvezetők elmarasztalásának szükségére figyelmeztette a jelenlévőket.

Váczi egy ideig a parancsnok nevére tűnődött, de nem emlékezett rá. Megemlítette, amikor szóhoz jutott, hogy a magyar honvédség autói után az amerikai hadsereget szerelte Linzben és Salzburgban. Negyvennyolcban átszökött Ausztriába és négy évvel később engedték be az Egyesült Államokba.

– Mi ötvenhétben jöttünk – mondta a fiatalember. – Előbb Bécsbe, aztán repülőgépen egyenesen New Yorkba.

– Hány éves volt? – kérdezte Váczi.

– Hét. Otthon már tudtam írni, olvasni. Itt beraktak az első elemibe. Nem tudtam angolul de gyorsan megtanultam. Az első évben két osztályt végeztem. Az első szünetben már pénzt kerestem. Árukihordó voltam. Végigdolgoztam iskolaéveimet. Most még egy esztendőre kitart az ösztöndíjam, azalatt elkészülök.

Ez igen! – bízta a másik. – Ledoktorál. Biztos közgazdász.

– Nem. Nyelvész. Görög-latin.

– Szép! Nagyon szép! – csodálta kicsit túlzottan Váczi. – Amerika legalább az ötvenhatosokkal szépen bánat. Megadta nekik a lehetőséget. Velünk még másként volt.

– Sajnos igaz – ismerte el Kenderesy.

– Az a fő, hogy így is eljuthattunk valahová – enyhült meg Váczi. – Egyébként, tudja-e, hogy a nevére a volt kormányzó jutott eszembe? Neki volt Kenderesen birtoka. Olvasta az ember az újságban, hogy Horthy és felesége a nyarat a kenderesi kúriában tölti. Nem tudom, hallott-e róla, ez azelőtt volt, mielőtt maga született ...

– Hogyne, erről hallottam – bólogatott Kenderesy –, de nekünk a nevünkön kívül semmi közünk Kendereshez.

A gépkocsivezető felállt, bocsánatkérően intett és befordult a kisszobába. Két teli pohárral tért vissza, az egyiket a fiatalabb elé tette és a magáét koccintásra emelte. Melegen párolgó kukoricacsövek kerültek az asztalra. Váczi hátradült az imbolygó széken.

– Egy másik Kenderesyt is ismertem egyszer – töprengett hangosan.

– Kenderesy Attilát. Negyvenháromban találkoztunk a Budaörsi úton.

A fiatal várakozva nézett, Váczi elhallgatott. A laktanyától a villamosmegállóig vezető út jelent meg előtte. A kaszárnyát a hegy lábába

ékelték, üres telek választotta el a lakóházaktól. A bástyaszerűen kiképzett főépület furcsa, idétlen vigyorral meredt a másik oldalon omladozó kocsmára és a dohánytőzsdére. A városhoz közeledve a múlt századból itt felejtett iromba, vaskos épülete következtek, ezeket kertek végébe bújtatott nagyablakos villák váltották fel. Tavasszal nyáron hullámosra kefélt hajú kislányok, kisfiúk játszottak az ápolt virágágyak között. Az ablakokban barna hajú bakfisok olvastak. A sort néhány üzlet, fűszeres, borbély, kerékpárjavítóüzem és egy riadtsárga bérház zárta le.

– Ez a Kenderesy főhadnagy volt akkor – folytatta Váczi és kis szünet után hozzátette: – Lehet, talán rokonok.

Figyelte a fiú arcát, akinek feleletként csak a feje rezdült. Váczi az alig érzékelhető mozdulatból arra következtetett, hogy a princetoninak a főhadnagy nem rokona.

– Engem egyszer bajba kevert – árulta el most már felszabadultan.

– Négy hét szabadságomba került, hogy találkoztam vele. Az a négy hét nekem akkor többet jelentett, mint ma egy millió dollár. Először kaptam négy hét aratási szabadságot. Nem két hetet, mint a legtöbb. Négy hetet. Az anyám akkor már beteges volt, özvegyasszony. Ezért kerültem a négyhetes csoportba. A kezemben volt a szabadságlevelem és a napos tiszt leszámolta tenyerembe a szabadságidőre járó étkezési pénzt. Majdhogynem gazdagnak képzeltem magamat. Egy pengőt és talán negyven, negyvenöt fillért kaptam minden napra. Az örömtől majd kiugrottam a bőrrömből. Drechsler tizedessel az írnokkal és Brezovszkyval, a szolgálatvezető szakaszvezetővel mentünk a villamoshoz. Meghívtam őket egy italra, de leszavaztak, siettek haza.

A harcsabajuszú újra közeledett, de mielőtt megszólalt, unokaöccse kézmozdulattal jelezte, hogy a mellette ülőre figyel. A nagybácsi vissza-intett és elkanyarodott a kisszoba felé.

– Egészen kihűl ez a kukorica – szakította meg a történetet Váczi. Kenderesy kiválasztott egy csövet, megsózta, beleharapott és visszafordult. A másik összeszorított szemhéjára kirajzolódott a kaszárnya lejtős udvara, a csenevész bokrok, a hegy oldalán sunyin lapuló gyakorlótér. A legénységi épület alagsorában a konyha.

Egyszerre megcsapta orrát a rothadó krumplihéj szaga. A piszkosszürke lépcső, a lemoshatatlan, kisöpörhetetlen mocsok köröskörűt elterpeszkedve az ablakfákon, a zsírfoltos deszkalócákon és asztalon, kövezeten és mennyezetten, kilincseken és virágtartókon.

Pontos volt a képe ma is mindarról amitől akkor négy hétre megszabadulhatott.

– Kenderesyvel fél kilométerre a laktanyától találkoztunk - tért vissza Váczi a történethez. – Egy sorban mentünk a járdán, egymás könyökét szinte érintve, sietősen. A járda széles volt, de a beleékelt aszfaltszalag keskeny és azt egészen elfoglaltuk. Előttünk nem járt senki. Az út mögöttünk is néptelen volt induláskor, de váratlanul egy kar nyúlt be közém és Brezovszky szakaszvezető közé hátulról. Egy szürkeruhás, magas férfi félretolt mindkettőnket és gyors léptekkel elénk került. Brezovszky tért magához elsőnek a meglepetéstől és az idegen után akarta vetni magát. Nem akartam, hogy bajba keveredjék, megragadtam a karját és visszahúztam. Nagyon dühös volt. Megpróbálta lerázni magáról.

– Hagyd a fenébe – békítettem. – Örülünk, hogy nem rúgott seggbe.

A civilruhás egyet perdült a sarkán, hátrafordult és elémlépett.

– Mutassa az eltávozását – parancsolta.

– Miért mutatnám? – kérdeztem a tájékozatlan ember udvariasságával.

A civilruhás sóhajtott egyet, homloka ráncbafutott, arckifejezése azt mutatta, milyen megalázó helyzetbe került, indokolnia kell a felszólítást. Fényképes igazolványt rántott elő, Kenderesy Attila, hivatásos főhadnagy nevére szólót. Vigyázzba vágtam magam és előkotortam a szabadságlevelet. Egy boríték hátára felírta a nevemet, rendfokozatomat, alakulatom számát. Mehet. Végeztem, mondta halkán, de sértődötten.

Váczi ivott egyet, kiszáradt a torka. A teremben mintha megritkult volna a vendégsereg. Többen behúzódtak a kisszobába. A csendes aszszony időnkint bele-belehallgatott a történetbe – a férje már izgett-mozgott, menni készült –, türelmetlenül odafordult:

– Lett valami kellemetlenség belőle? – kérdezte.

– De mennyire – felelte Váczi. – Rögtön tudtam, hogy rosszkor járt a szám. A főhadnagy civilben volt, de a modoráról felismerhettem volna a foglalkozását. Drechsler, az írnök rosszat sejtett. Most mi lesz? Gyerünk haza, ajánlottam és felejtjük el, ami történt, legalább addig, amíg nem hallunk róla máshonnan. A főhadnagy meggondolhatja magát, ráeszmélhet, hogy nem egyenruhában volt, elállhat a feljelentéstől. Két társam szerint erre kevés volt a remény. Nyomott hangulatban búcsúztunk egymástól.

A léghűtőt kikapcsolták a teremben, a dohányfüst kékesszürkén gomolygott az asztalnál ülők feje fölött. Kenderesy nagybátyja a kisszoba benyílójánál beszélgetett. Poharát időnként újratöltött az egyre fáradtabbnak tűnő önkéntes egyleti hölgy. A pap nem volt sehol, búcsúzkodás nélkül távozott. Váczi végigpillantott a termen.

– Két nap múlva táviratot kaptam – folytatta. – Szabadságát megszakítva azonnal jelentkezék! Jelentkeztem, már az új parancsnoknál. Várnagy százados vörösszöke, megtermett ember volt, a frontról került vissza. A doni áttörésnél magas kitüntetés kapott. Nagyon megnézett és elémtolt egy gépelt szolgálati jegyet. Kenderesy Attila határvadász főhadnagy, a kilencedik hadtest állományából jelentette, hogy mi hárman a Kelelföldi úton ekkor és ekkor az egész járdát elfoglaltuk és amikor ő megpróbált elhaladni köztünk, az egyik honvéd, Váczi Géza örvezető durva és sértő megjegyzést tett rá. Várnagy kíváncsi, nem is barátságtalan pillantást vetett rám. Ez akkor történhetett, amikor szabadságra mentek, állapította meg. Ittak útközben valahol? Nem tud más magyarázatot találni a viselkedésemre. Jelentettem, hogy nem ittunk. Józanok voltunk, amikor egy civilruhás átvágott köztünk. A főhadnagy úr nem volt egyenruhában. Várnagy meglepetten olvasta el mégegyszer a szolgálati jegyet. úgy határozott végül, hogy táviratilag behívja Drechslert és Brezovszkyt. Az én szabadságomat átmenetileg felfüggesztette és Kenderesynek válaszolt, megkérdezte tőle, egyenruhában volt-e, vagy polgári öltözetben. Drechsler és Brezovszky másnap megerősítették az én vallomásomat. Aratási szabadságom három további napját töltöttem a laktanyában, amikor Várnagy újra hívatott. Nem rendelt kihallgatásra csak hívatott az irodába. Azt hittem, hogy ez jó jel. Tudtam, Kenderesy válaszának meg kellett érkeznie. Ott is volt a válasz Várnagy előtt. Viselkedésem kétségkívül helytelen volt, közölte a parancsnok, a sértő megjegyzés elhangzott és ezért büntetés jár. Enyhítő körülményt nem talált és fenyítésként aratási szabadságomtól véglegesen megfosztott. Végeztem, hatszáz.

– Hatszáz? – ismételte a csendes asszony. – Mi hatszáz?

A princetoni fiatalember elmosolyodott, feltehetően ismerte a kifejezést. Egy szót se tovább, azt jelentette a katonaságnál, magyarázta az asszonynak. Váczi a fiú felé fordult:

– Itt, Amerikában azt mondják, hogy a múlt, az múlt – mondta csendesen. – Nem árt azért, ha egy ilyen fiatalember tud róla, milyen volt az a múlt.

– Nem-, válaszolta komolyan a másik.

Váczi mondani kezdett valamit, de éppen odaért a gondnok, aki lelkiismeretesen tereferált mindegyik vendéggel és most jutott el az asztalvégre. Körös-körül rózsás volt a hangulat, a díszebéd résztvevői már apró semmiségeken is hangosan lelkendeztek, ölelkeztek, egymást hátba veregették.

– Váczi – harsogta a gondnok. – Most jutott a neve az eszembe. Váczi Béla.

– Géza – javította ki a megszólított.

Kenderesy nagybátyja újra felbukkant, piros arccal, bizonytalan tartással, várakozó tekintettel.

– Nem megyünk, Árpikám? – kérdezte.

A fiú beleegyezően bólintott. A gondnok megragadta Váczi karját és a kisháló felé terelte. A két asztaltárs sietve kezét rázott, a kékvászorruhást a gondnok már húzta is tovább. A fiatalember pillantására a harcsabajuszú némi erőfeszítéssel kiegyenesedett.

Arca kerekre puffadt, de máskülönben szépen tartotta magát.

– Nem győztelek kivárni – motyogta. – Egészen berúgtam közben. Ki volt ez az ember?

– Majd később beszélünk – válaszolt unokaöccse. – Gyerünk.

A harcsabajuszos belekapaszkodott a fiatalba, arcán hamiskás mosoly jelent meg. Feltételezte talán, hogy ez illik a helyzethez.

– Szép kis történetem lesz számodra, Atikám – szólalt meg Kenderesy, amikor túljutottak a kijáraton. – Majd holnap, amikor kijózanodtál.

És barátságosan hozzátette: – Te vén csibész.

MONOSZLÓY DEZSŐ

Marienbadba egyedül*

H. néhány napi tétovázás után belátta, hogy Marienbadba nem indulhat egyedül. De hiába szimatolt útítársak után, a szoba sarkai úgy meredtek rá, mintha a jelennek nem lenne emléke, s az emlékek nem lenne utókorra. Aztán egészen véletlenül eszébe jutott Robbe Grillet, és a filmje is, az a film, amelyben hosszú folyosók, koncerttermek, sétányok, szállodai szobák egymás hátra kapaszkodnak, s három ismeretlen alak futkározik rajtuk, bennük, néha beszélnek is egymással, vagy csak úgy magukban. Egyetlen eszmélethez tapadó képek lehettek ezek, mert H. hiába erőlködött, nem tudott belőlük a maga számára történetet kovácsolni. Pedig az íróval két ízben is találkozott, helyesebben kétszer is hallotta, amint egy közönséggel zsúfolásig telt teremben, s egy hozzá hasonló másikban felolvas. Balzacot és önmagát emlegette, igen öntudatos volt ez a párhuzam. Pedig a koncertterembe meg lehetne kapaszkodni. Vajon mikor épült? Alighanem Goethe, Gogol, Chopin után, s ilyenformán amikor ők fogatosan a városba vetődtek, nem láthattak belőle semmit. R. G. filmjét se láthatták, de a szökőkutak vize, ha meglebbentette a szél, az ő arcukba is csapódhatott, és a pávák, igen, a pávák azok akkor is ott sétálhattak a parkban, a Tepla vizén hattyúk úsztak, s ha a Rudolf-vizet kortyolgtatók menete a dombok felé nézelődött, vén fenyők integette vissza. A szállodák akkor is sárgák és égetett siena-színűek voltak a háztetők. H. megmarkolta a karosszékét, de az egyelőre nem akart elindulni. Pontosan harminc év távolságyira feküdt a város, és most pontosan olyan messzinek látszott, mint tegnapelőtt. H. azonban nem adta meg magát. Többször tapasztalta, hogy vannak színek, szagok, ízek, egy paplan zizzenése, titokzatos sercenések, kattanások, amelyek, ha az embernek szerencséje van, több évet is át tudnak ugrani. Hiába kezdte Eliot a Hamvazószerdáját olyan reménytelenül; Because I do not hope to turn again. To turn again, csak a karosszéknek kell egy milliméterrel megmozdulnia. A harminc évvel arrébb fekvő városokba menet a lépések számolgatása felesleges, s ha az ember a városba ér, a házakat sem kell egymás mellé rakni, azt sem kell tudni, másokat is eligazítóan, hogy az a bizonyos szálloda, amely ugyancsak sárga színű volt, vajon hol állt, arrébb innen, vagy kissé távolabb. Egy ilyen városba a megérkezés is különös. Olyan, mintha egyetlen

* Megjelent az Új Látóhatár 1987. évfolyam 2. számában.

fonálra puha papuccsal taposna valaki. S az a fonál mindent mindennel összeköt, folyót, fenyőket, hegyeket, tánctermet, Erzsébetet, akit különben Dunyának hívtak. H. érezte, hogy rálépett a fonálra, helyesebben, hogy a koncertterem beléje költözött, de ügyelt rá, hogy semmit el ne siessen. Először is azt tudatosította, nem szabad Eliotra gondolnia, hiszen akkor jóformán semmit sem tudott róla, s a Hamvazószerdáját sem ismerte. Erzsébetre sem szabad gondolnia, akit valójában Dunyának hívnak, mert ő még nincsen a fonálon, valahol egy még egyelőre láthatatlan folyosón a haját igazítja, vagy a barátnőjének mond valamit, egy olyan barátnőnek, akit H. ha látott is később, azóta elfelejtett. TAVALY MARIENBADBAN ... Because I do not hope to turn again ... H. elmosolyodott, mert bizonyos volt benne, ha egymagában is, de már a fonalon egyensúlyoz. Rengeteg asztalt kellett kerülgetnie. A teremben sűrű füst terjengett, s ez némiképp meglepte, mert a bejáratnál nagy tábla hirdette: Dohányozni tilos! Szabad asztalra sajnos hosszú keresgélés után sem talált, így végül is két pirosposzsgás férfihez telepedett, akik bort kortyolgattak. A többi asztalnál, ahogy így első pillantásra megállapíthatta, sört ittak, s H.-t zavarták a hatalmas korsók. A helyválasztás így sem bizonyult szerencsésnek, a két pirosposzsgásnak be nem állt a szája. H. a csukott ablakokra bámult, amelyeket helyenként áttört a fenyők koronája, s a tűlevelek minduntalan az asztalára hulltak. Ez teljesen lehetetlen, állapította meg, miközben ujjaival a tűleveleket morzsolgatta. A két pirosposzsgás is helyeselt, s egybehangzóan állították, hogy a fenyőfák nem nőnek át az üvegen. A hölgykoszorú alighanem csak ekkor vonult be a terembe. Egy hosszú asztalnál foglaltak helyet. Középen éltesebb asszonyságok társágában unott szemeket vetve a táncolókra, törékeny kis fekete nő ült. H. is a táncolókat figyelte, a furcsa ablakokról nem akart tovább tudomást venni. A koncertterem egyre inkább tornateremre hasonlított, hol felkeltek, hol leültek az emberek, de mindez egyúttal olyan folyamatosan történt, azt lehetett hinni, mindenki egyszerre ül is, meg táncol is. Így mind a táncparkett, mind az azt közrefogó asztalok állandóan el voltak foglalva. H. komótosan feltápáskodott. A hosszú üldögéléstől elzsibbadt a fenéke. Elindult, s mintha hátulról lökte volna valami, mind gyorsabban közeledett a hölgykoszorús asztal felé. Közben a táncolók között is utat kellett törnie, ami nem kis fáradságába került. A hosszú asztal közelében, a kis fekete nővel szemben meghajtotta magát. A nő tekintete H. feje felett keringett, nem lehetett kitalálni, beleegyezően biccent-e. H. szélesen előrenyújtotta a kezét. Báthory Erzsébet, mondta a kis fekete nőnek. Az nem szólt semmit, csak felállt. Amikor már táncoltak, újra elismételte: Báthory

Erzsébet. A nő hátrafesztett fejjel, utálkozva táncolt, de ez inkább az arc-kifejezéséről volt leolvasható, a mozdulatai habkönnyedén, a férfi mozdulataihoz igazodtak. Nem szeret táncolni? kérdezte H., hogy kérdezzen valamit. Magával nem. Miért nem? kötözködött H., miközben visszakísérte az asztalhoz. Amikor a zene Újra rákezdte, H. megint meghajtotta magát Báthory Erzsébet előtt. Ki volt az a Báthory Erzsébet? szólalt meg váratlanul a nő a táncparkett közepén. Száját egészen szűkre húzta, most olyannak látszott, mint egy piros penge. Báthory Erzsébet gonosz grófnő volt, magyarázta H., aki fiatal lányok vérében fürdött. Pfuj! Nem pfuj, ellenkezett H., Báthory Erzsébet szép volt, de maga még szebb. S tudja miért? Mert maga az én Báthory Erzsébetem, kitaláltam magamnak. Maga megbolondult, sziszegte a kis fekete, s karját megrándította, mintha ki akarna szabadulni a páros tánclelésből. Vegye tudomásul Dunyának hívnak, vadászrepülő özvegye vagyok, aki a világ legcsodálatosabb férje volt, arab pilóták kiképzőtisztjeként egy esztendővel ezelőtt zuhant le. Szeretőnek is olyan csodálatos volt? érdeklődött H. Szeretőnek is, vegye tudomásul. Tudomásul vettem, bólított H., ő volt a legkülönb és aztán lezuhant. Helyesebben, maga azt hitte, ő volt a legkülönb. Kis szünetet tartott. Én azonban sokkal különb vagyok nála. Maga szerencsétlen, sziszegte Báthory Erzsébet. Ne merészeljen még egyszer felkérni! De a következő táncot és az azután következőt is együtt táncolták. A két pirosposzsgás még mindig bort kortyolgatott, a fenyőfák a táncolók feje fölé hajoltak, díszítetlen karácsonyfáknak tűntek, bár az egyikről csengő lógott, s az időnként megcsendült. Itt lakom a közeli szállodában, a koncertteremtől két-három háznyira, hadarta H., csak egy szűk utca választ el tőle. Holnap délután jöjjön fel hozzám, a tizenhetes szobában lakom. A lezuhantak ugyanis már úgyszemint érdekesek. H. be se fejezhette a mondatot, B. E. kisiklott a keze közül. Szélesebben haladt a táncolók között, csak két sziszegő szó szaladt utána: PIMASZ ALAK. Ezt többször is elismételhette, mert a két szó uszályként a hosszú asztalig kísérte. H. megvárta, míg B. E. a hölgykoszorú közepén a kibodorított matrónák közt helyet foglalt aztán ő is visszaült a pirosposzsgásokhoz, akik most is hevesen vitatkoztak. Hogy miről azt nem lehetett megállapítani. A hanghordozásuk azokéhoz hasonlított, akik H. életébe kikövetkeztethető hatás nélkül beleszóltak. Az egyik pirosposzsgás egy vaskos ápolónő hangját utánozta. H. tiltakozni akart, de hiszen tegnap is, tegnapelőtt is ... hebegte. Ugyan már, mérnök úr, csicseregte az ápolónő hangján a pirosposzsgás. A belek olyanok, mint a hörcsögök. A másik asztal felől puskaropogás hallatszott, méghozzá nagy kaliberű puskáé. H. összerezett. Szívenlőtt vadbivaly

közeledett. Ezt már csak az ereiben szétáradó adrenalin hajtja, nyugtatta magát, legfeljebb csak lebukfencezni tud a lejtőn. Miféle lejtőn? Amelyik Rhodéziában van, vagy amelyik itt a koncertteremben? A pirosposzsgások mindent összekevernek. Az előbb és az utóbbi történeteket egyaránt. Az idegen emberek fecsegésében összegubancolódik a különválasztható. Nem engedik, hogy B. E. hangja után tapogatódjon. JÓL CSÚSZIK EZ A BOR. MÁSNAP MOZIBA MENTÜNK. HOLNAPUTÁN GULYÁS LESZ EBÉDRE ÍGÉRTE MARIKA. Miféle Marika? Neki ebből a hangzavarból ki kell menteni B. E. hangját amely olyan, mint ébenfadobozba zárt drágakő. Dehát milyen is? Ha le van zárva a doboz teteje, nem lehet alája látni. Ha pedig nem lehet alája látni, akkor csak áltatta magát, hogy valóban megérkezett Marienbadba, amely mindössze harmincévnyi távolságra fekszik a karosszéktől. Akkor csupán Eliot Hamvazószerdájával akart szembeszegülni. I do not hope to turn again. Persze az is lehetséges, hogy miután a hangoknak nincsen illatuk, nem lehet őket visszamenőleg kiszimatolni. A fenyőfán lógó csengő hangja is idegesítette. Semmi esetre sem volt ilyen éles. Ilyen fennhangon csilingelő. Inkább fátyolos, mint egy kristály, amely tapintásra jéghideg, csak belülről fénylő. Pimasz alak! sziszegte H. Ezzel is hasztalan próbálkozott. Pedig már napok óta tisztában volt vele, Marienbadba kell utaznia. Egyedül vagy társakkal lényegtelen. Egyúttal arról sem felejtkezhetett el hogy B. E. hangjára az idővel együtt sok minden rátelepedett, az a bizonyos meglőtt vadbivaly, hosszú kórházi napok és a folyton fecsegő idegenek. Ki kell ráncigálnom valahogy alóluk, töprengett H. Akkor valami megcsikordult az asztalon, s ez a csikorgás egy megvetemedett szekrényajtó sóhajtásába keveredett. H. fejében azonnal kinyílt a dallam, arra sem maradt ideje, hogy azon tanakodjék, hány egymás után következő hang igényeltetik az ilyesmi felidézéséhez. Dvorák F-Dur vonósnégyese zendült, először halkán aztán egyre erősebben. A marienbadi templom tornya vonóként egy szálloda homlokához görbült, az muzsikált szoprán hangon, B. E. hangján és mélyhegedűn. Közben B. E. is beszélt szemei szikrát hánytak, de amit mondott, abból nem lehetett semmit sem érteni. H. Báthory Erzsébet szájához közeledett, s csak akkor döbbszent rá hogy ez a száj most is pengéként összeczárul nem akadt egy cseppnyi nyílás sem, amely a szavaknak hangot adjon. Valamennyi hang a vonóvá alakult toronyból áradt. F-Dur vonósnégyes, magyarázta H. De ez felesleges tudálékosságnak tetszett. B. E. nem ismerte Dvoráknak ezt darabját, alighanem a többieket sem. A szája körül azonban, mintha lepkeszárny mozgatná, egy majdnem láthatatlan mosoly durcái kunkorodtak. H. fontoskodásán derült csak, vagy valamennyi férfi-

én, akik nem találnak a megfelelő szóra, s ismeretlen vonósnégyesek mögé menekülnek? H. belátta, a dallam magyarázatára semmi szükség, annál kevésbé, mivel a szállodaszoba parányi ablakából nem is látszott a templom tornya. A szállodai szobában mindössze a rossz szállodai ágy recsegett, egyre kárörvendőbben, s egyre kiábrándítóbban. Ők ketten dühödten birkóztak az ágyon, s B. E. alig látható mosolya előbb kárörvendővé, majd megvetővé torzult. Azokra a semmirevaló ringyókra pazaroltad az erődöt. Szégyentelen! H. tudta, hogy nem így van. Az a váratlan meglepetés, hogy mégis eljött, a nem remél diadalhoz kapcsolódó gondolatai zavarták meg az izmait. De örült, hogy B. E. szitkozódik. Mennyivel rosszabb lenne, ha a mindent megértő nők anyai sajnálkozásával venné körül. Akkor végleg feladhatná a próbálkozást, teljes lenne a megszegényülés. Hiszen egyik halott barátjának a története is itt birkózik vele az ágyban, aki annyira kívánt egy nőt, hogy a találkánál mindig felsült, végül is kétheti kísérletezés után kénytelen volt feleségül venni, mert elveszítette minden magabiztonságát. B. E. azonban nem fáradt bele dühödött nőstény átkaiba, sorolta kíméletlenül. S H. egyszerre erőre kapott, már ölelni és szeretkezni is képes lett volna az egyre ziláltabbá gyűrött lepedőn. A lezuhant pilóta jobb volt? kérdezte később. Jobb, mondta alig rezdülő piros pengeszájjal Báthory Erzsébet. De alighogy kimondta, a hangja elrepült, s elbújt a marienbadi házak árkája mögé. H. a házak felé pislantott, hogy megkeresse, de csak a szoba sarkai néztek vele farkasszemet, egy porlepte falióra, székek, asztalok, egy régi pohárszék, ezekkel H. semmit sem tudott kezdeni. Karján szeretkezések kék nyomait kereste, mellén B. E. harapását, de a Tepla hattyúi szárnyaikkal betakarták a bőrét, és sűrű tollazatuk alól egyetlen áruló jel se villant elő. Csüggedten a konyhába menekült, ott csapta meg orrát az illat. Kíváncsian körülmatatott a mosatlan tányérok, bádogedények között, hogy forrására akadjon. Egy kis faliládikóban lakott a fűszeresüvegek között. Vanília, szerecsendió, szekfűszeg, curry, fahéj, sorolta H., mert még nem ismerte ki magát a rámaradt háztartás relikviái között. Mélyet szippantott az ismeretlen nevű illatból, magába inhalálta, megnyugodott. Ismét annak a városnak a házai között barangolt. Sőt, egyre ismerősebb lett a járás, függetlenül a házak és az utcák egymástól való helyzetétől. Ezek néha egymásba tolódtak, szét-húzódtak, az őket összetartó hangulattól tengelyük körül peregtek, akár ha egymásba fogódkodva lánc lánc eszterlánc-ot játszanának. Különben is minden közel volt. H. például, ha felhúzta a cipőjét, vagy levetette, hol a szállodai szobában, hol a koncertteremben, hol valamelyik bárban termett táncolt, szeretkezett, beszélgetett, vagy éppen a vonóvá változott temp-

lomtorony tövénél találta magát, aszerint, ahogy B. E. illata irányította. Vanília? találgatta H. Nem, nem vanília, B. E.-nek babér, ciprus és gesztenye szaga volt, s az élvezet pillanatában leginkább gesztenye. A lezuhant pilóta jobb volt? kérdezte tőle már talán ötödször is. Nem mindegy? felelte B. E. Ő már nincs, tette hozzá, mi két hete szeretjük egymást. Mi mindig szerettük egymást, tiltakozott H. Dehogyan, tapsolt a levegőbe B. E., napokra kiszámíthatóan két hete. A szálloda ablakára hulló falevelek tapadtak, miközben valamennyi bárban szólt a zene. B. E. hátrafesztett fejjel táncolt, de a teste szorosán H. testéhez simult. Olyan volt, mintha mozdulatlanul feküdnének egymás mellett az ágyban, az ágy forogna, pördülne, táncolna alattuk, s apró kis dörzsölések csiholnák az éjszakai szenvedélyek tüzét. Meddig fogunk táncolni? kérdezte H. Mindig. És mikor fogunk szeretkezni? Mindig, mondta B. E. S mikor fogsz magadról beszélni? Soha. És a lezuhant pilótáról? Arról sem, soha. Miért nem? Nem érdemes arról beszélni, ami volt. De hiszen azok is mi vagyunk. Akkor tapints meg, tapintsd meg a tegnapot. H. összerendezte, rádöbbsz, hogy már nem tudja megtapintani. Ismét a karosszékben ült, s eltűntek szeme elől a marienbadi háztetők. Egy hét is eltelt, amíg újra előkerültek. Hasztalan kutatott hangok, szagok, ízek után, régi kották között turkált, szétmállott télikabátszövetet tapintgatott, végül a lexikont is elővette. Talán az, amit mások is tudnak, neki is segítségére lesz. „Marienbad, Marianské Lázně, híres fürdőhely Csehszlovákiában, fenyvesek között Karlovarská Vrchovina déli lábánál. L: 11.970 (1959). Forrásai hideg, alkalikus, glaubersó vizek, az emésztőcsatorna és máj bántalmai, vér- és idegmegbetegedések gyógykezelése, valamint elhízás esetében gyógyító hatásúak. A 19. sz.-ban lett közismert. Balneológiai kutatóintézet és szállodaipari iskola.” Ezek a sorok rideg szűkszavúságukkal teljesen eltakarták tekintete elől a várost. A vonóvá vált torony ebek harmincadjára került, s az a kis szállodai szoba is, amely a balneológiai kutatóintézet és a szállodaipari iskola kőhalma alá tipródott, kopott keretű ablakát nem a fenyők felé, a föld mélyébe tárta. Talán mégis R. G. filmjét kellene megnézni újra, de sehol se játsszák. A moziplakátokon izmos óriások feszítgetik bicepszüket, celluloid szalag lett R. G. Marienbadjából is, amely valamelyik raktárban penészedik. De merre, hol, melyikben? Ezt keresgélmi már igazán nincs ideje. Eliotnak van igaza: because I do not hope .. Hohó, már reménykedni se! Hiszen B. E. él valahol, és ha nem is él, az ember jelenébe a tegnapi is belefér. Még az a lezuhant pilóta is, akihez csupán közvetve volt köze, s akinek a fényképét B. E. a kézitáskájában mindenható magával hordta. A villanyóra furcsán kattant, erre a neszre felfi-

gyelt. B. E. táskája is kattant és kinyílt. Mit kutatsz a táskámban? A kép ... Ja, a kép? Nincs nálam. Rájöttem, a halottakat nem érdemes magunkkal cipelni. Néha el is szégyellnék magukat. Úgy gondolod, a halottak szemérmesebbek, mint az élők? Hát persze. Előbb-utóbb elfelejtik a testiségüket. De én nemcsak így szeretlek, nemcsak az ágyban, nemcsak amikor táncolunk, nemcsak amikor a szádra ültetsz, én legszívesebben felfalnálak, a gondolataiddal együtt. Azt úgyse lehet. Esküdjünk össze. B. E. törökülésben ült az ágyon. Mutatóujját sűrű, fekete hajához vonta. Annak a lezuhant pilótának magas nyugdíja van, így jobb. Végigcirógatott H. meztelen mellén, s az ujjai egyre lejjebb vándoroltak. H. összerándult. A homlokomat sose simogatod. Azt nem is kell. B. E. durcásan összekuporodott. A homlokod mögött csak az van, amit megtanultál. S amit az ember megtanult, előbb-utóbb elfelejti. Talán te nem, mert te azt csinálod, amit tanultál. De én, én csak élek. Baj? Nem, nem baj. Különben is, te szereted a zenét, a szép képeket... Persze, hogy szeretem. Ezen az se változtat, hogy nem tudom az egyes darabok nevét, és hogy melyik festmény milyen irányzathoz tartozik. Majd én elmagyarázom. Ne, ne magyarázd el. Rólam is olyan keveset tudsz. Annyi mindenről kellene beszélni. Oh, téged nagyon is jól ismerlek. Megszagolom a pizsamádat, és tudom, ez te vagy. Megismerem a hangodat, ha befognád a szemem, a kezed érintését, a gondolkodásmódodat is ismerem, amikor körülményesen arra akarsz tanítani, látod megjegyeztem, hogy a Bach-finálé allegro molto-val végződik. Egy harminc év előtti városban át lehet mászni a falakon, fel lehet kapaszkodni a templomtoronyba, ki lehet lépni a szálloda ablakán, és azonmód a fenyőerdők túlelele alá lehet kuporodni. De ha nem az ablakon lép ki az erdei Útra valaki, akkor vajon hány métert kell menetelni? B. E. már útközben valószínűleg a fenyőkhöz közel kigombolta H. sliccét és a nadrágjába nyúlt. Allegro molto ! mondta diadalmasan. De hogyan is hangzott ez az allegro molto? Bachnál a zongoraszólammal a cselló hangja felel. B. E. cselló- és zongorahangon szólt egyszerre, feddő árnyalat is volt a hanglejtésében: te mindig külön akarod választani a dolgokat. Holott minden valami belül üres. Minden valami jó is, meg rossz is. Helyesebben se nem jó, se nem rossz, minden valami mindennel összefügg. Nem, ez már nem B. E. mondata. Ő csak annyit mondhatott: külön akarod választani, külön akarod választani ... Igen, ezt kellene, de lehetetlen. A többiek fecsegése, az évek, a távolság mindent összekever. Itt, a marienbadi fenyők alatt természetesen jó. Itt nem kalimpál az idő kereke, nincs távolság, csak B. E. érintése. Igen, az érintése. Talán ez az, ami mindenekelett fontos. H. az állólámpájába meredt, s az arcába zuhanó

fénytől felriadt. Természetesen az íz is fontos. B. E. nedves szája széle, amelyről a csókálló rúzs az ő szájára is tapadt, homlokának, mellének, hónaljának íze, végigcsókolt testének íze, a hangja is, amely zongora és csellóhangon egyszerre szólt, talán általánosságokhoz menekülő szavai is, amelyek az életet hirdették a lezuhant pilóták halálával. De az érintése! Ebbe kell megfogódzkodni, ezt kell kikeverni valahogyan, kirántani a hattyúk szárnya alól, a tollazatuk lavínája alól, hogy ne csak megérkezzék, de el se szakadjon attól a várostól többé, mert az a város őrzi a találkozásukat. Na és nem szakadtak el egymástól? Nem lett ennek a történetnek is vége?, mint ahogy minden történet egyszer megszakad? Csakhogy Marienbadban elválni nem lehet. Onnan legfeljebb vonatra lehet ülni, azzal, hogy majd ismét találkoznak. És annak, akinek harminc év után sikerül a városba érkeznie, azt a vonat se tudja visszavinni sehova. Hacsak a bőréről le nem hámlatta B. E. érintését a mások érintése, a mások illata sok kecskebékaízű nő egymásra hasonlító lakomája. Igenis külön kell választani a dolgokat, mert egyetlen emberi találkozás se lehet olyan értelmetlen, hogy mindössze arra szolgáljon, hogy magába nyelje egy új találkozás. Egyetlen találkozásnak sem szabadna a másikba veszni, különösen akkor nem, ha Bach-fináléjába belebúg a cselló. S ezen az sem változtat, hogy a bárban a J'attendrais-t játssza a zenekar. Táncoljunk, te is szereted a tangót. Inkább beszéljünk. Gyerekkoromban ... Tudom, szakította félbe B. E., gyerekkorodban féltél a felnőttektől, s a szüleid igazságtalanok voltak veled. Nem így volt. Táncoljunk. A gimnáziumban a történelemtanárom Hasdrubálról és Hannibálról beszélt. Nem tudom, ki volt Hasdrubal és Hannibálról sem tudok semmit. Táncoljunk. A házukban lakott egy lány, én tizenhét éves voltam, ő tizenöt, a liftben együtt utaztunk, csókolóztunk. Tudom. És azt hittétek, örökké fogjátok szeretni egymást. Táncoljunk! Miért nem tudunk mi egymással beszélgetni? Jó, beszéljünk. Van egy kétéves fiam. Tőle? Természetesen tőle. Én őt soha meg nem csaltam, csak veled, ha úgy gondolod. Akkor jó. Akkor én is reménykedhetem, engem se csalsz meg, ha csak le nem zuhanok. Ízléstelen vagy. Táncoljunk. A zenekar a J'attendrais-t játszotta, és táncoltak, táncoltak, hogy elfelejtsék a kétéves kisfiút, a magas nyugdíj körültekintésre intő rendelkezéseit, elfelejtsék a történetek végeszakadó természetét. B. E. tánc közben is olyan szóttan volt, mint szeretkezés közben. Te olyan szóttan vagy, kezdte H. Minek fecsegni? vágott vissza B. E., ha fecsegsz, az olyan, mint amikor békés nyáj közén vakkantó komondorkutyát uszítasz, a gondolatok menten összegubancolódnak, szétugranak, s te nem tudsz a testedre figyelni. Miért csaltad meg pont velem? Kit? Hát azt a lezuhant

pilótát? Ja, őt? Én neki se ígértem semmit és neked se. Te is olyan vagy, mint a többi férfi, egyszerre akarsz tudni mindent, múltat és jövőt, de a jelenettel gazdálkodni képtelen vagy. Te képes vagy rá? Látod. Táncolunk. És megint eltévesztetted a lépést. Nem tangót játszanak, hanem angol keringőt. H. lendületet vett, hogy a helyes ütembe visszataláljon, s erre a heves mozdulatra leállt a zene, a szoba burája zuhant fölé. Vissza Marienbadba, biztatta magát, vissza a bárba, ott szól a zene, valahol szól, csak nehezen lehet hallani. Egy sereg dolgot még meg kellene kérdezni B. E.-től, hiszen jóformán semmit sem tud róla. Hátha nem is zuhant le az a pilóta? Ha nem is létezett? Hiszen a levelek a címzett ismeretlen megjelöléssel rendre visszaérkeztek hozzá, pedig a címet B. E. adta neki. Te írnál először, mondta. Vajon, miféle baját kezelte abban a városban? Talán bele is halt, s azért nem válaszolt. De mindez miért most, harminc év után jut az eszébe? Hiszékenyebb volt akkoriban, vagy elhitte, hogy minden találkozás másikkal is helyettesíthető? Marienbadban, a fenyőerdő közelében van egy madárfütyös temető. A fák alatt feküdtek összefonódva. Boldog vagy? kérdezte H. Boldog, de a halottak, B.E. a temető felé mutatott, boldogabbak nálam. Azok már senkit se szeretnek. A szeretet fáj. És semmi mást nem mondott? Már egyetlen szót se lehet összekotorni? Ott áll a peronon, nem is integet. Piros pengeszáján végigszalad a fény. A fejét, akárcsak tánc közben, hátrafeszíti. J' attendrais. J' attendrais. Az lehetetlen, hogy semmit se mondott. H. homlokát ellepte a verejték. Vagy a marienbadi szökőkutak vizét szórta rá a szél? Odanyúlt, hogy letörölje, de reszkető ujjai B. E. vékony kis kezébe ütköztek. A vonóvá hajlott torony a szálloda húrjaihoz közeledett. H. pupillája kerekre tágult. De hiszen te sose simogattad meg a homlokom, sóhajtotta.

A küldetés*

Tamásnak sok szomorú emléke volt apjáról, de volt egy derűsebb, majdnem vidám mozzanat is. Legtöbbször ez az emlék járt az eszében, amikor apjára gondolt. Nyolcéves lehetett akkortájt. Bújócskát játszottak, a három kisebb testvérével. Talán szomszéd gyerekek is voltak náluk, mint rendszeren, de senkire sem emlékezett. Városi lakásban nehéz elbújni. Tamás betört a tilosba: apja szobájába. Apja az íróasztal mellett ült, egyik hosszú lábát keresztülvetve a másikon. Előregörnyedt az asztalra. Mentében is meggörnyedt, mintha örökké fáradt volna. Pápaszeme csillogott az asztalon álló zöld ernyős lámpa fényében. Előtte hosszú kutyanyelv, a kéziratpapír. Jobb kezében toll, az asztalon tintatartó. Töltőtoll nem volt még, golyóstollról pedig nem is álmodott senki. Dolgozott. Apró kis bolha betűkkel írt. Minden nyomdában csak egy szedő tudta elolvasni. Bal kezében cigaretta füstölgött. Hölgy cigarettát szívott, karcos, fekete dohányt. Sokat szívott, néha egyik cigarettáról gyújtott rá a másikra. Tamás beléptére feltekintett. A pápaszeme fölött nézett rá. Szabad szemmel homályosan látott, mert rövidlátó volt, de volt egy fejtartása, amellyel a pápaszem fölé nézett. Jellegzetes mozdulat volt, megmaradt Tamás emlékezetében. Másodpercekig tartott, amíg visszatért Tamáshoz onnan, ahol az írásban járt. Árnyalatnyi szemrehányás volt a hangjában, amikor megkérdezte:

– Mi az? Hogy kerülsz ide?

– Bújtass el – sürgette Tamás.

Apa mély kék szeme felcsillant a pápaszem alatt. Arca halvány, cinkos mosolyra derült. Benne volt a játékban. A keze ügyében álló papírkosárra mutatott:

– Jó lesz?

Nagyszerű volt. Összekuporodva elért benne. Apa újságot dobott fölé, semmi sem látszott belőle. Apa megint lehajolt az írásra. Amikor a gyerekek betódultak a szobába, mindenki látta, hogy dolgozik. Nem szabad zavarni. Alapszabály volt a házban: amikor apa dolgozik, néma csend legyen. Még a legkisebb, alig totyogó kislány is megilletődött. Nem veték észre apjuk sunyi mosolyát, lopott pillantásait, és elvonultak. Tamást nem találták meg, amiért később lármáztak is. Apa, mi jut eszedbe? Nem

* Megjelent az Új Látóhatár 1987. évfolyam 3. számában.

járja. Csalás. Apa kacagott és kergette őket kifelé: Takarodjatok! Hadd dolgozzam, és csend legyen odakinn! Egy óra múlva elkészült az írás: tárca-novella, háromszáz sornyi kis történet. Mindenki örült. Anya azért, mert a novella az Almanach számára készült és ötven koronát vártak érte, míg a napilapok csak húsz koronát fizettek. A gyerekek örültek, mert zajonghattak és rángathatták apjukat. Felkapaszkodtak rá és megrángatták kis bajuszát. A novellát el kellett vinni az Új Időkhöz, az Andrássy útra és el kellett hozni a pénzt. Az Almanachot az Új Idők adta ki. Behívták a cselédlányt. Tizenhat-tizenhét éves kis fruska volt, bodros szőke hajjal, fitos orral, jó erős csipővel, piros fejkendővel. Apróra elmagyarázták a küldetést: erre, meg arra jutsz el az Andrássy útra. Vigyázz, el ne tévedj. A pénzt bedugod a kebledbe. Ki ne kapják a kezedből. Már indult volna, de Tamás előállt: ő viszi a kéziratot. Rövid vita után ráadták nagy kabátját, a család büszkeségét. Hideg volt odakinn. Valahol tél közepén jártak. Zsinóros, prém béléses, rangos kabát volt. Apa büszkén nézett fiára és azt mondta: a muszka cár kocsisa. Átvette és jól megszorította a borítékot a kézirattal. A cselédlány kézen fogta és útnak indultak. Mentek, mendégéltek, sok mindent láttak a kirakatokban és a villamoson. Megérkeztek az Andrássy útra, de Tamás kezében csak üres boríték volt. A kézirat elveszett. El kellett volna sülyedni a föld alá, ha lehetett volna. Kisírt szemmel kerültek haza. Apa meghallgatta a zavaros beszámolót és semmit se szólt. Sóhajtott, szomorúan nézett és elfordult tőlük.

Az egyetlen derűs emlék is szomorúságba torkollott. Nem is igen lehetett másként, mert apa szomorú ember volt. Húsz koronás novellákból látott el asszonyt és négy gyereket. Minden nap reménytelen küszködéssel telt. Sokszáz tárca-novellát írt, talán tíz év alatt és sok más egyebet, színarabot, értekezéseket, kritikákat. Bármit írt, tele volt szomorúsággal. Szegény emberek vonultak fel az írásaiban. Munkások, parasztok, kisiparosok, öreg asszonyok és kishivatalnokok mellett vissza-visszatért a szegény katonatiszt. Az osztrák-magyar hadsereg tisztje, kicsi fizetéssel, nagy reprezentációs költséggel. Apja régi katonatiszti családból származott. Átélt a szülők nyomorúságát, hat gyerekkel. Amikor már falat kenyér se jutott egyre-egyre, elszökött és bejárta az országot, éhezve, fázva, szabad ég alatt hálva, vándorszínészkedve. Ami nyomorúság van a világon, mind végigszenvedte. A sok szegény ember, akit útközben talált, mind megmaradt benne, frissen, hitelesen, mintha éltek volna. A papírra is így kerültek rá, jellegzetesen. A tárca-novellák remekbe készültek, húsz koronáért. A szegény ember gyámoltalan, félszeg, kifosztásra termett. A története csupa szomorúság. Perlaky Balázs tárca-novellái gyönyörűek

voltak, de gondolkodásra kényszerítették az olvasót. Világosan bizonyították, hogy a világrend hibás, mert milliányi embernek kenyeret se tud adni a becsületes munkáért. Az olvasóközönség nem elesett kisemberekből áll. Gondtalan polgárok belenéztek írásaiba, fejüket csóválták és dörmögtek. Igaz, igaz, de jobb nem hallani róla. Nagyon szép írás, de nem lehet elviselni. Az Isten szent nevére, írjon valami derűsebbet. Perlaky Balázs nem volt népszerű. Mindenki tisztelte, sokan szerették, de nem vásárolták.

Sokszor erős volt a kísértés. Rokonok, jó barátok, szerkesztőségi kollegák biztatták. Néha a felesége is elejtett egy-egy félig elharapott, bátorítan szót. Valami könnyebbet, vidámabbat kellene írni. Népszerű bohózatot, amire bejön a közönség a színházba. Könnyen megy, ha egyszer hozzáfogsz. Az ujjadból kirázod, biztatta az asszony. Amikor néhanapján jó kedved van, egész estére való ötlet szikrázik belőled, haszontalanul. Érzelmes szerelmi regény is megteszi, boldog házassággal. Nézd, ez a Nemtudomkicsoda már villát vesz a Balatonon, apró haszontalanságokból. Itt a házbérnegyed. Egy év alatt harmadszor költözünk. A fűszeres számla is fizetetlen. Igaz-igaz. Mindent belátott, első szóra. Hozzá is fogott, hogy csinál valamit. Életvidám fiatalemberrel kezdte, divatos fürdőhelyen, szép lányokkal, akiknél könnyen állt a szerelem. Nem ment. A kutyanyelv második felén kiderült, hogy a fiatalembernek nincs pénze, az egyik szép lány tüdőbajos lett, a másik szerencsétlenül ment férjhez, ami még nagyobb baj. Perlaky Balázs lelkében tovább nyüzsgött a számtalan szegény ember és tolakodott a megvalósulás, a kéziratpapír felé. Nem lehetett elnyomni őket. Siker, népszerűség, pénz, nem az ő számára termett. Az ember csak egy úton járhat, akárhová vezessen is.

Két további költözködés után a Szemplőhegyen kötöttek ki, elvadult kert közepén álló villa földszintjén. Az emeleten lakott a villa tulajdonosa. Mintha valamelyik novellából lépett volna ki mint gazdag ember. Köpcös, kopasz, idős férfi volt, domború pocakkal, arany óralánccal. Az emeleti ablakból kihajolva, fisztulás hangon szidta a gyerekeket, hogy letapossák a virágokat, ámbár csak néhány vadrózsabokor szerénykedett a kerítés tövében. Balázs akkoriban kezdett köhögni. Talán a cigaretta volt a baj. Ahányat szívott, annyit köhöntett, de csak szívta tovább. Hamarosan köhögőrohamokat kapott. Percekig köhögött, ráhajolva az íróasztalra. Tenyerét a szájára szorította, hogy senki se hallja. Felesége a hálószobában a párnába temette arcát és zokogott. Köhögőrohamok után vér szivárgott a szájából. Mosolyognia kellett, hogy megnyugtassa az asszonyt. Megpattant a torkomban egy ér. Semmi az egész. Ne sírj. Budakeszire

került, a szanatóriumba. Tamás nála járt, anyjával. Hosszú teraszon nyugágyak álltak. Sápadt férfiak feküdtek és behunyt szemmel fogadták a nap-sütést. Apa panaszkodott. Nem engedik dohányozni. Öt csomag Hölgý cigarettát koboztak el tőle és nehezen tűrte az önkényt. Rövidesen haza is tért és tovább köhögött. Az írás mind nehezebben ment. Régebben leült az íróasztal mellé és addig írt, míg el nem készült a novella. Amikor elővette a köhögés, hamar elfáradt. Félbe kellett szakítani a munkát. Két, három, négy napig dolgozott egy-egy kis íráson, és végül elfogta a kétség. Felét sem tudja elvégezni annak, amit kellene. Mit kellene tulajdonképpen, nehéz lett volna megmondani, de Balázs tudta, Ősi ösztönnel. Százszor bebizonyította már, hogy a szegény emberrel méltatlanul bánnak. Durva, erőszakos önzés kormányozza a világot, jóakarat és igazság helyett. Arról nem esett szó a tárca-novellákban, hogy a méltatlan világrendet meg kellene változtatni. Nem törte a fejét reformokon. Az volt a hite, hogy fel kell tárnai a sérelmeket. Talán megváltozik valami az által, hogy megírják és nyilvánosságra hozzák. Talán sokan nem tudják, hogy emberek milliói hiába pazarolják életüket és szenvednek. Éppen azok nem tudják, akiknek hatalmuk, befolyásuk, de főként pénzük van és segíthetnének. Ezer tárca-novella jobb belátásra bírná a fejeseiket? Hangos szóval nem lehetett kimondani, mert naivitásnak hangzott volna, de Perlaky Balázs ennek a hivatásnak élt. Ilyenformán élt benne a küldetés. Egyetlen fegyvere volt a toll. Segítsége, bajtársa nem volt soha. A hatalmasok bosszankodtak és szó nélkül hagyták. Harmóniát teremteni, zürzavaros kakofónia helyett, messze meghaladta egy beteg ember erejét. Balázs egyre többet köhögött és kételkedni kezdett. Mi lesz, ha kiesik kezéből a toll? Nagyobbik fiára nézett és elkezdte írni végső akaratát. Útravaló ...

... Négy gyermekem nemsokára elindul az úton, az élet útján. A zsebüket nem tudom megtölteni arannyal, tehát szolgálom őket a mesterségemmel. Írok nekik egy könyvet. Amikor elfáradnak, egy kis pihenőt találnak benne, abban a nagy szeretetben, amivel ölelem őket, majd akkor is, ha én már nem beszélhetek hozzájuk. Az út örök küzdelem a világszabadságért és az új világért, amelyben minden embernek jut bőséges kenyér és megbecsülés. Én magam megrokkannok a nehéz úton. Semmiféle célt sem érek a magam útján. Kisfiam, a te szegény apád amint végigmegy az ötödik emeleti folyosón, néha megáll és megfogja a korlátot. Szédül. Húzza valami le a mély udvarkútba. Akkor arra gondolok, hogy fiam van, aki helyemre áll. Erős, bátor, hatalmas fiú, aki győzni fog ott, ahol én elbuktam. Nagyobbik fiam, légy egy abból a néhányból, akik teljes lélekkel szolgál-

ják az emberiség jóvoltát és a szeretetet. Hirdesd meg az enyémnél harsányabb hangon a szegény ember életjogát.

Balázs jó ideig nem volt otthon. Külföldi szanatóriumba küldték gazdag emberek, akik talán a lelkiismeretüket akarták megnyugtatni. Tamás hozzáírt anyja leveleihez két-három sort. Édes, jó apám, hogy vagy? Én jól vagyok. Írd, hogy ne cigarettázzék, sürgette anyja és ő írt. Más egyéb nem jutott eszébe és apja elégedetlenkedett. Gondolhatna valamit az a fiú, legalább időnként. Egyszer azután az ajtóban állt, a Szemlőhegyen. Télikabát volt rajta, szürkefehér csíkos béléssel. Amikor kitérte a karját, mintha szárnyai lettek volna. Magához ölelte a négy gyereket. Anyjuk hátrább állt, az ebédlő küszöbén. A falnak támaszkodott és folyt a könnye. Apja mentegetődzött: nem bírtam tovább, nélkületek. Bevitték a hálósobába, lefektették. Az orvos lelkére kötötte, hogy fel ne keljen. Feküdt, sok párnával megtámasztva és maga elé bámult. A felesége mellette ült és görcsösen szorongatta csupacsont kezét.

A hálósoba ablaka a kertre nyílt. Tamás kinn bolyongva, megállt az ablak előtt és benézett. Apja egyedül volt a szobában. Tamás látta felkelni az ágyból. Ingadozott, míg el tudott indulni, azután tántorogva lépkedett. Hosszú hálóinge a földet söpörte, úgy meggörnyedt. A fiókos szekrényhez igyekezett. El is érte, székekbe kapaszkodva. Kinyitott egy fiókot, cigarettát és gyufát vett elő. Rágyújtott. Lihegve szippantott kettőt-hármat és köhögött. Elmorzsolta a cigarettát, visszatette a fiókba a csonkot és megindult az ágy felé. Két lépés után elakadt, feldöntötte az útjában álló széket. Felesége berohant és sikoltott: Balázs! Az Isten szerelmére! Átfogta a derekát és visszavitte az ágyba.

Az utolsó nap minden másodperce megmaradt Tamás emlékezetében. Estefelé járt az idő. Apa a gyerekeit kérte. Csak a két fiút láthatta. A kislányokat elvitte Paula néni a gyászos házból. A fiúk tanácstalanul, félszegen álltak a betegágy mellett. Utasítás kellett: hajoljatok le. Apa megcsókolta őket, köhögött és alig hallhatóan suttozta: a gyermekeim. Kiterelték őket a szobából, a nyomott, komor csendbe, amely megülte a házat.

Sötétedett. A verandán gyertyát gyújtottak, szélvédő üveg alatt. Csupa imbolygó árnyék lett a világ. Az asztal körül öt, vagy hat férfi üldögélt. Idős emberek voltak, gondterhelt arccal. Hosszú órákon át hangot sem lehetett hallani. Némán virrasztottak, csak anyát biztatták, amikor közéjük ült. Uralkodj magadon. Nem, nincs segítség. Meg kell nyugodni. A gyerekekért. Légy erős. Anyjuk nem felelt, csak folyt a könnye.

Tamást lefektették. Hamarosan el is aludt. Kábult, nyugtalan álomban nyöszörgött, míg egy átható sikoltás fel nem riasztotta. Kiugrott az ágyból

és rohant a hálósobába. Apja lehunytt szemmel hevert az ágyon és rémítően mozdulatlan volt. Anyjuk a földön feküdt és ketten-hárman próbálták talpra állítani. Tamás csak egy pillanatig látta apját, azután valaki kézen fogta és elvezette. Mindebből képek lettek, mind egy-egy villanás későbbi években, sokszor összefüggéstelenül. A temetés volt a legnehezebb. Hinton mentek a halottaskocsi után. A göröngyös Úton nagyokat zökkentek, a kocsi egyik sarkából a másikba ingadozva. Anya egyszer megkérdezte:

– Biztos, hogy meghalt?

Ödön bácsi túlzott nyomatékkal felelt:

– Biztos. Ne okoskodj.

A kérdés nem múlt el nyomtalanul. Tamás mindent elmondott testvéreinek, akiket nem vittek el a temetésre. A kislányok bólogattak és suttogtak: apa nem halt meg. Messze elment, nem látjuk többé, de él. Tamás jobban tudta. Apját a szeme láttára bocsátották le a sírverembe. A kötél tompán csattant a koporsó tetején, amikor visszahúzták. Két öregember halomba rakta a földet a sír fölött, de később szürke kő került a sírdomb helyébe. A kövön márványtábla, arany betűkkel: Perlaky Balázs. 1870-1906. Élt harminchat évet. Sokat üldögéltek anyjával szomszédos sírhalmokon és rendezgették a virágokat, amelyeket magukkal hoztak. Amikor nem voltak ott, takarékos gyászolók elhordták a virágokat. Anya panaszkodott: halottaiban is meglopnák, mint életében sokszor. Egyik novellájából egy élelmes író három felvonásos vígjátékot kanyarított és sikere volt. Szidták a családban, mint plagizátort, de semmit se tehettek ellene. Nem is próbálkoztak.

Tamásból szinte magától értetődően és majdnem észrevétlenül lett író. A harmadik gimnáziumban magyar nyelvórán a tanár egyszer behozta a házidolgozatokat és a katedrara szólította Tamást. Olvasd fel. Tamás olvasott és az osztály figyelt. A diákok bólogattak. Igaz, persze. Perlaky Balázs fia. Tamást meglepte a felismerés, hogy tud írni. Jobban, mint a többiek. Attól kezdve magyar dolgozatokat írt pénzért, öt, tíz krajcárókért, amelyekkel szalámis zsemlyét lehetett vásárolni a szünetben a pedellus feleségétől. Hazulról csak üres kenyeret hozott tízórainak. Mindig kevés volt a pénz. Amikor megalakult a gimnáziumi önképző kör, ellenjelölt nélkül Tamás lett az elnök. Székfoglalót is tartott és felolvasta első novelláját. Egy kanári madárról szólt. Valami megható dolog történt vele a kalitkában és a hallgatók melegen megtapsolták. Tamásban már megérett a tudat: író leszek. Valami nagyot akart írni, de nem tudta, mit. Minden második serdülő gyerek írni akar és egy se tudja, mit. Természetesen a szegény emberek dolgára gondolt. Olyan szegényekre, akiknek nincs mit

enni és nedves pincékben laknak. Az ilyen szegénység egzotikumnak és nagy írói témának látszott. Meg kell írni.

Érettségi vizsga után tanakodott a család. Ödön bácsi és minden nagynéni azt akarta, hogy menjen egyetemre. Bármire kezd is, valamit tudni kell. Tamás bizalmatlanul hallgatta a biztatást. Nem szeretett tanulni. Amikor leült, hogy egy óra alatt megcsinálja házi feladatait, fél óra múlva felugrott és ment játszani. Anyja sem biztatta. Kenyeret kell keresni. Rám ne számíts soká. Tamás már bejárt egy szerkesztőségbe, ahol három-négy ember barátsággal fogadta. Annak idején apjával együtt dolgoztak és természetesen vették, hogy a fia is közéjük kerül. Írt két-három rövid, lírai elmélkedést és mind megjelent nyomtatásban. Egyszerre csak fizetést kapott, mint munkatárs és a szerkesztő küldözgette. Megnézed a vitriolos merénylet színhelyét. Beszélz Hegedüs Gyulával új szerepéről. Azzal kezded, hogy kinek a fia vagy. Nagyon szerette apádat, játszott is a darabjában. Légy óvatos az öngyilkos főpénztáros özvegyével. Kétszáz sort írhatz róla, nem többet. Tamás írt és töprengett. A szegénység, persze. Hozzá kell fogni. Nagy regény lesz. A napi munkában elrontott valamit. Rágalmazási pörbe keveredett, elbocsátották. Új állást kellett keresni. Közben nagy baja akadt egy lánnyal. Az első szóra engedett, amire nem számított és zavarba esett. Rosszszíű kalandját megírta regénynek és kapott rá kiadót, de csak kétezer példányt adtak el. Nem is ért többet. Közepes írás volt. Később más lányok és asszonyok következtek. Mindegyikkel baj volt, mert Tamás kissé gyámoltalanul állt a nőkkel szemben. Anyja csak egy férfit ismert. Apjuk halála után időnként férfiak tűntek fel a láthatáron, anyjuk azonban mindenkitől iszonyodott és egyedül maradt. Egy kétértelmű szóra még ötvenéves korában is elpirult. Tamás, önkéntelenül is, hozzá mérte a nőket, amiért sokan csodálkozva néztek rá. Talán ki is nevték. Az ilyesmi aránytalanul hosszú időre elkeserítette. Egyik-másik asszonyról regényt, vagy novellát írt, de mindig sietett, nagyjából vázolt. Nem szeretett dolgozni, úgy, ahogy apja szeretett. Nagyszabású munka nem került ki a keze alól, de az újságírást némiképpen megreformálta. Irodalmi szintű riportokat írt, ebben elsőnek számított és amíg Bródy Sándor ki nem rándult a terenumra, senki sem tudta utánozni. Az asszonyok és nagy sikerek elmaradtak. Így múlt az élet, majdnem észrevétlenül, hosszan és siváran. A szegény ember dolga időnként kísértette, de mindig csak nagy messzeségből. Még kísérletre sem került sor. Az idő egyre gyorsabban múlt, és Tamás kilencvenegy éves lett. Sokat tűnődött: apja csodálatos regényeket és színműveket írt volna, ha ennyit élhet. Kilencvenegyedik születésnapjáról sem tudott senki és ezért cseppet sem

csodálkozott. Egymagában ünnepelt, ágyban fekvé. Három napja nem evett, mert ahhoz fel kellett volna kelni és egyébként sem volt étvágya. Feküdt és komoran nézett bele a semmibe. Nem is volt mibe nézni. Késő éjszaka lett, amikor váratlanul nagyot dobbant a szíve és éles fájdalom hasított a mellébe. A lélegzete elakadt. Tátott szájjal kapott levegő után. Próbálta megtörölni izzadt homlokát, de nem mozdult a keze. A mellébe még mélyebben vágott bele a fájás.

– A Halál – gondolta magában. – Stroke. Vajon mikor találják meg a holttestemet? Tulajdonképpen nem fontos. A házmaster talán rájön, hogy soká nem mozdulok ki a lakásból. Alapjában véve idején van. Kilencvenegy év nem kevés, de nincs sok értelme. Most itt a vég.

Lehunyta szemét és azt hitte, hogy nem gondol többé semmire. Egyszerre csak cérnavékony zümmögés támadt az ágy lába felől. Dallam volt, egészen kivehető énekhang. It was a beautiful morning, It was a beautiful day. Haldokló arca mosolyfélére torzult. Broadway sláger. Aki ilyet hall, még nem haldokolhat. Talán hátra van még valami. Nem volt igaz. A zümmögés elhalt. Tamás keze megrándult, mintha össze akarná kulcsolni a mellén, engedelmes halott módjára. Ekkor nagyot fordult vele a szoba. Vad rémület fogta el. Felült és tágra nyitott szemmel bámult maga elé. Egy férfi állt az ágya mellett. Kisbajuszos, pápaszemes férfi. Meghajlotan állt. A kezében cigaretta füstölgött. Tamás apja volt. Fejét felemelve, a pápaszeme fölött nézett és rá is mutatott a cigarettával. Tiszta hangon szólt:

– Nem harcoltál a szegényekért. A világszabadsággal nem törödtél. Nem hallgattál rám. Elárultál engem és a szegénységet. Hitvány fráter vagy. Megérdemled, hogy magánosan, nyomorultul halsz meg. Eredj.

Eltűnt és Tamás visszahanyatlott a párnára. Nem mozdult többet. Nem volt többé fájdalom, vagy kétség. Megszűnt minden.

Néhány millió évvel később Tamás sötét-fekete űrben lebegett. Bármerre nézett, színes fénypontok ragyogtak, de nem világítottak. Csillagok voltak. Kék, sárga, piros, zöld fénypontok nem mutattak irányt és Tamás nem tudta, hogy mozog-e, vagy vesztegel valahol. Az egyik csillag nőni kezdett. Égő piros lángok nyalábja lett, tenyérnagyságra nőtt és végül elfogta az egész látóhatárt. Tamás átsuhant rajta és tovább lebegett. Most már nyilvánvaló volt, hogy mozog, útban valamilyen cél felé. A Másvilág. Fájdalmat vagy félelmet nem érzett, tehát a mennyország felé kellett szállania. Sok érdemet nem szerzett rá odalenn a Földön. Úgy látszott, itt más szabályok irányadók. Átsuhant még sok csillagon és csillagrendszeren, azután megérkezett valahová, ahol megszűnt a mozgás. Beláthatatlan,

talán végtelen székesegyházba, anyagtan sugárzásból építve. Az egészet végtelenbe nyúló kupola tetőzte be. Ameddig ellátott, lelkek szorongtak, egymás mellett, egymásba préselve, vagy a magasban lebegve, óriási csoportokban. Nem beszélgettek, gondolataik szálltak hang nélkül, lélekről-lélekre. Tamás megtorpant a határszélen és próbált bekapcsolódni a legközelebbi csoport gondolatközlésébe, de nem ment sokra. Amire kezdett volna tájékozódni, apja állt előtte. Meggörnyedt, mint mindig, de nem volt pápaszeme és nem cigarettázott. Ötvenöt évvel fiatalabb volt a fiánál, de ezen nem csodálkoztak. Barátságosan nézett Tamásra, meg is szólította:

– Megjöttél, fiam?

– Meg – felelte Tamás bizonytalanul. Apja bólintott.

– A felszállásod soká tartott. Volt valami fennakadás?

– Semmi. Ilyen furcsa a mennyország?

– Mennyország! – Az öreg Perlaky megbotránkozott. – Mit beszélsz, szerencsétlen! Semmit se tudsz? Vagy úgy. Értem már. Megsérültél a földi életben.

– Nem vettem észre.

– Mindegy. Nem baj. A szaturációs csarnokban rendbehoznak. Természetesen nincs mennyország. Földi babona, mint a pokol. Az sincs.

– Érdekes – csodálkozott Tamás. – Azt hinné az ember, hogy a jók a mennyországba kerülnek.

– Az ám, a rosszak pedig a pokolba. Mi a jó és mi a rossz?

– Jó az, aki törődik a szegényekkel és a gyengékkel. Rossz az, aki érzéketlen és kegyetlen.

– Te melyik csoportba tartoztál?

– Nem tudom. Nem voltam kegyetlen.

– A meghatározásod elég kezdetleges, de pillanatnyilag elfogadható. A te értelmében vett jó és rossz együtt van meg a lélekben. Egymás mellett. A körülményeken múlik, melyik rész érvényesül. Néha jót is, rosszat is tesz ugyanaz a halandó, hangulata szerint. Ezért nem jár se mennyország, se pokol. Légy észnél. Halálom pillanatában másként beszéltél.

– Én?

– Az ágyam mellett álltál és szidtál.

– Nem én voltam. Saját lelkiismereted öltött alakot. A lelki furdalásod. Én nem ítélek el senkit. Nem kérdelem, mit tettél, mit nem tettél. Száznegyven, százötven millió évig várunk itt, az öröklétben, míg lemegyünk valamelyik bolygóra, valamilyen formában. Az ottani lét alig mérhetően rövid, tulajdonképpen csak egy villanás. Mindegy, mit művelsz, jót, rossz-

szat, közömböset, elmúlik nyomtalanul. Szóra sem érdemes. Ne törődj vele.

– Vigasztalsz?

– Nem én. Amikor legközelebb leszállunk, nem lesz köztünk rokonság. Nem is megyünk ugyanarra a bolygóra. Eredj a szaturációs közcsarnokba. Beállsz a sorba és türelmesen vársz, mert sok a törött lélek.

Elváltak és többé nem találkoztak.

SZATHMÁRY LAJOS

A csirke*

Az iskoláról volt szó és természetesen nem akadt senki a társaságban, aki meg lett volna elégedve a mostani, az itteni rendszerrel, módszerrel, tanmenettel, szellemmel. Mindenki kifogásolt valamit, egyetlen pontban azonban egyeztek a vélemények: „bezzeg a mi időnkben, a mi iskoláink sokkal jobbak voltak”.

Csakhogy, ha egy társaságban a vélemények közös nevezőre jutnak, akkor a társalgás elakad. Így is történt, míg valaki ki nem jelentette, hogy az ő iskolája a többinek toronymagasan felette állt. Ez ellen azonnal többen tiltakoztak. A levegő átforrósodott, a házastársak hátat fordítottak egymásnak, már senki sem adott tüzet a szomszédjának, viszont mindenki mohón inni kezdett, még azok a szende hölgyek is, akik addig csak a poharuk szélét nyalogatták.

A vita eldöntésére egy nyugdíjas tanárt szemeltek ki, aki eddig szivarja mögül élvezte a tanügyi kavardást.

– Így nem jutunk semmire – mondta nevetve, mikor valaki bizonyítványgyárnak nevezett egy nagy múltú tanintézetet. – Így nem jutunk semmire. Döntsük el másként a kérdést, játsszunk iskolát!

Az ötlet általános tetszést aratott, néhányan ugyan kínosan feszengtek, de a többségnek tetszett a dolog.

– A következőképpen képzelem – folytatta a tanár. – Kinyitok egy könyvet és taláломra rábökök egy szóra. Mindenki tíz percig írhat arról, ami a szó kapcsán eszébe jut. A pályázatok jeligések legyenek! Én felolvasom az összes dolgozatokat, majd a jeligék alapján titkosan szavazunk. A nyertes iskoláját fogadjuk el a legjobbnak és ebbe – ma estére legalább – mindenkinek bele kell nyugodnia.

A könyvespolcra leemelt egy könyvet, kinyitotta és rábökött egy szóra. Elmosolyodott, majd lassan, tagolva ejtette ki a szót: Csirke.

Csend támadt a szobában, csak a tollak, ceruzák siklottak, vagy döcögtek a papírokon. A tíz perc elteltével megszólalt a tanár: – Tegyük pontot és írjuk a jeligét! Összeszedte a lapokat és rögtön olvasni kezdte az elsőt.

* Megjelent az Új Látóhatár 1987. évfolyam 3. számában.

A csirke

A csirke kirántva a legjobb, nyolchetes korában. Frissen kell venni, lehetőleg ismerős helyen. Vigyázni kell, hogy a forrázásnál ne legyen túl sokáig a forró vízben, mert a húsa különben átveszi a tollak és belek ízét. Óvatosan, gyorsan kell megkopasztani, nehogy a bőr szétszakadjon. Tisztítás, kibontás után hideg vízzel kell lemosni, kicsit besózni. Először tejbe, aztán lisztbe, majd tojásba és zsemlemorzsába kell mártani, azaz panírozni. A zsír, amiben sül, ne legyen se túl langyos, se túl forró. Ha a zsír nem elég meleg, a csirke kiszárad, ha túl forró, kívül megbarnul, belül nyers marad és keserű lesz. Körítésnek legjobb a csirkéhez ...

Jelige: *Háziasszony.*

Az egyik férj büszkén a feleségére nézett. Többen nagyokat nyeltek, a tanár pedig folytatta:

A csirke

Hazánk koszorús költője, Petőfi Sándor írta a legszebb magyar verset a csirkéről. Az örökszép lírai elbeszélő költemény címe: „Anyám tyúkjá”. A hazuról fiatalon az élet forгатagába került költő egy képzelte beszélgést ír le szegény édesanyja egyetlen tyúkjáról. A költeményből megtudjuk, hogy ez a tyúk bent lakott a szobában, az összes emberi szabadságjogokat élvezte, szaladgált fel-alá (szabad költözködési jog), kotkodácsolt (szabad véleménynyilvánítási jog), egyszóval Petőfi a tyúkban mintegy megszemélyesíti az elnyomott jobbágyságot és felruházza mindazon jogokkal, amelyeket a jobbágyság a vers keletkezése idején, a dicsőséges, vértelen forradalmat megelőzően magának óhajtott. A bécsi zsarnokot allegórikusan „Morzsa kutyának” nevezi és figyelmezteti, hogy ne merészelje bántani a védtelen tyúkot.

Nem halhat meg az a nemzet, amelynek költői egy ilyen lírai leíró költeménybe is ennyi hazafiúi érzést tudnak belevinni. Éljen a magyar.

Jelige: *Hazádnak rendületlenül.*

Egy kissé mindenki megilletődött, az arcok átszellemültek. Valaki a „Szülőföldem szép határát” kezdte dúdolni, halkán, de abbahagyta, mert a tanár úr harmadszor is megszólalt:

A csirke

A csirke a szárnyasok közé tartozik, méghozzá a kapargálók osztályába. Rokonai a fácán, a fogoly, a gyöngytyúk és a pulyka. Mindezek megtalálhatók vadon és szelídítve. Az emberiség évezredekkel ezelőtt háziasította, tudományos nyelven domesztikálta a csirkét, illetve a tyúkot. Házi-szárnyasaink közül, amelyek még a liba, a kacska és a pulyka, a csirke a legelterjedtebb, egyben a leghasznosabb is. Húsát megeszik, tojásait szintén, tollát párnák töltésére használják és trágyája is nagyon értékes. Ma már két különböző irányban kitenyésztett csoportot különböztetünk meg, az úgynevezett húscsirkéket és a tojásokat. Mindkét csoportban híres fajok vannak, mint pl.: a Leghorn, Rhodeislandi stb. stb.

Jelige: *Tojásból lesz a csirke.*

Fejblóogatás kísért a felolvasást, mindenki helyesnek, értelmeseinek taláta és mindenki büszke volt egy kicsit magára, hogy mindezt ő is tudja a csirkéről.

– Nem unják? – kérdezte a tanár.

– Nem, nem, nagyszerű, folytassuk – mondták egyszerre, az öreg úr kortyolt egyet az italából, megigazította szemüvegét és folytatta:

A csirke

Vázlat: Bevezetés: A csirke történelmi múltja.

Tárgyalás: A csirke jelenlegi helyzete

- a) a nemzetgazdaságban,
- b) a kereskedelemben,
- c) a magángazdaságban.

Befejezés: A csirke jövője.

Bevezetés: A csirkét már a régi hinduk, görögök, egyiptomiak és kínaiak is ismerték. A csirke egyidős az emberiség kultúrájával. A tojás, amelyből a csirke lesz, a legrégebb emberi táplálékok egyike, sőt, a vadállatok is szeretik mind a csirkét, mind a tojást. A csirke végigkísért az emberiséget göröngyös útján a mai zűrzavaros atombombás korszakig.

Tárgyalás: Nézzük hát, mi a csirke mai helyzete? Nemzetgazdasági jelentősége nem túlzottan nagy. A csirke ma már túl kis tétel ahhoz, hogy nagy szerepet játsszon egy nemzet gazdasági életében. A nagyobb háziállatok, marha, sertés, birka lassan kiszorították a csirkét régebbi, jelentős pozíciójából.

A kereskedelemnek ennek ellenére ma is fontos tényezője. Eladásával külön kereskedelmi ág, a baromfikereskedelem foglalkozik, természetesen nemcsak a csirkével, hanem egyéb baromfiakkal, mint kacska, liba, pulyka stb., élő, vágott és fagyasztott állapotban, sőt konzerv formájában is, ezenkívül a tojáskereskedelem egy részét is a baromfikereskedelem bonyolítja le. A magángazdaságban fontos a csirke szerepe. Olcsó, tápláló és ízletes eledel, amelyet mindenki kedvel. A csirke nagybani tenyésztése jelentős jövedelmet hozó foglalkozás, amelyből már sokan meggazdagodtak. Némelyek ugyan tönkrementek, de ezekben az esetekben nem a csirke volt a hibás.

Befejezés: A csirke jövőjére nézve nehéz időtálló jóslatokba bocsátkoznunk, de –

Jelige: *Kot-kodács.*

– Kár, hogy nem fejezte be – mondta egy asszony. A többiek igazat adtak neki és a tanár úr ötödször olvasta fel a címet:

A csirke

Az emberre azt mondják, hogy kétlábú, tollatlan állat. Ezek szerint a csirke csak abban különböznék az embertől, hogy tolla is van – állítólag, ugyanis én csak kétféle csirkét ismerek, a paprikás és a rántott csirkét, de tolla egyiknek sincs. A paprikás csirkének zaftja és nokedlija van, a rántott csirkének újkrumplija és uborkasalátája. E kétféle csirke egyetlen közös tulajdonsága, hogy mindkettő drága. Ja, és még egy közös, mindkettőben sok a csont, meg a bőr és kevés a legjava, a máj. A lányokat is csirkének szokták nevezni, azaz pipihúsnak, az idősebb nőket pedig vén tyúknak. A férfiakat a kakással szokták összehasonlítani és arra a férfiúra, aki sokat udvarol, azt mondják, hogy nagy kakas. Ez tévedés. Ugyanis az igazi kakas korán kel fel, hiszen a kukorékolása kelti a napot. Viszont az a férfi, akit kakasnak, sőt nagy kakasnak neveznek, bár (bocsánat a hölgyektől) a tyúkokkal fekszik, de nem kel korán. Sőt, nagyon is későn kel. Azért néha mégis lel aranyat, különösen, ha a tyúk, vagy a pipi gazdag. Szellemes kérdés még, hogy mi volt előbb, a tyúk vagy a tojás? Ez azonban ugyanúgy eldöntetlen, mint szőnyegen forgó kérdésünk az iskoláról.

Jelige: *Kakas.*

A felolvasást nagy nevetés nyugtázta, de máris sorra került a következő pályamű:

A csirke

Egy ismerősöm nyugdíjba vonult 30 évi városi szolgálat után. Vett egy nagy telket Rákosszentmihályon, építtetett rá egy kis házat és tyúkfarmot nyitott. Még aktív korában megvett minden tyúkászati szakkönyvet és nemcsak megvette, de mind el is olvasta. A legmodernebb tyúkházat építette, napfényt áteresztő kvarc ablakokkal, önműködő szellőztetővel, cserélhető rácsokkal, automata tojófészekkel. Megvette a legdrágább kelte-tőgépet, a legdrágább tenyésztójásokkal. Hatféle gyógy- és tápszert kevert a tyúkeledelbe. A négyszáz tojásból, amit vett, kikelt 380 csirke. Kéthetes korukban kannibalizmus ütött ki a csirkéken, száz testvérüket felfalták. Maradt kétszáznyolcvan. Négy hetes korukban megtetvesedtek. Megvette a legdrágább fertőtlenítő folyadékot. Végig fertőtlenített mindent. Ki is pusztultak a tetvek és velük együtt hetven csirke, maradt kétszázötz. Öthetes korukban hasmenést kaptak, állatorvost hívott. Az felírt valami szert. A hasmenéstől megdöglött harminc csirke, a szertől ötven, maradt száz-harminc. Hathetes korukban baromfipestist kaptak a csirkék, erre nem hívott állatorvost, hanem egy öreg mogyoródi tyúkásztól kért tanácsot. A tyúkász azt mondta, itasson erős dohánylevet a tyúkokkal. A dohánytól csak tíz döglött meg, de a pestisbe belepusztult vagy száz. Az ismerősöm tönkrement. A hús maradék csirkével nem törődött többé. Nemcsak, hogy nem etette és itatta őket, de ha meglátott egyet, hát karót, vagy féltéglát hajított utána, vagy ami a kezébe akadt. Következő tavasszal egy nap csak előtogyogott az egyik tyúkjá tizenöt csirkével. Néhány nap múlva a másik kilenccel. Nem részletezem, Őszre vagy hatszáz tojója volt és mikor utoljára láttam, vagy kétezer, pedig többet egyáltalán nem törődött velük, csak kiszórta az élelmüket és összeszedte a tojást. Ebből az a tanulság, hogy ...

Jelige: *Tyúkászat.*

Mindenki nevetett, a tanár is, néhány hölgy pedig tapsolni kezdett. A tanár Új szivarra gyújtott, ivott egy keveset és újra kezdte:

A csirke

Mennyi minden jut eszembe erről a szóról. Hamarjában nem is tudom, melyik csirkés élményemet írjam le. Talán mégis, már csak azért is, mert az iskoláról van szó – azt írom meg, hogyan jártunk szeretett osztályfőnökünkkel, Wolfgruberral és a csirkével. Hatodikosok voltunk, amikor va-

lamelyik állami gimnáziumból új ifjú jött hozzánk, Barátka Adám. Közepes tanuló volt és nagyon rossz magaviseletű, amin nem lehetett csodálkozni öt évi állami iskola után. Stiklijei számunkra, akik szigorú, de jószágos papi nevelést kaptunk, ismeretlenek voltak. A húsvéti vakáció után, egy szerdai napon volt először tanítás, az első óra számtan volt, szeretett osztályfőnökünkkel, Wolfgruberral. Az óra megkezdődött már, mikor Barátka egy cédulát kezdett körözni az osztályban: „csirkét tettem a katedrafiókba, figyeljétek, hogy csipog. Add tovább!” Amúgy is csend volt, de ahogy a cédula járta a padsorokat, egyre nagyobb lett a csend. Egyszer csak tényleg meghallottuk a csipogást, de nemcsak mi, hanem Wolfgruber is. Először az ablak felé nézett, talán azt hitte, hogy kis madár van a párkányon. De hamar rájött, hogy honnan jön a csipogás, kinyitotta a fiókot és kitette a katedrára a kis csibét. Az arca komoly volt és szelíd. Mi némán ültünk, Barátka sápadt lett, mint egy hóember. Wolfgruber megsimogatta a kiscsirkét és elkezdett beszélni a természet csodájáról. Hogy a tyúk mindennap megtojik egy tojást, közben enni jár, kapargál, szaladgál, de egyszer csak, mikor már 10-15 tojás együtt van, rájuk ül és testével melengetni kezdi őket, 21 napig alig mozdul el egy pár percre róluk és akkor a halottnak látszó mészburokból sorba kibújnak a kis, pihés, piros lábú, sárgacsőrű csirkék. Gyönyörűen beszélt Wolfgruber, mindenki élvezettel, csodálattal hallgatta. Mikor befejezte, azt mondta: most pedig, aki hozta, jöjjön ide szépen, tegye bele a dobozba, amelyben idehozta és délben vigye haza. Barátka felállt, elővette padjából a dobozt, elhozta a katedráról a csirkét és visszaült a helyére. Addigra vége is lett az órának és Wolfgruber kiment, mintha mi sem történt volna. Barátka pedig megjavult, soha többé nem csinált stikliket és érettségire egyik legkomolyabb tagja lett az osztályunknak. Íme, a jó iskola még egy diákcsinnyből, még egy kiscsirkéből is nevelőerőt varázsol.

Jelige: Volt piarista.

– Stréber – morogta az ügyvéd a foga között, de a többiek arcán furcsa elmélázó mosoly ült, a saját diákkorára gondolt mindenki, talán még az öreg, nyugdíjas tanár is. De nem tartott soká az ábrándozás, mert a tanár úr máris felemelte az utolsó, kilencedik dolgozatot és amint megszólalt, a hangjából érezni lehetett, hogy utoljára mondja ki ma este:

A csirke

Nekem a csirke – kezdte olvasni – egy kicsit ünnepnap – vasárnap, névnap, születésnap, karácsony, húsvét – és visszaemlékezés a múltra. Nem tudom, megfigyelte-e más is, amit én, de azt hiszem, a legtöbben így vannak vele. Ezenkívül még valamit jelent nekem a csirke, különösen az utóbbi időben. Gyermekkoromban sosem értettem, hogyan lehet az, hogy a mama a nyakát szereti a csirkének, meg a háta-elejét, holott ez a két darab csupa apró csont, alig van hús rajta. Aztán férjhez mentem, gyermekeim születtek, cseperedtek és velük együtt nőttek a gondok. És egyszer, mikor a férjem születésnapján a konyhában álltam és trancsíroztam a csirkét, számolni kezdtem a darabokat. Az egyik comb és püspökfalat a férjemé. A másik comb a fiamé. A két fél melle a szárnyakkal két kislányé. A zúzából, májból, fejből, lábakból leves lesz. És az enyém marad a nyaka, meg a hátaeleje. A sok apró csont. És akkor eszembe jutott a mama. Akkor megértettem, hogy miért szerette ő a nyakát, meg a hátaelejét. Eszembe jutott, hogy egyszer, a papa születésnapján, mikor a mama bejött a tál rántott csirkével túztól kipirult arccal, kicsit zsírszagúan, tréfás hangon kérte: gyerekek, hagyjátok meg nekem a nyakát. Papa ette a mellét, mert csak a fehér húst szerette, bátyám az egyik combját, meg a püspökfalatot, én fél combot és egy szárnyát, a kis húgom ugyanazt. És mama ette a nyakát a sok apró csonttal. És soha, de soha úgy még nem szerettem a mamát, mint azon a születésnapon, mikor a csirke darabolása közben rájöttem a titkára. Mikor az ebédnél tréfás hangon megszólaltam, hogy gyerekek, hagyjátok meg nekem a nyakát, az uram csodálkozva nézett rám: érdekes, mondta, édesanyám is a nyakát szerette, akárcsak te. És csóválta a fejét, mint aki nem érti, mit is lehet szeretni azon az apró csontos, hústalan darabon. Én meg a gyermekeinket néztem, amint jó ízűen ették a barnapiros falatokat. És olyan finom volt a nyaka, csak a gyerekekre, meg az uramra kellett nézni. Ez jut eszembe azóta mindig, ha csirkét látok.

Jelige: *A nyaka.*

A tanár úr hangja furcsán remegett a felolvasás vége felé. Az egyik fiatalasszony, aki egész este kacagott, hangosan bögni kezdett és apró zsebkendőjével szétmázolta a festéket az arcán. Néhány nő szipogott. Mint már többször az est folyamán, megint csak a tanár úr mentette meg a helyzetet, a szavazatokat sürgetvén. Majd megszólalt:

– Hölgyeim és Uraim, íme, a szavazás eredménye: egy híján minden szavazatot az „A nyaka” jellegű dolgozat kapta. Azt hiszem, az írója szavazott csak másra szerénységből.

Még mondott valamit, de az általános zaj, taps, éljenzés zűrzavarában nem lehetett megérteni.

– Szerző, szerző – kiabált mindenki, azaz mégse mindenki. Egy aszszony lesütött szemmel, zavartan hallgatott.

– Tessék, mondja meg, hová járt, melyik iskolába? – faggatta az ügyvéd, aki elsőnek találta ki, hogy ki a nyertes. Csend lett. És a csendben a szép, barna, középkorú, fiatalos arcú, de fáradt, dolgozó kezű nő beszélni kezdett:

– Istenem, de zavarba hoznak. Miért is szavaztak rám. Hiszen ezzel nem dőlt el a verseny. Én ugyanis, én, én, én – nagy, barna szemével úrára nézett – én soha nem jártam iskolába. Írni, olvasni. a marna, számtanra, földrajzra a papa tanított. Szegények voltunk nagyon és negyven kilométerre volt a legközelebbi iskola. A bátyámat iskoláztatták a szüleink, de rám nem tellett. – Beszéd közben egyre vörösebb lett, szeme megtelt könnyel. Az ura arcát nézte a könnyeken át, hogy vajon szégyelli-e a feleségét. A férj, büszke, boldog mosollyal nézett rá vissza.

– A békés, boldog család a legjobb iskola – mondta a házigazda.

– És a szeretet a legjobb tanító – tette hozzá a nyugdíjas tanár.

Az ügyvéd a közoktatásügyi törvényekről kezdett magyarázni a szomszédjának, de abbahagyta, mert látta, hogy az nem figyel.

Általában, senki nem figyelt már senkire, semmire. Gondolatban mind otthon jártak, a mamánál. Aki a nyakát szerette, meg a hátaelejét, a sok apró csonttal, hús nélkül.

CZIGÁNY LÓRÁNT

A tizenkettedik mókusszezon *

Itt az ősz: beállt a mókusszezon! Erre vártunk Betyár meg én. Mert nincs jobb a mókuspörköltnél. Már annak, aki szereti. Igaz, egyikünk sem evett még mókuspörköltet, így tehát, mi nem tudhatjuk. De minden ősszel, amikor hullik a makk, nyakunkba vesszük a tölgyest, ahol fürge, lompos farkú mókusok futkároznak: gyűjtögetnek télire. Örülünk, hogy elmúlt a vadászati tilalom: szabad préda minden mókus. A mókusok mégis reménykednek, hogy kihúzzák tavaszig, hogy érdemes kitelelniök. Mi már alig: nekünk ez a tizenkettedik mókusszezon. Betyár megöregedett, bár fogai épek, szőre fénylik, mégsem tudom, hogy megéri-e a tavaszt. Eddig még nem sikerült mókust fognunk, de bizakodnunk kell: a jó vadász hol-tig remél. A kicsinyhitűség egyébként is nagy baj, a hét főbűn egyike: a kicsinyhitűek sohasem kóstolhatják meg a mókuspörköltet, s vízen járni sem tudnak.

Elkiáltom magam tehát jókedvűen: „Hol a mókus, Betyár?” Betyár pattan, lihegve csörtet, töri magát, s közben hátra sandít, hogy nézem-e. Mert a jó gazda szemével nemcsak a jószágot hizlalja, a hűséges párát is sarkallja. Potyog a makk; ijedten rebbennek a mókusok. Betyár nyargal; toportyánférgék utóda, ő is ordasszürke. Ősei: csapzott bundájú fenevadak, de dinasztiaalapítók. Nem fertálmágnás, bár kelta kékvér csörgedezik ereiben: a velszi Fekete Hegységben született. Betyár tehát törzsökös, de nem alapított dinasztiát: magvaszakadt. Városi eb utódját boldog Isten bírja.

A szükölő szukák körül mindig a Rápolthy fiúk nyüzsögtek. A Rápolthy fiúktól tartanunk kellett: öten voltak és uralták a mezőt. Mindig falkában jártak: fürgén szimatoló előörs, oldalbiztosítás, hátvéd; a szigorú hadrendben vonuló alakulat közepén Gazdival. Kimért biccentés, egy „ma szép időnk van, nemde?” a bennszülöttek nyelvén, s tovább görög az Aranyhorda, illetve a Wehrmacht. Szerényen viselkedünk, a Rápolthy fiúk egyszer megtéptek egy afgán agárt, igaz, bírósági tárgyalás lett belőle. Mi viszont ismerjük a történelmet: Betyár mereven áll mellettem, lecsapott farkkal, csak hátsó lábán remegnek az inak. Füle, mint a radar, követi a gót hordát. Civilizáltan lépdelünk tovább: nekünk költőóriásaink vannak. Dehogy gondolunk ilyenkor a mókusokra: hiába tartja a közmon-

* Megjelent az Új Látóhatár 1987. évfolyam 4. számában.

dás, hogy jobb ma egy mókus, mint holnap egy interkontinentális hajtóvadászat.

Aztán, egy szép napon, a Rápolthy fiúk nem jöttek többet. Így van ez rendjén: a piktek, vikingek, vandálok is eltűntek; ez a világ rendje: a fekete halál, a spanyol nátha is elmúlt.

A Rápolthy fiúk rémuralma után miénk lett a rét. Ez a gondosan ápolt, angol rét, amit hónaljában és a patakok szemérembozójában is rendszeresen borotválnak a mindig egykedvű, barna egyenruhás alkalmazottak. Ez a törvényesség: addig nyújtózkodjék a fűszál, míg le nem borotválják. Ha korán keltünk, sárló rendőrlányt leltünk a bozótban. Nem egyedül. Ez pedig: a kötelességteljesítés. Frissen elnyert szabadságunkkal, persze, élni kellett volna tudnunk. De mi nem tudtunk élni a szabadsággal: szabadoskodtunk. Besároztuk a padokat, ijesztgettük a kiscserkészeket és a sárkányeregetőket.

Elsőnek Billy ismerte el Betyárt a mezők új, korlátlan urának. De Billy, szegény, csak egy árva, fiatal tacsó volt, gazdi nélkül. Hűséges lihegéssel követett bennünket, s alázattól kifordult szemekkel szaglászta Betyár territoriális jelzőfolyadékát. Betyár ilyenkor paripásan ügetett, felvágott fejjel, diadalmasan kunkorodó farokkal, tudatában az őt körülvevő hódolatnak. Ilyen lehet a pünkösdkirályság. Betyár kegyesen uralkodott: így Billynek bőven jutott alkalom, hogy a területkijelölő folyadékot szagolgassa, csak kuporgás közben mordult rá alattvalójára. Ott, ugyebár, ahová a király is egyedül jár.

Egyszer aztán Billy eltűnt; a mezőn úgy tudták, hogy autó ütötte el, illetve csavargók mérgezték meg. A környéken, persze, nincsenek csavargók: itt a konzervatívokra szavaznak és a telefonfülkéket rendszeresen újrafestik. Akkor Billyt tehát a helyi állatvédő egyesület mentette meg: bolhátlanitották, védőoltást kapott és feltáplálták. Mivel gazdája nem jelentkezett az előírásos harminc napon belül, jobblétre szenderítették. Ilyesmi, persze, csak hűtlenkedő ebekkel fordulhat elő. Az igazán hű állatokat nagyteljesítményű túrakocsin hozzák a felelősségérzettel bőven rendelkező kutyabarátok. A mezőn állítható hosszúságú pórázon sétáltatják őket, s nem gondolnak a mókusszezonnal. Ezek az ebek, míg gazdái nyaralnak, kutyahotelban fogadkoznak, hogy nem lesz belőlük szalonna.

Bezzeg, mi! Betyár szabadon szaladgált, fénylő fekete orrával nyomjelző szagokat porszívózva; árkokat ugrott, Szent Iván tüze nélkül; meg-rágta a gyakorló krikettpálya hálóját; vastag törzsű fákra az első oldalágáig felfutott. Ez, persze, régebben volt, nem az idei mókusszezonban. Akkoriban, ha féloldalas sompolygással váratlanul a játszótér felé tartott

Betyár, a fiatal, szoptatóanyák félve emelték kicsinyeiket magukhoz. Ha izzadt a nyelve: eb ura fakó! lábat mosott a patakban, lefetyelte a vizet, cuppanó léptekkel ár ellen gázolt. Mert mi nem engedünk az ötvenhatból. Így nyalkáskodtunk, kuruc módra. Felelőtlenül azért sohasem hősködünk. Nem mondhatja senki, hogy miattunk áll a karaván. Mi a szögre akasztott bihari pórázt is ámulva csodáltuk. Különös póráz volt ez: ha akarom korbács, ha akarom nem vemhes.

Most, persze, már nem sok lehet hátra. Ez a tizenkettedik mókusszezon. Lehet, hogy az utolsó. Ha az idén sem fogunk mókust, szégyenszemre mégis a kicsinyhitűeknek lesz igazuk. Pedig csak az első mókust nehéz elkapni. Aztán megy minden, mint a karikacsapás. A mókus vadászat, igaz, veszélyes mesterség: egy elroppantott gerindi mókus egyszer kimarta támadója szemevilágát.

Ilyeneken rágódunk Betyárral, ahogy loholunk a mókusok után. Mert a mókuspörkölt igencsak ízletes, ha jól készítik el: babérlevéllel és mákonyos tárkonnyal. Van, aki fokhagymával töltött vöröshagyma körettel szereti. Egyre megy: kinek a papné, kinek a pornofilm. A szürkemókus rágós marad, ha nem párolják gondosan. A vörösmókust készíthetjük franciásan is, borban főzve.

Mindegy. A szabadság: kordába kényszerített szükségszerűség. Nincs igazuk tehát a kicsinyhitűeknek, akik fennen hirdetik, hogy főtt ételen tartott, városi kutyanak nem fűlik a foga a mókus vadászathoz.

GÖRGEY GUIDÓ

Az már a történelemé ...*

Az életben minden viszonylagos. Még a pofonok között is van különbség: az egyik kisebb, a másik nagyobb. Mi, akik 1950 és 1953 között a recski büntetőtáborban raboskodtunk, mi tudjuk igazán, ez mennyire így van. A kőbányában látástól vakulásig tartó munkánál, az éhhalállal való állandó küszködésnél is volt rosszabb. Mint többek között a bunker. Ez egy földbe ásott verem volt, amelyben térdig állt a víz s ahol az oda lehajított szerencsétlen rabokat éjjel-nappal verték. És napokig nem adtak nekik enni-inni. Ám ennél sokkal jobb volt a később megépített fogda, amelynek már cellái is voltak. A lakóit ennek is verték, ezeknek sem adtak enni, de már nem gázoltak térdig a vízben. Ha nagyon száraznak tartották némelyiküket az örök, csak leöntötték őket egy veder vízzel. Télen is, amikor fagyott. Itt már bevezették a gúzsbakötést is. De ez is viszonylagos volt, attól függően, melyik ávós ör húzta meg a kötelet. És a legkegyetlenebb gúzsbakötésnél is volt rosszabb: a halál. Ámbátor, ez nem volt egészen biztos. Mondom, Recsken is viszonylagos volt minden.

Visszaemlékezem egy másik végre is: a szörnyű éhezés közepette egy szép recski napomra. Tiszta, gyönyörű napfényes idő volt. Olyan, amelyet a Mátra ajándékoz néha tavasztájt a turistáknak, amikor kellemes a hőmérséklet, nincs se nagyon hideg, se nagyon meleg. Ám e recski napom szépségét nem az időjárás adta meg, hanem az, hogy nem kellett dolgoznom. A barakkügyeletesség sora került rám, s így nem kellett még maradék kalóriáimat a bányában megtört kövek halmazára váltanom. Csak az volt a dolgom, hogy kisépertem a barakkot, feltöltöttem a vizesvedreket, s ügyeltem, nehogy közülünk valamelyik esetleg arra járó szarka elemeljen egy-egy kanalat, csajkát. Más holmink nem nagyon volt. Ültem a barakk elején az egyik hevenyészett priccsen s figyeltem, merre járnak az ávósok. Mert, ha észrevették volna, hogy nem nyüzsgök, hanem csak üldögélek, esetleg nem úszom meg szárazon. Megtanultuk, az öreinket kerülni kell, mint a veszett kutyát.

Üldögélésemet semmi sem zavarta, akkor még bolháink sem voltak, így arra gondolhattam, amire akartam. Azaz, mégsem, mert a kínzó éhségtől sohasem tudtam megszabadulni, ekkor sem. Az, hogy a szalmazsá-komban egy egész napi kenyéradag volt elrejtve, csak fokozta az éhsége-

* Megjelent az Új Látóhatár 1987. évfolyam 4. számában.

met: szinte másra sem tudtam gondolni. Egy egész napi kenyéradag, talán húsz deka is lehetett. Meg kellett szenvednem érte. Amikor láttam, hogy az élelemadagunk egyre csökken, s hogy miként fokozódik a kőbányában a hajsza, elfogott az éhhaláltól való félelem. Bármennyire naivságnak hangzik is ez ma, ám akkor azt gondoltam, hogy ha gyűjtök egy kis tartalékot, akkor, talán, könnyebben vészelem át a nehéz időket. Egy reggel, nem kis vívódás után eltettem a napi kenyéradagomból egy kis szeletet. Másnap ezt megettem, de egy valamivel nagyobb darabot tettem el. S így folytattam a kenyérsugorgatást addig, amíg végre egy egész napi adagot rejthettem el a szalmazsákomban. Ez a megtakarított kenyéradag mit sem segített a kínzó éhségemen, de mintha némi biztonságot adott volna akkor. Jó lesz ez majd – gondoltam –, ha már kenyeret sem kapunk, vagy ha elvisznek bennünket valamerre és az úton koplalnunk kell.

Valaki azt gondolhatná, hogy akaraterőmet is próbálgattam, ám nem hiszem, hogy ilyesmire lett volna kedvünk. A kísértés, hogy megegyem a tartalék kenyéradagomat, persze, mindennap felmerült. De rendszerint csak estéknként, amikor végre elnyújtózkodhattunk a hitvány szalmazsákunkon. Reggel, amikor behörböltük a kávénak nevezett lötyyöt s felverték bennünket a bányába, erre sem volt időnk. A bányában való túlélés gondja pedig egyéb problémákkal foglalkoztatta az agyunkat. De ahogy ott ültem dologtalanul a ragyogó napsütésben, az ördög ugyancsak incselkedett velem. Miért ne ünnepelem meg ezt a gyönyörű semmittevést egy harapás kenyérral? Hiszen itt van, nem messze tőlem, szinte csak a kezem kell kinyújtanom érte. S ha megeszem, majd nekilátok ismét és összegyűjtöm újra ezt a tartalékadagot.

Azt hiszem, az tartott vissza, hogy tudtam, ha beleharapok, megeszem az egészséget, s eszembe ötlött a keserves két hét, amikor egy-egy falatnyi kenyérről le kellett mondanom.

Ma úgysem veszték kalóriát – fűztem tovább a gondolataimat –, a pihenés olyan, mint az evés. Azután megint a napfényre gondoltam, meg arra, hogy minden bizonnyal úgy süt azokra is, akiket szeretek s akik azt sem tudják, élek-e még? De csakhamar ezeket a gondolatokat is elhessegettem, hiszen semmi sem kezd ki jobban az ember hangulatát, mint a szögesdróton kívüli világra, az elrabolt otthonra gondolni.

Ekkor láttam meg Pétert. A barakk-udvaron jött át, lassan, tétova, botladozó léptekkel.

– Hová mész? Mi bajod van? – szóltam oda neki.

Rám nézett, de tekintete üres volt. Megkínzott, szürke arcában szinte láttam a közelgő halált. Nem ő lett volna az első, aki éhen halt Recsken

azon a híres tavaszon. Odamentem hozzá. – Hová mész? – kérdeztem megint, de most sem válaszolt. Tekintetét körbe hordozta a földön, mintha valami után kutatott volna. Egy, az ávós örök eldobta kenyérdarabkát remélt, avagy valamilyen apró állatot, csigát keresett, amelyet lassú, fáradt mozdulataival elér. Jól ismertem ezt a kutató tekintetet: akkor lesz úrrá az emberen, amikor nemcsak a gyomra követeli az élelmet, hanem már minden parányi sejtje, porcikája szinte sikolt az ennivaló után.

– Nagyon éhes vagyok-, motyogta Péter és rám támaszkodott. A rab-ságban ismertem meg őt, s már éveket töltöttünk együtt. Jobb időkben beszélgettünk, viccelődtünk. Intelligens, igen rendes ember volt, ám egészen közeli barátságba sohasem kerültünk. Ahogy rám nehezedett, nem tudtam, mit csináljak vele. Hiába kísértem volna el a kórházba – mert ekkor már ez is volt -, enni ott sem adtak volna neki. De fel sem vették volna betegállományba, hiszen még tudott valamennyire járni. Ágyba csak azokat fektették, akiket rövidesen gyalulatlan deszkakoporsóba zártak. Akik meghaltak, vagy hogy az ávósok akkori szakkifejezésével éljek: „kiszáradtak”. S ahogy néztem Péter kínba torzuló arcát, eszembe jutott a tartalék kenyéradagom. De lehet, csak ott motoszkált valahol homályosan az agyamban, talán inkább csak tudat alatt.

– Gyere a barakkomba, ott leülhetsz. Itt elkaphat egy ávós ör. Igyál egy kis vizet, az talán segít –, mondtam neki.

Bejött a barakkba, megittam, de levertségén ez sem segített. Ült üres tekintettel, mozdulatlanul. S ahogy néztem, arra gondoltam, hogy ő miért nem tett el magának egy tartalék kenyéradagot, ami most talán az életét menthetné meg? Valamiféle ellenszenv fogott el. De lehet, gyűlölet is. Ha én megtehettem, akkor ő is – fűztem tovább a gondolatfoszlányokat –, nekem sem volt könnyű. Adjam oda neki a kétheti kínszenvedésembe került tartalékot? És ha egy-két nap múlva én is ott tartok, ahol most Péter, akkor ki ad nekem kenyeret?

Ám egy kis idő múltán más gondolataim szivárogtak elő. Hátha holnap felemelik a húszdekás kenyéradagot? Hátha nemsokára kiszabadulunk? Meglehet az is, hogy a civilizált világ valahogy tudomást szerez arról, hogy itt vagyunk. Talán csak nem hagynak Európa közepén ezer ártatlan embert éhen halni? Meg gondoltam arra is, hogy ha eddig kibírtam, akkor kibírom ezután is, sokaknál talán jobban viselem el a megpróbáltatásokat. Felkeltem, lassan, nagyon lassan a priccsem felé mentem, felmásztam a fekvőhelyemre, s előkotortam a heteken át féltve őrzött kincsem, az egy-napi kenyéradagot.

Már nemigen emlékszem, az egészséget adtam-e oda Péternek, avagy csak a felét. De azt hiszem, az egészséget. Könnyebb volt odaadni az egészséget, mint kettévágni s nézni, tapogatni a puha belsejét.

– Tessék, Péter! – mondtam neki.

Ahogy utánanyúlt, kiesett a kezéből a kenyér. Fel akartam venni, de Péter – mintegy feléledve – gyorsabban hajolt utána. Ahogy felegyenesedett s kezében görcsösen fogta a kenyeret, a válla valahogy félszeg, ferde maradt. Szót se szólt, meg sem köszönte, majd valamivel élénkebben visszabotorkált a barakkjába. Jó, hogy nem köszönte meg – gondoltam –, akkor talán megbántam volna. De hamarosan elmúltak a kétségeim, s ahogy a tavaszi napfény felé fordítottam az arcomat, bíztam benne, másnap lesz erőm, hogy újrakezdjem a tartalékolást. Talán az is eszembe jutott, hogy valami jót cselekedtem a recski pokolban. Péterrel sohasem hoztuk szóba ezt az esetet, mintha sohase történt volna meg. Azután mégis szabadultunk s útjaink elváltak, el is felejtettem az egészséget.

Több, mint harminc esztendő múltán egy barátom felesége telefonon hívott:

– Emlékszik Recskről Péterre? Otthonról jött, látogatóba. Családostól van itt. Ő jól emlékszik magára. Nálunk laknak majd és szeretné magát is látni. Már bejárták egész Amerikát, holnap délután érkeznek New Yorkba. A baj csak az, hogy bennünket aznap vacsorára hívtak meg s nem tudunk értük kimenni a repülőtérre. Mi lenne, ha maga menne értük? Ha maguknál vacsoráznának s mi majd azután felszedjük s hazahozzuk őket?

Persze, emlékeztem Péterre, időnkint hallottam is felőle. Mondtam is mindjárt, szívesen elhozom őket a repülőtérrel s természetesen, vacsorát is adunk nekik.

Tudtam róla, hogy 1948 őszén fogták le számos társával, akik a sokkal fontosabb Mindszenty-per miatt úszták meg a számukra tervezett kirakatpert és minden valószínűség szerint az igen súlyos ítéleteket. Még néhány társa is eszembe jutott. Meg azok a hírek is, amelyek idekint Péterről jártak. Mindenki úgy tudta, neki kivételesen nagyon jól megy. Hogy igen jól kereső ügyvéd, villájuk van, nyaralójuk és vitorlásuk a Balatonon. Mondták azt is, nemigen érintkezik a volt recski társainkkal, akik rendszerint nem valami rózsás viszonyok között élnek. Ez utóbbiak a szemére hányták, hogy jóllehet, segíthetett volna nekik is, de csak magával törődött. Valamikor 1962-ben kiadtak egy rendeletet, amelyet nem hoztak nyilvánosságra, Péter – mint ügyvéd – tudott erről. Élt is az alkalommal s a rendelet alapján elérte, hogy neki beszámították a nyugdíjigényéhez a Recsken ledolgozott éveket. Ez a lehetőség elkélt volna másoknak is, de Péter

nem szólt senkinek, s a rendelet később elévült. Egyik volt társunk, akivel együtt fogták le, Amerikából érdeklődött tőle később, mit lehetne tenni a kisemmizett volt recskiek érdekében? Péter ímmel-ámmal, meglehetősen kedvetlenül válaszolt, már semmit. De hozzátette még: hol van már az az idő, az már a történelemé... Mintegy azt sugalmazva, nem érdemes ezzel már törődni, miért kell ezeket a régi ügyeket kapargatni.

A repülőtéren mindjárt ráismertem Péterre. Megőszült, testesebb lett, de arcvonásai nemigen változtak. Megöleltük egymást – harminc év nagy idő, bemutatott a családjának.

Odahaza a feleségem a tőle megszokott melegséggel fogadta őket, s tört magyarságával érdeklődött, hogy vannak, merre jártak, hogy tetszik nekik Amerika? A szokásos frissítő ital után az ebédlőnkbe kísértük őket, s miután az egyúttal a vadászszobám is, el kellett mesélnem a két kitömött őzfej történetét. Majd asztalhoz ülve, mindenki jó étvágygal evett. Beszélgetésünk javát le kellett fordítanom angolra a feleségemnek, akit minden érdekelt Péterék felől. Kínálgatta a vendégeinket. Pétert is, akinek éppen a földre csúszott az asztalkendője. Felvette és hozzám fordult, de valahogy a válla kicsit ferde maradt. Ebben a pillanatban eszembe jutott a recski kenyéradag históriája. Élesen, mintha tegnap történt volna.

– Mondd meg a kedves feleségednek – szólt Péter tele szájjal –, mond meg neki, hogy ne kínáljon, nem kérek többet, hiszen te is tudod, mindig spártai természetem volt, ENGEM AZ EVÉS SOHASEM ÉRDEKELT.

Az asztalon álló gyertyák lángja meglobbant. Mintha a Mátra szele suhant volna át a szobán. Az őzek szomorúan néztek ránk, üvegszemükben hidegen tükröződött a gyertyák fénye.

GYÖRFFY KONRÁD

Felszabadulási novella*

Hanni soit qui pense!
Order Garterovics tábornok napiparancsa

IVAN JEGOROVICS SUHIN őrnaggyal egy bennszülött étteremben ismerkedünk meg: április negyedike van, előírásosan, gyakorlottan ünnepe-
lünk; Suhin őrnagy magában iszik a szomszéd asztalnál, vitézül ünnepli
önmagát s megszállott itt-létét; ránk kacsingat, bazsalyog, felénk emeli
kupicáját, integet: telepedjünk át az ő asztalához Gunyoros készséggel
engedelmeskedünk tág kaliberű meghívásának. M. beszél valamelyest
oroszul: elszántan udvarias bemutató szavakat váltanak, s amikor kiderül,
hogy Ivan Jegorovics pigeon-angolul is tudogat, mi is belépünk a diskur-
zusba. Partikuláris ünnepléseinket egységbe tereljük: vodkát iszunk sör-
rel, majd konyakot, később szovjet pezsgőt. Ivan Jegorovics félóránként
kávé rendel magának, egy deci kubai rummal. A pincér hamarosan rende-
lés nélkül is hozza a rumos kávékat. Kedvében járunk ennen szálló vitéz-
ségét ünneplő embertársunknak: kivédhetetlen ajánlatára mi is rákapunk a
kubai rumos feketeivásra. Egyenletesen rúgunk befelé. Szovjet TZAR
SIZE cigarettát szívunk. Meghittén hamis hírünket költjük, megkapjuk
érte a magunkét: megtudjuk, hogy Ivan Jegorovics az impérium főváros-
ából való, felesége felcser és kétszáz rubelt keres havonta, két lányuk ha-
jórobbantási főiskolára jár. Viseltes fényképeket nézegetünk, „dada”, „oh
yes”, „really?”, az italok kerítésén áthajolva statisztikai adatokat cseré-
lünk: lakásméretek, komfortfokozatok, bérmunka bérek, szakszervezeti
üdülés a Kaukázusban (cserében fölkínálhatnánk néhány hónapos börtön-
büntetésünket a Vörös Csillag Fegyintézetben). Lovagiasan megütközünk
az életszínvonal műanyagpadlós pástján, s igyekszünk győztesen kikeve-
redni a viadalból. Felszínesek vagyunk, üdék, konvencionálisak, kénysze-
redetten Suhin őrnagyra próbáljuk sózni a felelősséget létviszonyainkért,
keshedt valagunkat riszáljuk, nyájas megvetéssel, rekontrázásra kész
cicceggéssel hallgatjuk Ivan Jegorovics öblösen rutinos dicsekvéseit, al-
kalmasint ő meg jámbor ázsiai fitymálással vesz tudomást toplák öltözé-
künkéről, riherongy brénk alól kileffegő hosszú, mosdatlan, korpás hajunk-
ról, sissegő foghíjainkról. Záróráig azzal áztatjuk egymást, hogy ugyanar-

* Megjelent az Új Látóhatár 1987. évfolyam 4. számában.

ról beszélünk, ha más nyelven is; fizetéskor a pincér, ahogy orosz tisztekkel szokta, tüzetesen becsapja Ivan Jegorovicsot. Az utcán dalra fakadunk, egymásba kapaszkodva fűjjük a Kalinkát meg a Moszkva-parti estétet. Diadalünnepi gajdolásunk trojkáján repülünk előre; rendőrök állnak utunkba, de látván, miféle társaságban vagyunk, lazán, foghegyről, sandán tisztelegnek (nem nekünk), „maga csak vigyázzon, Meunier”, morogják, és odébbállnak, Ivan Jegorovics joviális fennsőbbiséggel utánuk intget; nyilván megjegyzi rólunk, hogy szovjet felségjelekkel szereztünk legitimitást csendháborításunkhoz, s ha legközelebb meggumibotoznak bennünket, majd ezt is beszámítják nekünk. A város pereméig kísérik Ivan Jegorovicsot, oltalmazó drága barátunkat; örök barátságunk zálogául cigarettát cserélünk, ömlengve búcsúzkodunk („Ivanuska, dearest Ivanuska”, „Marúszja majá”, „moj sweet Nyikoláj”, mondogatjuk ökrendezve), istenesen meglappogatjuk egymást: M. később elpanaszolja, hogy Ivan Jegorovics orvul belemarkolt mellébe – markos keze nyugodjék balzsamosan szavaink szarkofágjaiban ! Ivan Jegorovics nem meri tovább kísértetni magát, az utolsó fél kilométert egyedül óhajtja megtenni a szovjet kaszárnyáig, nehogy meglássák feljebb- és alábbvalói, hogy bennszülöttekkel cimborál.

Többször is találkozunk, hasonló körülmények között: presszóban, lebujokban, bögrecsárdákban, talponállókban, gyorsbüfékben, sörözőkben. Mindig Suhin őrnagy fizeti – kolonizátori bőbukszájúsággal – a ceppet, s mindig ugyanaz a menetük ivászatainknak: vodka sörrel, konyak, szovjet pezsgő, félóránként kubai rumos feketekávé. Mindig jócskán leszopjuk magunkat, de sohasem ittasodunk eszméletlenné. Ivan Jegorovics holtrészegre is ihatná magát: a szovjet katonai támaszpontonról mindennap éjfélután teherautó indul, körbejárja a város szórakozóhelyeit, és platóra gyűjti a részeg orosz tiszteket (közlegények sose kapnak kimenőt a városba, ők legföljebb a kaszárnyában ihatják le magukat: a betonkerítéshez oldalognak, s rendszeresen érkező zugszállítóiknál karórát, kávéport, tranzistoros rádiót, magnókazettát, pufajkát, szörmekucsmát, rohamsisakot cserélnek pálinkára; egy-két pillanat alatt lehajtják az italt, és eltűnnek a kerítéstől, bizonyára kifekszenek, ki tudja, milyen magas tetőkre). Ivan Jegorovicsnak sűrűn van kimenője, kiváltságos férfiú: bennszülött szórakozóhelyeken ihatja le magát, bennszülött pénzen. Privilegiumait becsben és természetesnek tartja, terebélyesen él is velük. Lelkiismeretesen helyesli a közlegények állandó laktanyába zárását, híve a testi fenyítésnek: korbácsolásnak, megrugdosásnak, fogkiverésnek, szemkinyomásnak. A fenyítések ellenére is kiszökik néhanapján egy-egy szov-

jet katona a támaszpontról: behatol valamelyik közeli tanyára, s fegyverrel követel italt és nőt. Megezik, hogy felbőszült parasztok elteszik láb alól, tetemét elássák a határban, a senki vagy a téesz földjén, síremléket nemigen emelnek föléje. Ha kitudódik is az ilyen eset, a támaszponton sem csinálnak kázus parabellit belőle, a helyi hatóságok is készségesen s kissé bandzsítva szemet hunynak, aki nyilvánosan firtatja a részleteket, azt viharosan szájon vágják. A szovjet támaszponton gyakran végeznek ki zendülőket, szökevényeket, függelemsértőket, szolgálat- és parancsmegtagadókat, a közeli tanyák lakói hallhatják a kivégző fegyverek ropogását. Ivan Jegorovics mindezekről nem beszél, talán tapintatból, mi sem kérdezzünk tőle efféléket, talán finom és éber érzékenységét kíméljük. Ivan Jegorovics csak arról beszél, amiről pártállami engedéllyel beszélnie szabad. Hivatalosan megpecsételt, a Vörös Porta által jóváhagyott és véglegesített igazságokat mond. Csak arról tud, amiről önfelkent felsőbbségének kegyelméből tudnia adatott. Amiről nem tud, arról nem is akar tudni, arra nem is kíváncsi, annak tudására, a tudás integrálására nincsen benne hely. Intellektusa törökmézes kanállal kimért álinformáció-adagokkal táplálkozik. Kordában tartja magát, kordáját alázatosan szereti, ünnepek előtt gyöngéden fényesre szidolozgatja. Se bal-, se jobbvéleménye nincs. Középvéleménye mindenkor megegyezik a Pravda véleményével. Egyénisége kövület: el és meg van pravdásítva. Kormányának huncut praktikáiról, körbeszögesdrótozott összhonának büntető archipelágusairól, nemkívánatos hitű vagy fajtájú polgártársainak exodusáról és exitusáról gondosan semmit sem tud.

A bennszülöttek városaiban járva úgy érzi, vadidegen terepen mozog. Nem lehet otthon, tudja, hogy megszálló, s hogy annak is tekintik. A bennszülöttek közömbös vagy ingerült vagy lekezelő vagy bepalizó vagy gúnyosan hajbókoló vagy émelyegve meghunyászkodó vagy patetikusan vazallusi viselkedése elbizonytalanítja; nyelvüket nem érti, kultúrájukat nem ismeri, de tudja róluk, hogy időnként elragadja őket eszelős törzsi hevületük. Tudja, hogy 56-ban a támaszpont környéki tanyák rejtekéből a népfölkelés leverése után is még sokáig ki-kicsapott egy partizánosztag, és elmélyült pusztításokat tett a szovjet janicsárállományban. Ismeretségnünk s szesztrágyázta barátságunk szárba szökken, és megérleli gyümölcsét: kiváltságos vendégként bejutunk a támaszpontra, a betonkerítés mögé, lopva s feszengő áhítattal végigmarsolhatunk a tisztek számára kicementezett szabványösvényeken, a mindenkori ellenség állhatatos és megbonthatatlan gyűlölésére pezsdító plakátgigászok palánkjai között, s méltatlan bennszülött talpainkkal tapodhatjuk Ivan Jegorovics tisztis lakszen-

télyének padlóját; vendéglátónk két szobát lakik, az egyikben monumentális Szarátov hűtőgép tátong, a másikban dívány vöröslík, ülőpárnák, nyersfa hokedlik, szent nyírfa asztal, alatta új típusú bádoglavór cigarettacsikkeknak, a hajópadlón orosz szamovár, szovjet televízió, szovjet lemezjátszó, szovjet kávéfőző, szovjet pálinkáspoharak, egy polcon szovjet pálinkásüvegek, a falon a birodalmi egyházatyák pártglóriás képei. Ivan Jegorovics meggyőzni vágyva muzsikál nekünk: fuvoláján orosz népdalokat játszik, néhány Csajkovszkij dallamot, heroikusan otromba katonai indulókat. Vigyázzba vágja magát, így játszik, így él. Tekintete és gondolkodása felfelé irányul, nem győz elmét rogyasztani, hasraveti magát a pártcári parancsolat előtt, s feltápászkodván, lefelé ukázt oszt, csizmát mutat, korbácsot csördít.

Ivan Jegorovics érzelmesen szereti a kisdedeket, a feleségét („Natasa majá”), a lányocskáit, Moszkvácskát, az orosz földanyuskát, a „drúzsbat, a söröcskét és a vizecskét, a romantikus muzsikát, a sakkjátékot, a dezinformáló, dezintellektualizált szóeregetést. Diskurzusaiban sohasem él (sértő) észérvekkel, ezt nem véli illendőnek: érvelés helyett szentimentálisan döngeti az asztalt vagy a mellét; politikai kérdésekről szólva mindig a hivatalos comics-álláspontot nyilatkoztatja ki ragacsos jószággal, rábeszélően, szinte szemérmesen, mint egy finom szerkezetű guillotine. Megkedvel bennünket – mi is megkedveljük őt, mihelyt fölfedezzük, hogy van önálló léte is. Mert bár magánálláspontja nincsen, ám vannak privát szokásai, van modora, gesztikulál, egyéni az orgánuma. Lénye – ha egyáltalán az övé, – tömör, átláthatatlan, tömegszerű. Annyira kiszolgáltatott, hogy szinte ártatlan; tömörsége porózus, átláthatatlansága szottyos; mindenféle demagógia elcsöcselésítheti. Fagyott szivacs; talán felolvasztható? Játékos, de módszeres érzelmi propagandával, átgondolt intellektuális uszítással próbáljuk fellazítani érzékelő készségének és gondolkodásának merevségét. Ha úgy érzi, hogy álláspontját, a hivatalosat és egyetlen, aláaknáltuk (valóban áll és pontszerű), ideológiai általánosságok és közhelyek mögé húzódik vissza, s szuronyt szegez; a barátságra hivatkozik, M.-re kacsint, csatadalra fakad. Szemernyit sem enged a belénevelt típusigazságokból. Vodkával átítatott buzogányát suhogtatja védekezéséért. Fél engedni. Fél, hogy kinyílik előtte valami esetleges, törvényellenes, pillanatonként módosuló, folyamatos változásra és alkalmazkodásra kényszerít új univerzum, és fölemészti ő: kiszippantja létének bebetonozott muzsik-kamrájából. Szinte hitbéli kötelességtudattal iszik, engedelmesen butul elfelé. Becsempészett nyugat-szenegáli lapokról, folyóiratokról és könyvekről beszélünk neki; megpróbáljuk fölkelteni kíváncsiságát,

kikezdeni meredt ellenszegülését; iparkodunk tarthatatlanná tenni új információktól való rituális óvakodását. Megállapodunk: legközelebbi találkozásunkkor nem érjük be egymás udvarias áltatásával, érzékenységeink pátyolgatásával, közhelyeink liturgikus végigpörgetésével, hanem őis, mi is visszavonjuk cinkelt reklámkártyáinkat, öncenzúráinkat szabadságoljuk, felélesztjük magunkban a teofág játékszenvedélyt. Ígéretét vesszük: legközelebb beletekint a mi lapjainkba (LOCK, WIFE, NEWTWEAK, INTERNATIONAL GERALD TRIBUTE, SLAYBOY). Sikerül kíváncsivá tennünk. Talán helyet szoríthatunk benne friss információknak, rákaphatjuk – hiszen mi is rászoktunk a kubai rumos feketekávéra – új ismeretek érzékeny és kreatív bekebelezésére. Úgy látszik, nyíladozik, lépésre készül. De a megbeszélt helyen és időben nem jelenik meg; begazolt? leleplezték? megkapta a szultáni selyemzsinórt? végső katatóniás engedelmességbe butította magát? Többé nem találkozunk vele.

Ivan Jegorovics Suhin őrnagy feszes vigyázzban állhat betonkamrájában, lavórjából szanaszét ömölhet a szovjet cigaretták csikkje és hamuja; büntető páncélzatban izzadhat, puffadt képpel fújhatja fuvoláját, rohamindulókat gyakorolhat, tömeges henteskoncertre készülhet; cellájának cementpadlóján recseghet-ropoghat a szovjet televízió: hadsereg vonulhat a képernyőn, ki-e vagy be, nem tudhatni.

Készülhetnénk mi is – például arra, hogy ezentúl Ivan Jegorovics nélkül ünnepelhetnénk (bár szívesen találkozhatnánk vele!).

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1988. ÉVFOLYAM**

Az új világ*

I.

A taxi a Victoria előtt megrekedt. Boldogh István megnézte karján az órát, még negyven perc volt az indulásig. Kényelmesen hátradőlt. A mozdulattal feleségét akarta megnyugtatni, nincs baj, nem késik le a vonatot. Blackburnbe igyekeztek, ahol annakidején három évig dolgoztak. Valamikor régen, az ötvenes évek elején. Harminc évvel ezelőtt máshová sodródtak. Átköltöztek Amerikába.

A forgalomban hirtelen rés nyílt előttük, a kocsi nagy ívben előreka-nyarodott és megtorpant. A férfi tőle szokatlan fürgeséggel ugrott ki, pénzt nyomott a vezető markába, megkaparintotta a bőröndöket, az aszszonyra hagyva a zacskókat és kabátokat. Szemivel a vágányjelzést keres-te. London-Blackburn. Vagy LondonPreston. Nem találta egyiket se. El-érte a jegyszédőt, letette a két bőröndöt, Boldoghné már utolérte, mögötte állt, amikor a vasutas visszaadta a jegyeket.

– Nem jó – mondta.

Boldogh sebzetten felhorkant.

– Nem jó? – kérdezte. – Tegnap itt vettem. A tíztizesre.

A vasutas arca közönyös maradt.

– Vonata a Gloucesterről indul. Nem innen – válaszolt.

– Nem? Azelőtt mindig innen indult.

– Mikor?

– Ötvenben. Ötvenötben. Ide érkeztünk és innen indultunk vissza.

A jegyszédő a kicsit gyengébb felfogásúaknak kijáró részvétellel folytat-ta:

– Megváltozott azóta. Másként van. Menjenek a Gloucesterre. Még van rá idő.

– Hol van a Gloucester? – hördült fel Boldogh. Megértette, hogy kár tovább vitatkozni.

A vasutas azt ajánlotta, hogy szálljanak földalattira. Ne menjenek taxi-val, akkor elkésnek. Négy állomás. A férfi, röviden ugyan, de szeretett volna néhány dolgot megemlíteni. Nyelt egyet, felkapta a bőröndöket és előre törtetett. Zacskók zizegését, apró huppanásokat hallott maga mögött. Mária követte, lépcsőn le, lépcsőn fel. Tartotta a felvonó ajtaját, amíg

* Megjelent az Új Látóhatár 1988. évfolyam 1. számában.

felesége utolérte. A peronon talán három percet vártak. A negyedik megállónál átfúrták magukat a tömegben, kiszálltak és rohanás közben leltároztak, bőröndök, zacskók, kabátok, semmi se maradt le. A férfi vállát most már érezhetően lehúzta a súly, Boldoghné lihegve tartott vele lépést. A vasút bejáratánál a tábla nem mutatta Blackburnt, csak a London-Preston szerelvényt. Ötös vágány. A kapus figyelmeztette őket, hogy szálljanak át Prestonban. Az ötösön a vonat nem érte el a hátsó ütközőt. Két beszélgető vasutas mellett elhaladva Boldogh megkérdezte tőlük is, hogy az ötösön a prestoni vár-e? Igen, nyugtatták meg és csak kényelmesen. Indulásig egy teljes félóra van még. Tegnapról mára állnak át a tavasziról a nyári menetrendre. Minden északi indulás eltolódik egy félórával.

Felkapaszkodtak egy majdnem üres kocsiba, a férfi felrakta a csomagtartóba a két bőröndöt és méltatlankodni kezdett. A Victorián kiadják a jegyet. Beszállás a Gloucester nevű állomáson. Ezt a körülményt egy szóval se említették. Szép kis eljárás.

Felesége szóltanul lehuppant az ülésre. Összehajtogatta a kabátokat, indulás óta talán tizedszer. Csendben várta, hogy az ember lecsillapodjék. Tudta, ez időbe telik. Angliának volt már egyikét dolga a rovasán... Mindjárt a repülőtéren kezdődött. Egy kedves arcú lány ellenőrizte az útlevelüket. Nagy, feketekötéses könyvben lapozott előttük, amiben nevük nyilvánvalóan nem szerepelt. Becsukta a könyvet és megkérdezte, élnek-e Angliában barátaik?

– Nem – felelte Boldogh gyorsan és zordul. – Nincsenek. Se rokonaink, se ismerőseink.

A lány furcsállva nézett, majd legyintett. Mária később szóvátette, hogy Boldogh ingerültnek hangzott. A hatósági közeg csak kötelességét teljesítette.

– Kötelességét? – ismételte férje, elnyújtva a szót. – Nehéz elhinni, de nem lehetetlen. Ki válaszol a kérdésre anarchista, vagy terrorista barátai névsorával, ha történetesen léteznek ilyenek? Egyáltalán, ki akarja végigvárni, amíg a könyvben újabb nevek után kutat? Nem, egyáltalán nem biztos, hogy ezt a kérdést fel kellett tennie. Régi gyanúm, hogy a brit adminisztráció alacsonyabb rangú képviselői a birodalom hanyatlásáért az érkező turisták piszkálásával szereznek elégtételt és lelki kielégülést maguknak.

Mária arra is emlékezett, hogy a repülőtér elhagyva Boldoghot másik csalódás érte. Egy turbános, mogorva vezető arca meg se rezdült szállodájuk nevére. Ázsiai közönnyel jelentette ki, hogy nem tudja az utat. Hosszas kérdezősködés után, nagynehezen találták meg hoteljüket. Az asz-

szony ennek következtében értesült arról, hogy férje emlékezetében a londoni taxisofőrök legalábbis addig a percig jóltájékozott, készséges idegenvezetőkként éltek, akik türelmes udvariassággal hámozták ki a külföldiek tört angolságából az úticélt és mulatságos cockney kiejtésükkel elbájolták az érkezőket. Mária azt se felejtette el, hogy másnap felkeresték a közeli postahivatalt és a látogatás nem csillapította Boldogh újkeletű gyanakvásait. A hivatalban a férfialkalmazottak ugyancsak turbánban ültek, a nők hosszú, rikító sharongokban. Egymás között megállás nélkül tereferéltek. A várakozók sora feltorlódott, csigalassúsággal jutottak előre. Boldogh New Yorkban olvasott olykor az ázsiai és afrikai bevándorlás angliai problémáiról, némely kerületek tiltakozásairól, utcai harcokról, rendőri beavatkozásokról, parlamenti felszólalásokról, de az ilyen híreken igazi érdeklődés nélkül, felületesen száguldott végig. A postahivatalban az újsághasábokról átlépett a valóságos életbe. Valamikor ő is bevándorló volt ebben az országban. Nehéz testi munkát végzett. Postatisztviselői állásról – állampolgárság nélkül – álmodni se lehetett. A turbánok és sharongok viselői állampolgári jogokkal rendelkeznek érkezésük pillanatától. Körülményeik nem kényszerítik őket rendkívüli erőfeszítésre és az otthonukban megszokott munkatempó vagy magatartás feladására. Boldoghék és sorstársaik úgynevezett European Voluntary Workers-ek, Európai Önkéntes Munkások voltak. Kijelölt munkahelyüket nem hagyhatták el és visszavitték őket az ausztriai táborba, ha nem feleltek meg. Ennek megfelelően viselkedtek és a helyi lakossággal, vagy hatóságokkal a legkritikább esetben kerültek bajba. Boldogh minderre szomorú elégedettséggel hívta fel Mária figyelmét a postán. Lassacskán sorra kerültek, bélyeget vásároltak és megkönnyebbült szívvel fordultak ki a hivatalból. A férfi mosolyogva mondta, hogy néhány nap múlva továbbutaznak és az ázsiai bevándorlók problémája megint külföldi laphírré alakul át. Szerencse, mert látszólag megoldhatatlan a kérdés és könnyebbség, ha nem kell vele foglalkozniuk. A hosszúra nyúlt várakozást pedig igyekezzenek mielőbb elfelejteni.

A vonat végre-valahára elindult. Derűs tekintetű borostás arcú, fiatal kalauz kérte a jegyeket. A régi időben a vasúti személyzet megjelenése makulátlan volt, emlékezett most Boldogh és mindjárt önmagával elégedetlenkedve gondolt arra, milyen helytelen és meddő vállalkozás a múltat és jelent folyton összehasonlítani. Tanácsos abbahagyni, mielőtt megszokássá válik. Tönkreteheti vele az egész kirándulást.

Később sonkáskenyeret és teát vásárolt kettőjüknek a szomszéd kocsi-ban. London külvárosainak gyűrűjéből kibújva a táj egyre szépebb. Idő-

sebb, valójában náluk nem sokkal korosabb nő szállt fel és melléjük telepedett. A vonat megtelt, középen álltak is. Új útitársuk Boldogh kérésére megígérte, hogy szól Preston előtt. Teáért ment ő is, aztán olvasott. Másfél órával később szólt nekik:

– Preston innen a harmadik.

Megköszönték a figyelmeztetést. A vonat többször megállt, majd neki-lendült. Boldogh magában számolta az állomásokat, amíg össze nem keveredett. Nemcsak a megállóknál vesztegeltek, olykor a nyílt pályán is, a Prestont mutató tábla végülis meglepte őket. Kapkodtak a bőröndök, zacskók, kabátok után. A forgalmista már indításra emelte karját, amikor elérték a kocsiajtót. Le se szálltak jóformán, már gördültek tovább a kerekek.

– Az útitársat kifogtuk – csóválta Boldogh a fejét.

A blackburni szerelvény két ósdi kocsiából tevődött össze. Egyórás út várt még rájuk. A megállók sűrűn követték egymást. Az olajmotor minden indulásnál zajosan felhördült. A Boldogh-házaspár azelőtt csak autóbusszal tette meg a Preston-Blackburn közötti távolságot. Preston tengerparti nyaralóhely, a lancashirei munkások üdülője. Nyáron Blackburnben egy hétre minden gyárleállt, minden üzlet becsukott és a helybeliek el-árasztották Prestont. Egy héttel később Burnley, vagy Bolton ismételte meg ugyanezt. A vonat lényegesen drágább volt, mint az autóbusz, tehát az utóbbit használták és csak most fedezték fel, hogy a kocsuiút vonzóbb tájon, szép villák között, rendezett környéken vezetett át, míg vicinálisuk most vidékies, elmaradottabb negyedekben kanyargott velük. A töltés oldalán baromfi kapirgált, a sovány füvet birkák legelték. Elhanyagoltnak látszó gazdaságok hátsó udvaránál döcögtek el.

A blackburni nagyállomást már jóideje látták az ablakból, de az épület csak lassan közeledett. A megállók még sűrűbben követték egymást, mint azelőtt, a vonat mintha átvette volna a helyi villamos szerepét. Nagy sokára megérkeztek. A pályaudvar üresen visszhangzott motorjuk utolsó hördülésétől. A kijáratnál nem kérték el a jegyeket. Három beszélgető vasutas között haladtak el. Boldoghné a bérkocsik felé indult, négy sorakozott fel a téren, egyelőre nem akadt utasuk. Nézzenek be előbb az újságosboltba, javasolta a férfi. Bent két szódát kért, megszemlélte. Az állványon nem látta a Northern Daily Telegraph ismerős fejlécét. Megszűnt, mondta az üzletes. Az ötvenes években hetvenezer példányban jelent meg. Napilap volt, valamelyik konzervatív sajtólord tulajdona. Unalmas újság, évszázados múlttal. Az egyetlen a városban, ahol legtöbbször két munkáspárti képviselőt választottak.

Boldogh a „Listener”-t kérte, a BBC komoly adásai, a „Third Programme” anyagából összeválogatott hetilapot. Egymilliónál több példányt nyomtak belőle annakidején. A kiszolgálónő nehezen értette meg, mit akar, aztán kutatni kezdett a laphalmazban. Minden héten kap egy vagy két példányt. Hová lett? Boldogh felbátorodott készségén és szállodákról érdeklődött. A nő két nevet említett, majd habozva hozzátett egy harmadikat is. Egy új hotel nevét, a Preston New Road-on. Árai képtelesen magasak, tulajdonképpen nem szabad a közelébe se menni. A „Black Bull”, az állomás mellett, tönkrement, a földszinti étterem is becsukott. Mikor? Legalább tíz éve.

A „Black Bull” bedeszkázott ablakokkal nézett vissza rájuk, amikor kiléptek a térre. Ugyancsak bedeszkázták a pályaudvar néhány nagy ablakát, a kisebbek javarészt beverték és úgy maradtak, összetört üveg maradványaival a keretekben. A férfi megadta az első címet a taxisnak, aki spanyol kiejtéssel válaszolt. Dél-Amerikából került Lancashireba.

Jóformán meg se álltak még, az első szállodát rögtön felismerték. Egy ismerősük lakott benne néhány hétig. Erős fertőtlenítőszag ülte meg a szobáit és folyosóit. Nehéz, poros szőnyegek, szakadozó függönyök, mindig spicces tulajdonosnő, nyomban emlékeztek. Boldogh habozás nélkül adta meg a második címet. Autójuk kikanyarodott a Preston New Road lelegejére. Ezt az utcát is ismerték, errefelé laktak albérletben. A házak most kisebbek és elhanyagoltabbak, gondolta az asszony. A kerítések foghíjasak, a kertek összezsugorodtak, vélte a férfi. Egy kopott tábla mutatta a százhuszonötös ház számát. Az alagsorban éltek, ablakuk a hátsó kertre nézett. Mindketten visszafordultak. Kandallós nagyszoba, amit keskeny folyosó választott el a kishálószobától. A folyosón gázrezsó, az ajtó nélküli szenespince mellett. A ház hiába tűnt már el, még maguk előtt látták. A heti lakbér kétszer annyi volt, mint a tulajdonos havi banktörlesztése az egész épületért.

– A Moltonék – sóhajtotta Boldoghné. – Vajon mi történt velük?

Férje hálásan bólintott, eddig eredménytelenül töprengett a háziak névén. Igen, a Moltonék. Örömrivalgással fogadták be őket, de a lelkesedés eltűnt, amikor Boldoghné állapotos lett. Ettől kezdve minden lakbérfizetéskor kérték, hogy keressenek másik helyet. Kerestek, de sokáig hiába. Nem találtak a gyerek születése előtt.

... Egy januári reggelen kint hóvihár dúlt és az egész városban megbénult a közlekedés. Bérkocsi, autóbusz nem járt. Egy lélek se volt az utcán, amikor István és Mária nekivágott a szülőotthonhoz vezető, jó egykilométeres útnak. Tízperces fájások jelentkezésénél kezdtek öltözni,

de az asszony most már három-négy percenként a földig görnyedt. Megvárták, amíg kiegyenesedik és összekapaszkodva csúszkáltak előre. Szerencsére időben érkeztek, becsöngettek az otthon nagy kapuján, Istvánt be se engedték és a gyerek félórával később a világra jött. Hat nap múlva gépkocsival vitték haza, a százhuszonötbe, és néhány héttel később elköltöztek.

A vezető lassított, átvágott a másik oldalra. Csak akkor néztek fel, amikor befordult a kapun. A régi szülőotthon előtt fékezett, szálló lett belőle. A sofőr nyúlt a táskák után, de Boldoghék nem mozdultak. A férfi Máriára figyelt, mintha vonásaiból kiolvashatná, elfelejtette-e, hogy ebben az épületben két órával szülés után kiharcolták az ágyból? Ezer helyen nyilallt minden porcikája, de lepedőt cseréltek. Ki az ágyból, mindenki!, Ki, aki, négy napja szült és ki, aki két órával előbb! És a halpogácsa ebédet a szárazbabfőzelékkel, ezt a különleges szülőotthoni lakomát miért hagyja érintetlenül a nem angliai újmama? Nem szereti a halat, vagy nem szereti a szárazbabot? Nem szereti a kettőt együtt? Ne válogasson!

István felesége szemét kereste, közben meglepetéssel észlelte, hogy keze ökölbe szorult. Más is eszébe jutott. A gyerek nem volt rendben. Verejtékező homlokkal próbált szopni, de Mária attól tartott, valamiért éhes maradt, amikor elvitték a szoptatásra megállapított idő végén. Tiltakozott, kérte, hagyják tovább vele. Hiába, a kérés és a gyereksírás nem használt, lányát percnyi pontossággal elragadták tőle. Az orvos később fedezte fel, hogy az újszülött nyelvét jobban fel kell vágni, meg is operálta anyja karján egy ollóval, de akkor már hazamentek a százhuszonötbe. A gyerek attól kezdve baj nélkül táplálkozott.

Mária egy szót se szólt. István, későn eszmélve, bemondta a harmadik címet. A taxis bonyodalmasan megfordult, miközben bizalmasan tájékoztatta őket, ahogy az újságosnö tette előzetesen, hogy az árak az új hotelben kétszer, talán háromszor olyan magasak, mint a többi szállodában. Továbbhaladtak a Preston New Road-on, ahhoz a keresztezéshez közeledtek, ahol az autóbusz elfordult azelőtt velük, amikor a mellori gyárba jártak. A taxi jobbra kanyarodott, mielőtt elérték a keresztezést. A szálloda szép feljárójával ízlésesen illeszkedett a domboldalba.

Az előcsarnokban, szemben az étterem bejáratával, irodista lányok tevékenykedtek. István átadta hitelkártyáját és az egyik lány másolatot készített róla, átadta a szobakulcsot, de kérte, várjanak egy félórát. Még takarítják a szobákat. A szoba napi ára a londoninak hatvan százaléka volt.

Szombaton és vasárnap még kevesebb, hétfővégre Blackburnben leszállítják az árakat.

Boldoghék felfedezőútra indultak, hogy agyonüssék a várakozás idejét. Táncteremre, vagy konferenciateremre emlékeztető helyiségbe jutottak. A bárpult mögött két lány társalgott, egyenruhában. A bár még tíz percig nyitva tart, mondták. A férfi meggondolatlanul két Manhattant rendelt. A lányok tanakodtak, lapozgattak egy füzetben. Nem találták a receptet, végül a vendégekhez fordultak segítségért. Az italt egyesült erővel keverték ki. Megitták és a félóra elteltével felólálkodtak az emeletre. A szobalány a végső simításoknál tartott. Szép, tiszta szobát, kis, modern fürdőt kaptak, távolbalátóval, telefonnal és önműködő villanyvasalóval, amit Mária férje vonaton összegyűrdött nadrágján azonnal kipróbált.

István azt ajánlotta, hogy pihenjenek. Felesége beleegyezett és kirakta holmijukat a bőröndökből. Hamarabb megunták a tétlenséget, mint gondolták, megint felkészültek és indultak vissza, a városba. A szálloda előtt felszálltak az autóbuszra. A piactérhez közeledve a jármű befordult balra, innen egy szűk utca egyirányú forgalmában csak lépésben haladtak. A végállomást a városháza épülete mögé helyezték át. Idegen kép fogadta őket, a régi meglepő változáson ment át. A térre rátelepítettek egy többemeletes átjárót. Egy fedett híd és egy nyílt átjáró ívelt át az út fölött. Az átkelők csigaalakú lépcsőkön kapaszkodtak fel és ereszkedtek le. A szétágazó szerkezet kanyarodóiból üzletek, hivatalok nyíltak. A városháza szokványos viktoriái vonalait az új felépítmény jótékony hatás nélkül burkolta be. Az egykori városkép tervezői feltehetően nem igényeltek alkotásukért művészi megbecsülést, de a tér legalább valamiféle szilárd állandóságot jelképezett és ennek megbontását Boldogh nyugtalanítóknak találta. Olyan érzése volt, hogy a következő percben a házak, a tornyok, a felépítmény egészen hirtelen megmozdul, felkerekedik és elmenekül, nem állja békésen a főtér csuffá tételét.

– Hihetetlen – ámuldozott és ismételten körbefordult. Nem tudott betelni a látvánnyal. Mária részvétellejesen bólogatott, lassan baktattak tovább. A sarokról hiányzott a régi péküzlet, ahol szombatonként pirosra sült cipókat vettek, egész heti kenyérszükségletüket fedezve, mert nem kedvelték a mindenhol kapható angol vattakenyeret. Az elárvult péküzlet mellett megmaradt a bútorosüzlet. Négy kirakat közepében a lejáratú lépcső. Máriaék legelőször hálószobát vettek. Hetenkint törlesztettek, egy szék után egy shillinget, az ágy után hármat. A bútoros rendesen bánt velük. Megkapták az amerikai vízumot és elkészültek Blackburnből. A fordulatról beszámoltak a kereskedőnek, aki megvizsgálta könyvükben a

heti törlesztések bejegyzéseit és szemlét tartott lakásukona bútorok fölött. Visszavett tőlük mindent, leírta egész tartozásukat. Mellékes körülmény volt, hogy ugyanakkor elvesztették befizetésüket is.

Ezni kezdett és sötétedett.

– Ülünk be a moziba – tréfált István, mert felfedezték, hogy eltűnt a mozi is a térről. Itt volt a város legnagyobb filmszínháza. Lányuk születésének előestéjén ennek pénztáránál váltottak jegyet a „Third Man” című filmhez. Az utolsó előadás után távozva hóförgeteg fogadta őket. A megálló közelében imbolygott egy emeletes autóbusz, Boldogh elszántan rohant előre, attól félt, ez az utolsó. Mária, gömbölyűsége ellenére, lépést tartott vele, cikkcakkban vágta át a járművek között. A buszvezető várt rájuk, az asszony még otthon is lihegett. Hetenkint kétszer-háromszor beültek a moziba. Elmenekültek a Molton-ház légköréből. A „Third Man”-t évekkal később újra megnézték, mert Mária ne emlékezett rá. Éles fájdalmai voltak egész este, de nem szólt.

Boldogh most azzal vigasztalta feleségét, hogy legalább lányukat nem éri csalódás. Nem jött velük, pedig neki akartak mindent megmutatni. A mozit, a Molton-házat, a szülőotthont, a városházát, az utcákat, amelyeken anyja majdnem minden nap végigtolta gyerekkocsiban a Corporation Park-ig. Ez igazán szép volt, színes, jólápoltság virágágyakkal, patakkal, vízeséssel, szépen nyírott bokrokkal, jómagaviseletű gyerekhaddal és barátságos látogatókkal. A lány lemondta a kirándulást, áttanítja a nyarat is Philadelphiában.

A magányos szülők ezúttal vendéglőt kerestek. Nem találtak, csak kis falatozók lapultak a házak aljában. Mária megjegyezte, hogy a szállodájuk étterme elfogadhatónak látszott. Tudta az emberről, hogy lehetőleg nem étkezik ott, ahol megszáll, legfeljebb reggelizik. Ez az egyik szabály, amelynek betartása a férfiakat a tapasztalt utazó érzésével tölti el.

Újra autóbuszra ültek, visszamentek a hotelbe. Boldogh nadrágja ismét megjárta a villanyvasalót. Mindketten zuhanyoztak és átöltöztek. Az étteremben azt kérdezték, van-e asztalrendelésük. Nem baj, ha nincs, mondták. Egy hátsó asztalhoz vezették őket. Kevesen voltak. A pincérek kihúzták és alájuk tolták a székeket, vizet öntöttek a poharakba. Nehéz, fehér abroszon ezüst evőeszközzel terítették. Friss virág volt a díszítés. Boldogh arca felderült. Úgy gondolta, hogy találtak megint egy angol vendéglőt, ahol minden remek, az ételt kivéve.

Az étlap francia és angol, felsorolása nem nyúlt hosszúra. A frakkos főpincér a sarokból figyelte beosztottjai minden mozdulatát, mintha a vendégekkel együttműködve koreografálná minden lépésüket. Asztaluk-

hoz lépett, amikor letették az étlapot, köszönt és felsorolta az étlapon nem szereplő különlegességeket. Az étlapon szereplő két levesen kívül egy harmadikat is említett, majd Boldogh az entrecote-ra és a bernaise szószra figyelt fel. Mária húslevest és sültcsirkét rendelt, István zöldségkrémlevest és az entrecote-ot. Az étterem árai nem voltak alacsonyak, de nem is vágták mellbe a vendéget. A borlista árai mérsékeltnek tűntek. A férfi egy kisüveg fiatal Beaujolais-t kért. Levesét kitűnőnek találta, Mária a húslevesre annyit mondott röviden, hogy jó. A saláta általánosan ízlett. Olajos és ecetes állapotában friss, ropogós maradt. Az étterem közben szépen megtelt. Istvánt külön szórakoztatta annak feltűnés nélküli megfigyelése, hogyan irányítja csapatait a főpincér jóformán hang és mozdulat nélkül.

Az entrecote és a csirke ezüst fedők alatt érkezett. A főpincér tálalt Máriának és hosszú késsel, kedvtelve szeletelte a marhát Istvánnak. Egy pincér apró sültburgonyát, kelbimbót és sárgarépat rakott a tányérokra. A férfi nyelvén az első falat húsa valósággal elolvadt. Őszinte elégedettséggel bólintott és remélte, hogy a főpincér valahol a teremben észleli elismerését. Felesége a csirkét elfogadhatónak minősítette. Koccintottak. Mária csak kóstolgatta a bort és nem fogadott el egy falatot se az entrecote-ból. Boldogh kedvét a visszautasítás se tudta elrontani. Kevés kellemes élménye volt azelőtt Angliában étkezés terén. A jelenlegi vacsora új remény magvát ültette el benne. Nemcsak konyhai jelentősége volt, de bizonyos mértékben jelképezte egy ország, vagy ha nem az egész ország, akkor egy istenhátamögötti eldugott szövőváros átalakulási képességét a változó ipari, gazdasági és politikai körülmények között. Nem tudja, kivizsgálta-e valaki például az Európai Közösségbe való belépés közvetlen szerepét az angol vendéglátóiparban? Mulatott magában, hogy mindjárt így elveti a súlykot, mégis félkomolyan arra következtetett, hogy túlzás a brit helyzetet eleve reménytelennek tartani.

A vacsorát kalandmentesen fagyalattal és kávéval fejezték be. István a misekönyvszerű kötésben elébetett számlára ráírta a szobaszámukat és belecsúsztatott a könyvbe egy tízfontos bankjegyet. Általában tizenöt-húsz százalékot borraavalózott és kettőjük közül inkább a feleségének volt könnyűkezü, vagy gavallér híre. Az asszony mosolyogva megjegyezte, milyen helyes ha a visszatérő amerikai milliomosok kitesznek magukért. Boldogh előbb el akarta engedni a megjegyzést a füle mellett, aztán mégse nyelte le, ami annyira kikíváncozott belőle: Európa földjére lépve tudják meg igazán, mennyi mindent köszönhetnek Amerikának.

Szobájukba érve Mária könyörtelenül munkába állította a villanyvasalót. István hamarosan leheveredett, felesége még rakosgatott. Az ember attól tartott, hogy az első élményektől felkavarva nehezen alszik majd el. Mária kikapcsolta a vasalót.

- Tulajdonképpen miért jöttünk ide? – kérdezte.
- Még nem tudom – felelte István.

II.

A második napra legelőször kirándulást terveztek Mellorba, a Blackburn melletti kis faluba. A York melletti táborból szabadulva az ottani szövőgyárban dolgoztak. Reggel félhét tájban ébredtek. Egész éjjel esett.

Az étteremben kitüntető bánásmódban részesültek. A tegnapi főpincér most se hiányzott. A második csésze teát lassan iszogatták. Barátságátalannul felhős ég borult fölénk, csak a szállodától északra villant elő egy kis kék folt. Felmentek a szobába az esőkabátokért és lesétáltak a sarokig az autóbuzsmegállóhoz. Jóideig ácsorogtak, az eső előbb csak szemelt és egyszerre elállt. Megunták a várakozást, elindultak gyalog, felfelé a domboldalon. A faleveleken és a fűszálakon nehéz vízcseppek ültek. Az istállók felől fekete-fehér tehének lassú léptekkel nyomultak előre. Mária szívesen barátkozott volna velük, de nem vetettek rá ügyet. A járda keskeny volt és üres, az úttest széles és időnkint forgalmas. A sövényt képező bokrok mintha felszabadultan nyújtózkodtak volna, a pára felfelé tisztult. Kitágult szemmel gyönyörködtek a látványban. Az egyik sövény mögül erősen sántító ember lépett ki. Két kutyát sétáltatott, ezek közül az egyik mintha utánozta volna az embert, hasonlóan bicegett. Közelebb kerülve látták, hogy a kutyának hiányzott az egyik mellső lábfeje. Kertes házak következtek, majd a sarkon túl egy gépkocsijavító műhely és benzinkút. Mária megelégtelt a gyaloglással. István a benzinkutatást az autóbuzs felől kérdezte. A sarkon áll meg, felelték. Megint vártak. Tíz perccel később feltűnt egy autóbuzs, sebesen közelgett, de nem lassított és egyenes irányban vágatott tovább, nem fordult be balra, Mellor felé.

Boldogh egyre türelmetlenebbül topogott. Mária most már nyíltan helytelenítette a szállodától vaktában való elindulást, amikor a főútról egy apró, kis kocsit fordult be. Hatvanévesforma nő vezette. István szinte elébe ugorva integetett, mire lefékezett. Mária dühös léptekkel elindult visszafelé. Férje sebesen pergő nyelvvel igyekezett rábeszélni a nőt, hogy vigye el őket Mellorba. A nő, ha nem is lelkesen, de beleegyezett és kinyitotta

az ajtót. Boldogh felesége után iramodott, megragadta karját és behúzta a kocsiba.

– A mellori gyárban dolgoztunk – magyarázkodott tovább, amikor a kis kocsi nekigyürkőzött az emelkedőnek.

– A gyár Mellorban régen becsukott – mondta az asszony. – Lebontották és lakóházakat építettek a helyén. A templomig viszem magukat, onnan én továbbmegyek. A templommal szemben találnak egy régi kis vendéglőt, beülhetnek, ha elfáradnak és nem indul az autóbusz még visszafelé. A vendéglő kellemes hely. jól is főznek.

István a régi vendéglőre nem emlékezett. A templomot nyomban felismerte.

– Mi volt itt azelőtt? – kérdezte.

– Egy régi ház – válaszolta Boldoghné.

– Kocsma volt?

– Nem, valami műhely. Piszkos, rendetlen. A másik oldalról volt a bejárata.

A vendéglő bejárata valóban az öreg falakat nyitotta meg. Kovácsolt vaslámpa lógott a cégtábla fölött. Összekarolva indultak el a lejtős úton. Nagy, kertés villa udvara szegélyezte a templomkerítést. A villában annakidején a gyáros lakott, egy hatvan körüli, vadászkalapos, sportkabátos férfi. Istvánék idejében naponta egyszer megállás nélkül végigsétált a szövőgépek között. Egyszer odalépett Máriához és beszélgetni próbált. Nem látták azelőtt munkásokkal beszélni, csak az üzemvezetővel. A gyáros hamarosan észrevette, hogy Mária jóformán semmit se ért szavaiból, részben a süketítő zaj, részben angol tudásának fogyatékosága miatt. Barátságos búcsút intett és továbbment. Ez a rövid szóváltás korszakos eseménynek számított Mellorban és majdnem botrányosan végződött. A tulajdonos eltűntével Máriához lépett egy még jótartású, negyvenesforma asszony, az átlagosnál kicsit feltűnőbbben kikészítve, a szövők egyenköpenyében és mérgesen rátámadt, öklével fenyegette. Két szerelő közbelépett és eltuszkolta. A két külföldinek később nagy ügyel-bajjal megmagyarázták, hogy a gyáros barátnője féltékeny természetű.

A villa előtt mindig két-három kocsi álldogált, ezek közül az egyik rendszerint a gyáros húszéves lányának sportkocsija volt. A lány néha végiglejtett az üzemen, lovaglósizmában és lovaglónadrágban. Az öltözéket a férfi Mária szerint túlzott kifejezésekkel bírálta.

– Az újprolik ne legyenek olyan kényesek – csúfolta férjét.

Ilyenkor István meghökkenést színlelt.

– Noblesse oblige – röhögte aztán el magát.

A völgy felől egy vöröshajú kamasz közeledett. Megkérdezték tőle, itt lakik-e még a faluban a gyáros, vagy leszármazottai? Enyhe ír kiejtéssel felelte, hogy jóideje elköltöztek. A fiú kisgyerek volt, amikor az üzem leállt. Az egész környék megsínylette. A fiatalok javarésze elvándorolt más vidékre, az öregek is költöztek, ha máshová nem, akkor ide, a temetőbe. Mellor népessége kicserélődött. A romladozó munkásházak gazdát cseréltek. Az új tulajdonosok rendbe hozták ingatlanaikat és a szövőmunkások faluját jobbmódú városi nyugdíjasok vették át. A kamasz a járdát szegélyező kocsikra mutatott. A gyároson kívül azelőtt csak a tiszteletesnek és a műszaki igazgatónak volt autója.

Még Fred után érdeklődtek. Fred Martell, a második, vagy harmadik házban lakott. A helyi ír közösség talán legismertebb tagja volt, de a vöröshajú nevét se ismerte. Martell ötvenöt éves volt, amikor Boldoghék Mellorba kerültek, hajlotthátú öregember, de égővörös hajú kislánya akkor lépett ötödik esztendejébe. Négy idősebb lánya már nem élt otthon. Nemzedéke szokásának megfelelően Fred hétévesen vált ipari dolgozóvá. Szüleivel tartott minden reggel. Orsót cipelt, szakadt szálát lesett. Nyolcévesen már gépet kapott. Elnadrágolták, ha hasonszőrű társaival a hengeerek között hancúrozott. Szövő maradt egész életében, iskolába alig járt, olvasni később megtanult, írni csak lassan, nehézkes betűkkel írt. Külsejét elhanyagolta, szemöldöke bozontosán meredt előre, orrából szőrszálak nyúltak ki és fogorvoshoz akkor se ment, amikor már bevezették a kötelező egészségügyi biztosítást és mások úgy megrohanták a rendelőket, hogy csak kilenc-tíz hónapra adtak az orvosok időpontot. Félénksége nem volt azért általános jellegű. Fred díszítette fel elsőnek gépeit a munkáspárt színeivel, amikor országos választást írtak ki. Azelőtt is, a konzervatív kormányok korszakában is, mindig ő volt az első. A szövők nagy többsége különben munkáspárti volt, a konzervatívokkal mindössze hárman, vagy négyen tartottak, a környékbeli gazdák gyári munkára szorult hozzátartozói. István egyszer azt is megtudakolta Kittytől, egy idősebb, testes szövönőtől, hogy a tulajdonos hová tartozik.

– Liberális – lökte oda Kitty a szót és a megvetéstől eltorzult az arca.

Boldogh meglepődött. Nem tudta pontosan, kinek szól a megvetés, a gyáros személyének, vagy általában a liberálisoknak, akiket ő nem tartott különösebben megvetendőeknek. Lapjukat, a Manchester Guardian-t, gyakran olvasta. Emlékezett arra is, hogy Charles Dickens, akit bálványozott, egy másik liberális lap, talán a News Chronicle munkatársa volt évtizedekig. Tudta, persze, azóta sok víz folyt le a Dunán, meg a Temzén. A liberális szó jelentése az idők során sokat módosulhatott.

A gyár hangulatát természetesen elkerülhetetlenül befolyásolta a múlt, annak keserőségei, nélkülözései, igazságtalanságai. Az elmúlt korszak függőnye olykor fellebbent egy pillanatra Boldoghék előtt. Fred például megállt gépeik között pénteken délután, a fizetés kiosztása után, huncutul nézett és előhúzta a kis elszámolási cédulát Bütykös ujjával az ég felé, vagy inkább a telő fele mutatott és boldogan elmosolyodott. A bevezető némajáték örömről és megelégedettségéről biztosította Istvánt és Máriát. A mozdulatot magyarázat követte az alapfizetés részleteiről. Huszonegy shilling alapbér járt mindenkinek, aki három, vagy négy gépen dolgozott. Ezen az összegzen felül és kívül a termelésnek megfelelően fizettek. Kilenctizenkét shillinget kaptak minden nyolcvan-száz yardnyi anyag után. A heti átlagbér háromésfél-ötésfél font volt. Fred minden alkalommal felhívta rá a figyelmet, hogy azelőtt nem volt alapbér. Csak a teljesítmény után fizettek. Az alapbér az új korszak szociális vívmánya. Megtörténhetett azelőtt a munkással, hogy rosszul jött ki a lépés és a hét végén üres, vagy majdnem üres zsebbel ment haza. Kockázata nagyobb volt, mint a gyárosé, aki csak a gépi beruházással, a nyersanyaggal, az áramfogyasztással járult hozzá a termeléshez, míg a szövő egyetlen értékével, munkareje és ideje esetleg minden ellenszolgáltatás nélkül való befektetésével.

Megálltak a volt szövőde bejáratánál, amit meghagytak, mert a kapus lakása volt elől. Átalakították és mögötte új épületsort emeltek. Egyemeletes családi házat, mindegyik garázzsal. Kis manikűrözött gypedarabok, rózsatövek, muskátlik

– Emlékszel arra még, amit Fred az alapberről mondott – szorította meg Boldogh felesége karját. – A gyár nagy sérelemnek tekintette. Biztosan a többi is. És az új szövődék Hongkongban és Szingapurban és Tajvanban épültek, nem Lancashireben. Az akkor még talponálló hazai üzemeket nem modernizálták. Ezért állnak ma előttünk ezek a csinos kis házak.

Mária rábólintott, felelni akart, de hallgatott. Az egyik ajtó mögül idősebb úr lépett ki, óvatosan ereszkedve le a lépcsőfokokon és várakozva nézett Boldoghékra. Kényelmesen mozgott, arra várt talán, hogy megszólítják. Az eső újra rákezdet, mire kimérten letörölte az egyik kocs ablakát, beült és elhajtott.

– Menjünk be a vendéglőbe – ajánlotta István.

A régi épület megújítói nemcsak éttermet, de vendégfogadót is létesítettek. Boldoghék kíváncsian lapozták a vállalkozó ismertető füzetét, amelyet vastagfalú szobák felvételei és régesréginek tűnő rajzok díszítettek. Egy kis történelmi áttekintés vázolta Mellor múltját a középkortól

napjainkig. A fűzet ügyes beállítása szerint a ház mindenkor vendéglátóipari feladatot töltött be. Boldoghot valamiért bosszantotta ez az enyhe megtévesztés.

– A végén műemlékké léptetik elő ezt a hajdani istállót, vagy egykori raktárépületet – morogta. – Rámenős társaság.

Az ebédlőben a vendégek tölgyfaasztaloknál ültek, nehezen mozdítható székeken. Középkori agyagholmira emlékeztető tálcस्कában szolgálták fel a levest. Vattakenyeret kaptak és vaját egy kis tégelyben. A vaj jóízű volt, az ebéd nem ízlett. Különösen nem a történelmi recept szerint készített kenyérpuding, egy környékbeli szakács találmánya V. Henrik korából. István ellenségesen kezdte méregetni a nyitott tűzhely elé helyezett fújtatót és piszkavasat. Színpad ez a kocsma és a vendégek kellek között ülnek, állapította meg. A pudिंग áhítatos fogyasztóinak javarésze valószínűleg a múlton csámcsog.

Negyedórát, vagy még többet vártak a végállomásnál az autóbuszra Bementek egyenesen a városházához. A férfi Mária arcát tanulmányozta, nem fáradt-e el és helyes-e megszakítás nélkül folytatni a körutat. Egy kis szomorúságot olvasott le róla de mellori tapasztalatok után ezt valójában természetesnek kellett elfogadni.

Végcéljuk a Throstle Street volt, ahol angliai tartózkodásuk végefelé háztulajdonosok lettek. A King Street sarkától a második ház tulajdonosai. Évekkel ezelőtt értesültek arról hogy a házat már lebontották. A környéket, híreik szerint, átrendezték, de nem sejtették, milyen arányú, vagy fajtájú változásra készüljenek fel.

A városházától gyalog indultak el. Az utca elején, mindjárt a második saroknál ízelítőt kaptak az átalakulás méreteiről. Ennél a saroknál fordultak be mindig ahhoz a templomhoz, ahol lányukat megkeresztelték. Mária Istvánt most szó nélkül arrafelé irányította és férje körül se nézett addig, amíg fel nem figyelt felesége zavart vonásaira.

A templom eltűnt. A paplakkal együtt lerombolták. Köröskörül a téglaházak ajtaja, ablaka bedeszkázva tátongott. Nyilvánvalóan lebontásra ítélték az egész negyedet. A templom alaprajza az üres telken még megmutatkozott. A téglákat, ablakokat, ablakkereteket, lépcsőket gondosan elhordták.

Az asszony előrehajolt. Mint aki nem hisz a szemének, aztán kiegyenesedett, hátratartotta a fejét. Boldogh azt hitte, hogy megszédült.

– Mi az? – fordult hozzá.

– Itt akartam imádkozni a lányunkért – suttogta Maria.

Ahol keresztelték.

István sajnálkozva bólintott és hirtelen arra tért rá, hogy a templom sokkal kisebb lehetett, mint amekkorára emlékezett. Visszahátráltak a King Street-re és a férfi felelevenítette hogy ezt az utcát annakidején kintartóan Király-utcaként emlegette Ez se segített sokat, már akkor csúnyább volt, mint a Király-utca bármikor, kivéve a negyvenötös ostromot. Majdnem hihetetlen, de igaz. Úgy találták, hogy csak romlott, amióta utoljára jártak benne.

Volt hentesük elárvult boltjához érkeztek. A hentes német volt, csak felvágottat gyártott és árult, nagyban és kicsiben. Olyanfajta tekintély volt a városban, mint a Hungária francia szakácsa Pesten. Boldoghék egy másik, angol henteshez jártak friss húsért, innen mintegy kétszáz méternyire. Szombatonként nyolc-tíz legénye dolgozott és lánya is beállt közéjük segíteni. Fiatal, ápolt külsejével, kedves modorával üde foltnak számított a véres környezetben. Istvánnal rokonszenvezett és arra bízta, kérjen bátran, amit csak akar és amennyit csak akar, ne törődjék a jegyekkel. Ez még a második világháború utáni jegyes világban volt. A külföldiek nem szokták meg a nélkülözést úgy, ahogy a bennszülöttek, mondta egyszer a lány. Boldoghék különben se vesznek soha birkát, márpedig igazi hiány csak abban van. Ezt a kedves buzdítást rossz szájíz visszamaradása nélkül bajos lett volna visszautasítani és a férfi időről-időre inkább elviselte a lelkiismeretfurdalás egy-egy enyhe hullámát miatta.

A másik hentesbolt ugyancsak végleg becsukott. Roster Imre lakott mellette. A harmincas évek végén vándorolt ki az emtéká volt válogatott szélsője, aki ugyanúgy résztvett minden idők első angol-magyar mérkőzésén, mint a dünkircheni csatában. Rosszindulatú honfitársak azzal bosszantották, hogy mind a kettőt őmiatta veszítették el. Egy halászbárkán menekült meg és a háború után villanykörtét, neonsöveket ügynökölt.

– Én nem beszélem magyar már – mondta bemutatkozáskor. Később derült ki, hogy kifogástalanul beszélt anyanyelvén és gyalázatosan minden más nyelven.

– Ahány lépés, annyi emlék – fordult Boldogh feleségéhez. – Te is így vagy vele?

– Részben – felelte az asszony. – Egyelőre nagyon bánt, hogy nem imádkozhattam ott, ahol a lányomat megkeresztelték.

Máriának ez nyilván különleges kívánsága lehetett, különben nem volt rendszeres templomjáró.

Elérték a Throstle Street-et. A baloldalon az utca elejét valóban lebontották. Az egyes és a hármas ház helyén parkosítottak, a gyepes részen és a parkon túl új épület emelkedett, kocsifeljáró vezetett bejáratához. Egy

kereskedelmi, vagy ipari vállalat irodája, a hátsó rész feltehetően raktárhelyiség. A gázgyárat az utca végében nem bántották, a hatalmas tartály most is magasan trónolt a környék fölött, mint régen. A másik oldalon, volt házukkal majdnem szemben, megmaradt a kocsmá és megmenekültek mögötte a gázgyárig húzódó piszkos, sötét műhelyek. Az új városrendezők, mindent összegezve, éppen csak belenyisszantottak a Throstle Street-i vidékbe.

Boldogné kinyitotta az ernyőt. Már nem szemerkezt, egyre elszántabban esett. István arra számított, hogy valami megmozdul benne. A gyomra emelkedik, vagy süllyed, a lélegzete meggyorsul, vagy a szíve dobban egy nagyot. Csak kongó ürességet érzett. A múlt emlékei elcsendesedtek. Hangulata nem volt szomorú, vagy örömteli. A ház. Egy emelettel, öt szobával. Fent egy fürdőszoba. Az árnyékszékhez ki kellett lépni a konyhán át az udvarba. A gyártól kapott kölcsönből vette, második kenyéradójuk jóvoltából, amikor Mellorból elkerültek. Az egész ügylet példátlan volt a maga idejében. A kölcsönt Amerikából havonta kellett törleszteni. A házra nem mindjárt akadt vevő. Az ügynök értesítései szerint előbb a tető ázott be, később a csövek repedtek meg. Ingatlanuk végül féláron kelt el és a tartozás maradékát nagyokat sóhajtván kaparták össze, de megadták egy összegben. A gyáros nem fogadta el a felajánlott kamatot.

A ház néhány rövid pillanatra örömet szerzett, de hosszú évekig gondot és keserűséget okozott. Nem csoda, hogy semmit se érzek, gondolta István, az emlékek összekeverednek. Mária kérdezte tőle, hogy mit szól a változáshoz. Röviden felelt. Az utca kétségkívül szebb most, mint volt.

Szemléjük ezzel befejeződött. A szálló éttermében megint jól vacsoráztak. Szobájukba indulva megálltak az iroda előtt, az asszony a képeslapok közül válogatott. Boldogh szeme ugyanakkor megakadt a „Listener” kitett példányán. Leemelte két másik lappal és fizetni akart. Egy vörössesszőke, húsz-huszonkétéves lány volt szolgálatban és annyira erősen helyi kiejtéssel beszélt, hogy a férfi nem értette, mennyit kért. Elővette patkótárcáját – mindig nehezen talál újat, ha a régi tönkremegy – és kidöntötte belőle a pultra az aprót. Az apró Angliában már egyfontos is lehet. Nem volt még egyfontos ércpénz, amikor utoljára itt jártak, magyarázta a lánynak, aki csodálkozott. Ez akkor volt, amikor egy fontban húsz shilling volt és minden shillingben tizenkét penny. A lány meglepődött.

– Igazán? – kérdezte és most István csodálkozott, hogy a lány nem halott soha a régi pénzrendszerrel. Az irodista otthonosan kezdett turkálni az aprópénz között. Kiválogatta, amennyi járt, a többit visszatolta. Nyugodt bizalom áradt belőle. Boldoghot egyszerre hőség öntötte el. Újra megnéz-

te a lányt. Krémszínű blúzban, skótmintás, egyszerű szoknyában helyes, fiatal nő. Szürkés macskaszemének tekintetét elkapta, de hiába kutatott benne, észrevett-e rajta valamit. Gyorsan elköszönt és Mária után lépett, aki indult közben. A délutáni üresség eltűnt, elpárologott, vagy felszívódott. A hangulatváltozásban talán az előcsarnoki közbjátéknak is szerepe volt. Mulatságos eset, ha nem is valami szédítő kaland.

– Meddig maradunk Blackburnben? – érdeklődött Mária amikor befüggönyöztek és lefekvéshez készültek.

– Ameddig te akarsz – válaszolta István készségesen. – Mehetünk tovább akár holnap reggel is, ha úgy tetszik.

– Nem akarsz Sunnyside-ra menni? – kérdezte az asszony. – A gyárba, ahonnan a kölcsönt kaptuk?

– Nincs meg az se. Megnéztem a telefonkönyvet. Kétszáz textilgyárból öt, vagy hat maradt.

– Nem nő ott fű többé, ahová mit lépünk – sóhajtotta Boldoghné.

A megjegyzés a férfinak is eszébe juttatta a lebontott templomot. Kiveszésre ítélt szövőgyári, főleg ír bér munkások imahelye. Csúf, jelentéktelen, vörös téglahalmaz volt. Csúf, igaz, de nem teljesen jelentéktelen. Boldogh mélyet lélegzett. Furcsa de valamennyire neki is hiányzik a lebontott épület. Nem úgy, mint a Mátyás-templom, vagy a Santa Maria Maggiore. ha Isten ne adja nem léteznék többé, de váratlanul úrt, hagyott ez is maga után.

SZTÁRAY ZOLTÁN

A homokvár úrnője*

Korán ébredt. Rendbeszedte magát s reggeli nélkül hagyta el a szállodát. A Limmat partján, a Landesmuseum mögött sétált fél kilencig, figyelte a megélenkülő várost, majd az egyik, éppen kinyitott kávézóban megivott egy csésze meleg tejet, megevett egy üres zsemlet.

– Telefonálhatnék? – kérdezte a dirndlruhás pincéernőtől.

– A telefon ott van a sarokban. Automata.

Bedobta a pénzdarabot, s hogy a telefon zümmögni kezdett, tárcsázott. Háromszor is csengett a vonal túlsó végén, mire valaki felvette a kagylót s beleszólt:

– Halló?

– Jó reggelt!

– Nem igaz! Honnan beszélsz?

– Megismerted a hangom? Itt vagyok Zürichben. Most éppen a Limmat partján. Tegnap érkeztem. Látni szeretnék.

– Gyere ide. Autóbusszal percekben belül itt vagy.

– Nem akarlak otthon ilyen korán zavarni. Csak azért telefonálok, hogy megkérdezzem, mikor találkozhatunk?

– Most. Gyere ide. Egyedül vagyok. Günther Genfben van, Péter pedig már az iskolában.

– Mi lenne, ha te jönnél ide? Ha ráérsz. Olyan szép reggel van.

– Miért nem akarsz te idejönni?

– Inkább sétálnék veled a Limmat partján.

– Hol vagy?

– Mire ideérsz, a Bahnhof-Brückénél leszek. A tér felőli hídfőnél. Megismersz majd?

– Ha nem festtetted be a hajad, igen. Jó, megyek, csak felkapok valamit. Félóra múlva ott leszek. Te megismersz még?

– Majd igyekszem.

– Akkor jó! Megyek!

Kattant a telefon s ő is letette a kagylót. Visszament az asztalához, fizetett. Kilépett az utcára s ahogy elindult a híd felé, mintha bizsergető, meleg hullám öntötte volna el. Érezte, ég az arca. A telefonkagyló szorítása még mindig ott volt a fülén s úgy tűnt neki, nem szakadt meg a vonal.

* Megjelent az Új Látóhatár 1988. évfolyam 1. számában.

Maga elé képzelte az asszonyt, ahogy ruhát vált, cipőt húz, rendbeszedi a haját. Mindig olyan volt, mintha egy szolidabb divatlapból lépett volna ki – jutott eszébe. Mindegy, mit vett magára, talán rongyokban is mutatott volna. Vajon változott-e azóta, hogy utoljára látta? Október elején lesz második éve. Elég sokan voltak már az utcán, főként hivatalba igyekvő, gondosan öltözött férfiak, fiatalabb nők. Ám ezek valahogy eltűntek körüle, úgy érezte, senki, semmi nincs közöttük s a már bizonyára feléje igyekvő asszony között, csupán egy keskeny légcatorna, amelyben ugyanazt a levegőt szívják, amelyben milliárdnyi láthatatlan villanydrót húzódik. Nézte a karóráját: még tíz perc, még öt. Figyelte a másodperc-mutató mozgását s mielőtt még letelt volna a félóra, az asszony feltűnt a hídfő másik oldalán. Indult volna eléje, de az megelőzte, szinte a levegőben libegve repült át az úttesten két autó között s neki csak annyi ideje maradt, hogy kitérje a karját. Az asszony fészekben madárként pihegett a szorításában, majd kibontakozva az ölelésből, megszólalt:

– Nem igaz! Azt hittem, soha többé nem látlak – s ahogy körülnézett, hozzáfűzte –, éppen ez hiányzik korán reggel a svájciaknak!

– Mutasd magad, hadd lássalak.

– De előbb engedj el – mondta az asszony s pördült egyet maga körül.

– Nos, milyen vagyok? – állt meg előtte.

– Gyönyörű. Mint mindig. Rajtad nem fog az idő, olyan vagy, mint húszéves korodban. Még a szoknyád is a régi, már láttam rajtad a Pasaré-ten.

– A blúzom is. Azért vettem fel ezeket, hogy megismerj, hátha már engem elfelejtettél – s egészen ici-picit kiöltötte a nyelvét.

– Mondom, semmit sem változtál. Merre menjünk?

– Végig a Limmat partján, menjünk le a tóig. Ott le is ülhetünk. Van egy kedvenc padom, talán még nem foglalták el. Onnan szoktam nézni a vizet, a sirályokat. Különösen akkor, ha egyedül vagyok – mondta az asszony és a férfi karjára csimpaszkodott –, nehéz vagyok?

– Akár egy lepke. Sokat vagy egyedül?

– Sokat. Günther nemzetközi jogász, munkaidejének legalább felét vagy Genfben, vagy külföldön tölti.

– A kisfiúk?

– Csak Péter van velem, Gábor Pesten maradt az apjával. Nem engedte el velem. Hiszen emlékszel, ezért nem indulhattam, amikor hívtál. Időnként hiányzik Günther is. A kis Gábor mindig. Meg mások is. Mindenki hiányzik.

– De megvagy?

– Meg. Güntherrel ragaszkodunk egymáshoz. És kijövök az anyósommal is.

– Svájc?

– Svájc, Svájc. Más. Meg kell szokni.

– Megszoktad?

– Nem.

Itt elakadt a beszélgetés, szótlánul mentek egymásba karolva. Az asszony törte meg a csendet.

– Már nem tudsz egyszerre lépni velem? Emlékszel? Bal, jobb! Bal, jobb!

– De tudok – mondta a férfi és lépést váltott.

– Mi van veled? Mit csinálsz Párizsban? Egyedül vagy? Van valakid?

– Élek. Nincs senkim. A jövő hónapban megyek Amerikába.

– Itt hagyod Európát? Kivándorolsz?

– Igen.

– Akkor, akkor..., soha többé nem látlak! – szólt az asszony s szorosabban kapaszkodott a férfi karjába. – Akkor soha többé nem látlak!

– Lehet.

Némán lépdelték egy ideig, csak a cipőjük kopogása, ruhájuk súrlódása hallatszott.

– Nézd, már itt is a tó. Ott a padom, ott szoktam ülni.

Elérték a padot. Az asszony leporolta a zsebkendőjével, leült, némi pózzal helyet mutatott maga mellett.

– Mit is mondtál? A jövő hónapban még Amerikába? Mit csinálsz te ott?

– Még nem tudom, majd csak találok valamilyen munkát. Eddig még mindenütt találtam.

– Miért hagyod itt Európát?

– Valahová messzi szeretnék menni.

– Futsz valami elől?

– Talán csak magam elől.

– Bolond vagy. Nem futhatunk el magunk elől. Bolond vagy, de lehet, csak rossz korba születted bele. Mindig ezt mondtad. Meg hogy a világgal van baj s nem veled.

A férfi csak most ült le a padra, csupán a végére. Nézte az asszonyt, aki közben felállt s elindult a tópart felé. – Valami megakadt benne – gondolta. Az megállt a sétány szélén, a tó felől fúvó szél belekapott a szoknyájába, a hajába, az emelkedő nap áttűző sugarai kirajzolták a vonalait. S hogy tovább lépett volna, a férfi rászólt:

– Állj meg, ne mozdulj! Olyan vagy, mint egy görög szobor! Mint az örökké győztes Niké. A szél ellen, a víz ellen, a nap ellen, minden és mindenki ellen. Magad ellen is. Mindig ilyen voltál.

Az asszony megfordult, visszaült a padra. Hátravetette a szétzilált haját, mosolygott. A férfi közelebb ült hozzá, az álla alá nyúlt s kicsit megemelte a fejét.

– Mindig ilyen voltál – ismételte. – És minden a régi rajtad. A szád, az orrod, ezek a rakoncátlan kis fürtök a fülednél. Ne, ne csukd be a szemed! A nézésed talán valamivel puhább, melegebb lett, de a szemed kékje mit sem változott. A homlokod sem, ugyanolyan nyílt, tiszta, mint kislány korodban. Makulátlan.

– A homlokomra egyszer, nagyon régen, azt mondtad, olyan, mint az őzeké.

– Magad is olyan voltál.

– A szememre meg azt mondtad, a sváb, így mondtad, a sváb dédanyámtól örököltem. Mondtad azt is, hogy csak az érzéseimet, a gondolkodásomat álmodta meg a mesemondó dédapám. Emlékszel? Így volt?

– Így.

Az asszony most belefúrta fejét a férfi vállába. Az átkarolta. Hallgattak, nézték a tó felett repdeső, kergetőző sirályokat.

– Amikor Párizsban felhívtál, mondtad, majd megírod, hogyan jutottál ki Svájcba. Nem írtad meg.

– Nem. Most mondom el. Amikor november végén telefonáltál s elmondtad, menned kell, meg hívtál, menjek veled, nem tudtam. A fiaim, Péter is, Gábor is az apjuknál voltak. Még a forradalom első napjaiban elvitte őket magához. Azt mondta, nála nagyobb biztonságban vannak. Később pedig már hiába kerestelek, senki sem tudta, mi van veled. A telefonod csak csengett, csengett, Úristen, hányszor hívtalak! Reggel, délben, este, éjszaka. Azután valamikor karácsony táján Günther hívott Zürichből. Persze, te nem sokat tudsz róla, talán azt sem, még kislány koromból ismerem. Amikor a svájci intézetben voltam, ő is igyekezett csapni nekem a szelet. Az anyja szokott volt kikérni az intézetből hétvégeken. Tizenhatéves voltam, ő már akkor is kész ember, ügyvéd. Tíz évvel idősebb nálam. Amikor leérettségiztem, s erre kellene emlékezned, eljött hozzánk s megkérte apámtól a kezemet. Soha nem felejttem el, zsakettben. Szomorúan ment vissza. Hosszú éveken át semmit sem hallottam felőle. Csak a válasom után jelentkezett újra. Erről meg azért nem tudsz, mert akkor sem voltál sehol. Időnként el szoktál veszni az életemből...

– Másokéből is.

– Günther hívott, menjek ki hozzá a fiúkkal együtt. Lehet, akkor mentem volna, de hogyan, hiszen ki kapott akkor útlevelet, meg a fiúktól sem vált volna meg az apjuk. Ötvenhat karácsonya előtt telefonált, kérdezte, van-e valamire szükségem. Majd a szentestén újból hívott s mondta, jön értünk. Január végén érkezett Pestre s néhány nap múlva egy elegáns, fekete Mercedesben már meg is érkeztünk Zürichbe. De csak Pétert vihettek magammal, Gábor az apjánál maradt. Mintha a szívem szakadt volna meg, otthagytam az egyik fiamat, a szüléimet, a testvéreimet, mindenkit, a Pasarétet. Neked még írtam egy hosszú levelet, hátha előkerülsz. Azt már tudod, hogy tavaly nyáron hallottam, Párizsban vagy.

Az asszony feje félig még mindig a férfi vállán nyugodott, majd változtatott az ülésén, szembe fordult vele s folytatta:

– Előbb csak a kis Gábor hiányzott, azután hiányzott mindenki. Hiányoztál te is. De ezt már megszoktam. Te mindig csak hiányoztál, igazi-ból sohase voltál. – Közelebb húzódott, megfogta a férfi kezét. – Mondd, most már elmondhatod, miért hiányoztál mindig? Pedig tudod, most is egyszerre ver a szívünk – tapintotta ki a férfi pulzusát –, egyszerre lélegzünk? Mondd, mióta ismerjük egymást?

– Csecsemőkorunk óta.

– Te engem, mert három évvel idősebb vagy. Tudod, én mióta emlékszem rád? Talán ötéves korom óta. De az első, kristálytisza emlékem hétéves koromból való. Már kijártam az első elemi s nyáron a kertünkben játszottunk. Én homokpogácsákat szaggattam ki, te, meg a kisebbik bátyám homokvárat építtetetek. Külön-külön. Azután, amikor a tiéd már majdnem készen volt, hozzád szegődtem. Kis figurákkal, ólomkatonákkal kezdtük benépesíteni a várat. Megbeszéltük, hol lakik majd a király, hol a királyné, hol az udvarhölgyek, hol az apródok. És hol lakom majd én? – kérdeztem. Nem volt már több hely a várban, ezért még felépítettünk egy tornyot. Ez volt a legmagasabb. Innen te látsz majd a legmesszebbre, mondtad te s hogy én leszek a vár úrnője is, nem a királyné; a királyné elégedjen meg azzal, hogy királyné, de neki is én parancsolok. Majd neki láttam egy másik torony építésének. Az minnek? – kérdezted te. A gyerekeinknek – mondtam én. Nagyra sikerült ez a torony is és én kardoskodtam, hogy sok ablakot vágjunk rá, hiszen sok gyerekünk lesz s valamenynyien kinézessenek az ablakon. Hány gyerekünk lesz? – kérdezted te. Tizenkettő – mondtam én. Emlékszel?

– Igen. Arra is, hogy te elsoroltad a nevüket, de ezekre már nem emlékszem.

– Azután naponként kijártunk a várhoz, amíg egy éjjeli zápor el nem

mosta a gyerekeinkkel együtt. Soha nem felejttem el, a várfokra tűzött, zsebkendőből rögtönzött zászló úgy feküdt a homokvár romjai között, mint egy szárnyaszegett, földrehullott madár. Sokáig sírtam, te vigasztaltál, a vár úrnője azért mindig én maradok. Meg azt is mondtad, én vagyok Dobó Katica. Emlékszel?

– Igen. Arra is, abba hagyta a szepegést, hátrasimította a szösze haját s elindultunk a kis tóhoz, hogy megnézzük, kikeltek-e már a fiókák a nádiveréb fészében. Ahogy múlnak az évek, egyre jobban emlékszem a gyerekkorunkra. Az szép volt, tiszta, napfényes. Amilyen te is voltál. Amilyen ma is vagy.

– Megint szépeket mondasz, udvarolni akarsz nekem?

– Lehet.

– Tudod, hogy sohase udvaroltál nekem? Játszottál velem a homokban, nekem fogtál fürjet, kisnyulat, teknősbékát, nekem hoztad az első Csabagyöngye szőlőt, a legszebb piros almát, a legédesebb körtét. Később te segítettél, ha nehéz volt a házfeladat. Egyszer elvertél egy fiút, mert valami csúnyát mondott rám. Talán tizenkét-tizenhároméves lehettem, amikor a nagyerdei strandon úszni tanítottál s a két karodon feküdtem a vízben. Valahogy hozzám értél, hozzám nyúltál s én magamhoz szorítottam a kezedet. Akkor éjjel nem tudtam aludni és reggelre odalett a gyerekkorom. Anyám magyarázta meg, mi történt s hogy ennek így kell lennie. Ettől kezdve másként néztem rád. Később nem találkoztunk olyan sűrűn, talán leggyakrabban a könyvtárban láttalak, könyvmoly voltál. Megesett, hogy együtt jöttünk ki s akkor hazakísértél. Volt, hogy megfigyeltem, mikor adod vissza a könyveket s úgy igyekeztem, veled hagyjam el az épületet. Egyszer télen nem húztam fel a kesztyűmet, fázott a kezem. Megfogtad a félkezem és a zsebedbe tetted. Boldog voltam, s attól kezdve a másik se fázott. Az első közös majálisunkra emlékszel-e?

– Meséld, akkor biztosan eszembe jut.

– A Zsuzsinak nevezett kisvonattal mentünk ki a gúti erdőbe. Külön nyitott vagonban a lányok, külön vagonban a fiúk. De a majálist együtt tartottuk. Közös en ebédeltünk s délután valahogy együtt maradtunk az egyik tisztáson, szamócát szedtünk. Nem hiszem, te egyet is megettél volna, kevés volt az érett s azokat mind nekem adtad. Akkor is boldog voltam. Késő délután otthagytam a többieket s egyedül mentem be a tölgyesbe. El akartam veszni. Csak mentem, mentem s az járt az eszemben, ha eltévedek s időben nem térek vissza a többiekhez, majd keresnek és biztosan te találsz meg. Végül is leültem egy nagy tölgyfa tövébe és vártalak. Lement a nap s nem jött senki. De valahogy bíztam abban, hogy te

mégis megtalálasz, az öledbe veszel, babusgatsz és mi örökre ott maradunk az erdőben. De nem te találtál meg, hanem a kedvencünk, Bundás kutya. Vele mentem vissza a többiekhez. Nagyon-nagyon szomorú voltam. Meg bajba is kerültem miattad. Azt hiszem, ötödikes lehettem, amikor születésnapomra adtál nekem egy verseskötetet, Ady Vér és arany első kiadású kötete volt, valahol egy antikváriusnál találtad. Bevittem az iskolába, a lányok falták a verseket, hangosan ismételték egyikét-másikát. Az egyik nővér, a magyartanárnőnk, valahogy rájött, mit olvasunk, s arra is, enyém a könyv. Elkobozta. Írtál is bele valamit, megtudta, tőled kaptam. Behívatta az iskolába anyámat s csak nagynehezen úsztam meg az osztályfőnöki megrovást. Negyedévkor pedig intőt kaptam. Téged meg alaposan leszidott anyám, aki különben sem szeretett. Lehet azért, mert ő vette észre legelőbb, ragaszkodom hozzád. Ha tudta volna, éppen tőled kellett engem legkevésbé féltetnie!

– Az anyák már ilyenek. Egyszer, egészen kicsi koromban a napernyővel akart megverni, azt hitte, én törtem össze valamit. De később megbékkélt velem.

– Azután csak nagynéha láttalak. Pestre mentél egyetemre, írtunk is egymásnak időnként, egyik-másik leveled talán még mindig megvan valahol. Némelyiket összetéptem, nem az volt bennük, amit vártam. Undok voltál!

– Dél van. Nem kellene ennünk valamit?

Az asszony felugrott.

– De igen! Gyere, megetetek!

Visszaindultak a tó partján a belváros felé. De most nem karoltak egymásba, már a Limmat partján jártak, amikor az asszony a kezét nyújtotta a kicsit hátramaradó férfinak:

– Gyere! Azért ne vessz el nekem!

Az étterem, amibe betértek, igen szerény volt. A kis asztalok kockás abrosszal voltak letakarva. Leültek az egyikhez.

– Mit eszel? – kérdezte az asszony. – Krumpli-pürét? Tejbedarát? Nem is kérdeztem, hogy van a gyomrod?

– Kutyabaja. Akár a vasszőget is megeszem. A gyomrom a forradalom alatt egyik napról a másikra meggyógyult. Hiszen tudod, mi volt a baja.

A fogás – főzelék vékony szelet sülttel – éppen olyan szerény volt, mint maga az étterem. Pohár sört ittak rá.

– Hogy éltek Zürichben?

– Svájcot nehéz megszokni. Nagyon-nagyon mások, mint mi vagyunk. Nehezen értem meg őket, hogy olyan komolyan vesznek mindent, hogy

annyira racionalisták. Nehéz megszokni ezt az életet. Néha szeretnék me-
zítláb, egy szál kartonruhában kiszaladni az utcára, végigrohanni a parti
sétányon, belevetni magam a tóba, s úszni, úszni, ameddig csak el nem
érném a Lánchidat.

– Nem volna könnyű, a tó, a Limmat a Rajnába viszi a vizét.

– Végigúsznék a Rajnán, az Atlanti-óceánon, a Földközi- és a Fekete-
tengeren, a Dunán. Akár a félvilágot is megkerülném.

– A kis Péter? Günther?

– Vinném őket is magammal.

– Akkor még sincs akkora baj – mondta a férfi.

Ismerősök, közös barátok kerültek szóba. Kivel, mi történt. Ki, merre,
hol van. Talán egy óráig is elücsörögtek az asztal mellett, tele lett a kis
étterem, a pincérnő hozta is a számlát. Fizettek.

– Meddig maradsz Zürichben?

– Délután háromkor indul a vonatom vissza Párizsba, még van együtt
két óránk.

– Ezt nem mondtad reggel. Azt sem, miért vagy itt. Nem írtad meg,
nem is telefonáltál, hogy jössz. Mi hozott Zürichbe? Búcsúzni jöttél?

– Azért is. De tegnap délelőtt a kanton bíróságánál tanúskodnom kel-
lett egy magyar menekült mellett, akit a rendőrség ki akart toloncolni.

– Nem toloncolják ki?

– Nem tudom.

– Ha ez az ügy nem lett volna, el sem jössz Zürichbe? Úgy mentél vol-
na el Amerikába, hogy el se köszönj tőlem?

– Azt hiszem, eljöttem volna. Mondd, hol van közelben bank, ahol be-
válthatnám a bíróságtól a költségeimre kapott csekket? Nem nagy összeg,
a harmada annak, amit én a vasúti jegyre kiadtam. Mutattam a tisztviselő-
nek a jegyemet, rajta az árral, de az azt mondta, ők nem tehetnek róla,
hogy hálófülkés jegyet váltottam.

– Ők már ilyenek. Telefonálok haza – mondta az asszony –, délben jön
hozzánk egy olasz bejárónő, megkérem, vigyázzon az iskolából majd ha-
zaérkező Péterre.

– Minden rendben – jött vissza a telefontól az asszony –, mondd, iga-
zán vissza kell még ma menned? Nem maradnál itt holnapig? Annyi
mondanivalóm volna, s rólad se tudok még semmit. Mit csináltál Párizs-
ban? Hogyan, mikor kerültél oda. Hogy jutottál át a határon?

– A határon átsétáltam egy kukoricásban. Alig emlékszem már rá.
Bécsben, Párizsban barátaim voltak, vannak. Semmi érdekes nem történt
velem a forradalom óta.

– A sebhely az arcodon?

– Repesz. Emlék. Még mindig piros a varrat, de elmúlik. Ezért akart magával hazavinni egy párizsi leányzó. Azt hitte, afféle hős vagyok.

– Én tudom, nem vagy, de én is hazavinnék. Azután holnap itt hagyatsz, hogy talán ne is lássalak többé. Ismerlek, te soha sehová sem mégysz vissza.

– Hozzád is visszajöttem.

– Nem jöttél. Ha jöttél volna, velem maradnál. Legalább holnapig.

A férfi hallgatott. Percek múlva szólalt csak meg, jóllehet, látta az asszony arcán, várja a választ.

– Hol van a legközelebbi bank?

– Mindjárt itt a sarkon.

Beváltották a csekket s ahogy újból az utcán voltak, a férfi megfogta az asszony karját.

– Ezt a pénzt most rád költöm, veszek neked virágot. Reggel kellett volna, de eszembe se jutott. Valami történt velem, hogy tegnapelőtt felültem a zürichi gyorsra. Hiába váltottam hálófülkét, nem tudtam aludni. Ahogy jöttem feléd, kicserélődtem, nem voltam enmagam. Ahogy közeledtem a svájci határhoz, majd Zürich felé, egyre jobban éreztelek magamban. Először csak valahol a mellkasom tájékán, majd lassan-lassan tele lettem veled. Még az ujjaimban is te voltál. Nem tudtam, hol végződöm én, hol kezdődsz te. A világ elsüllyedt körülöttem, mintha csak ketten léteztünk volna, de együtt, egymásba oldva. Igen – fogta meg az asszony mindkét karját –, rajtad kívül senki más nem volt számomra e kerek világon. Egy pillanatra sem mentél ki a fejből. Könyvet hoztam magammal, hogy olvasással üsse agyon az időt, de féloldalig se jutottam el, egyetlen mondat, egyetlen szó sem érte el az agyamat. Nemcsak az ereimbe, az agyamba is befészkelted magad. Ahogy reggel megérkeztem, a szállodából mindjárt telefonálni akartam neked. Előkerestem a telefonszámot, tárcsáztam, de a harmadik számnál abbahagytam, visszaakasztottam a kagylót. Az volt az érzésem, csak makogni tudnék...

– Végre makogtál volna, végre dadogtál volna nekem – szakította félbe az asszony –, akadt volna torkodon a szó, bugyborékolnak volna ki belőled az értelmetlen mondatok. Nem a fejedből, hanem a szívedből. De te sohase tudtál megalázkodni.

– Talán azért, mert mások olyan sokszor megaláztak – folytatta a férfi –, tudod, ha ütök a vasat, attól nem lesz puhább. Egyszóval, tegnap reggel nem mertelek felhívni s majd az egész napom a bíróságon telt el. Ám este, most már miért tagadjam, megkerestem az utcákat, a házatokat. Sötét

volt már s az utca másik oldaláról figyeltem az ablakokat, hátha feltűnik az alakod valamelyik függöny mögött. Persze, azt sem tudtam, hányadik emeleten laktok. Azután abban reménykedtem, jössz valahonnan, vagy még valahová és meglátlak a kapuban. Jó ideig sétáltam le és fel, amíg rászántam magam, hogy visszamenjek a szállodába. Éjszaka már jól aludtam, de reggelre veled ébredtem. A többit már tudod.

– Nem tudom! Semmit sem tudok rólad! Örült vagy, bolond!

– Azért is, hogy mindezeket most, itt mondod el nekem a zürichi Bahnhofplatzon.

– Most vagyok itt veled s már másfél óráam sincs a vonatom indulásáig. A táskámért is el kell még menjek a szállodába.

– Igazán visszamégy ma?

– Vissza.

– Van egy kora esti gyors is Párizsba, valamikor hét óra tájban indul. Legalább addig maradj. Ennyit csak kérhetek tőled? Ki vár, mi vár Párizsban?

– Senki, semmi.

– Gyere – fogta, húzta a férfi kezét az asszony –, nézzük meg a menetrendet. Megválthatod a jegyed is. A későbbi vonatra.

– Tértijegyem van.

Csak percnyire voltak a pályaudvartól. Megnézték a menetrendet: a párizsi vonat hét óra harminc perckor indul.

– Nos, maradsz?

– Igen, maradok. Mit csinálunk a vonat indulásáig?

– Meddig van lefoglalva a szállodai szobád?

– Holnap reggelig.

– Akkor menjünk oda. Kicsit unom az utcán való járkálást. Azután, nézd – nyújtotta előre egyik lábát –, ez a szandál se a hosszú sétákra való.

– Felengednek a szobámba?

– Borravalón múlik. A zürichi portások sem szentek. – Belekarolt a férfiba s elindultak a szálloda felé. A bejáratnál megtorpant egy pillanatra.

– Mondd, félsz tőlem? – kérdezte.

– Nem, félni sohase féltem.

Amíg a férfi elkérte a portástól a kulcsot, az asszony az emeletre vezető lépcsőnél várta. A mindig büszke tartása mintha kihívóbb lett volna, mosolygott, majd kettesével vette a lépcsőket a tempósabban lépkedő férfi mellett. Ahogy amaz kinyitotta a második emeleti szoba ajtaját s oldalra lépett, hogy előre engedje az asszonyt, az megállt, kérdően nézett rá s még mindig mosolyogva mondta:

– Bevinnél? – Átkarolta a férfi nyakát, akkor sem engedte el, amikor az ügyetlenkedve, hiszen ölében tartotta az asszonyt, bezárta az ajtót. A férfi a száját kereste s rátapadt. Megállt az idő, percekig szavuk sem volt. Az asszony csak akkor szólalt meg, amikor már az ablak melletti karosszékben ült. A lábát keresztbe rakta egymáson, a különben is rövid szoknyája felcsúszott a térdén. Egyenes derékkal ült, mosoly vibrált a száján, az égszínkéek szeme kacagott. – Mondd, mióta ismerjük egymást?

– Csecsemőkorunk óta.

– Tudod, hogy még sohasem csókoltál meg?

– De! – mondta bizonytalankodva a férfi.

– Nem, sohasem csókoltál meg. így sohasem. Adtál csókot az arcomra, az államra, a fejem búbjára s volt, hogy helyre csókoltad a fülemnél rakoncátlanokdó fürtöket; csókoltál kezet is, de igazán most csókoltál meg először. Miért állsz ott?

A férfi lassan közeledett, s hogy elérte az asszonyt, az lehúzta magához. Amaz leült a lábához s nézte az asszonyt, majd a térdére hajtotta a fejét. Az asszony keze elindult a vállán, a nyakán, a tarkóján, a fején s azután föléje hajolt s beborította a széthulló, aranylós hajsátorával. A férfi átkarolta a csipőjét, feljebb nyomult a fejével, itta, szívta magába az asszony bőre, haja, ruhája illatát.

– Sohase csókoltál meg – mondta az asszony –, sohase mondtad, szeretsz.

– Szeretlek.

– Mióta?

– Azóta, hogy tornyot építettünk neked és a gyerekeinknek a homokvárban.

– Sohase mondtad.

– Annyira szerettelek, annyira féltettelek. Mindig attól tartottam, ha kimondom, elszáll az álom, hogy elveszítelek. Hiszen tudod, ragaszkodtam időnként lányokhoz, asszonyokhoz, de valójában mindig csak téged szerettelek.

– Örültem, bolondom – mondta az asszony –, tudod, nem is olyan nagyon régen, talán ötvenhat tavaszán, egy vasárnap délután kint csavarogtunk a Zugligetben. Ott is vacsoráztunk s merő tréfából én is tejbedarát rendeltem magamnak s nevtünk a pincérek megrökönnyödött arcán. Jó kedvünk volt, s hogy a pincérek még jobban csodálkozzanak, a tejbedara után valamilyen borfélélet ittunk. Persze, te utána nyafogtál a gyomrod miatt. Azután együtt indultunk hazafelé a dugig tömött autóbussen. Álltunk, kettőnknek csak egy fogantyú jutott. Szorongtunk különben is és hogy

valami megindult bennem, hozzád tapadtam, érezd a testem melegét. Te a félkaroddal átöleltél. Akkor annyira megkívántalak, hogy szinte fájt. Lassítani szerettem volna az autóbust, hogy sohase érjünk el a Gábor Áron utcáig. Ott leszálltál velem, már sötétedett. Belédkaroltam, tapadtam hozzád s a kapunkban sem akartam elválni tőled. Kérdeztem, nem innál-e meg egy csésze tejet, jó lenne a tréfából ivott bor után. Néztél rám egy ideig, majd azt mondtad, késő van, másnap korán kell felkelned. Akkor már negyedik éve voltam elvált, nekem nem volt olyan könnyű dolgom, mint neked. Ha akartál, te válogathattál a nők között, de engem, az elvált asszonyt, szabad prédának néztek a férfiak s én menekültem előlük. Akkor este végtelenül egyedül voltam. A fiaim az apjuknál voltak, senki sem volt körülöttem, akihez akár egy szót is szólhattam volna. Ordítani szerettem volna az egyedüllétől, a magánytól. És te otthagytál a kapuban. Vágytam, sírtam utánad. Telefonálni akartam, gyere vissza, de meggondoltam magam, attól tartottam, úgysem jönnél. Akkor este gyűlöltelek, azt kívántam, bár sohase találkoztunk volna. Önző voltál, érzéketlen, kegyetlen. Emlékszel? Akkortájt hetekig hiába hívtál, nem is akartam veled szóba állni.

– Emlékszem.

– Mi van veled? Sírsz? – kérdezte az asszony. – Egészen átnedvesedett a szoknyám.

A férfi felállt, az asszony is.

– Levetem – mondta –, s kibújt a szoknyájából, ráterítette a karosszék támlájára, lerúgta a szandálját s ott állt blúzban, falatnyi nadrágocskában a férfi előtt. A blúzárt már a férfi kezdte kigombolni, karjaiban vitte a széles ágyra. Pillanatok alatt fejtettek le mindent egymásról.

– Gyönyörű vagy! – mondta a férfi. – Tudod, modellnek állhatnál egy klasszikus görög szoborhoz is?

– Tudom – hagyta rá az asszony –, de mondd, igazán szeretsz?

– Szeretlek – mondta a férfi –, mindig szerettelek! – Rátapadt, csókolta a száját, szemét, halántékát, homlokát.

– Egyet az orromra is – nevetett az asszony –, kislánykoromban az orrom hegyét szoktad megcsókolni, hogy azután meg is fricskázd. – Azután a férfihez bújt, aki átölelte, simogatta a mellét, fiús csípőjét, hasa hajlatát. Az asszony hagyta s néha, néha megrezdült egy-egy pillanatra s még szorosabban tapadt a férfihez. Majd hirtelen kibontakozott az ölelésből, felült. – Mondd, eddig sohase akartál? Sohase akartad, hogy a tiéd legyek? Hiszen kellett érezned, látnod is, akkor kaphattál volna meg, amikor akartál? Már bakfis koromban is, azután később Pesten, amikor egyetemre

jártam s gyakran lehattunk együtt? Később, amikor hosszú évek után mégis előkerültél, már elváltam s mindketten szabadok voltunk, a hűségünkkel nem tartoztunk senkinek?

– De igen! Mindig csak téged akartalak, senki mást. Emlékszel, még húszéves koromban is azzal bosszantottak, hogy nem valami nagyon érdeklődöm a lányok után, hogy félek tőlük? Dehogyan féltém, csak mindig rajtad keresztül néztem őket, mindig hozzád hasonlítottam valamennyit, nem kellett. De az igaz, hozzád elsősorban nem a nemiség fűzött. Ennél mindig több voltál nekem. S akkor, amikor a hosszú esztendőket akartam mohón behozni, semmi kedvem nem volt, hogy másokkal összekeverjek. Téged szerettelek, téged féltettelek, amazok ideig-óráig a szeretőim voltak. Valahogy régtől fogva belémfagyott a félelem, ha az enyém leszel, elveszítelek. Ha besorolnak a többi közé. Említetted a zugligeti kirándulást. Azt hiszed, vak voltam, süket voltam, nem éreztem hívásodat? Akkor éjjel én sem tudtam elaludni, magam elé képzeltem, hogy ott vársz rám az ágyadon. Hányszor akartam akkor elindulni hozzád, de valami újra és újra megbénított. Akkor határoztam el, másnap elmondom neked, nem tudok nélküled élni. Hívtalak is telefonon, de egy-két hideg szó után leraktad a kagylót. Hetekig nem álltál szóba velem.

– Tudod – maradt ülve az asszony –, miért őriztem meg a lányságomat a házasságomig? Miattad! Neked tartogattam magam. Hogy végül is, másnak adjam...

A férfi lehúzta magához. Újra a szájára tapadt, csókolgatták egymást, ahol érték. Az asszony csupa megadás volt már, nehezen szedte a levegőt, pihegett, szorosra fonta karját a férfi nyakán, aki kezével már érzékenyebb, titkosabb tájakon kalandozott. Az asszony elfészkelődött az ágyon, húzta magához a párját, lihegett. A férfi körülölelte, ráhajolt s ekkor az asszony görcsösen megrándult, összeszorította a térdét.

– Azt, azt nem! Nem, nem, nem akarom! Hagyj, nem akarom. Csókolhatsz, simogathatsz, ahol akarsz, csinálhatsz velem, amit akarsz, de azt nem! Felült az ágyban, megindultak a könnyei, fuldokolva sírt, zokogott. A férfi átölelte.

– Mi történt, mi bajod? Bántottalak? Ne sírj, nem történt semmi. Ha nem akarsz, hát nem akarsz. Én akkor is szeretlek. Éppen úgy, mint eddig. De mi történt? Mondd, hiszen nekem megmondhatod, mi történt, mi a baj? Elszámítottad magad s csak most jöttél rá, nem lehet? Ne sírj, ez mindig megeshetik.

– Nem, nem ez a baj – mondta az asszony kicsit megnyugodva –, csak hirtelen rájöttem, nem tehetem, nem akarom.

– Günther? A világ? Az erkölcsöd? A lelkiismereted?

– Nem, nem Günther s füttyölök a világra, sokat nem törődöm már mások véleményével. A lelkemmel, meg a testemmel is magam rendellezem.

– Akkor mivel van baj?

– Veled, velünk.

– Velem? Velünk? Hát nem mondtam el, szeretlek? Nem vallottam meg, mindig csak téged szerettelek? Mi baj velem? – kérdezte a férfi s elengedte az asszony vállát.

– Nem, ne engedj el! Szoríts magadhoz. Jobban, hogy érezzelek. Legszívesebben a bőröd alá bújnék, hogy örökre benned, veled maradjak.

Egy ideig megint megállt az idő. Némán ölelték egymást, elült a férfi gerjedelme s úgy érezte, az egykori szöske, fitos orrú kislányt tartja a karjaiban. A földre szállt angyalt, az érinthetlent, aki mintegy védelmet keresve feküdt a karja között. Csak az arckifejezése volt most más, a mindig valamelyest büszke tekintete megváltozott. Megtört a szeme kéksége, a gyakran dacos szája sírásra görbült, olyan volt, mint sok-sok esztendővel korábban, amikor pityeregve állt a homokvár romjai fölött.

– Tudod – szólalt meg végre az asszony kibontakozva öleléséből –, mindig sokat törtem a fejem rajtad, szerettelek volna megfejteni. Persze, az izgatott, vajon szeretted-e, szeretsz-e? De egészen máig nem tudtam eligazodni rajtad. Törödtél velem, segítettél nekem mindig, amikor tudtál, de amikor igazán kellettél volna, valahogy mindig eltűntél az életemből. S nemcsak akkor, amikor elhurcoltak, máskor is. Azután egy ideig voltál megint. Talán emlékszel, egyszer, még a házasságom előtt beszélgettünk is erről. Akkor te azt mondtad, félcsillagok vagyunk, bolygunk az űrben külön pályán, hogy néha egymás közelébe kerülünk. Kérdeztem is tőled, mit gondolsz, sohase egyesülünk, sohase lesz belőlünk egy egész csillag? Mint olyan sokszor, akkor sem válaszoltál, agyonhallgattad kérdésemet, pedig akkor azt hittem, végre megoldjuk kettőnk dolgát. Ötvenhat novemberében is voltak ilyen érzéseim, amikor elmondtad, menned kell, menjek veled. Azután eltűntél megint. Ha nagyon akartad volna, bizonyára megtalálász és én boldogan mentem volna veled. De hiába csengett a telefonod, nem voltál sehol. Azt hiszem, most már megértelek. Vagy harminc esztendeje emlékszem rád, jó húsz éve élsz bennem éjjel-nappal, de csak ma bizonyosodtam meg arról, hogy szeretsz, hogy mindig is szeretted. Talán nagyon is. Ez bénította meg. Magad mondtad az előbb, mindig attól tartottál, ha a tiéd leszek, besorolsz a többi közé és elveszítesz. – Most felült az ágyon, kihúzta a derekát, hátrasimította a haját, megemelte

a fejét, szorosabbra fogta a száját, tágranyította a könnytől még mindig nedves, de már szinte hidegen, tisztán kéklő szemét s folytatta: – Nem akarom, hogy elveszíts! A tiéd akarok maradni! Értsd meg, a tiéd, ahogy eddig is voltam. Érted már, miért taszítottalak el? A hátralévő életem adtam volna el percekért! Tudod, valahogy úgy érzem, soha többé nem látlak, nagyon messzire még s te sehová sem térsz vissza. Mindig futsz valami, talán a kék madár után, hogy azt soha el ne érj. Talán ez a sorsod. Egyszer beszélgettünk az élet értelméről, céljáról s te azt mondtad, nincs cél, csak út van, ami feléje vezet. Azt hiszem, ezért nem térsz vissza sehová. Hozzám sem. De tudod, most már nem is kell. Nem kell, mert engem többé nem hagysz el, nem hagyhatsz el, veled maradok. Viszel magaddal Párizsba, Amerikába, akár a világ végére. Amíg élsz, veled maradok. Ott maradok a gondolataidban, a vágyaidban, a terveidben. A nappalokban, az éjszakáidban, az álmaidban. Ha lesz kedvesed, a szemében az én szemem látod majd; ha öleled, engem ölelsz. Ha megbetegszel s valaki ápol, az én kezemet érzed. És én fogom le a szemed is.

– És te? — kérdezte a férfi.

– Mondtam, veled maradok! – Megnézte a kis asztalon lévő karóráját. – Mindjárt háromnegyed hét, fél nyolckor indul a vonat.

Kapkodva öltöztek, a férfi magához vette a táskáját, lementek a lépcsőn, átadta a portásnak a kulcsot, némi borraivalót hagyott a pulton s karonfogva a már megint mosolygó asszonyt, elindultak a pályaudvar felé. A párizsi gyors már ott állt az első vágányon, tíz percük volt a vonat indulásáig. Az utolsó kocsik előtt álltak meg. A kalauz rájuk szólt:

– Tessék szállni!

A férfi megköszönte a figyelmeztetést, de még lent maradt az asszony mellett. Ez maga felé fordította a fejét.

– Hiszen te sírsz – mondta neki.

– Nem sírok – válaszolta a férfi s megrázta a zokogás.

– Ne sírj! – szólt rá az asszony –, ne sírj, hiszen megyek veled! – Elővette a zsebkendőjét, letörölte a férfi könnyeit, magához ölelte, rámosolygott.

– Ne sírj! Most már mindig veled maradok!

– Kérem, tessék szállni! – kiáltott a kalauz, s a férfi felugrott az utolsó kocsi lépcsőjére. A vonat lassan elindult. Az asszony a kezében maradt zsebkendővel integetett, mintha kiáltott volna valamit, majd picinyke elmosódott foltta vált s elveszett a láthatáron.

Fától–fáig *

A Hercegek Főútja mellett (Princes Highway) volt egy fa, ahol Szántódiék mindig megálltak. Egy útmenti pihenőhely közepén állt ez a hatalmas eukaliptusz a természet csodálatos katedrálisaként. Fehér és barnával mintázott ág-ívei közt kék ablakokkal a nyári ég. Szántódiék mindig nyáron jártak erre, útban a tenger felé. Ugyanazt a partcsíkot keresték fél évről–évre, mint afféle vándormadarak, akiknek szárnyát már vénség kerülgeti és nem mennek el messzibb tájra se napfényért, se kalandok után.

Most is lehúztak az egymást kergető autók közül a Rosedale előtti pihenőnél és kocsijukkal olyan távolságra álltak meg – mint tárlaton a festmények előtt – ahonnan a vén eukaliptusz teljes méltósággal tárult a szemük elé. Percekig szótlánul gyönyörködtek a földből felszívott izmok gigászi feszülésén, aztán előszedték az elemőzsiát és falatozkodva nézték a fát.

– Bolondok vagyunk–e mi, hogy amíg mindenki rohan körülöttünk, mi így ideszegezve bámulunk? – kérdezte jó sokára Szántódiné.

– A csodákat csak bámulni lehet – tartotta csészéjét Szántódi újabb kávéért, anélkül hogy elmozdította volna a szemét –nagyapámnak volt egy ilyen csodafája, egy óriás zöldernyős, vén diófa, selyem fű volt alatta, és hanyatt fekvé zöld volt a napfény is, ameddig csak ellátott a szem ...

– Vagy a képzelet ...

– Lehet – folytatta elmélázva Szántódi – Nagyapám fája mellett a domboldalból bújt ki a mohos borospince... oda már nem ért el a zöld fény, de azon túl... azon túl... – Szántódi szava itt sóhajjává vékonyodott.

– Mi ez, hatásszünet? – bökte oldalba az asszony – vagy elaludtál az emlékeidben? Szántódi csak mosolygott, mint aki tudja, hogy városban nőtt feleségét most idegen vizekre viszi: – A pincén túl jött az aranyözön kis palotába zárva; az egyik oldala millió villanással mozgó aranyfal, a többi három napsugárruhában, egy kis asztal és egy heverő körül, és középen a csend ... nem is csend, inkább olyasmi, mint mikor a csend zümögve énekel: Nagyapám méhese egy gyermekszem ámulatában. A legszebbeket itt lehet álmodni – mondta az öreg– és belefeküdt a napfényes délutánba, ahol a méhek duruzsoló járása az életnek, a fényes csend meg

* Megjelent az Új Látóhatár 1988. évfolyam 4. számában.

az örökkévalóságnak látszott ... Bizony így volt, göngyölte össze Szántódi a papírszalvétával az emlékezést. – Na de jobb lesz ha most már megyünk, mert még itt ér bennünket az öröklét.

Elbúcsúztak az eukaliptuszról, ígérve, hogy visszafelé megint benéznek hozzá, aztán vissza újra az ausztrál végtelenségben tekergő útra, Sale felé. Kétoldalt legelő–tengerek csapódtak az út oldalába, néhol egy birkanyáj úszott fuldokló lassúsággal a füvek hullámain, egy gulya horgonyzott le, bámulva a végtelent. Nagy fák barnult csontváza a széttárt ágakrok görcsében vádlón mutatott az égre: megöltek, hogy legelő–tengerré tegyék az erdőszigeteket és a sokszirtú rekettyést. Futott a koci és Szántódiék mindezt jegyezgették, hol szóban, hol gondolatban; a táj képen vett erőszakot, a föld élő karjainak letarlását a termelhető többért.

Alig várták, hogy elhagyják a városi nyüzsgésű Sale-t, mert tudták, hogy Stratford után, amely az Avon folyó mellett feküdt és nyilván még Shakespeare-ért rajongó pionír ősoktól kaphatta szép nevét – Stratford után az út két oldalán megjelennek a fák. Élve hagyott eukaliptuszok a mezőtenger szélein. Ki menthette meg őket? Talán azok, akik Avon-ra keresztelték a folyót és a helységet Shakespeare szülőhelyének nevére? Szántódiék úgy emlékeztek rájuk, mintha az ő őseik is lennének. Mert rokon minden ember, aki a világ anyagiasságával szemben megment valami teremtésből öröklött szépet. Legyen az érzelem, értelem, szó, gondolat, vagy csak egy fa.

– Milyen idegenek voltak ezek a fák, mikor idejöttünk – mondta Szántódiné, le nem véve szemét a gépkocsi futása mellett egymást váltó, alakban, erőben, kérgeik színében egymást túlkiáltó eukaliptuszokról. – Emlékszem, ... éveken át csak a bükköseid sirattad, meg azt a dunántúli cserfa erdőt, amiben élet volt és színorgiába öltözött halálvárás a tél előtt. Ezeket itt meg sem mozdította se tél, se nyár, álltak, mint az örökkévalóság és csak néztek ránk, várakozva. –

– Hogyne sírtam volna, olyan egyhangú volt minden, mintha a természet elaludt volna a teremtés közepette – ismerte be Szántódi. – Pedig ébren volt, csak titokzatos változatokba rejtette magát, hogy ne ismerjék fel, csak azok, akik egész közel jönnek, hogy csak azok lássák meg százféleségüket, növésük magasságát, leveleik erezetét, törzseik hámló színváltozását a vörösbarnától a szürke hófehérig. Haj, hány év telt el amíg mi is barátok lettünk, nemcsak ők!

Halk zümmögéssel futott gondolataikkal a koci. Egyszer csak az aszszony felkiáltott: – Nem láttad!? Méz! Mézet árulnak! Ki volt írva egy táblára, hogy ötszáz méterre: honey! –

– Na és? – mondta Szántódi, aki utált megállni, ha egyszer elindult – csak nem akard azt mondani, hogy éppen most kell nekünk méz?! –

– Mikor nagyapád méheséről meséltél, úgy megkívántam. Álljunk meg!

– Ugyan – mondta elhárítón Szántódi, akinek eszébe sem volt megállni, inkább meg akarta nyomni a gázt, hogy elsuhanjanak a kritikus pont előtt; de épp ott megdermedt a lábfeje és a szeme is: a nagy táblán, ami mellett egy ember gubbasztott a „honey” alá ez volt írva: méz!

Csikorgott a fék és a kocsí vinnyogott a gyors visszatolásban. Ott torpantak meg az ember előtt. Az asszony lehúzta az ablakot, és mint aki nem hisz a szemének, hangosan betűzte: Méz!

– Az – mondta az ember – mégpedig eukaliptusz, – somogyiasan elhúzza az e-t. – Ízleljék csak meg. –

Szántódiék alvajáróként szálltak ki a kocsiból, de nem a mézet ízlelték, hanem az eléjük csöppent édes szót.

– Hát maga honnan kerül ide? – kérdezte Szántódi.

– Honnan? Hát a nagyapám méheséből! Na ezt csak tréfásan mondom mindenkinek, mert tudják, nincs olyan hét, hogy valaki meg ne állna a „méz” szóra; ragadnak rá, mint a legyek. N vegyék rossz néven, de más-ként én alig jutnék magyar szóhoz Na üljenek már le erre a padkára itt. –

Leültek. Aztán, mintha a méhek hordták volna össze, úgy mézesedett el köztük a szó. Hagyták beszélni a mézes-embert, amit csak akart, mert amint kiderült, nincs kivel váltson hazai szót. Elhalt az asszony, elmentek a gyerekek, ő pedig felcsapott vándorméhésznek, ott gyújt a méheivel, ahol virágzanak a fák.

– Es miért éppen méhész lett öregségére? – kíváncsiskodott Szántódi-né.

– Hát tudják az úgy volt, az tényleg úgy volt, hogy sokat ültem én a nagyapám méhesében – kezdte az ember pipagyújtás közben és a füsttel együtt szállt belőle a szó. Amit elmondott kísértetiesen hasonlított Szántódi „aranyözön palotájára”, – csak más szavakkal, egyszerűbbekkel keltve fel az egykori varázst, mi elkísérte tengereken, vasgyáron át. Ott zümmögött vele a idegen szavak közt, a gépcsattogásban, míg úgy hozta a sors, hogy valósággá válhatott, nem olyanra, mint az volt, az az igazi; itt nincs méhes, olyan méhes, meg a hontalan embernek olya álmodó méhese nem is lehet. – Nem bizony – verte ki sarkán a pipát – itt erdőről–erdőre kell vinni a kast, fától–fáig, de tudják, így keres az ember egy kis boldogságot azzal, amit elhozott magával...

Szántódiné a szeme sarkát törölgetve leste az urát a mézes ember szavai alatt. Mint változik, révül el az arca és félt, hogy neki kezd és elmondja a maga „aranyözön palotáját”, félt, hogy ez az ember talán meg sem értené azt a cizellált változatot, amit az ura a maga méheséből kaptározott el.

A mézes ember is elrévedt, nem mint aki kifogyott volna a szóból, de mint aki az elmondottak zamatját ízlelgeti. Szántódi felállt, vett egy üveg mézet és félkézzel ügyetlenül átölelte a mézes ember vállát. Akart még valamit mondani, de csak csendes „Isten áldja” lett belőle, aztán gyorsan beült a kocsiba. Visszanézett a mézes emberre és egy intéssel hívta is meg búcsúzott is tőle, aztán egy nagy lélegzettel ráhajtott az útra. A nagy aszfalt-csíkon suhantak és hallgattak sokáig, csak a szemük szállt, mint a méhek az eukaliptusz soron át, fától-fáig.

Hangszál*

1.

1980. november –24–én, éjjel valami hang felébresztett. Halk nyöszörgés, vagy kiáltás? Nem tudnám megmondani. Álom és ébrenlét küszöbén a dolgok bizonytalanok, a két állapot gyakran össze is mosódik. Égzengésről álmodsz, amikor a könyököd levert egy könyvet az éjjeliszekrényről. Távoli száncsengőt hallasz álmodban, amikor hisztériásan csörög a telefonod.

A hang J. szobájából jött. Átbotorkáltam. J. az ágy szélén ült, előre-görnyedve, karját maga előtt szorosan összefonta és kínzottan, tompán nyögött. A rémület kilódított bódultságomból. Nem volt vitás, valami nagyon nagy baja lehetett, de el sem tudtam képzelni, mi. Délután láttam utoljára, olyan volt, mint máskor, lényegtelen semmiségekről beszélgetünk, éltük a házasság megszokott hétköznapiját. Valahová el kellett mennie, egyedül vacsoráztam a gyerekekkel, aztán, minthogy későre járt és J. még mindig nem ért haza, A. is, én is lefeküdtünk. Nem tudtam, mikor jöhetett meg, mi történt vele előtte.

– Mi történt? Mi bajod?

Nem felelt, rám nem nézett, csak ült az ágyon, görnyedten, és egyre ijesztebben nyögött. Szélütötten álltam, nem tudom meddig. Az időt a zsigereimben mértem, nem az órámon. A nyögésből hirtelen ordítás lett. Csak most gondoltam rá, hogy jobban körülnézzek a szobájában. Talán valami baleset. Vagy rablógyilkosság kísérlete ... ?! De a szobában sehol semmi szokatlan, semmi áruló jele külső drámának. Talán nem is fizikai a fájdalom, hanem lelki, hasított belém. Egy ideje pályája szélére tolódott, sokkal kevesebb operában szerepelt, mint szeretett volna, s a fukaron mért lehetőségek is nemegyszer alatta maradtak énekesi képességeinek. Hogy így, ilyen elementáris erővel robbant ki belőle a mellözöttség feletti indulat, megdöbentett, holott az utolsó években sokszor inkább azt nem értettem, hogyan volt képes nyugalomra, sőt derűre, amikor a kétségbeesés még engem is elkapott. Volt valami ijesztő J. előzmény nélküli kitörésében.

– Könyörgöm, mi történt? – hajoltam elébe, a földre kuporodva, hogy alulról a szemébe nézhessek.

* Megjelent az Új Látóhatár 1988. évfolyam 4. számában.

Mintha csak akkor vett volna észre. Erőlködve ingatta a fejét. Mit akart tagadni vele, nem értettem. Szeme, bár ismeretlen iszonyat tükröződött benne, világos, tiszta volt. Akármi is érte, külső ügynek kellett lennie.

– Nagyon fáj? – próbálkoztam.

Erőlködni kellett, hogy bólintani tudjon. Úgy éreztem, mintha egy, már máskor is megélt bajjal kínlódnék.

– Előfordult már máskor is?

Intett, hogy igen. Tehát nem tévedtem. Ez megnyugtató. Ha az előző alkalmakat kiheverte, orvosolható a baj.

– Hozzak valami gyógyszert?

Fejrázás.

– Hívjam az orvost?

Fejrázás.

Közben bejött A. Nem láttam, mikor. Lehet, hogy már régóta ott állt az ajtóban. Egyik kötött kabátomat szorongatta, nyújtogatta felém. Csak akkor tűnt fel, hogy egész testemben reszketek.

– Valami nagy baj van? – kérdezte a gyerek.

J. valahogy összeszedte magát.

– Azt hiszem, az epém – nyögte. – Vacsora után kezdődött, egyre erősödött, alig lehet elviselni.

– Miért nem szóltál előbb?

– Vártam, hogy elmúljék. Azelőtt mindig elmúlt. Bár soha még ilyen erős nem volt.

– Hívom a mentőket.

Vehemensen intett: nem kell. Nem törődtem vele. Igaz, hogy a görcs elmúlhat magától, mint tette máskor is, de minek kínlódni, amikor egészen biztosan létezik valami orvosság, ami feloldja a kínt.

A mentők néhány perc alatt itt voltak. Úgy tűnt, J-nak igaza lehetett, a fájdalmat az idő csökkentette. Változatlanul maga elé szorított karral, előregörnyedve ült az ágy szélén, de szabatos, összefüggő mondatokban válaszolt a mentőorvos kérdéseire. A vele érkezett ápolónő közben mindenféle műszerekkel mérte a szívverését, pulzusát, talán lázát is. Én még mindig remegtem. Hogy mit érez? Iszonyú szorítást a gyomorszájában. Zsírosat evett, biztosan attól. És a karjában? Nyilallást.

– Bevisszük a kórházba, jöjjön – állt fel hirtelen a mentőorvos, amikor J. a karját említette.

– Nem, nem! – tiltakozott. – Holnap hangversenyem van.

– Ki kell vizsgálgák.

– Majd befekszem a hangverseny után.

– Jobb lenne most. Reggelre talán már haza is engedik. Jöjjön.

Határozottan az volt az érzésem, hogy a mentő nyugtalan. Mi van azzal a karral? Miért pont a kar idegesíti? De J. makacsul ellenállt, én igyekeztem rábeszélni. Nagy nehezen beleegyezett, hogy egy-két órára bevigyék. De reggel kijön, ha nem is készek mind a vizsgálatok. Majd a hangverseny után, másnap visszamegy. Jó, mondta a mentő. Látszott, hogy csak ráhagyják. Tudtam, nem énekelhet másnap. Azaz aznap. Hiszen már éjfél után voltunk.

Ragaszkodott, hogy felöltözzék, nem akart pizsamában menni, fogalmam sincs, miért. Világosan látom ma is magam előtt, ahogy gondosan kiválaszt egy pár világos színű cipót, azonos színű harisnyával, nadrággal és egy piros inget. Volt valami bántón frivol abban a piros ingben. Nem illett a helyzethez. Hogy milyen helyzetben is voltunk, tulajdonképpen nem tudtam. Valami súlyos történet, gondoltam, de már minden „is under control”, ahogy az angol nyelv olyan bízatóan mondja. Miután lement a mentőautóba, nem sikerült rávenni, hogy hordágyra feküdjék, aránylag nyugodtan visszabújtam az ágyamba. Elaludtam.

Hajnali hat óra után a telefon keltett föl. A kórházból hívott az ügyeletes orvos.

– Férje az intenzív osztályon fekszik. Súlyos szívinfarktusa volt. Állapota, ha nem tudjuk csökkenteni a vérnyomását, bármelyik pillanatban végzetessé válhat ...

II.

Az intenzív osztály nyugodt, már-már derűs hely. Az éjszakai rémület, a nyögés helyett puha csönd, monitorok előtt ülőfigyelmes orvosok, ápolók, a nyitott szobákban türelmesen fekvőbetegek. Az emberi szenvedés ordnáré jelenei helyett a tudomány eleganciája. Az orvos, könyörtelenül pontos szavai ellenére, megnyugtatóan hatott rám? Már nincs baj, most már mindent elsimítanak az okos gépek és még okosabb kezelőik.

J. szobájába lépve hátrahőköltem. A férfi, aki éjjel még fájdalmai ellenére is jól viselt negyvenkilenc éve biztonságával vette föl azt a bizonyos piros inget és ment saját lábán ki a házból, amorf rongykupacnak tetszett az ágyon. Szeme fénytelen tárgyként ült a kifejezéstelen arcban. Az orrából, halántékáról, karjából gumicsövecskék lógtak és kötötték ismeretlen rendeltetésű szerkezetekhez, amelyek érthetetlen és épp ezért szívszorító ábrákat rajzoltak különféle képernyőkre. Fölelhajoltam. Rámnézett, de mintha csak tárgy lennék a megszokott szobabelsőben. Egy darabig far-

kasszemet néztem a közönyével, de nem álltam a semmire nyíló ablakot. Az ágy fejéhez húzódtam.

Később kihívott az orvos. Fiatal, fáradtarcú nő. Elmondta, hogy nem tudják lenyomni a vérnyomását. Félő, hogy jön egy második infarktus. Azt pedig a megviselt szervezet nem éli túl. Készüljek fel.

– Mire? Hogyan? – kérdeztem bambán.

– Intézze el, amit ilyenkor szokás. Van végrendelet? Közös a bankszámla?

Végrendeletéről nem tudtam, bankszámlánk nem volt közös. Még együttélésünk előtti külön telefonjainkat is megtartottuk. Előző válasom után túlságosan sokáig éltem egyedül ahhoz, hogy fel akartam, fel tudtam volna adni az önállóságom.

Hazamentem. Közös életünk során először nyitottam ki J. fiókjait, beleolvastam az irataiba, papírjaiba. Meglepett az elintézetlen ügyek halmaza. Egyre–másra találtam felbontatlan leveleket és nemcsak hivatalos fejléccel. Mintha egy ideje kikapcsolta volna magát az életből. Tehát innen volt a nyugalma, derűje? Nem harcolt már a pályáért, egyszerűen nem vett tudomást a dolgokról. Sorra nyitottam a borítékokat. ügyvédi felszólítások, kifizetetlen számlák, türelmetlen hangú magánlevelek mellett egy szerződésajánlat került elő. Szász vérű anyámtól örökölt pontosságomat elborzasztotta a dolog. Az egyik cégjelzéses levéltől olyan dühös lettem, hogy el is felejtettem, mi is kényszerített J. fiókjai nyitogatására, lesöpörtem az asztalról az egész papírhegyet. A telefonra szerelhető válaszmásinákat kölcsönző cég kérte, kereskedői udvariassággal, küldje esetleg részletekben a hetedik hónapja nem fizetett kölcsönzési díjat, vagy ha valami okból kifolyólag erre nem lenne módja, esetleg ha olyan szíves lenne és visszajuttatná hozzájuk a gépet. Csak telefonáljon, szívesen kiküldik a szerelőjüket érte. Nem az dühített fel, hogy hét hónapig nem fizette a bérleti díjat. Sosem ellenőriztem, egy–egy fellépésével mennyit keres, de jól tudtam, milyen keveset lépett fel, az lett volna a csoda, ha fizetni tudta volna számláit. De a szóban forgó masinát kérésemre jó ideje leszereltette. Utáltam, hogy hazajövet első utunknak a telefonüzenetekhez kellett vezetnie. Többnyire még a kabátját sem vette le, úgy nyomkodta a gép különböző gombjait, hogy az esetek jórésztében megtudja: ez vagy az unalmában érdeklődött, hogy vagyunk. Mindig a váratlan, nagy, fontos szerződést várta, de a producerek sosem jelentkeznek váratlanul. Felkutatam a lakást az utált gépért, a nappali heverője alatt bukkantam rá, ott gyűjtötte, enyhe por alatt a kamatos kamatoktól havonta testesedő részletek adósságát.

Vagy három órai feszített munkával sikerült úgy-ahogy rendezni az ügyeit. Másnap a banktól elhoztam néhány űrlapot, amit alá kellett írnia, hogy jogot adjon nekem is a számlájához. Csak amikor elébe tettem az aláírni való űrlapot, dermedtem meg. Úgy éreztem magam, mintha halálos ítéletét kézbesítettem volna.

– Már régen gondoltam rá, hogy ezt meg kellene tenni – csillant meg félig hunyt pillái mögött valami fény. Mindennél jobban a hangja árulkodott betegségéről. Zengő nagyharanghangjáért nem egyszer szidtam: „Ne bömbölj. Itt állok melletted. Beszélj halkabban.” „Nem tudok” – szabadkozott. Most mintha valami nyúlós, hideg lepedék borította volna a hangszálait.

– Én nem nagyon szeretek bankba járni – mosolygott rám bocsánatkérről –, te meg úgyis szeretsz nyüzsögni ...

Az orrából, karjából csüngő csövek láttán se jutott eszébe a halál. Örült, hogy ezentúl majd a mindennapoknak ezt a kis vezgatóját is rámsózhajta. Majdhogy ez volt az utolsó ilyenféle racionális feladata: egy ideje már az anyjának küldött leveleit is én írtam. Kétségbeesésem közepén hangosan felnevettem. „Micsoda egy lusta disznó vagy!” J. látható elégedettséggel, régi jókedvek árnyékával a szája sarkában fálnak fordult, behunyta a szemét, néhány másodpercen belül mesterséges nyugalomában aludt.

III.

Az intenzív osztályról hazatérve rehabilitációs kezelésre kellett volna járnia: gyalogoltatták, futtatták az infarktusból kilábaltakat. Egyszer-kétszer elment, még megvett egy stopperórát, hogy a ház körüli adagját ellenőrizze, de a használatára már nem került sor. „Soha nem éltem egészségesen – mondta –, éppen ezzel az ócska szívvel kezdjek neki?” Könyörögtem, veszekedtem, hízelegtem, szidtam, mindent hiába.

1981 augusztusában, tíz hónappal az első infarktus után egy éjszaka másodszor is mentőket kellett hívnom. Ha megpróbálta volna lefutni a rehabilitációs intézet előírását, nem lenne ma itt, mondta a mentőorvos. „Hallod?” – néztem rá ijedségemben sem leplezett dühvel. „A szíve felmondta volna a szolgálatot az első hónapban” – dünnyögte a mentőorvos. Elhallgattam.

Habár nekünk a második infarktus után úgy tűnt, gyorsan és jól javul, az orvos egy nap bejelentette, nincs más lehetőség, meg kell operálni. A szívkoszorúerek menthetetlenül el vannak dugulva, bármelyik pillanatban teljesen elzárulhat az egyik vagy a másik, ami J. esetében biztos halál.

Másodszor hallottam a szót. Most kevésbé kólintott fejbe, de azért egy kicsit még mindig meglepett, hogy úgy látszik, igaz, amit a biblia állít: halandók vagyunk mind, J. is. Egyszerre csak mellen talált a felismerés, mint egy mesterlövész golyója: talán én is! Különös, irracionális rémület öntött el. Nem a saját halálomtól félttem. Az ijesztett, hogy itt kellene hagyjam A-t, mielőtt még meg tudna állni a lábán nélkülem.

A felismerésnek két következménye lett. Az egyik, hogy életbiztosítást kötöttem és végrendeletet írtam, a másik, hogy szisztematikusan megpróbáltam elszakítani magamtól kilenc éves fiam. Ez megviselt. Hol felcsatantón ingerült, hol váratlanul hallgatag voltam. Nem tudom, mi történt volna velünk, ha nincs a gyerek és köztem J. gondtalannak tűnő derűje, nyugalma. Honnan veszi az erejét? – kérdeztem magamban naponta. Sehonnán. Nincs erőre szüksége. Egyszerűen nem méri föl, mit mondott neki az orvos. Pontosabban: meg sem hallja. Azt hallja, amit akar. „Nagyon szépen javulok” – mondja egy nap, bár egyre nehezebben, lassabban mozog, éjszakánként egyre fáradtabban lélegzik. „Igen?” – nézek rá már-már dühösen – „jobban is érzed magad?” „Még nem – vallja be –, de az orvos az mondta, hogy hamarosan az is bekövetkezik.” „Mikor mondta?” Előző nap járt az orvosnál, kérésére én is elkísértem. „Hát nem hallottad tegnap?” „Nem! Mit mondott?” „Azt mondta, a szívem 76 százaléka kifogástalanul működik.” Elhűlten nézek rá. Az orvos azt próbálta megértetni velem, hogy nem sokat tud segíteni, mer: az első infarktus és az azt megelőző húsz év alatt észrevétlenül elszenvedett tucatnyi mini-infarktus nyomán, amit gyomorégésnek könyvelt el, a szív izomzatának 25 százaléka vérellátás nélkül maradt és lényegében elhalt. Csak a maradék 75 százalék képes, ha képes, munkára.

IV.

1981 decemberében megoperálták. A számomra hátborzongató tény, hogy egy vadidegen ki fogja nyitni a mellkasát – átfűrészelve csontot, átvágva szövetet –, hogy valaki a kezét, kését ráteszi a szívére, őt nem látszott foglalkoztatni. „A fogorvostól sem félek” – magyarázta egy nap. Hogy a kettő között micsoda különbség van, elkerülte a figyelmét. Őszintén, nemcsak alakoskodásból.

A kórházba jókedvűen, tele felhőtlen bizalommal ment be. A műtetre előkészítő ápolónők elpufogtatták körülötte jószándékú humorpatronjait. Kárba vezett fáradság volt. J-ben nem volt levezetni való feszültségnek nyoma sem. Nem félt esetleges komplikációktól, a holtbiztosan elkövetkező fájdalmaktól sem. Nyugalma végül rám is átragadt. A koszorú-

ereket kicserélő műtét halálozási statisztikája két százalék, hajtogattam magamban, és az orvosnak, aki őt operálni fogja, még egyetlen betege sem halt meg a műtét vagy a lábadozás alatt.

„Két óra alatt végzünk” – mondta a szívsebész, egy brazil származású, harmincas éveiben járó, igen magas, jókölsejű férfi. „Ha akar, várjon meg a műtő előtt, az operáció után szívesen elmondom, hogyan állunk.” Valószínűleg naponta többször közölte ezt betegei hozzátartozóival. Úgy hallottam, két, három ércserés műtétet is végez egymás után. A hozzátartozók valószínűleg nem mind viselkednek olyan halvérően, mint engem kényszerít a neveltetésem. Honfitársai és általában a latinok valószínűleg elárasztják, fékezetlenül öntik ki magukból a világra, orvosra csakúgy, mint rokonra, érzelmeik háborgó tengerét. Mégis: önszántából vállalja a tortúrát. Lehet, hogy olyan nagyszerű orvos, mint a híre tartja. De, hogy nagyszerű ember, azt nem kell a személyét egy ideje körüludvarló, lihegve lelkendező sajtótól halljam.

A műtét két órája alatt triviális ügyeket intéztem a városban. Annyira belemerültem a csipcsupságokba, hogy majdnem elkéstem a folyosón adott találkoztót. Alig, hogy zihálva odaértem, nyílt a műtő ajtaja. Egy zöld ruhás, zöld szájvédős, zöld mamuszos ápoló kitolt rajta valakit. Csak futó pillantást vettem rá, röstelltem volna belebámolni gépekkel, csövekkel eltorlaszolt arcába. Volt valami obszcén abban, ahogy eltárgyasította a fájdalom, amelynek iszonyát el nem vette, csak kikapcsolta a tudomány. Néhány másodperccel később kilépett az ajtón a szívsebész. Haja izzadságtól csatakosan tapadt a fejéhez, szeme gödrébe merült, arca fakó volt. Emlékeztetett a műtét előtti elegáns fiatal férfira, de mintha annak tíz évvel idősebb rokona lett volna, aki éppen valami nagy veszélyből szabadult. Mintha nem ő operált–öt operálták volna.

– Tessék, kérdezzen – állt meg előttem, arcán valami árnyék suhant át, alig hasonlított mosolyra, mégis tudtam: annak szánta. Csak ekkor döb-bentem rá, hogy az előbbi tárgy, amit a zöld ruhás ápoló eltolt mellettem, J. volt. Már csak egy pillantást vethettem rá, a surrogó kerekű ágy éppen befordult vele a folyosó sarkán.

Csak néztem az orvost. Mit kérdezzek? Valószínűleg ezt a magatartást is ismerte. Halkan, kérdés nélkül, nyugodtan elmondta, mi történt odabenn a műtőben, amikor kezében tartotta férjem életét. Micsoda olcsó bombasztnak hangzik, pedig pontos és tárgyilagos megállapítás. Bal láb-szárából kihúzott egy eret, a legvastagabbat, mondta, és azzal kipótolta a szív eldugult koszorúereit. Négy helyen kötötte ki a járhatatlan vértut szabadfolyásával. Quadruple by-pass, hallottam. Pontosan tudtam, miről

beszél, de átfutott az agyamon, hogy ha nekem most erről magyarul kellene beszámolnom, fogalmam sincs, hogyan mondjam. A nyelvi probléma annyira lekötött, hogy néhány mondatot valószínűleg elvesztettem a sebéssz beszámolójából. Csak ott kaptam fel a fejem, amikor azt hallottam: „Az elhalt szívizom-szöveteket semmi és senki nem keltheti életre”.

– Az mit jelent?

– Azt, hogy fáradékonyabb, gyengébb lesz. Semmilyen megerőltető munkát, sportot nem lesz többé képes végezni.

Még a műtét előtt kaptunk egy könyvecskét, benne felsorolták a megerőltetőnek számító sportokat, munkákat. Lépcsőt járni, emelgetni, sőt füvet nyírni, porszívózni., ha egy nőnek hosszú a haja, azt kefélni, fésülni sem ajánlatos. A két kar ütemes előre-hátra mozdítása, fej fölé emelése meglepő módon igénybe veszi a szívet. A könyvecske hosszan sorolta a mesterségeket, amiket operált szívű ember nem folytathat. Operaéneke-sekről nem történt említés.

– Énekelhet? – kérdeztem az orvostól, és ravaszul reméltem, nem sejti, milyen fizikai próbatétel a hangképzés: kipréselni, visszatartani a levegőt, megfeszíteni a hasizmokat, kordában tartani a tüdőt.

– Ha tud, énekelhet. Általában: mindent tehet, amiről úgy érzi, hogy meg tudja tenni.

V.

Aztán, mint a fölös részleteket átugró regényírók mondanák: teltek, múltak az évek. Majdnem négy. Nem történt semmi, csak éltünk. A baj nem múlt el, de J. naponta leült a zongorához, skálázott, és bár hol erre, hol arra panaszkodott, azért fellépett, mégcsak nem is kevesebbet, a kritikák szerint nem is rosszabb eredménnyel, mint betegsége előtt. 1985 októberében aztán újabb figyelmeztetést kaptunk a sorstól.

Washingtonban éltünk, alig egy hónapja telepedtünk át Torontóból. Koncertjegyünk volt a Kennedy Centerbe, Rosztropovics vezényelt. Minden új volt és szép. Húsz évi létbizonytalanság után először nem számoltam, hányszor állok egy hónapban mikrofon elé: akárhányszor is, tudtam, hogy a hónap elején mindig lesz annyi pénzünk, hogy kifizessük, amit ki kell fizetni. Ritkamód derűs, majdhogy boldog voltam.

– Tudod – vallottam J-nek hazafelé a különösen szép, langyos, csillag-talanul is fényes washingtoni éjszakában – nem vagy a Nagy Ő, de őszintén szerencsésnek tartom magam, hogy találkoztunk, s hogy lehiggadt, megkomolyodott negyvenedik évem után, amikor mar pontosan tudom, hogy lázas szenvedélyekre novellát lehet alapozni, de együttélést csak

kölcsönös bizalomra és türelemre. Ne haragudj, ha a te türelmedhez én inkább csak a bizalmat tudom adni. Eljön majd a türelem nálam is, meglásd, csak kerülünk egy, kicsit ki az anyagi gondok szorításából, fizessük vissza az adósságokat. Ha egy kicsit most beindul a te pályád is, és ha egy kicsit abba hagyhatom ezt a gondos családanya-életet és megint felelőtlenebbül a fenekére verhetek egy kis pénznek, meglásd én is türelmesebb leszek.

J. bólintott. Lassan, kicsit túl lassan csoszogott a kocsi felé. Úgy hittem, azért, mert őt is foglalkoztatták a tervek. Valószínűleg, gondoltam, ő is számolja, hogy mennyit is kellene hozzáénekelnie az én fizetésemhez, hogy megint a régi tücsökéletet éljük. Nem, egyikünk sem hangyatermeszet, nyugtáztam közös vétkünket érdemként. Jóleső lustasággal bandukoltam mellette én is. Hadd élvezzük ezt a simogató éjszakát, fáztam eleget Torontóban. Otthon még egy kicsit ácsorogtam a nyitott ablak előtt, valamiképp személyes büszkeséggel töltött el, hogy nem kell félni éjszakai lehüléstől, korai hótól. J-t nem látszott ennyire lelkesíteni az enyhe időjárás, mire hátrafordultam, már az ágyában volt, szeme csukva, mintha rögvest el is aludt volna. Kisvártatva én is elaludtam.

Szelíden, félszegen ébresztett föl. Olyan szelíden, hogy csak később tudtam meg, ő ébresztett, nem magamtól ébredtem, mint véltem. Ült az ágyam szélén, teljesen felöltözve és ami ritkaság, nagyon halkán megkért, hívjak egy taxit. „Semmi komoly baj – nyugtatott – éppencsak ma már jobban tudom, hogy a legkisebb dologgal is jobb bemenni, akkor sosem lehet belőle komolyabb baj.” Ha nem várta be a reggelt, ha felébresztett, azt jelenti, hogy kellő oka volt rá. Nyugtató szavai és mosolya ellenére ideges görccsel a gyomromban botorkáltam a telefonhoz. Idegen városban voltunk, még azt sem tudtam, milyen számot tárcsázzak. Amikor a tudakozótól megtudtam, mit híjak és végre kijött egy taxi, kétségbeejtett a kérdése: „Melyik kórházba tetszik?” „Vigyen a legközelebbibe” – mondtam tétován és csak reméltem, hogy a legközelebbi kórház nem olyan rossz, amilyenről nem egy washingtoni ismerősümtől hallottam.

J. több mint egy hetet maradt a taxis választotta kórházban. A folyosó egyik ablakából a Kapitólium képeslap-fehérségére lehet látni, minden szobához fürdőszoba, TV, telefon és tucatnyi apró kényelem tartozott. De az orvos éppen csak átfutott a színen, akkor is csak azért, hogy amerikai szokás szerint, kertelés nélkül közölje, milyen bajokra lehet elkészülve a beteg. Nehogy bármi is váratlanul érje és netán ugyancsak amerikai szokás szerint beperelje a kezelő orvost. Az utolsó napon, mielőtt az orvos kiírta, új adatot kaptunk J. szívéről. Nagyobb a kelleténél. Sportolónak

nagyobbodik így meg a szívük, a fokozott megerőltetéstől. Az éneklés, úgy tetszik, valóban olyan fizikai megterhelés, amilyenek a szakmabeliek mindig is mondták. J. nagy szívének kicsi a mellkasa – mondta a Kapitólium dombján álló kórház specialista, a lüktető szív minden egyes alkalommal nekiütözik a mellkasi falnak, nem tud kellő erővel verni. J. mellkasa olyan hatalmas, hogy soha nem tud készöltönyt venni, s a szabók réme, amikor mértékvételre beállít valamelyikhez. Mekkora lehet a szíve, ha ez a hordónyi domborulat kicsi neki? Hangosan elnevettem magam tudatlanságomon. Az orvos szigorú arca rádöbrentett, hogy a társadalom nem ezt várja a szívbeteg férj ágya mellett álló feleségtől. Vajon valóban felelőtlenebb, felületesebb vagyok más feleségeknél, hogy nevetni van kedvem, amikor kétségbeesést írnak elő az efféle helyzeteket kreáló filmek és írók?

Odahaza ismét igyekeztünk úgy élni, mint a betegség előtt. J. tette, amit mindig is szeretett tenni: énekelt, szereplésre készült, fellépett. És nem tette, amihez sosem volt kedve: nem sétált, nem „vigyázott magára”, az étrendje sem izgatta, ette, amit kívánt, csak arra ügyelt, hogy a szokásosnál kevesebbet. Húsz éve nem volt olyan előnyös a külseje, mint az első szívroham óta.

Négy hónappal a washingtoni kórházi kezelés után, 1986 februárjában fárasztó fellépése volt Kanadában. Új szerepet kellett tanulnia, méghozzá nagyobb koncentrációt, több időt kívánó moderm zenét. Mindig is fáradtabbnak érezte magát, ha szállodában kellett laknia, rendszeresen étteremben étkeznie mellkasdöngető megnagyobbodott szíve még kevésbé bírta az iramot. De nem szólt, csinálta, amit elvártak tőle. A bemutató éjjelén hazatelefonált: minden kitűnően ment. Másnap reggel újra hívott: a kritikák jók.

– Nem vették észre, hogy svindliztem – mondta egy gyerek boldogságával. Többször vettem levegőt ott, ahol nem kellett volna. Meg más ilyen trükkök.

– És különben hogy vagy? – kérdeztem inkább udvariasságból, mint őszinte aggodalommal.

–Kitűnően.

Amikor hazajött, elborzadtam. Láttam, hogy valami belső erő rongál rajta. Hogy nem a saját egészséges fáradtságáról árulkodik az arca. A bőre szürke volt, nyaka nyúzottan lötyögött az inggallérban, háta meghajlott, csoszogva járt. Csak a szeme csillogott, igazolta, hogy a mesterség gyakorlása minden gyógyszernél hatásosabb. Tele volt életkedvvel, ha nem is elegendő hozzávaló erővel.

Áprilisban, amikor Torontóban a leggorombább a tél, Washingtonban rügyezni kezdtek a fák.

– Gyere, nézzük meg a világhíres cseresznyefákat – kérleltem. Nem akart jönni. Szidtam, hogy érzéketlen, hogy lusta. Végre ráállt, menjünk, sétáljunk ki a Jefferson-emlékműhöz, vagy húsz perc járásnyira a háztól. Két sarok után valami eszébe jutott, feltétlenül haza kell mennie. Majd legközelebb megnézi a cseresznyefákat, majd legközelebb eljön velem a tárlatra is, majd legközelebb, de most igazán haza kell mennie amiatt az izé miatt ... Nem hivatkozott a szívére, sőt, de valamiképpen azt gondoltam, ilyen ravaszul húzza ki magát dolgokból, amikhez lustaságában sosem volt kedve. Két hónappal később, júniusban egy este vacsora után bejelentette, hogy ledől. „Túl sokat ettem” – mondta. Én leültem olvasni. Éjfél felé bejött a szobámba, még égett a villanyom.

– Semmi baj – kezdte a szokásos módon, amitől rögvest tudtam, hogy igenis valami baj van, bár komolynak nem hittem én sem. – Már hívtam egy taxit, öt perc múlva itt van, te csak maradj nyugodtan itthon. Beme gyek a kórházba, holnap már valószínűleg ki is engednek. Nincs semmi bajom, csak szeretném, ha az orvos ellenőrizné a gyógyszeremet. Ha a rendelőjébe megyek, a biztosító csak egy kis töredékét fizeti a költségnak, a kórházi számlát meg teljes egészében rendezi. Na, megyek, azt hiszem, itt a taxi.

Nem gyanakodtam, elhittem, amit mondott. Két hétig maradt a kórházban.

Amikor végre kijött, sovány volt, fáradtnak, törődöttnek látszott. Mér ges lettem. Bement egészségesen, bent tönkretették. Néhány nap múlva vissza kellett mennie a kórház járóbeteg rendelésére, tulajdonképpen nem is kérdeztem, miért. Amikor hazajött, félszegen leült mellém az asztalhoz s úgy mondta, bocsánatkérő mosollyal:

–Hát. ... nem valami jó hír.

–Mondjad.

Azt vártam, bejelenti, megint be kell feküdnie, további kivizsgálásra.

– Szívátültetésre javasol.

Valószínűleg kifejezéstelen maradt az arcom, mert megismételte: „Új szívet kell kapnom. Ezzel a régivel nem sokáig élhetek.”

VI.

– Úgy értesültem – mondom telefonon az orvosnak legsímább társalgási modoromban, amit sejtelmem sincs, mi erőltetett rám, miközben mintha vonatkerekek dübörögtek volna keresztül az ütőeremen –, hogy férjem

szívét olyan gyengének találja, hogy a konvencionális gyógymódokkal nem tudja feljavítani.

– Igen, asszonyom. De nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy a jelenlegi elégtelen állapotát sem tudom stabilizálni.

– Vagyis folyamatosan romlani fog?

– Igen, asszonyom.

– Férjem azt állítja – folytatta bennem a társalkodónő –, hogy ön szívátültetést javasol.

– Nem asszonyom. Szó sincs róla.

De jó, hogy telefonáltam, gondoltam felszabadultan. J. már megint félrehallott valamit. Hogy általában mindig csak a jót szokta meghallani és most éppen fordítva történt, az abban a pillanatban nem ért tudatomig. Azt sem gondoltam végig, hogy állapota javíthatatlan, sőt jelenlegi állapota sem tartható, miért örültem meg neki, hogy az orvos mégsem javasolja szívátültetésre. Mindössze annyit értettem meg szavaiból, hogy az a végső, végleges rossz, ami szememben az eleven ember szívének kimetszése és egy idegen, egy halott szívével való kicserélése volt, nem állt fenn.

– Szívátültetést nem ajánlok olyan betegnek – folytatta az orvos –, aki saját lábán jön a rendelőmbé.

Elmondta, hogy bár az eddigi legsúlyosabb gond, a szervezetnek az idegen test elleni tiltakozása, már majdnem elhanyagolható tényező, a szívátültetés még mindig nagyon veszélyes műtét. Az operáltak nyolcvan százaléka nem él öt hónapnál tovább és eddig csak tizenöt százalék élte öt évvel túl a mellkasába ültetett idegen szívet.

– Vagyis – szoltam közbe csendesen –, a rossz szívével még néhány évet élélhet, egy idegen egészséges szívével talán csak néhány hónapot?

– Igen asszonyom.

– Így hát szívátültetésre csak akkor gondol, ha a saját szívével sincs több ideje, mint néhány hónap?

– Néhány hét, asszonyom.

– Köszönöm, doktor.

– Nincs mit, asszonyom.

Társalgunk, mondja Kocsma Jenny, Brecht hősnője. Társalogtunk. Eltűnődtem, miért is? Ha szigorú önvizsgálatot tartottam volna, meg kellett állapítsam, hogy nem azért beszéltem higgadtan, csendesen az orvossal, mert iszonyatos önfegyelmet erőltettem magamra. Ha akartam, sem tudtam volna jajveszékelní. egy–egy mondatára felsikoltani, felzokogni. Nem érintett volna meg a dráma? Nem mértem esetleg fel teljes súlyát?

Dehogy nem. Ültem, ölemben a telefontal és meglepődve éreztem, hogy csorognak a könnyeim. Hogy a szívem táján valami iszonyatos szorítást érzek. Legszívesebben visszahívtam volna az orvost, hogy bepanaszoljam saját magam.

Olasz temetések jutottak eszembe. Sírás, jajgatás, a gyászolók erőnek erejével fogják vissza az özvegyet, hogy utána ne ugorják a koporsónak. Eddig nem gondolkoztam a dolgon, most egyszeriben halálosan biztosra vettem, hogy nem én, ők viselkednek természetellenesen. És megsajnáltam szegényeket. Az olasz özvegynek nem elég a maga bánata, baja, azal is kell törődnie hogy megfeleljen a társadalmi követelményeknek. Ha nem sikoltozik elég velőtrázón, azt hiheti a világ, hogy nem szerette igazán a megboldogultat.

Szerettem—e én igazán J-t, kérdeztem magamat, árgus szemű rokonoknál keményebben nézve szívem mélyére. Nem vagyok, azt hiszem, sohasem voltam J-ba szerelmes, ha a szerelem az a fajta kormányozhatatlan, megmagyarázhatatlan indulat, amely csillagszóró módjára egycsapásra beragyog mindent és barlangszötétbe fordul, ha nem viszonzózzák. De soha senkivel olyan könnyen, nyugodtan nem éltem, mint vele. „Hibátlannak mondod?” – csattant fel bennem egy különös belső hang. Nem tudom kinek volt fontos és miért, hogy abban a pillanatban mindent pontosan mérlegre tegyek. Nem, J. nem volt hibátlan, de én sem voltam soha az, válaszoltam gondolatban a hangnak, és hozzátettem, hogy hálás vagyok J-nak, amiért elnézte hibáimat és tette úgy, hogy láthatóan nem szenvedett tőle. Jó volt tudni, hogy ha időnként igazságtalanul viselkedtem vele, talán ott, abban a percben haragudott, de nem kellett bocsánatot kémem később, hogy helyreálljon a jóviszony. Mi volt kapcsolatunk legfontosabb eleme? A bizalom. A feltétlen bizalom. Soha, egyetlen pillanatig nem félttem, hogy J. valamit tehetne ellenem, a gyerek ellen. Nem félttem csalástól, becsapástól, apróbb–nagyobb hazugságoktól. „Hol voltál?” – kérdeztem, ha egy-egy napi portya után hazajött, és sosem félttem, hogy kérdésem zavarba hozza. Mint ahogy ő sem hozott engem hasonló kérdéssel zavarba. Nem voltak egymás előtt titkaink, és ha néha mégis adódott egy–egy – például előfordult, hogy elhallgatott egy csekket –, többnyire rájöttem mert rosszul, bután dugdosott. Sosem tettem szemrehányást, legtöbbször meg sem tudta, hogy rájöttem a titkára. Tudtam, hogy szüksége van a kis titkolózásra. Ő máshogy volt a bizalommal. Nem hunyt szemet titkolnivalóim fölött: biztosra vette, hogy nem is voltak. Gyermeki jóhiszeműséggel felnyitogatta leveleim, ha ő volt otthon, amikor a postás jött és őszinte kíváncsisággal elolvasott mindent, amit széthagytam a lakásban.

Hogy esetleg valami kellemetlen titokra bukkanhat, meg sem fordult a fejében, pedig kinyitott olyan levelet is, amit az a férfi írt, akiről pontosan tudta, milyen közel állt hozzám, mielőtt őt választottam.

Most már fuldokolva sírtam, hálásan a körülményeknek, hogy egyedül voltam a házban és nem kellett fegyelmeznem magam. Szabadjára engedhettem elvesztése rám zuhanó bánatát.

Elvesztése bánatát?! Meghökkenve néztem utána a gondolatnak. De hiszen nem vesztettem el. Még él! Mégis napokig újra meg újra visszatért a különös hangulat. Hol múlt időben gondoltam rá, hol csupa olyan gondolat foglalkoztatott, amivel tudtam, akkor kell majd megbirkóznom, ha meghal. Hiába hessegettem el magamtól, mindegyre ott voltak az agyamban. A biztosító fizeti a temetést ... A kártyákra csak annyit nyomatok rá: J. T. 1931 Budapest, 1986 Washington ... és talán a közeli barátoknak egy-két sort ráírok kézzel. Kik is a közeli barátok? Állígtattam a névsort. .. J. szokott főzni. A reggelit és a gyerek iskolai tízóraiját minden nehézség nélkül meg tudom csinálni, ha félórával előbb kelek. A vacsora lesz csak a nehéz. Alig öt, hat ételt tudok főzni, azt is kedvtelenül. De majd csak lesz valahogy, ha annyi dolgozó asszony megoldja... Csak a bevásárlás. Én nem vezetek. Kéthetenként szoktunk kihajtani a városból, egy hatalmas élelmiszeráruházba. Talán F-éket kellene megkérnem, hogy vigyenek ki, esetleg csak havonta egyszer ... Vagy M-t, ő már úgyis többször ajánlkozott. Szóval, ez is megoldható valamiképp ... Mégsem nyugodtam meg. Szemem újra meg újra váratlanul, valószínűleg tudtomon, de mindenképpen akaratomon kívül megtelt könnyel. Közös vásárlásaink. „Vettél nekem is valami ajándékot?” kérdezte gyakran a pénztár előtt. „Én vettem. De te vettél-e nekem valaha is valamilyen ajándékot?” „Kérted, hogy vegyek?” „Most kérem.” „Akkor kapsz is.” „Mit?” „Megosztom veled, amit te vettél nekem.” De nagyot, de jóízűen tudtunk ilyenkor nevetni! Nevetni próbáltam az emlékre, de megrémültem a saját hangomtól. Valami nyivákolásféle jött ki a torkomon. És szememből az egyre állandósulóbb könnyek. Apollinaire verse, néhány sor. Ahogy az eke fordít ki váratlanul egy követ a földből, úgy tűnt elő az emlékezetemből. „Letéptem ezt a hangaszalat, már tudhatod: az ősz, halott. E földön többé sosem látlak. Ó, idő, illat, hangaszalak. És várlak mégis, tudhatod.” Többször el-elismételgettem a néhány sort. Tulajdonképpen miért? Nem is nagyon értem a verset. Mi az a hangaszál? Felködlik, hogy Ránki György megzenésítette az Egy szerelem három éjszakája számára. Aznap megállás nélkül dúdolgattam, unásig. Ha már J. nem lesz, ez a vers, ez a

dallam mindig őt fogja eszembe juttatni, gondolom, és már értem a hangszálat, az időt is, az illatot. „És várlak mégis, tudhatod ...”

A könyvespolchoz mentem, de nem értem odáig, amikor J. belépett a szobába. Rámeredtem. Hát itt van? Él?

– Mi van? Valami baj?

– Mi lenne?

– Nem tudom, de olyan furcsa a szemed. Sírtál?

– Nem én. Csak fáj. Piros?

– Igen. Ne olvass annyit.

– Jó. Jövök teríteni. Kész a vacsora?

– Igen. Nagyon fogod szeretni. És ha nem, az a te bajod, műveletlen, faragatlan amerikaié.

– Mert ti az Ilka utcában világpolgárok voltatok.

Hogy hiányoznék nekem ez az állandó ugratás! Lementünk a lépcsőn, tapintatból lassan lépegetek, hogy ne érezze, lemaradna mögöttem.

– Mit cammogsz? – kérdi.

– Cammog a fene. Te nyomakodsz – mondom. Hátrafordulok, felágaskodom, hogy megcsókoljam, de sietve visszahúzódok. Nem szoktunk ilyen érzelmes jeleneteket alakítani. Nem akarom, hogy gyanakodjék.

VII.

Idős pár ül velem szemben az étteremben. Elszorul a szívem, amint nézem nyugodt, egyszerű mozdulataikat, amivel vacsorájukat fogyasztják egy nyugodt, egyszerű estéjükön. Még nem tudják, amit én, hogy egyikük zsebében már ott az ítélet. Ők még egy életre szólónak hiszik összetartozásukat, de semmi sem olyan biztos, mint az, hogy egyikük meg fogja érni a másik halálát. Minél jobban, szorosabban tartoznak össze, annál fájdalmasabban következik be az elszakadás.

Irigykedve gondolok magányos barátnőimre. De jó lenne túllenni az egészen, fut át az agyamon. Elámulok. Micsoda bizarr dolog az emberi lélek. Vagy csak az én lelke? Amitől ma mindennél jobban rettegek, azt kívánom, hogy bekövetkezzék, csak hogy ne kelljen várnom rá? Úgy tűnik, mintha az elkerülhetlentől való félelem rosszabb lenne, mint az elkerülhetetlen maga. Sorra veszem azokat az irodalmi példákat, ahol kedvese elvesztését a másik fél nem éli túl. Kettőt, hármát találok. Aztán barátaimat veszem számba, akik egyedül maradtak. Érdekes, hogy amióta a halál népmesei figurából életem reális kísérője lett, a világ egyszerre megtelt körülöttem olyanokkal, akik már találkoztak vele. Amerre nézek, mindenütt egy-egy özvegy. Eddig is voltak, csak nem tűnt fel. M, Mont-

realban eltemette A-t, G. Vancouverben P-t, G. Torontóban L-t, és valamiképp mind talpra állt, él, dolgozik. Dr. H. pedig, akit elhagyott a felesége, öngyilkosságot kísérelt meg. Lehetséges, hogy nem is a bánat, sokkal inkább a hiúság, ami kínzó?

L., az egyik legszínesebb, legszeretnivalóbb ember, akit valaha is ismertem, alig néhány hónapja halt meg, igazán szívet szorító, keserves körülmények között. Özvegye, G. kislánysoványra fogyott belé. Nemcsak férjét vesztette el, anyagi gondok szakadtak a nyakába, fel kellett adnia otthonát is. Mégis még nevetni is tud. Egy nap mesélte: „Mondtam a gyerekeknek, hogy írnia kell egy pár sort a nagypapának, Budapestre. Mit írjak, kérdezte szegény, sosem voltak közel egymáshoz, többezer kilométernyi óceánnal a két lakás között nehéz őszinte rokoni érzést plántálni egy kislányba. Írj bármit, mondtam neki, ami most, apu halála után eszedbe jut. Imádta az apját. Felcsillant a szeme. Megírom, hogy nagyon örülök az új szobámnak, mondta. Jesszusmária, azt ne, kiáltottam. Képzeld el a botrányt! Írj valami olyant, hogy nagyon szomorú vagy, sokat sírsz. Szívből, nagyot neveltünk.”

VIII.

Meg kellett volna jegyezni a napot. Egész jövőd életünket befolyásolja. Ha lesz jövőd életünk. De nem emlékszem pontosan mikor történt, hiába próbálom utólag ehhez–ahhoz az eseményhez viszonyítva lokalizálni a dátumot. Csak annyi biztos, hogy valamikor 1986 nyarán egy forgalmas hétköznap délután Georgetownban, Washington turistaparadicsomában jártunk. Egy műkereskedő barátunk várt a boltjában. A tömérdek étterem kávézó, üzlet miatt a járdaszéleken egy babakocsinyi hely sem volt, nem-hogy egy autóra való, a hivatalos parkolókon is mindenütt „megtelt” tábla zárta le a bejáratot. Hosszú körbehajtás után végre valahonnan elhúzódtok egy kocsira, beleszorítottuk magunkat és gyalog vágunk neki a tíz perces gyalogútnak. Nagyon lassan mentünk, J. jóideje már nem tudott sietni. Gyönyörű nyári nap volt, Washingtonban ritkaság, páratlan, tiszta, kis szellővel. Élveztem a város lüktetését, régen nem volt időm, módom ilyen bóklászva menni az utcákon. Mindig sietek, célom van, határidőm, nem érek rá felnézni a környező házakra, pedig diákkori tervem, hogy esetleg építész legyek, máig bennem bújkáló érdeklődést hagyott házak, épületbelsőik iránt. Két rövid sarkot ha mentünk, amikor J. leállt. „Kicsit fújnom kell.” Elhűlve néztem rá. Fújni? Fáradt? Mitől? Álltunk egy keveset, aztán újra megindultunk. Még egy sarkot sem mentünk, amikor újra megállt.

– Ne haragudj, nem megy. Forduljunk vissza.

Amíg araszolva a kocsihoz értünk, eltemettem mind a terveket amikkel még alig néhány hónappal előtte estéinket színeztük. Hogy mit csinálunk, ha így ... ha úgy ... ? Csodálkozva ízelettem a megmásíthatatlan tényt: soha többé nem lesznek utcák körülöttünk, ezután már csak szobabelsők szűk világa, főleg unalomi ismert saját falaink. Egyetlen terv füstbemene- te fájt csak igazán. Évek óta álmodoztam róla, hogy egyszer csak elme- gyünk hármásban Itáliába, végigjárunk minden helyet, ahol valamikor megfordultam, és elmegyünk egy-két helyre, ahol még én se jártam. Sienába olyan régóta vágyom, szerettem volna látni egyszer azon a csodá- latos főtéren a lovas paliót. Lopva oldalt pillantottam. J. gyöngyöző, szür- ke halántékára. Siena és a palio? Hármásban már biztosan nem látjuk. Talán egyszer én és A. Az sem valószínű, hamarosan már nem gyerek, saját életét akarja majd élni, nem engem kíséretet. Marad, hogy elmen- jek egyedül. De akarnám-e látni Sienát egyedül? Első gondolatom: nem, egyedül nem akarok semmit csinálni. Aztán elgondolkozom. Hány és hány magányos nőt ismerek, aki él, sőt érdekesen él. Nem lehetek függ- vénye másoknak. Miért is lennék? Kényelemszeretetből? Mert J. annyi mindent elintéz, megcsinál helyettem? Nem is igaz, többnyire én vagyok, aki intézkedem. „Amíg te megmozdulsz, szakállam nő.” „Jó, akkor soká- ig nem mozdulok, szépek leszünk együtt, két szakállas, még pénzt is ke- reshetnénk vele.” Fontos a társasága, jelenléte? Hogy megoszthatom vele a jó vagy rossz élményeket? Igen, ez az, szögezem le magamban, de kis- vártatva elbizonytalanodom. Most, amikor még itt van körülöttem, ki- használom-e a kincset, amit a sors kegye adott? Lelkiismeretvizsgálatot tartok és meglep az eredmény. Nem használom ki. Hazajövök a rádióból és ha J. megkérdi: „Mi újság bent?”, valamit morgok, de sosem beszélem meg vele az ügyeimet úgy igazán, ahogy regényekben a házaselek teszik. És régen, amikor még nem határolta körül lehetőségeinket a kór, akkor mindent közösen csináltunk? Nemigen. Igaz, színházba, esti társaságba, néha napközbeni ügyesbajosaimra is vele szoktam menni. De amikor sza- badidőm volt, értem olyan időm, amikor nem kellett se színházba, se va- csorára, se más tennivaló után menni, akkor nem kerestem a társaságát. Akkor leültem egy könyv vagy az írógép mellé. Vagy felültem a kerék- párra és örültem, hogy egyedül lehetek a gondolataimmal. A lelkiismeret furdalás elhomályosítja a magamra maradás rémületét.

IX.

Egy nap, lassan múló halálvárásunk korszakában valaki azt ajánlotta, ke- ressük fel egy ismerőse orvosát, szívspecialista. Először vállat vontam.

Minek menjünk másik orvoshoz? Ez nem plasztikai sebészet, hogy az ember konzultációra, tanácsért hívjon egy második szakértőt is. Haldokláshoz nem kell tanács, a leggyatrább ember is képes rá. Fogalmam sincs, mégis miért döntöttünk úgy, hogy elmegyünk a szívspecialistához. Talán csak azért, hogy addig is teljék az idő. Hogy csináljunk valamit. Látszat-tevékenységek között gyorsabban múlik az élet, gondoltam.

J-t az új orvos híre felvillanyozza. „Talán tud valamit javasolni” – mondja azzal az örjítő bizalommal, amiért néha fel szeretném pofozni. „Egy olcsó temetkezési vállalkozót” – dühöngök magamban. Dühöm csak az orvos rendelőjében száll el, ott átadja helyét a szégyentelen félelemnek. Amikor leülünk eléje, hogy elmondjuk a kóresetet, a hangom fátyolos, a kezem remeg. Még szerencse, hogy nem látszik: a rendelőt a kinti napfény ellenére sűrű homály üli meg. Biztosra veszem, hogy szándékos. Vajon hány és hány ember ül ide naponta, ugyanilyen remegő kézzel, mint én? Velük szemben könyörületes az orvos? Vagy önmagával? Iszonyú lehet nap mint nap a mások halálfélelme árnyékában élni, dolgozni. Mint ha anyja lennék J-nak és nem felesége, elmondom helyette a tényállást. Igyekszem röviden, velősen, kitérők nélkül összefoglalni a hat évnyi harcot, aztán átadom a kórházi leleteket. Figyelmesen olvas, jegyez. „Hát igen – mondja –, kollégám nem látta a helyzetet a kellenél sötétebbnek. Férje szíve valóban nem képes ellátni a munkáját. Ha így hagyjuk, valóban rövid időn belül beáll a végső stádium.” Mozdulatlanul ülünk mindketten, csak a szemem merem megmozdítani, J-ra villantom. Udvariasan, zavartan mosolyog, mint aki kiöntötte a háziasszony csipketerítőjére a feketekávé. Csak annyira legyen kegyes hozzá a sors, gondolom, hogy előbb haljon meg, mintsem ronccsá lesz.

Egy régi, római barátom jut eszembe. Ha találkoztunk és köszöntésképp arcon csókolta, finom, férfias illat lebbent elő az ingéből, bőréről. Cipői örökké tükörfényesek voltak, halkán nyikorogtak, ahogy ruganyos léptekkel átsietett a helyiségeken. Mindig mondta, hogy a szíve rakoncátlanokodik, de senki nem tulajdonított neki nagyobb fontosságot, láthatóan ő maga sem. Egy nap kórházba vitték. Az ember, aki a kórházból kijött, már nem ő volt. Bőre megszurkült, nyaka ráncos lett, alig tartotta hirtelen nagyinak, nehéznek tűnő fejét. A haja, a máskor mindig fényes, röpködő haja zilálta tapadt a homlokára. Szemmel láthatóan fogyott. Aztán már csak oxigénpalackból tudott lélegezni: két vékonyka cső vitte az orrába a gazdagított levegőt. Hetente többször felkerestem, többnyire mindig nagyobb társasággal, mert úgy könnyebb volt nem rá nézni, nem a betegségről beszélni. Szerettem volna megrázni: könyörgök, hagyd abba a harcot.

Add föl. Alul maradtál. Ha küszködsz, csak meghosszabbítod az undorító, erkölcstelen csatát. Erkölcstelen, mert mindenki tudja, nem nyerhetsz. Apámat békés karácsonyfa alatti üldögélés közben érte a szerencsés szív-betegek gyors, könyörületes halála. Hadd legyen J-nak is ilyen vége. Megint ránézek, most már nyíltan, feléje fordulva. Élénken bólogat az orvos felé, valami olyasmit mond, hogy hogyne, természetesen, szívesen vállalja, a lényeg az, hogy segítsen. Szinte meg kell rázkódnom, hogy vissza tudjam magam kényszeríteni római barátom és apám halálos ágya mellől ide, ebbe a washingtoni orvosi rendelőbe. Milyen segítségben bizakodik megint ez a fellegekben járó, süket, vak, bolond J.? Kis időbe telik, amíg megértem: valami gyógyszerről van szó. Hogy a kórlepletről úgy látszik, még nem próbáltak ki rajta minden hagyományos módot. Van még néhány gyógyszer ... „Nem egyszerű pirulák” – figyelmezteti az orvos. „Nagyon drasztikus mellékhatásuk lehet. Aki bírja szedni, azon többnyire segítenek. De igen kevesen bírják.” „Ó, én bírom” – nevet J. felszabadultan. Ő már biztosra veszi: meggyógyították. Várom, hogy megkérdezze, kezdhet-e skálázni.

A gyógyszerek mellékhatása valóban diabolikus. Néhány hétig be is számol a tüneteiről, de csak igen fegyelmezetten, mintha egy harmadik személy bajait lajstromozná. Csak hallgatni, rémülettel tölt el. Engem is elkaphat valami hasonló? Miért ne, J. is negyvenhét éves koráig makkegészségesnek hitte magát, lényegtelen kis gyomorégéseknek azt a több mint harminc apró szívinfarktust, aminek nyomait a brazil szívsebész megtalálta. Elmúltak-e a kegyetlen mellékhatások? Nem tudtam. Csak azt tudtam, hogy már nem beszélt róluk. Vagy ha igen, mindig múlt időben. „Aznap este, amikor Roberték átjöttek. ...”, „... tegnapelőtt éjjel, miután eloltottad a villanyt ...”, „... a múlt hónap végén, azokon a nedves, forró napokon ...” A pokol mindig csak emlék, mire értesülök róla. Szórakozott vagyok vagy ő jó színész? Vagy két pokoljárás között valóban úgy élt, mint mások? Nem tudtam, igyekeztem nem is tudni. Abban a néhány latinnevű, apró kis labdacásban volt mind a tudás. Ők súgták a fülembé Madách Luciferjével, Major Tamás rekedt hangján: „Ezúttal a nyakazás elmarad.”

Nem maradt el. 1987. augusztus 19-én, egy réglátott kedves baráti társaságban eltöltött nap után hirtelen a vállamra hajtotta a fejét és csodálkozó hangon azt mondta: „Nézd csak, de elszédültem” és puhán lecsúszott a földre.

**ÚJ LÁTÓHATÁR
1989. ÉVFOLYAM**

FERDINANDY GYÖRGY

Tanulmányúton*

(Vázlat egy francia regényhez)

I.

Akkor, 1956 őszén csak két dolgot tudtam biztosan: azt, hogy el kell mennem, ha török, ha szakad, és azt, hogy itt kell maradnom, ha van bennem egy fikarcnyi becsület.

Húsz éves voltam, bölcsészkaron Gyergyai bácsit hallgattam, és Füst Milánt. A törvénytelenéseknek 1956 őszére végeszakadt, elfelejtettem már, hogy valaha meghurcoltak és hogy csak most, harmadik nekirugaszkodásra fogadott be falai közé az egyetem.

Délben megebédeltem a menzán, azután szemben, a kettes busz végállomásán felvettem a szolgálatot. Az első fordulók után Matejka bácsi, az indító: minden délután félreállította a kocsimat. Tanuljon csak Gyuszi-kám! – mondta és én késő estig az Erzsébet híd roncsai között böngésztem a jegyzeteimet.

Boldog voltam. Kamaszkorom gazdátlan bitangolása után megtaláltam a helyem.

Vasárnaponként bementem a kórházba apámhoz. Felöltöttem, bemeltem a kallantyús tolokocsiba. Cirkuszba vittem, meccsre, zenét hallgatni a Gundel elé. Percet ropogtattunk a Ligetben, néztük a csónakázó szerelmespárokat.

A régi ház alagsorában ütöttem fel a tanyám. Apránként, hónapról-hónapra visszavásároltam a könyveimet. Anya minden este megfőzte a másnapi ebédet, nem idéztek már be sehová, kezdtem megszokni, hogy ezentúl itthon maradok.

Azután, október huszonharmadikán megmozdult a föld. Ez az én boldog korszakom pedig egyik napról a másikra véget ért. Mentem én is, vonultam a többiekkel az utcán. Akkor – útközben – vált végérvényesen a hazámmá ez az ország, társaimmá az emberek.

Minden, igen minden idelfűzött. Gyergyai bácsi és Füst Milán, apa tolokocsija, a tankok és a buszok. Itt kellett maradnom, ha volt bennem egy fikarcnyi becsület.

* Megjelent az Új Látóhatár 1989. évfolyam 1. számában.

És mégis el kellett mennem, ha, török, ha szakad. Húsz éves voltam, tudni akartam, mi van odaát. Anya huszonkét címből álló listát csúsztatott a zsebembe: nagypapa pácienseit és a lányokat, akikkel az Angolkisasz-szonyoknál érettségizett. Hát ezért kellett útrakelnem nekem is, amikor a felkelés bukása után, a határ néhány napra őrizetlen maradt.

Társam, Bánó Csibi, a Fővárosi Autóbuszüzemnél dolgozott. Lopott buszokat kerestünk a határon, volt is erről egy hamis, ám körpecséttel hitelesített papírom. Gőzölögtünk a képarolis egyenruhában. Az éjjel esett az eső, de reggelre felszakadoztak a felhők: a látóhatáron észrevettük az Alpokat.

Meg voltunk illetődve, ez volt az igazság. Még a levegő is frissebbnek, fényesebbnek tűnt odaát.

A határ mentén az osztrákok már berendezték a menekülttáborokat. Mi is megmosakodtunk, felváltva húztuk egymásra a vizet egy sáros iskola-udvaron. Még kávéért is beálltunk valahol a sorba, de azután felvett minket egy teherautó. És már Wiener Neustadt főutcáján gyalogoltunk, amikor úgy tíz óra felé felszállt a köd és kisütött a nap.

Csibi magának való, komoly fiú volt. Gossler Jenővel, a börtönviselt Széchenyi Györggyel, Zábránszky Pistivel, egy felvidéki földbirtokos fiával és Szendy Arisztiddel, a festővel, aki lovaglósizmában járt be a garázsba, mi hatan alkottuk a deklasszált brigádot, amely később párttitkárunk, Bozsóka elvtárs javaslatára Széchenyi Lánchíd brigádra magyarosított.

Wiener Neustadt főutcája hosszú volt. Idegen egyenruhánk, gyűrött, borostás pofánk után megfordultak az emberek.

Meg voltunk illetődve, mondom, ez volt az igazság. Mentünk, mentünk tovább Bécs felé, de nekem már akkor is eszembe jutott, hogy itt kellene maradni, ezen a hosszú, napsütéses úton, ha már ilyen kíváncsiak rám Wiener Neustadt-ban az emberek. Később személykocsi fékezett le előttünk:

- Hová mennek? – kérdezte a vezető.
- Bécsbe – nyögte ki a barátom.
- Kiderült, hogy egészen derekasan töri a németet.
- Mit mond? – faggattam.
- Azt kérdezi, hogy volt-e pogrom. Akasztott emberek.
- Nem volt! – bizonygattuk hevesen.

Tudtuk, természetesen, hogy történt ott minden az utcán a felkelés napjaiban. De úgy képzeltük, hogy itt, messzi idegenben mindenki csak a lényegre kíváncsi.

– Mik a terveik? – kérdezte az osztrák.
– Azt kérdezi – fordította Csibi – hogy meddig maradunk.
– Nem tudom-vonogattam a vállam, és ezen nevetni kellett, hogy olyanok vagyunk akár az újszülött: ma kezdődött az életünk, ezen a langyos decemberi napon.

Utitársunk megállt egy temetőkapuban:

– Én csak ide jöttem – mondta mentegetőzve és kiemelte a hátsó ülésén illatozó krizantémokat.

Mire megérkeztünk, a Ringen már esteledett. A fényben fürdő körúton elegáns nők, férfiak nézegették a kirakatokat.

Odaát romokban a város. Sötétek az utcák, statárium van és kijárási tilalom. Az alagsori szobában csak a rádió macskaszem világít. Anya pásztazza az étert, hallgatja a nagyvilágból érkező zajokat.

Egy ideig még bámészkodtunk, aztán Csibi elővette a tárcáját és azt mondta: telefonálni fogok. Álltam a fülke előtt és kis híján elsírtam magam. Rövid idő múltán társam rámkopogott:

– Hol vagyunk? – kérdezte kézzel-lábbal mutogatva.

– Hol? Kirohantam a sarokra, elolvastam az utca nevét.

Hamarosan egy fekete kocsi állt meg előttünk:

– Herr Bano? – kérdezte a sofőr.

– Javól! – felelte a barátom és mintha ez lenne számunkra a legtermészetesebb, helyet foglaltunk a kocsiban.

Nem voltunk sem álmosak, sem éhesek, mégis zúgni, forogni kezdett körülöttem a világ. Puha polgári lakásban alacsony őszhajú úr fogadott. Bakancsunk nyomán sárga csapás vezetett át a szalonon.

Hidegtálat szolgáltak fel. Jól emlékszem, a sörnek valami egészen előkelő illata volt. Ettem, de leginkább csak arra ügyeltem, hogy valahogyan fel ne döntsem a poharat.

Minden csodálatos volt ebben a lakásban. Az, hogy a ház ura öngyújtógyáros, úgy csengett a fülünkben, mint mikor felfedik kilétüket inkognitóban utazó mesebeli hercegek.

Az alacsony őszhajú úrnak volt egy lánya is:

– A titkárnök – mondta mosolyogva, és ez is a mesék világába tartozott, hogy a királykisasszony, íme, édesapja vállalatánál dolgozik.

Akkoriban a keményített alsószoknya volt a divat. A lány keresztbe vette lábát és a gyolcs ropogni kezdett, mintha lángra lobbant volna a csipke a szoknya harangja alatt. Otthon ilyenkor télen a lányok melegítőben jártak: nem mutogatták a lábukat. A selyemharisnyákról nem is szól-

va: a halk zizegésről, amikor leheletfinoman egymáshoz érintik a lábszáraikat.

– Neulengbach – mondta a ház ura – Béctől alig egy órányira van. Holnap is bejelentkezhetnek. A sofőr kiviszi magukat.

Valóban, idestova huszonnégy órája léptük át a határt, és még nem láttunk se rendőrt, se katonát. Úgy látszik, itt még az is magánügy, hogy bejelentkezik-e az ember. Ennek még örültem is egy kicsit, útban Neulengbach felé, a kocsiban. Ha holnap hazamegyek, ennek a kiruccanásnak semmi, de semmi nyoma sem marad.

*

Csibi rokonai, Táleszék, szállodában laktak, a Fekete Sashoz címzett fogadó első emeletén. A fogadó tulajdonosai a fogadó végében nyitottak nekünk szobát. Trógerné felhúzta az ágyat, tüzet rakott. Kinyitotta a szekrényeket is, de azután nevetve újra becsapta. Az utóbbi időben koffer nélkül érkeztek ide az emberek.

A vendégek a földszinten vacsoráztak.

– Holnap szerzünk nektek ruhát – mondták Csibi rokonai. Egész Bécsben áll a ruhaosztás. A Winterhalléban a Karitás, a Városházán a Vörös kereszt.

Tálesz úr sovány, szemüveges férfi volt.

– De én – tette hozzá, és csipentett a szemével – legszívesebben a Lovagokhoz megyek.

– Apuka máltai lovag – magyarázta a felesége. Ezt a házikabátot is ott szerezte, meg ezeket a gyapjúszvetereteket.

– Persze először a Bundespolicájra kell bemennetek.

Mire hazaértünk esteledett. A hó szállingózni kezdett Neulengbach felett.

– Megvan a Graue Karte? – kérdezte Tróger úr, és mi meglobogtattuk a sűrke tartózkodási engedélyeket.

– Ezt megünnepeljük! – Gazdánk nagy kulcsot akasztott le a fogasról.

– Hová mégy? – kiáltotta utána a felesége.

– In die Hölle! – felelte Tróger úr, miközben mutatta, hogy az út a polba egy keskeny lejárón át vezet.

Ittunk és nekem megintcsak az jutott az eszembe, hogy itt kellene maradnom, nem is lenne olyan rossz itt Neulengbachban az élet. Megtanulnék németül és lenne egy pincém nekem is, mint Tróger Eddynek.

A Fekete Sas vendégei már hajnalban kint ácsorogtak a vasúti síneken. Délután szállingóztak csak vissza: ebédet minden sarkon osztogattak a bécsiek. Estéknként Tróger úrral iszogattak, vagy hallgatták a rádiót: a Szabad Európa egész nap megállás nélkül olvasta a neveket.

Vasárnap misére mentünk. A templom tiszta, csendes hely volt, a vár alatt. Jól esett elüldögelni a padokban, azután kitopogni a lábunkból a hideget. Mise után felmentem a kastély elé. Dél volt, a bécsi erdő lankái között puhán dobálta a visszhangot a csend.

Bejártunk Bécsbe mi is. A kivándorlók sorban álltak az utcán. A követségeken minden, még a felekezeti hovatartozás is latba esett. Volt, ahol a nőtlenek voltak előnyben, másutt könnyebben boldogultak a családosok. Amerika nem engedte be a vérbajosokat, Kanada a háborús bűnösöket. De mindenütt, mindenkinek megnézték a fogát, akinek pedig folt volt a tüdején, vagy öreg volt, az akár vissza is mehetett. Igaz, hogy a svédek elvállaltak félezer tüdőbeteget. A svéd konzulátus előtt zacskóban árulták a pozitív köpetet.

Az egyetemi menzán becsületszóra osztogatták a diákigazolványokat. Aki megkapta, ösztöndíjért jelentkezhett. Elszaporodtak a tolmácsok, ezek a simulékony perememberek. Nélküle mozdulni sem tudott, aki nem beszélt nyelveket. Táleszék Amerikába készültek, ahol – mint mondták – visszakapják a földjeiket. Én is gyakran körbегyalogoltam a várost, a menzán meglátogattam a magyar részleget.

– Te is Párizsba mész? – kérdezte tőlem egy pesti évfolyamtárs.

– Megy a halál!

– Miért ne? Diák vagy: én sem maradok kint véglegesen!

Vállvonogatva kitöltöttem én is az ívet.

Délután még megálltam egy mozi előtt. „Be akar menni?” – valaki a markomba nyomott egy jegyet. Mire hazaértem, a hó már elolvadt a faluban. Bandukoltam a Fekete Sas felé, és hirtelen eszembe jutott, hogy tulajdonképpen mi is lesz velem?

*

Elérkezett a Karácsony. Trógerék mennyezetig érő fát állítottak a zongora mellé. Mindenki kapott egy-egy palmolive-pipereszappant, ami nyilván a cég reklámja lehetett. Anya hajdani osztálytársai is jelentkezni kezdtek. Táviratot kaptam és egy postautalványt, később még tucatnyi képes üdvözetet.

Délután megállt a Fekete Sas előtt az öngyújtógyáros kocsija.

– Ön hová készül? – kérdezte tőlem a kis öregúr.

– Nem tudom – vonogattam a vállam.

Úgy bólintott, mint aki egyetért velem.

– Bízza ránk valamelyik külképviseletét! – vigyorgott a Táleszék fia.

– Semmi kifogásom! – búcsúzott el a gyáros. Alapítsák csak meg azt a képviseletet.

Vacsora után Táleszné eljátszotta a Stille Nachtot és a Mennyből az angyalt. Trógerék a konyha ajtajában törölgették a könnyeiket. Talán csak ők ketten tudták, hogy ez a furcsa, fekete karácsony nem lehet boldog kezdete semminek.

– Énekeljük el a Himnuszt! – mondta egy nagydarab, pléhfogú ember. ” A vezetőségnek fontos közleménye van.”

Táleszné felállt a zongora mellől.

– Tudomásunkra jutott – mondta a pléhfogú –, hogy kommunisták keveredtek a menekültek közé. Mi most átkutatjuk a szobákat. Újabb rendelkezésig mindenki itt marad.

Így ért véget a karácsony. Később valaki megfogta Budapestet, de a Kossuth-adón is csak Schubert szólt és a Stille Nacht.

Egyetlen aktatáskával indultam el. Zsilettpenge volt benne, fogkefe és egy csatosüveg. Anya listáját a zsebemen hordtam: a katonakönyvem volt meg mellette, néhány amatőrkép es apa párttagsági könyve, a fényképek alatt.

– Vidd magaddal – mondta. Nekem ez már csak annyi, mint világta-lannak a napszemüveg.

Felmentünk a szobánkba.

– Mit csinálsz? – kérdezte Csibi.

Leemeltem a kályha fedelét, beledobtam a tűzbe apa könyvét és az igazolványt, amivel útnak engedett az autóbuszüzem. Az igazolvány azonnal elégett, de a kis piros könyv sokáig barnult, hajladozott.

Eloltottuk a lámpát. Meg kellett volna nyugodnom, aznap éjjel mégsem tudtam lehunyni a szemem.

Karácsony másnapján Táleszék megkapták az idézést. Januárban indult a hajójuk Venezuela felé.

– Velük mész? – kérdeztem a barátomat.

– A föld – felelte. Valaha nekem is a föld volt mindenem.

Hamarosan én is kaptam egy hivatalos levelet. Bécsben már gyülekeztek a francia ösztöndíjasok.

Összecsomagoltam az egyenruhát, ráírtam anya címét.

– Kezdődik a játszma – mondta Csibi. Ezek voltak a nyitások, eddig még tudtuk a lépéseket.

A Westbahnhofon hamar megtaláltam a csoportomat. Kiabáltak teleszájjal. Nekik volt igazuk: diákok voltunk, tanulmányúton. A menekülsors keserősége ránk nem vonatkozott.

Ezúttal megállás nélkül haladt át Neulengbachon a vonat. Álltam az ablakban, a sírás egy pillanatra elszorította a torkomat. Később visszaültem a helyemre. A vonat az Ober-Ennsen át rohant az Óceán felé. Eszembe jutott, hogy őseink Óperenciája volt ez az Ober-Enns.

Nem, nem volt igaza Csibinek. Nem sakkjátszma az élet. A sakkhoz tábla kell és mi elhagytuk a hazánkat. Szabály, rend nélkül nincs játék. Légüres térbe kerültünk, és légüres térben csak vagdalkozni lehet.

II.

Hajnalodott. Elhagytuk Kehl-t. A szerelvény lépésben haladt át az ideiglenes Rajna-hídon, és megállt a strasbourgi pályaudvar üvegburája alatt.

Ez itt már Franciaország. Lehúztuk az ablakokat, bámultuk a huzatos, szürke csarnokot.

A peronon prémbundás, karszalagos hölgyek várták a vonatot. Nagy kondérban gözölgött előttünk a leves, kísérőink azt mondták, hogy aki itt akar maradni, leszáll. Strasbourg tárt karokkal várja az ösztöndíjasokat.

A forró leves jólesett. Egyre többen hozták le a kupéból a koffereket Párizs – még ötszáz kilométer. Ez itt mégiscsak közelebb van. Én is természetesen tartottam, hogy itt maradok. Minden bizalomgerjesztő volt: a forró leves, a német beszéd, a sürgő-forgó asszonyok. Két autóbusz várt kint az épület előtt, és egy város, amelyről fél órával ezelőtt még egyikünk sem tudott.

Zimankós idő volt. A sofőr bekapcsolta a fűtést, levakartuk az ablakról a zúzmarát. Az ideiglenes Rajna-híd felett most kelt fel a nap.

Északi irányban hagytuk el a várost. A buszok kiszáratva megálltak, kávékat kaptunk és vajaskenyeret. Akkor már nyitott szemmel aludt a nyolcvan főnyi csapat. Kiosztották a szobákat. Végigdőltem az ágyon, néztem a jégvirágot az ablakon.

Nyugodt voltam, nagy elhatározások után nyugodt szokott lenni az ember. Tegnap elhagytam Ausztriát, most pedig ezt a hideg párizsi vonatot. Választottam, vagy sodródtam az árral? Ki tudná ma már megmondani. Húsz éves korában különben sem hiszi el az ember, hogy minden cselekedetének következménye van.

A szobatársam Herczog Robi lett, egy másik magyar-francia szakos. Nagy, fekete koffert tett fel az ágyra, kinyitotta és óvatosan előszedte belőle a könyveket. Csak akkor fordult felém, amikor befejezte a rakodást:

– Nincsenek nálad véletlenül a Klaniczay-jegyzetek?

Fából épült hosszú barakkban volt a szobánk. Az épületet három oldalról erdő vette körül, szemben pedig egy tó jégtükre csillogott. A víz túlloldalán volt a kastély, ahol hajnalban letettek a buszok. A „sajtó”.

Az ebédlő odaát volt. Kipróbáltuk a tó jegét, szopogattuk a jóízű jégcsapokat. Akkor vettem észre Babót, egy régi katonatársamat:

– Mi az – kérdezte – otthagytad az üteget?

– Hát te mit keresel itt?

– Heti ezer frankot – felelte komolyan.

Valóban, a sajtóban mindenki egy-egy ezerfrankos bankjegyet kapott. A kávé után a tábor vezetője beszélt: Biguet úr, a kapitány.

Ebéd után fényképezés volt és ruhaosztás. Kockás flanellinget találtam magamnak, télikabátot és nadrágokat. Itt sem akadt a méretemre cipő, pedig a Táleszék ajándéklábbelije már véresre törte a lábamat.

– Ismerem a családot! – mondta Dezső bácsi, a tolmács, miközben hol Biguet kapitánynak, hol a fényképésznek fordított. Anya említette, hogy él egy nagybátyánk Nyugaton. „Miatta nem vettem fel az egyetemre” mondta. Ő volt tehát a családom, akire Dezső bácsi hivatkozott.

A barakk bejáratánál volt egy közös terem. Vacsora után bekapcsoltuk a rádiót, de itt a Rajna partján, nem jött már be Budapest. Később Dezső bácsi bort hozott és azt mondta: „Nótázzunk gyerekek! Ne féljeteK, jó helyre kerültetek.”

Így múlt el, nótázással, az első esténk a Pourtalés-kastély barakkjaiban.

*

A vörösbor erős volt, meg kellett szokni a kávé, a véres húsokat. Az első napok alvással teltek el.

Egy reggel kijöttek a bölcsészkarról is. Megállapították, hogy senkiséK beszél a nyelvet, és féléves tanfolyamot javasoltak, a helyszínen. Aki levizsgázik – mondták – ősszel egyetemre mehet.

Tanáraink kerékpáron közlekedtek és ezen mindenki nagyokat nevetett. A nyelvórák mégsem tetszettek senkinek. A sajtó ösztöndíjasai nem értették, hogy tegnap még meg akarták hódítani a világot, ma pedig itt, ebben a barakkban magolják a szabályokat és a kivételeket.

Levélírással töltöttük az időt. Esténként körülültük a rádiót és vártuk, hátha bejön Budapest.

Február elejére nekem is szerzett egy pár cipót a Vöröskereszt. Végre én is megnézhettem a várost. A buszmegállóig húsz percet kellett gyalogolni, de utána pillanatok alatt bent volt a központban az ember. A székesegyház tornya magasan felnyúlt a háztetők fölé, eltévedni nem lehetett.

Aznap elolvadt a hó és kisütött a nap. A földnek nem volt még illata, de az elmúlt hetek karanténja után még ez a vérszegény napsugár is jólegett.

Körbejártam a várost. Minden tetszett, a középkori árkádok alatt lapuló modem üzletek, a félig német, félig francia környezet.

Ez volt az első nap, amikor tényleg azt csinálhattam, amit akarok. Mászkáltam hát, nézelődtem, álmodoztam a napon. Hol arról, hogy hazamegyek, hol meg arról, hogy ittmaradok.

Egy hosszú tér végében hirtelen a színház előtt találtam magamat. Maria Casaressel a főszerepben, Victor Hugo darabja, a Tudor Mária volt műsoron.

A pénztár nyitva volt, én pedig összeszedtem a bátorságomat és vettem estére két jegyet. Emlékszem, olyan jókedvem kerekedett, hogy gyalog mentem haza.

– Ismered? – kérdezte Robi, aki még csak nem is csodálkozott, hogy színházba mehet.

Megborotválokztam, kivasaltam az ingemet. Vacsoránál Dezső bácsinak megmutattam a két jegyet. A franciák gesztikuláltak, kiabáltak, hitetlenkedve csóválták a fejüket. Azután Biguet úr, a kapitány, megveregette a vállam, és visszakaptam a színházjegyeket.

A kabátokat beadtuk a ruhatárba és így már kevésbé hívtuk magunkra a figyelmet.

Megnéztem magam a tükörben. Rámfért volna a hajvágás, és a vastag flaneling alatt elviselhetetlen volt a meleg. Robi sem volt jobb állapotban: a nadrágját madzag tartotta a derekán, az apró, pápaszemes ember kis híján elveszett óriási fekete félcipőiben.

Mellettünk két illatos diáklány kuporgott a kakasülön:

– Szevasz Mireille! – szólította meg a szobatársam az egyiket.

– Szevasz – felelte higgadtan a megszólított.

– Honnan ismered őket?

Robi megvonta a vállát, de a fülembe súgta: „hitsorsosok”.

A darabból nem sokat értettünk, hiába mondtak ki a színészek minden szótagot. Az első felvonás után társam bemutatta a lányokat. Mireille barátnője, Clo, mosolyogva nyújtotta a kezét:

– Nincs melege? – kérdezte kíváncsian.

Rágyújtottam.

– Kaphatok én is?

Tüzet adtam, úgy, ahogy megszoktam, a tenyeremben, és ettől még jobban elszégyelltem magam.

– Köszönöm – mondta a lány, nekem úgy tűnt, csúfondárosan.

– Hogy tetszik a darab?

– Egy szót sem értek belőle – feleltem komoran.

– Üljön mellém – parancsolt rám. – Majd én súgni fogok.

– Ha legalább egy szótára lenne! – bosszankodott és én elmondtam, hogy cipőhöz is csak ma jutottam, és hogy a cipő még a szótárnál is fontosabb. Mireille barátnőjén látszott, hogy nem így képzelte el a menekülteket.

Az előadás után hazakísértük a lányokat.

– Hónap végén – mondta Clo – egy Anouilh-darab van műsoron. Ha akarja, elolvashatja: kölcsönadom. – És rámnevetett a kapuban.

Fagyott, vékony jégréteg ropogott a bakancsom alatt. A Rajna felől hajókürtök bűgását hozta a szél.

Robi Victor Hugo-t magyarázta. – Mi úgy tudtuk – mondta – hogy a franciák szellemesek. És hát látod, hogy a romantikusok itt is milyen dagályosak.

– Igaz – tette hozzá, amikor látta, hogy nem felelek – nálunk még ma is dúlnak a romantikusok.

– Mikor látod a lányt? – szólaltam meg.

– Mireille-t? – kérdezte ártatlanul a barátom. – Nem tudom.

Így ért véget 1957. február ötödike, az első strasbourg-i napom.

*

Minden kirakat előtt megálltunk és minden moziba beültünk. Megnéztük Frankenstein-t és Tarzant, az amerikai revüket és a francia krimiket. Izgalmas volt, hogy mindez létezik. A szadizmus és a pornográfia, a negédes, szirupos hazugság, a féligazságok megannyi árnyalata. Mint Robi mondta: befizettük a tandíjat kapitalizmus-szakon,

A sajtóban klánok alakultak. Különváltak a rock and roll hívei és a cigányzene mellett búsulók, a sportolók és az ezermesterek akik naphosszat egy hangárban bütykölték a kerékpárokat.

Mi Robival elmentünk Berger-Levrault-hoz, valahányszor megkaptuk a zsebpénzt. Beálltunk böngészni a polcok közé. Aki talált valamit, maga mellé pissezte a másikat. Verlaine-t forgattuk, Baudelaire-t, Lamartine-t, Alfred de Musset-t. Jól esett megérinteni őket, felismerni egy-egy sorukat.

Félálomban éltünk. A valóság nem tört be furcsa világunk sáncaiba. Berger-Levrault üzletében volt egy szép elárúsítólány. Néha egymásra mosolyogtunk, de hogy megszólítsam, eszembe sem jutott.

Pedig gyakran gondoltam rá. Olyan elérhetetlen volt, és olyan közeli, mint a klasszikusok a polcokon.

Amikor befejeztük a válogatást, letettük a pultra a könyveket és ő leraasztotta a csomagot. Fölöslegesen: Robi már a buszon feltépte. – Figyelj csak ide – mondta és olvasni kezdett.

Napokig ki se mozdultunk egy-egy ilyen vásárlás után. Ültünk Sauvageot és Eckhardt között, preparáltuk a szavakat.

Amikor elkészült. egy nyersfordítás, egymással versengve próbáltunk formát adni neki. Emlékszem, egy Nerval-sonettel végképp nem tudtunk mihez kezdeni. „Elle a passé, la jeune fille ... ” Elhaladni, csak így, sehonnan, sehová, ilyen könnyedén, ilyen légiesen csak franciául és Párizsban lehet.

„Fiatal lány ment el előttem, – ezt a ziccet is jól ellöttem!” foglalta össze Robi a helyzetet. Kínverset máskor is írt a barátom, a leghíresebb az a költeménye lett, amellyel megköszönte a zsebpénzt: „Díjazzák az ösztönöm, köszönöm, köszönöm!” A sajtó klánjai között mi voltunk az intellektüelek.

Később mások is csatlakoztak hozzánk: Egger, a színházrendező, Piruló, az apró kefehajú ember, egy Márta nevű lány és Lichtenstein, a mohácsi patikus fia. Moziba jártunk, így könnyebb és eredményesebb volt a nyelvtanulás, utána pedig – útközben – megvitattuk a filmeket.

– Igazuk volt az otthoniaknak! – mondta Egger nem is egyszer.

– Miért lett volna igazuk?

– Hát hogy nem engedték be ezt a szemetet!

– Minden azon múlik –mondta Márta –, hogy nevelhetők-e az emberek.

Egyszer beleszólt a vitába egy szürkeruhás, középkorú ember. „Menekültek?” – kérdezte. Hallgattunk. Nem szerettük ezeket a kéretlen és pon-

tatlan kifejezéseket. „Ha ráérnek – mondta a férfi – meghívom egy sörre önöket.”

Szótlatlanul vonogattuk a vállunk. Az ilyen régiekkel szemben, mint ez a szürkeruhás, nehezen tudtuk legyűrni az idegenkedést. Halkan, hadarva beszéltek, és hol veteránoknak, hol emigránsoknak mondták magukat. Még ha franciák lettek volna, annyi év után!

Mi nem voltunk sem emigránsok, sem idegenek. Magyar diákok voltunk, tanulmányúton. Ez megfelelt a valóságnak, világos volt és természetes.

Mint mindenki, a szürkeruhás is a forradalomról kérdeztetett. Elmondta, hogy sajnos magunkra hagytak minket az amerikaiak.

– Még szerencse – jegyezte meg Piruló. Az még nekünk is sok lett volna: egyszerre két front, két nagyhatalom!

Röhögünk.

– Értem – állt fel az asztaltól a szürke. Spártai jellem lehetett, úgy ment el, hogy nem köszönt és nem fizetett.

Azokban a napokban derült ki, hogy a Pourtalés-kastélyban nem a francia állam, hanem a Szabad Európa Bizottság az ösztöndíjadó szervezet. Barakkjainkat nem az egyetem építtette, hanem az amerikai hadsereg. Egy óriásfenyőn nyíl mutatott keleti irányba: „Varsó kétezer kilométer”. Ezen a helyen előttünk lengyelek éltek.

– Nemcsak lengyelek – mondta Dezső bácsi, a tolmács. Románok, bulgárok, csehek.

Elterjedt a hír, hogy a sajtó a jugoszláv király kémiskolája volt eredetileg. Másnap egy kisebb csoport elutazott.

Mi maradtunk.

– Ne hülyéskedjete! – mondta Piruló. Egy kémiskolát fenntartani nem olyan egyszerű! Ráérünk elmenni, ha majd megteszik az ajánlataikat.

Ajánlatokat pedig nem tett az ösztöndíjadó szervezet.

*

Elolvastam Anouilh-t, visszavittem Clo-nak a kötetet. A szent Pál templom előtt adott nekem találkát, „chez Saint Paul” – csicseregte a telefonba, bizalmasan, mintha uzsonnára hívott volna meg minket a szent.

A templom előtt kettévált az Ill-patak, azután, száz méterrel odébb, a két ág ismét találkozott. Fás sétány vette körül az épületet, a város közepén kies helynek számított ez az aprócska sziget. Mire körülnéztem, Clo léptei már ott kopogtak a macskaköveken.

Körüljártuk a zsinagógát, a csendes kertvárosokat. Hideg volt, megállni, leülni nem lehetett. Clo a leánygimnáziumban lakott, nem kísérhettem a kapuig. Szent Pál előtt búcsúztunk el, amikor ránksteledett.

Éjjel már nem kellett olyan nagy ívben kikerülni a gimnáziumot. Színház után megálltunk a kapuban, egy kicsit hallgattunk, azután Clo odanyújtotta az arcát, én pedig megcsókoltam, ügyetlenül sietősen, mint aki-nek sürgős dolga van.

Szép volt és ártatlan volt ez az óvatos téli szerelem. A többiek teleszájjal mesélték a kalandjaikat, én pedig azt sem tudtam, hogy mi történik velem.

A sajtóban volt egy takarítónő, Mária. Jószívú teremtés hírében állt, az én polcom előtt is kicsordult a könny a szeméből, amikor végigkérdezgette a fényképeimet. Később a kis Baloghnál kötött ki ez az asszony, de a szíve továbbra is minden rászorulón megesett.

A titkárnőknek is megvolt a maguk partnere, két vidéki fiú, akik egy szót sem tudtak kinyögni, és még csak nem is voltak különösebben jóképűek. Hogyan intézték a dolgaikat, nem tudom. Nekem soha nem volt ilyen könnyű, praktikus nőügyem.

Pedig hívni, hívtak engem is. Szokás volt, hogy a találkákra egy-egy barátnő kísérte el a lányokat, mi pedig hamar megtaláltuk a baj ellenszerét: vittünk mi is magunkkal egy-egy cimborát, aki magára vállalta a gardedámokat.

– Te Nándi, ráérsz? – kérdezte tőlem egy este katonatársam, a Babó. „Bent vár a nőm a Brooglin – magyarázta – és, hogy is mondjam, a kishúga is vele van.”

Babó biciklin közlekedett, felültem én is a vázra. A templom előtt a barátom egy padhoz láncolta a kerékpárt és leszedte a nadrágjáról a csíp-tetőt. Megfésülködtünk, Babó mentolos cukorkát nyomott a pofámba.

– Hány éves a lány? – kérdeztem komoran.

– A húga? Nem tudom.

A Broogli sarkán társam bemutatta a lányokat.

– Melina – kérdezte – hogy hívják a húgodat?

Akkor néztem csak meg a kérdéses kishúgot. Szőke volt és hideg. Mellette a Babó lapátarcú lánya nyugodtan elbújhatott.

– Hová megyünk? – kérdeztem rekedten.

– Hová visztek? – kérdezte a barátom, aki szemmel láthatóan nem ag-gályoskodott.

– Yvonne-hoz – felelte Melina.

Elindultunk. A székesegyház körül, az óváros keskeny sikátoraiban, egymást érték a borozók. Nem olyan külvárosi kocsmák: az asztaloknál tehetősebb polgárok iszogatták a borukat.

Yvonne pincéje talán még előkelőbb volt a többinél. Parkett, szeparék, hangulatvilágítás, középkori metszetek a falakon. Kihámoztuk a lányokat a télikabátból, befészkeltek magunkat egy asztal mögé. A lapátarcú Melina úgy szájon csókolta Babót, hogy kezdtem féltetni a barátomat.

Michele lehúzta kesztyűjét, bepúderozta az orrát és felém kínálta a Cravan-A piros kartondobozát. Hűvösen, gépiesen, mintha csak azt mondta volna: a te számodra, barátom, nincs itt semmi, de semmi remény.

Melina bort rendelt.

– Itasd meg! – súgta a fülemben Babó. Melina fizet!

– A barátom – fordult Yvonne-hoz – nem ismeri az elzászi borokat.

– Valóban? – csodálkoztak udvariasan a lányok.

Végigkóstoltuk őket, elszántan és türelmesen.

Michele elmesélte, hogy Genfben dolgozik, és nem kapta félre a fejét, amikor megcsókoltam a fülcimpája alatt.

Kint az utcán még végigcsengettük az alvó házakat. Azután egy sarkon Babó és Melina lemaradt.

– Haza akarok menni – mondta partnerem.

Még csókolóztunk egy darabig a Köztársaság-téren, az elzászi honleány szobra alatt, azután Michele hányt. Ő sem ismerte az elzászi borokat.

Babóval a Brooglin találkoztunk, az utolsó buszon: – Bolondulnak utánam! – mondta megjátszott kétségbeeséssel. „Egyiknek sincs palija. Te, ezek a franciák nem is emberek!”

Váratlan látogató*

A négyemeletes ház hátsó falára majdnem merőlegesen tűzött a nap. Az öreg téglák már délelőtt áthevültek és most fűtött kemenceként árasztották a hőséget. Sokáig teljes volt a csend, majd nehéz, cirádás vaskapu csapódása hallatszott. Az udvarban egy ajtó zajtalanul kinyílt és az arasznyira hagyott résen egy sötét vászonruhás asszony lesett ki. A kaputól felvezető lépcső homályából nem tűnt elő senki, de a nő nem tágitott. A ház udvarába és az abból balra nyíló lépcsőházba csak ezen az egy ponton áthaladva juthat be az érkező. A vászonruhás már arra gondolt, hogy a kapunyitó talán mindjárt vissza is fordult, vagy esetleg a lakók névtábláját tanulmányozza a félsötétben. A legtöbben a házmesternél próbálnak érdeklődni, ha nem találják a keresett személy nevét.

A kapumélyedésben női cipősarok koppant. Az ajtórésben az asszony arca elkedvetlenedett, zajtalanul becsukott maga mögött. Gyakran kopogtak be hozzá tévedésből, amikor a házmestert keresték. Azt nem szerette. Elhatározta, hogy nem nyit ki senkinek. A házfelügyelő nincs otthon, de ő arról nem tehet. Néhány bizonytalanabb koppanás után a látogató kilépett az udvar fényzuhatagába. Szemhéja keskenyre szűkült, jobbkezét homloka elé tartotta. Fejét hátravetve gondosan méregette a tűzfalat, végigsöpörte pillantásával a négy emeletet és afölött a felhőtlen kék eget.

A szemrevételezést a sötét vászonruhás asszony, aki most már bentről, az ablakfüggöny mögül figyelt, nyugtalanítónak találta. Tetőtől talpig, alaposan megnézte a hatvan év körüli nőt, egyszerű fekete szoknyában, világos, mintás blúzban, vállszíjjas bőrtáskával. A táska valószínűleg drága holmi, állapította meg. Termete közép magas, cipője jószabású, magas sarokkal. Nem járt a házban azelőtt. Gondosan kerülgette az udvar elhanyagolt kockaköveinek repedéseit és a lépcsőházba beérve eltűnt a szeme elől. További sűrű koppanások jelezték lépései egyenletes ütemét.

Az emeleteken nyitott folyosó vezetett a lakások ajtajához. Kétszeres szélességű az utcai front bérlioihez, keskenyebb a fordulóktól a hátsó tűzfal felé. A látogató az első emeletnél kilépett a folyosóra és lenézett az udvarra. A földszinten sietve lebbent a függöny. Valamilyen furcsa ösztön ehhez az épülethez vezetett el időről időre életűnt nőket és férfiakat. Még

* Megjelent az Új Látóhatár 1989. évfolyam 1. számában.

a pesti oldalról is átjöttek, hogy felkapaszkodjanak ezeken a lépcsőkön. A lakók általában rosszalták az épület ilyen természetű népszerűségét és nem rokonszenveztek az öngyilkosokkal, akik felérve a negyedik emeletre áttornászták magukat a korláton, de sokszor már az elsőnél kezdték a barátkozást az udvar mélységével.

A lépések a lépcsőn tovább kopogtak. A függöny megint mozdult, amikor az asszony a másodiknál ugyancsak megpihent. A harmadiknál azonban minden várakozás nélkül végigsietett a folyosón a korlát mellett a saroklakás ajtajáig, elolvasta a névcédulát és becsöngetett. A lakás folyosóra néző ablakát függöny fedte. A csöngetésre nem nyitottak ki, mire bezörgetett. Bentről lépések zaja hallatszott. Zár kattánására, vagy kulcszörgésre számított, ehelyett az előszobaajtó közepén a ráccsal biztosított rés tárult fel. Alacsony, őszhajú öregasszony jelent meg a keretben.

– Kérem – mondta a látogató – Menzel Gusztávot keresem.

Bentről közönyös, merev arccal hallgatták.

– Amerikából írtam neki – magyarázta a nő a rács előtt. – Nyerges Mihályné vagyok. A szegény Karcsi sógornője. Bogáthy Juci húga.

A zárban fordult a kulcs, az öregasszony kinyitott.

– A Karcsi – ismételte és nehezen hátrált a bejárattól, mintha még mindig igyekezne elállni az utat. – Bizony, ő sokat szenvedett. És nehezen ment el.

Szünetet tartott, szomorúan ingatta a fejét.

– Említette az amerikai rokonokat is – tette hozzá vigasztalóan. – Igen, emlegetett néhányszor titeket.

Nyergesné tanácstalanul körülnézett. Az előszobában két ajtó között egy kis asztalkán vázába dugott szárított virág porosodott, amögött fakeletes, fénytelen tükör lógott. A kis, sápadtarcú öregasszony háziruhában, papucsban állt előtte. A látogató udvariasan érdeklődött:

– Jókor jöttem? Itthon találok Gusztáv bácsit?

A másik sovány karjával befelé intett:

– Itthon, csak nem tudom, nincs-e elfoglalva. Gusztáv bácsi mérnök, már régen nyugdíjas, de még mindig vállal mindenféle munkát itthonra. Ma is számolt, tervezett egész délelőtt. Én viselem a gondját, mióta a nővérem nem él. Ideköltöztem a férjemmel, különben kitették volna ebből a lakásból, vagy beköltöztettek volna hozzá egy vadidegen családot. Az ő felesége, a Luca volt a testvérem. Négy éve, hogy meghalt.

Mélyet lélegzett, élénkebben folytatta:

– Rólad nem sokat hallottam, csak annyit, hogy a másik Bogáthy-lány, a Juci húga negyvennyolcban, vagy ötvenben külföldre szökött, a család-

nak majdnem baja lett miatta is. Néhány év múlva férjhez mentél Amerikában.

– Nem Amerikában – igazította ki a másik. – Még Angliában, ahol megrekedtünk három évre. Később jutottunk be Amerikába.

Az idősebb észbekapott:

– Benézek Guszti bácsihoz, talán lepihent. Tudod, hetvennyolc éves. Délelőttönkint elfárad. Felkeltem és megmondom, te itt vagy. Előbb biztosan rendbehozza magát.

A látogató magáramaradt. Az előszoba mennyezetéről két helyen lehullott a vakolat és az oldalfalak repedeztek. Az ajtón halk beszéd foszlányai szűrődtek át, majd egy rekedt, öreg férfihang azt kérdezte:

– Kicsoda?

Sietős léptek és székek tologatásának zaja hallatszott. Az öregasszony hamarosan visszatért és beljebb tessékelte a látogatót.

– Gusztáv bácsi rögtön elkészül – ígérte.

Bácsi. Kettőjük között nem lehet olyan nagy korkülönbség. Az egyik ajtó mögött víz csobogott. Recsegő székekre ültek le, kopottas posztóval takart asztal mellé. A kristálycsillárban gyenge körte égett. A folyosóra nyíló ablak előtt hatalmas, poros íróasztal állt. Iratok, lapok halma a tetején, közepén fekete tintatartó-készlet és jobboldalon zöldüveges, rojtos lámpa. A függöny nehéz, sötétkék bársonyanyagát valamikor aranyszínű, most seszínű zsinór igazgatta, eltakarva az ablak háromnegyedét. A kereten vasrúdra húzott, kézi horgolású, néhány helyen szakadt kiséggőny feszült. A látogató emlékezett rá, hogy fiatalkorában látott már ehhez hasonló bársonyfűggőnyt. Ugyancsak fakó és poros volt. Anyjának szokása volt sajnálkozni az olyan rokonokról, vagy ismerősökről, akik lelepleződtek, mint a napfény, a friss levegő ellenségei és különböző kórokozók esetleges terjesztői. Bajosan hinné el szegény, ha még élne, milyen gyökeresedtek meg egyeseknél a régi szokások.

Egyenestartású őszhajú férfi lépett be. Kabát nélkül volt, kék ingben, szürke nyakkendővel.

– A Juci húga? ... A nevére, bizony, most nem emlékszem – vallotta be minden zavar nélkül. Ágnes? Igen, Karcsi Ágneskét emlegette.

Az öregasszonyhoz fordult:

– Ella – vezényelte – keresd elő a gyászjelentést. Felsoroltalak titeket is.

A gyászjelentés hamarosan előkerült, leültek. Menzel megkereste neküket és megmutatta.

– A gyászolók között – olvasta hangosan – sógornője, Nyerges Mihályné, született nyiradai Bogáthy Ágnes és férje, valamint lányuk, Mária Gizella az Egyesült Államokból... Most jut eszembe, ezt a gyászjelentést elküldtem nektek.

– Megkaptuk – felelte Nyergesné – és a bank útján visszajött a beváltott csekk.

– A koszorúpénz – intett beleegyezően az öregember. – Szép koszorút rendeltünk a nevetekben. Ezt Ella intézte. Karcsi három, vagy négy koszorút kapott. Egyet tőlünk, a családtól, egyet töletek és egyet a hivatalától, a székesfővárostól. Nyolc évvel ezelőtt nyugdíjazták, harmincegy évi szolgálat után és mos küldött a főváros is egy koszorút.

– Ott volt a nővérem temetésén, Guszti bácsi? – kérdezte sóhajtva a látogató.

– Jucién? Nem – válaszolta a férfi és tagadóan rázta a fejét. – Nem is tudtam róla, amikor meghalt. Karcsi minket nem értesített.

– Februárban halt meg, kilencedikén – tájékoztatta az asszony. – Hajnalban éjfél után felébredt és nagyon rosszul érezte magát. Felköltötte Karcsit, orvost hívtak, a mentőket. Késő volt minden, meghalt, mielőtt segítség érkezett. A szíve végzett vele.

Ügyetlen csend ereszkedett a szobára. A látogató talán a háziak részvételének valamilyen megnyilvánulására várt.

– Iszol egy kis teát? – érdeklődött tőle a zavart szünet után az öregasszony. Az igenlő válaszra felállt, kiment és nem csukta be az ajtót. Kintről nagyobb arányú edénycsörömpölés zaja hatolt be.

– Igen – kezdte rekedten Menzel és megköszöörülte a torkát – ezekről a dolgokról mi nagyon keveset tudunk. Karcsiék kizártak minket az életük-ből. A testvérem sokszor évekig nem találkozott velünk. Az a hír járta, hogy Juci féltette az urát mindenkitől. Nem jártunk egyáltalán össze és Karcsi nem értesített minket Juci haláláról se, a temetés időpontjáról se.

– Nekünk táviratozott – mondta az asszony és remélte, hogy az arca nem árulta el, mennyi minden jutott eszébe arról, amit nővére és Karcsi időről időre említett a Menzel-család tagjairól. – Táviratozott, mint anyám halálakor, aki ott halt meg náluk. Előzetesen eltört a csípőcsontja, utána tíz hónapig szenvedett. A kórházból pár hét múlva hazaengedték, de talpraállni soha többé nem tudott. Jucikáék otthon ápolták, az utolsó pillanatig. Karcsi úgy segítette, mintha édes fia lett volna. Anyuval beszéltem telefonon, amikor már nagyon beteg volt, nem is volt egészen magánál. Egy hétig élt még. Akkor olyan volt a helyzet, hogy nem kaptam vol-

na vízumot. Főleg Mihály miatt nem, akit annak idején katonai rangjától is megfosztottak, pedig csak tartalékos volt.

Ella teáskannát hozott be tálcán és három csészét. Töltött mindenkinek.

– Csúnya a világ – jelentette ki az öregember és hosszan krákogott, de nem mondott többet.

– Idén februárban, Jucika halálakor már kaptam volna vízumot, hogy hazajöhessek – folytatta Nyergesné. Szavakat keresett, hogy megmagyarázza miért nem szánta rá magát az útra. A vízumkérés nem szükségszerűen elvi kérdés, sokaknak csak formáság. Az asszony, Karcsi sürgönyének kézbevétele után, a hazai látogatás ellen határozott. Annak idején útlevel, vízum nélkül sötét éjszaka, bokáig érő sárban cuppogva lépte át a határt. Nagybátyját, Gáspárt belekeverték a földművelésügyi minisztérium összeesküvés perébe. Ágneset behívták utána hivatala személyzeti vezetőjéhez, aki közölte vele azonnali hatályú elbocsátását. Némi sajnálattal magyarázta, hogy a Bogáthy névvel csak baj várna rá. Ágnes a váratlan csapástól annyira elkábult, hogy megkérdezte tőle, mit gondol, mihez kezdjen? Feltétlenül mást csináljon, mint eddig, ajánlotta a férfi, aki a két világháború között húsz évet töltött a Szovjetunióban és ezen az alapon szaktekintélynek számíthatott a kérdés megválaszolásában. Lapuljon meg átmenetileg, tanácsolta. Menjen el takarítani, lehetőleg ne irodába, csak magánosokhoz. Az asszonynak ma is az az érzése, hogy a javát akarta. Elment takarítani, de nem itthon. Előbb Salzburgban, aztán Angliában és Amerikában. Gyárban is dolgozott és kiszolgált áruházakban.

Kétségtelen, azóta sok minden megváltozott, de a múlt tapasztalatainak birtokában a vízumkérés évtizedekkel később se egyszerű formáság. Ágnes kortyolt a teából és úgy döntött, hogy mellőzi a részleteket.

– Kaptam volna beutazási engedélyt – kezdte újra – de nem volt biztos, nyugodtan alszom-e utána.

Zavarában megint ivott a teából, letette a csészét, várt, hadd csendesedjenek gondolatai, Elluska azonban nyakát előrenyújtva megjegyezte:

– A végén csak kértél vízumot. Máskülönben nem engedtek volna be.

– Nagyon komoly ok volt rá – felelte a látogató és hangja furcsán elváltozott.

Az öregasszonyban egyre erősödött a szorongó gyanakvás érzése, ami már az ajtónyitás pillanatában jelentkezett. Mit akar tőlük ez a nő? Nem ismerik, sose látták azelőtt.

– Komoly ok, hidd el, Elluska, különben nem lennék itt – szabadkozott a fiatalabb a válltáska után nyúlva. Ideges, türelmetlen mozdulatokkal

hosszan kutatott és gumipánttal összefogott levélcsomót halászott elő. A pántot leemelte és a táskát visszatette maga mellé a szőnyegre.

– Anyukám egy levelét keresem – magyarázta. – Akkor írta, amikor feladta lakását és beköltözött Juciékhoz. Negyvennyolcban ugyanis a szökés előtt eladtam mindenemet, csak néhány dolgot tartottam meg. Arra gondoltam, esetleg elkapnak határon és visszatoloncolnak. Akkor mindent előlről kellett volna kezdenem, ha valahogy kiszabadulok. Anyunál hagytam egy ágynak kinyitható karosszéket, egy váltás ágyneműt, törülközőket egy abroszt. A szőrmebundámat, az ezüstnemű néhány darabját és fényképeket, irataim egy részét. Egy vékony nyakláncot és egy karkötőt, ezt a két szerény ékszert, eladásra szükség esetén. Később anyu írt, kérte valaki a kinyitható karosszéket. Azt feleltem, hogy adja oda. Öt, vagy hat évvel később nekem jutott eszembe a bunda. Szép szilbunda, közel egy évig takarékoskodtam rá. Sokan dicsérték, Juci is erősítgette, jól áll rajtam. Múltak a telek és a bunda lepedőbe bevarrva használatlan maradt, viselés nélkül romlott, rongálódott. Egy régi barátnőmről megtudtam, nehéz körülmények közé jutott és megkértem anyukát, adja el a bundát. Bevitte a Bizományi Áruházba, ezerkétszáz forintot kapott érte. A pénzt átutalta, ahogy kértem. A többi holmimra, az apróságokra nem emlékeztem, amíg anyu ezt a levelet nem küldte ...

Nyergesné szétteregette a posztóasztalon a levelet.

– Ez az – mondta megkönnyebbülten – azt írja, azzal kezdi, hogy „Édeseim, szeretett gyermekeim! Hogy vagytok? Én jelenleg jól vagyok, nincsen semmi bajom. Úgy aggódok miattatok. Én értem ne nyugtalanodjatok, mert én most már odaköltözöm Jucikához és Karcsihoz, ha már így megöregedtem és ott maradok náluk, amíg élek. Ez az utolsó állomás.”

Elakadt, feltekintett és lapozott egyet, majd tovább olvasott:

– „Magammal viszem azt a kis holmit, amit nálam hagytál. Külön öszszecsomagoltam egy fehér vászonruhába. Ráírtam kívül a nevedet és külön egy cédulát is tettem bele, hogy Jucika tudja, ez a tiéd, ha velem történik valami. És legközelebb már ne erre a címre írjatok, hanem az ő címére. Már ott leszek. Mégegyszer minden jót, el nem múló szeretettel, igaz szívből csókol mindhármatokat szerető anyád.”

Az asszony hangja elfátyolosodott, pihenőt tartott, végigsöpört tekintete az íróasztalon. Becsületes, régi munkának látszik jelenlegi elhanyagolt állapotában is. Az asztal, a székek, a többi bútordarab érdektelen. A sarokban a könyvállvány sötétbarnára pácolt, szüette fenyő. A csillár kris-

tályrésze porosan lóg és ernyője valószínűleg nem az eredeti, túlnagy a szobához és a négy égőhöz.

– Az utóirat következik – szedte össze magát Nyergesné. – Ennek tartalma mellékes. Anyuka egy előzőleg megadott ételreceptet egészített ki. A májról elfeledkezett a hozzávalók felsorolásánál. Hiába, már kihagyott dolgokat.

– Mihez kellett a máj? – kíváncsiskodott Elluska.

– Bizony nem emlékszem, mihez, – szabadkozott a látogató. – Tizenöt deka máj, nem darálni, de kaparni, sózni, borsozni. Az eredeti receptet megtalálnám otthon, ha alaposan szétnéznék, de most nem jut eszembe, mihez adjuk hozzá a májat. Manapság egyre kevesebbet főzünk és csak egyszerű ételeket, mióta mi is öregsünk. A régi konyhából sokat felejtünk.

– A csomagot elküldték neked? – kérdezte az öregebb asszony. – A fehér vászonba takart holmit ...

– Nem, – válaszolta a nő – Nem küldték el.

– Juci nem küldte el anyukád halála után?

– Nem. Írtam neki, hogy majd alkalomadtán rendelkezem a holmival. A csomag itt maradt, ahogy bizonyítja Karcsi mindjárt Jucika halála után küldött levele.

Megint kutatott a levélcsomóban. Most hamarosan megtalálta, amit keresett.

– Karcsinak betegsége miatt már nehezebbé esett az írás – jelezte – azzal kezdte, hogy az ügyes-bajos dolgok intézésében testvérei és sógornői segítettek. Az egyik hetenkint kétszer-háromszor vitt neki ebédet a Metróval.

– Majdnem minden nap vittem – jegyezte meg Elluska.

– Karcsi attól félt, hogy valamelyikük megbetegszik – folytatta Nyergesné. – Azt írta, „nem is akarok arra gondolni, akkor mi lesz, csak abban lehet bízni és ezért imádkozom, hogy a jó Isten minden helyzetben küldjön megfelelő megoldást.”

– Teljesen összeroppant – szánakozott az öregasszony. – Nagyon összeszokhattak a feleségével. Karcsi talán lépni se tudott nélküle. Csak ült, vagy feküdt, búsult és szenvedett.

– Szegény Karcsi – szomorodott el a látogató. – Juci mindig sóhajtozott, mi lesz az urával, ha egyszer ő elmegy. Legalább családjával kibékült. Nem tudom, miért nem volt jó viszonyban a testvéreivel. Hányan voltak? Öt, vagy hat fiú ...

– Öt. És két lány – javította ki Ella. – A hét testvér közül már csak három él. Az én férjem, Szilárd, aki most a Balatonnál van és Guszti, meg Oszika. Szilárd nagyon szereti a Balatont. Berényben vettünk egyszer egy telket, később felhúztak rá egy fabódét és Szilárd mindig lent tölti a nyarat. Én is leutazom rendszerint május végén, de csak néhány hétre. Hazajövök, amikor a nagy horda megérkezik.

– Karcsi őrizte továbbra is a holmimat – tért vissza Ágnes a tárgyra. – Itt, az utolsó bekezdésben azt ígérte, hogy megvéd mindent mindenkitől, amíg eszméletét bírja. Ezt a bejelentést úgy értelmeztük, hogy talán Jucika halála után nagy jövés-menés támadt és Karcsit, legyengült testi és lelki állapotában, a rokoni érdeklődés iránti hálán kívül félelem és aggodás is eltöltötte.

– Jövés-menés, az volt. Tagadhatatlan. Az egész család felkarolta – vetette közbe Menzel Gusztáv. – Félni mégsem volt mitől. Segíteni akarunk, ennyi az egész. Meglep, hogy ilyeneket írt Amerikába.

– Őszinte volt mindig velünk – nyújtotta a kérdéses levelet Nyergesné az öregember felé, de az nem fogadta el. – Karcsi tudta, hogy mi mindnyájan nagyon szerettük. Jucin kívül anyu is, én is. Írni is sűrűn írtunk egymásnak, amikor csak tanácsos volt. Juci volt közismerten a legrosszabb levélíró közöttünk, de Karcsi helyt állt érte is, már ameddig egészségi állapota engedte.

Egy másik levél került elő a csomóból és abból idézte:

–„Bizonyára azt gondoljátok, hogy hanyag nemtörődömségből nem írtam Nektek többször Jucika halála óta. Ám ezért nem én, hanem a betegség elhatalmasodása a felelős, amely teljesen ágyhoz, illetve a karosszékhez kötött, s gátolt abban, hogy valamiként jelentkezzem soraimmal.”

Az öregasszony arca egyre csodálkozóbb, tanácstalanabb kifejezést öltött. A látogató lapozgatott a levélben, nem találta a keltezés napját, erre beérte a postabélyegzővel.

– Május nyolc – jelentette be, mintha a dátum valamiért fontos, esetleg döntő körülmény lenne.

Az aláíráson külön megakadt a szeme. Karcsinak valamikor szép, gyöngybetűs írása volt. Itt nagy, esetlen betűkkel rajzolta le a nevét. A volt Bogáthy-lány egy levél kivételével elrakta a paksamétát, miközben Elluska gondosan figyelte és mérlegelte minden mozdulatát. Az idősebb asszony a látogatót nemcsak külseje, de mozgása, mozdulatai alapján fiatalosnak találta, már ahhoz képest, hogy legalább hatvannégy-hatvanöt lehet, akármilyen nagy volt a korkülönbség közte és nővére között. Nem

úgy öregszik, ahogy mifelénk szokás, ezt fedezte fel és egyszerre irigyelni kezdte azért, mert vállá, csípője még könnyen hajlik, fűrge és erőteljes.

– Ez a legutolsó levél – mondta Nyergesné és ezt is Menzel elé tolta. – Biztosan ráismer, Guszti bácsi. Maga írta. Május végén, huszonnegyedikén küldte, amikor Karcsi, ahogy írja „örökre elköltözött körünkől, három napi eszméletlenség után több hónapon át tartó lelki gyötrelemtől váltotta őt meg a halál.” A temetés idejét még nem tudta és további részleteket ígért. Küldtem pénzt a koszorúra, feltételezve, hogy a temetési költségeket fedezi a város, vagy ha nem, akkor Karcsiék intézkedtek erről is, hiszen beosztással, előrelátással éltek. Nekünk mindig azt írták, ne küldjünk semmit, nincs többre szükségük, mint amennyi van. Karácsonyra minden évben kaptunk tőlük népművészeti holmit egy állami áruházból.

Visszatette a táskába az utolsó levelet.

– Guszti bácsi ezzel befejezte – mondta vádlóan Nyergesné. – A beszámoló elmaradt. Még a temetés időpontját se adta meg. Arra kértem, nézzen körül, keresse meg a csomagokat. Fehér vászonba burkolt csomag, már nem teljesen azonos azzal, amit anyu annak idején Jucihoz vitt. A nővérem hozzátett néhány régi fényképet, egy vagy két apró kézimunkát és anyu nyakban viselt medalionját, apa képével. Hozzácsomagolta az anyai örökségemet.

Menzel tagadóan rázta a fejét.

– Karcsi nem rám bízta – felelte, amikor már nagyon nyilvánvaló lett, hogy Ágnes válaszra vár. – Talán másnak adta át. Nem egyedül én jártam nála. Mindenesetre, én nem láttam. Azt sem tudom, egyáltalán rábízta-e valakire?

– Számítottam rá, hogy ezt válaszolja – bólintott elismerően a látogató – de ez még mindig nem magyarázza meg, miért nem írt többé? Ezt nem értettem. Mégegyszer írtam magának. Erre se felelt. Nagynehezen ugyan, de megértettem, mi történik. Ugyanaz, ami egyszer régen, amikor elköltöztünk Angliából. Egy honfitársunk elvállalta néhány hátrahagyott holmi likvidálását.

– Engem nem bíztak meg semmiféle likvidálással – tiltakozott az öregember. – Nekem ahhoz semmi közöm.

– Nem ahhoz van köze – tisztázta erőltetett nyugalommal Nyergesné a félreértést. – Az angliai likvidálást Meszlényi Sándor vállalta Blackpoolból. Egy katolikus plébánián dolgozott a feleségével és a lányával. Otthon csendőralezredes volt, állítása szerint valamikor gyakran vadászott nagyapámmal Felsőközüben. Az alezredesné főzött, a lány takarított a papokra

és Meszlényi olyan félkertészként, féllakájként elbokáztatott a plébánián. Mi becsültük őket szorgalmukért és az idegenben való helytállásért. Meszlényi nemhogy vállalta, de felajánlotta a segítségét és ezután nem is gondoltunk arra, hogy máshoz forduljunk. A visszahagyott tárgyakról jegyzéket készítettünk, a pályaudvaron. Meszlényi megölelt és elérzékenyülve búcsúzott.

Nyergesné kis szünetet tartott.

– Meszlényi az egyik okom a vízumkérésre – jelentette be.

– A Meszlényi hazajött? – érdeklődött Elluska, remélve, hogy megtalálta az elveszett fonalat.

– Nem. Régen meghalt külföldön – legyintett Ágnes. – Még sokáig élt elköltözésünk után. Gondjára bízunk néhány szép, új bútordarabot, amit a boltos nem vett vissza tőlünk, azonkívül egy pincényi szövet. Akkor az sok pénzt ért. A szövet még jegyre adták abban az időben és mi jobban takarékoskodtunk vele, mint az angolok. Jó ára volt a feketepiacon. Meszlényi csak egyszer írt, hogy nincs vevő semmire. Kérdéseinkre nem válaszolt. Hosszas tépelődés után volt munkahelyünkről egy lengyel ismerőst kértünk meg, nézzen utána, mi történt. Tőle postafordultával jött felelet. Látták a szomszédok, amikor Meszlényi tehergépkocsira rakatta.

– A lengyelekben se szabad nagyon megbízni – vetette közbe Elluska.

– Nem. Senkiben – válaszolt a látogató. – Mindenesetre, Meszlényi többet nem levelezett velünk. Előítéletektől nem könnyű szabadulni és nagyapám egykori vadásztársától mást vártam. Tetejében igazán kis, majdnem jelentéktelen összegről volt szó, már ezért sem értettük, miért tett ilyet velünk.

A látogató az öregemberre nézett, mintha tőle várná a magyarázatot. Menzel maga elé meredt, Ágnes végül maga adta meg a feleletet.

– Felfedeztem azóta, hogy az összeg mellékes – mondta. – Nincs alsó és nincs felső határ. Mindegy, mennyit ér a bútor, a szén, vagy az ékszer, esetleg a bérház. Amennyiben a felelősségrevonás veszélye alig, vagy nem létezik, rendszerint akad valaki, aki megragadja az alkalmat. Az áldozat előzetesen el sem képzelem, hogy vele ilyesmi megtörténhetik. Nekem azért nemcsak a hiúságomat bántotta, ennél mélyebben is érintett. Alaposan felkavart és megfélemlített. Mihály, a férjem szerint túlzás volt a barlangkori erkölcsök visszatéréséről való beszédem, lehet, erről nem vitatkozom. Csak azért említem, hogy Guszti bácsi megértse, miért határoztam el, nem hagyom szó nélkül, ha még egyszer meg akarnak rövidíteni.

Az öregasszony szeme kitartóan Menzelen függött, aki keskenyre szorította össze száját.

– Meszlényi annak idején nem válaszolt – folytatta a látogató. – Guszti bácsi is válasz nélkül hagyott, vagyis megisméltődött a történelem. És én elmentem a konzulátusra vízumért. Az uram rámszólt, ne bolondozzam. Az a csomag csak rögeszme. Átölelt és szemmel láthatóan őszintén sajnált. Aggódott értem. Erre megijedtem, lényeges dolgokban ugyanis más-kor könnyen megértjük egymást, most meg külön-külön hullámhosszon maradtunk. Ez a csomag a múlt egyetlen maradványa és ebből is büntetlenül kisémmiznek, ha semmit se teszek. Nem hagyom, mondtam Mihálynak, nem hagyhatom. Még akkor sem, ha boldogtalan elutazásom miatt.

Nyergesné kiegyenesítette begörbült ujjait, mintha ezzel megszabadíthatná testét a görcsös feszültségtől.

– Szóval eljöttem – tért vissza látogatására. – Az úton, a repülőgépen még reménykedtem, hátha alaptalan a gyanúm. Az utolsó percben kiderülhet, hogy tévedtem. Nehéz megmondani, miért bánnának velem Karcsi rokonai méltatlanabban, mint azok, akik annak idején kiharancsoltak az állásomból. Igen, végig ezt kérdezgettem magamban.

A két öreg mozdulatlanul ült. A látogató tanácstalanul várt.

– Nem tudom a választ – szólalt meg ismét. – Azt hiszem mindent, ami lényeges elmondtam és remélem megértettek. Szégyen, ami velem történik, mást nem mondhatok. Úgy látom, csak hagyják, hogy beszéljek, amit akarok. Fújhatom zavartalanul a magamét, csak tűnjek el minél előbb. Tudják, a rendőrségre nem megyek, a hatóságokhoz nem folyamodom, de tévednek, ha azt hiszik, teljes tehetetlenségre kárhoztattak és semmit se csinálhatnak. Sokat, nagyon sokat törtem a fejemet, amíg ideértem, mit tehetek, ha így alakul a helyzet?

Hirtelen a táska után nyúlt. Előhúzott két zöld százdollárost és letette az asztal közepére.

– Kétszáz dollár jutalmat ajánlok fel a csomag becsületes megtalálójának – mondta megvetéssel. – Értsük meg egymást: kétszázat ajánlok valamiért, ami másnak nem ér ötvenet. Nem ér talán huszat se.

Fürkészte a két öreg arcot, kap-e választ az ajánlatra. Csend volt a szobában. Nyergesné hátratolta a recsegő széket, eltette a két bankjegyet és az ajtóból visszafordult:

– Holnap délelőtt féltizenegyig maradok az Astoriában. Addig ott megtalálnak.

Az előszobaajtó bevágódott mögötte. A lépcsőház egy ideig visszhangzott lépteitől, aztán a kapu dördült.

– Nem válaszoltál – suttogta az öregasszony, mintha az eltávozott látogató meghallaná a hangosabb beszédet.

– Nem – mondta a férfi. – Minek?

– Kétszáz dollár.

– Ha egyszer azt mondtam, hogy nem találtuk! A becsület se kutya – felelte Menzel.

CSIKY ÁGNES MÁRIA

Villa Carlotta*

(Egy huszonéves monológja)

Ez az állati szépség. Tömör fenyegetés, sőt. Sőt. Megerőszakolás. Vegyük például a vizet. Persze nem azúrkék mint a képeslapokon. De ahogy csillog. Ide-odaugrálnak rajta a vakító pöttyök, nem is lehet sokáig elnézni, belefájdul az ember szeme, utána fekete pöttyöket lát, de azok is szépek. Aztán a vitorlás, a vitorlája mint, mint. Mikor fut. Fenét fut, siklik. (Megáll) Ez sem jó, nem siklik. Suhan. A csónakja, az siklik, sőt fut, árkot hagy a vizen. De a vitorla, érintetlen marad tőle a levegő, a párás hegyoldal. Egyáltalán ezek a hegyek. Ide-odautaznak a ködben. Estefelé rózsaszínű nap, féligérett paradicsom, diszkrét kis fátyollal. És oleander és füge és hosszúszerű babcsomók az ágakon, lepedőlevelek közt, és ciprus, mélyen benyúlik a vízbe, halászik. Rezdületlenül. Nem mozdulatlanul, de. De ez a könnyedség. Az erőszak nélkül egymást felváltó állapotok. Nincs menekvés. Nem lehet elbújni. Szép, szép, szép. Éjszaka acéllemez a tó, észre sem vetted és már átszánkáztál a baromi sok parti fényhez, kék zöld piros. Sárga. Ott vagy a túlsó parton, látod a hegyet, ahogy oldalába egyik ház a másik elé ugrik. Mit ugrik, nyomul. Nem. Csak semmi erőszak; még azt sem mondhatnánk: tolul. Odaáll. Pálmákkal. Tompított fény. Reneszánsz-tabló.

Ilyen helyen nem lehet dolgozni. Találtam egy ördögöt, a sziklába kapalták, afölött áll a házunk. Barátságos ördög, háromágú villája van, de még anélkül is emlékeztet Neptunra. Bámulja a vizet és hömbörög, fölülről folyondár lóg a szarvai közé. Pánra is emlékeztet.

A ház, ahol lakom. Ezzel nincs baj, kubusz, napszíttá falak, semmi ekzotikus. Csak a fekvése. A kilátás. De arról már beszélünk. Aztán az út. Salita Serenella. Bella bella. Csapnivaló az olaszom. Először jön a gesztenyefa, szelíd gesztenyék. Tele van velük a föld, zöld tüskésdisznógombolyagok, nincs rá kifejezés, hogy szúrnak. (Ordít) Áá! (Szopogatja az ujját.) A gesztenyefával szemben a láncrazárt kapu. Mellette a pálmás ház, aztán a csobogós, forrás jön a kertjén át, jobbról hídmellvéd és a fa a kétfajta virággal. Fehér és piros, a piros nem is virág, hanem a gyümölcse. Bella bella. Sőt talán belladonna, mérgesnek látszik. Dallamos halál. A

* Megjelent az Új Látóhatár 1989. évfolyam 2. számában.

fordulóban a ciprus, aztán a pókház, ronda fekete állat kapaszkodik a falára. Vasból. A lovag is vasból, a szomszéd házon, aztán a Szentpétervilla, a mozaik biztosan Szent Pétert ábrázolja, póznaszárú kulcs a kezében, nagyon szomorú. A szent, és ijedt szeme van. Átellenben egy fügefafa, rálóg az útra az ága, de a füge még kemény, leszedtem egyet, ocsmány ragadós leve van, összekente a nadrágomat.

Ezek a Saliták tulajdonképpen nem is utak. Levegő két magántulajdon közt, meg bejárat. Egymás gyomra, karja, válla fölé építkeztek itt a hegyoldalban és mégis tökéletesen elkülönítették magukat. Sehol egy mocsnás. Üres kertek. A déli ürességet még megérteném, bent lézengnek a mozaikpadlón es jégbehűtött levet szürcsölnek, párás a metszett pohár oldala. Elképzelhető, hogy főznek is? átizzadt hajjal kavargatnak valami fokhagymás rántást? Nem. Ezek itt a levegőt nyeldesik, őszibarack-íze van, ha beleharap az ember, lecsurog a szája szegletén a leve. Én nem lakom jól tőle, növeli az étvágyam, makkaróni-csombókokat tömök magamba, és fagylaltot, fagylaltot. De írni?

Megkérdeztem egy festőt, hókafejú szeplős srácot, hogyan tud itt dolgozni. Bella bella. Reneszánsz-tabló. Panaszkodott. Nehezen, mondja, nehezen. A nyomor iszonyatosan festői, ott az a ház a szabálytalanul beléjevágott sokféle ablakkal, de a színe. Türkízbe olvadó szürke. Szemben vele egy ordítóvörös pad, az egyetlen csúf folt a környéken. Ültem egyszer a padon és elnéztem a házat, senki sem jött ki, senki sem ment be, a teteje fölött épp kilátszott a hegy csúcsa. .

De este. Hát mért nem mozdul este semmi a kertekben. Megyek a Salitán, gesztenyefa, pálma, csobogó, belladonna, pók, lovag, Szentpéter. Aztán vissza, Szentpéter, pók, lovag, belladonna. A belladonnánál megálllok, letépek egy piros virágot, ami igazában gyümölcs. Már vagy hatodszor, de nem merem megenni. Ezt is már vagy hatodszor. Csobogó, pálma, gesztenye. A kapuk számozva, a bejárat előtt ámpolnák. Soha nem tudtam elkapni a percet, mikor felgyújtják őket. Talán automatikusan történik. Külsejük után ugyan kevésbé valószínű. Gyulladnak - ez sem jó. Világot kapnak. Mondom, nincs lendület, ami történik, átmenet nélkül történik, mégsem hirtelen. Keressünk rá kifejezést. Más lesz. Más mint volt. Felfedezhetetlen, mikor lett más. Mint a hegyeknél. Nem úsznak ám el egymás mellett, ha köd van. Csak annyit veszel észre, hogy helyet cseréltek, de az előbb, éppen az előbbi szentséges szempillantásban még a régi helyen csaklattak, minden észlelhető közlekedési szándék nélkül.

Nem tudok mit kezdeni velük, ha ilyen simán és sűrűlódás nélkül térnek ki egymás útjából. A telkek, házak, emberek. Az emberek kiabálnak néha,

mintha a derültpofájú Neptun-ördög szólna rá a sziklafalból a sebesen hajtó autókra. Megnéztem mégegyszer a villáját, rendes hegye sincsen, ezzel még egy közlekedési kihágót sem tudna felszúrni. Nekem mozgás kell, kavargás, zúr, istencsapás.

Nekem nem elég, hogy hullik a szobámban a vakolat és hasra kell feküdjem a padlón, ha ki akarok nézni az ablakból. Órákat fekszem hason, még a vakolatdarabkák se zizegnek és az a vitorla, nem hasítja fel a hátteret, a hegy komor, igaz. Hogy lehet ennyi könnyedséggel komor lenni.

Megyek a Salitán, gesztenyefa, pálmás ház. Pálmás ház, ez úgy hat, mint a képeslapok. Pedig az ajtó baloldalán hiányzik a vakolat. Csobogó, belladonna, pók. Irtózom a pókoktól és ennek még hálója is van. Tulajdonképpen a hálójától viszolygok, mert olyan állati észrevétlen puhasággal ragad a bőrre. De ez vasból van. Ha belefutnék, fejbevágna. (Csönget)

Hallották? Becsöngettem. Most reszket a térdem.

Nem volt valami harsány csöngetés. De mindenesetre tett, tagadhatatlanul. Megbontja ezt a látszólagos mozdulatlanságot mozgás támad az ajtó mögött, valaki odafut. Siklik. Mit tudom én. Ott lesz. Kinéz.

Jóestét, mondom. Buona sera. Kérem hol van a Salita Serenella. Dov'è la Salita? Rajta áll, maga zöldbéka. Ez nem jó. Kérem ... Kérem, mi volt a szándéka azzal a pókkal? Szereti úgy általában a pókokat? Vagy babonából tetette a háza falára? Esetleg családi hagyományból? Kedves nagymamája pókkal álmódott, mielőtt a nagypapa megkérte a kezét? Vagy csupán esztétikai szempontok vezették, mert. .. (Torkát köszörüli) Író vagyok kérem, érdekel az emberi cselekedetek háttere, a titkos rugók – nem. Ez sem jó. Akkor nem gombolkozik ki az ürge. De a pók, azzal mindenesetre el lehet kezdeni.

Talán behívnak, elbeszélgetünk. A szociális problémák kérem, miben mutatkoznak itt a szociális problémák és mit tesznek leküzdésükre.

Egyszerűen nem nyitnak ajtót.

Villa Carlotta. Csak innen a kertből látszik a felírás. Ez a fehér balra valami mirtuszos bokor lesz. A pálma alatt hibiszkusz. Kinek virít itt ennyi képeslapra való virág? (Csönget)

Most már haláli nyugodt vagyok, nem citerázik a lábam.

(Kopog. Csend)

Hölgyeim és uraim, ég a villany a házuk előtt. Önök itthon vannak. Ne is titkolják. Nem nyitnak idegennek ajtót. Igen, tudják, hogy idegen vagyok, az ismerősök bejelentik magukat, telefonon. Önök sznobok. Potrohos pókok a hálójukban. Villa Carlotta, két emelet, kovácsoltvas kapu, ballusztrád, pálma, hibiszkusz. Sőt fürdőmedence. Most látom csak.

(Kopog. Csend)

Talán hátul vannak, a kertben. (Megindul)

Egy nő, egyedül. Haláli lenne. Lenge nő, akit szó holdsugár mosolya. Az akkuzatívuszt ugyan nem a költő írta, én. Holdat itt még nem láttam, valamelyik hegy mögött tanyázhat. Fehér ruhában, a hajában hibiszkusz. Kit keres, uram? (Szünet) Jön a kerten át. Siklik. Suhan. Itt van, mielőtt egyetlen mozdulatát észrevehettem volna. Signora Carlotta. Signorina. Magát keresem.

Szerelem ilyen kertben. Bella bella Signorina Carlotta, én nem tudok mihez kezdeni magával. Magát holdsugárból szőtték. D az is lehet, hogy nimfomániás. Széttárja a fehér köntöst, alatta semmi. Lehúz a hibiszkuszok közé. (Kiáltva) Nem! Nem. Értse meg Signorina, így ez nem megy nálam, nekem konkrétumok kellene, például hogy. Milyen volt a gyerekkora? Ez nagyon fontos. Szinte elengedhetetlen. Én kölyökkoromban mindig az orromra estem. Kétszer is eltörtem, azért kanyarog úgy. Szeretem, ha csókolják az orrom hegyét. Vannak esetek, mikor ez többet jelent nekem, mint a társadalmi problémák. Határozottan léteznek ilyen esetek

...

(Csöngetés)

Ez nem én voltam.

Fuccs, vége, Signorina Carlotta. Lőttek a találkozásunknak a hibiszkuszok közt.

És hogy jutok most ki innen?

Egész társaság lehet, amilyen ricsajt csapnak. Végre mozgásba jön az atmoszféra, mondhatnám. De mért épp mikor rövid időre otthagynom a szemlélő szerepét? Bizonyíték az az akció-reakció teóriájára? Az állóvíz-környezet már rég felkavarodott volna, ha egyetlen karcsapást teszek?

Elbújni lehetetlen, máris észrevettek és hallóznak. Két férfi, a társaság többi tagja vagy elment, vagy nem is létezett. Az egyik megkérdi, mért nem nyitunk ajtót, a másik meg, hogy én vagyok-e az? Néznek. Nem szeretem, ha így néznek.

Nem szereti, ha nézzük, mondja az egyik ürge. Kockafeje van. Kezetnyújt és valami nevet mormol. A másik is, de az a balkezét. Közben azt mondja, ecco, hát ez az ifjú férj, mért nem nyitott ajtót, zavarunk, és hol van önagysága?

Nem állhatok itt mint egy sülthal. Megreszkírozom a kérdést, hogy Carlottát érti-e.

Felhördülnek és egymásra bámulnak. Tehát a villa úrnője nem Carlotta, állítólagos feleségem nyilván a mamájától örökölte otthonát,

esetleg nagynénjétől. A nagymama nem jön számításba ahhoz túl újkeletű építmény.

Maga Carlottának hívja? mondja az, aki a balkezét nyújtotta. Most veszem észre, hogy a jobbja merev. Olyan iszonyattal kérdi mintha Hányadéknak nevezném önnagyságát.

Csodálatos, állapítja meg Kockafej, közben ide-oda ingatja a kockát a nyakán.

Most be kellene valljam, hogy legnagyobb sajnálatomra nem volt még szerencsém a Signorához, ártatlan turista vagyok, meg akartam szemlélni a kertet, vonzott valami, mondjuk a pók, vagy a mirtuszok illata. Becsábított és most bocsánatukat kérem, máris távozom. Léteznek ilyen csodálatos gyógyulások, közli velem Kockafej, úgy látszik, meggyógyult a feleségem, áruljam el, mit tettem vele. És elmeséli, hogy egyszer, egyetlenegyszer ő is Carlottának szólította és nem lett balhé, Carlotta csodálatosképpen nem ragadott kést, esze ágában sem volt nekiesni, mármint Kockafejnek. Merevkar nem hiszi, rátámad, ne szövegeljen képtelenségeket, Kockafej nevet, a másik ugrándozni kezd, dühös, most talán megléphetnék.

Nem hiszi, azért nem hiszi, magyarázza a kockafejű, mert jól megjárta, a könyökébe dőlt a feleségem, mikor a nevére merete szólítani, mármint Carlottának, és hogy én elejétől kezdve így neveztem-e? Erre Merevkar is felém fordul, feszülten lesik a választ, hát a fejem rázom, nem, nem, nem mindjárt az elején, később. Észreveszik-e, milyen csapnivaló az olaszom? Kockafej hosszú dumába fog egy döglött gyíkról, azt hiszem legalábbis, gyík a lucertola, amit a fürdőmedencében találtak Carlottával, ő kihalásztta és Carlotta tarkójára tette és Carlotta nevetett, milyen hideg, szépen hűt ebben a kánikulában, mire Kockafej a szeme közé nézett és merészen kijelentette, magához képest még egy döglött gyík is csupa tűz, Carlotta. Igenis, így mondta, Carlotta, és nem lett semmi balhé, a feleségem ottmaradt hasonfekve a medence szélén és tovább nevetett. És hogy hol van most, hová tettem?

Nyelek egyet. Alszik, mondom, fáradt.

Nem sejtettem, hogy ekkora sikerem lesz. Kockafej int Merevkarnak. Vagy Merevkar Kockafejnek. Olyan gyorsan köszönnek el, mintha Carlotta minden pillanatban felbukkanhatna, késsel a kezében. Majd más-kor, kiáltja Kockafej, talán holnap, ha megfelel. És adjam át üdvözlötüket.

Minden erő kicsurgott a lábszáramból, le kell ülnöm. Soha többé. Nem bolygatom meg az állóvizet, hogy Kockafejek és Merevkarok bukkanjanak fel belőle és a lenge lányról kiderüljön, mániákus késelő.

Most hogy elmentek, tényleg érzem a mirtusz szagát. Akkor megint a csend a Salitán, legszívesebben végigheverednék, bele ebbe az illatba, behunyt szemmel, csak álmodtam ezt a kísértetjárást az előbb. A mirtusz-bokor nincs messze, letépek egy gallyat emlékbe, emlékeztetőül a fejés-ugrások következményeire, aztán iszkolás, összecsap mögöttem a növények anyagcseréje. Addio Carlotta, többé sosem fogok álmodni magáról.

(Lépések. Csend)

Azt hiszem, mégis. Ahogy itt fekszik – először azt hittem, meztelen, de fürdőruha van rajta, fehér, nem is egész fehér, krémszínű, bőrszínű, az arcát már nem merem megnézni, így is vissza fog térni álmaimban– (Vágtat)

Nyugi! Nyugi. Új világrekordot állítottam fel százméteres lejtőtávon. És most? Egyenesen a rendőrség? Én, a turista? Hogy adom elő nekik, hogy behatoltam az idegen tulajdonba és a mirtusz-bokor tövében, hátra-csuklott fejjel, odahajítva – szóval ott, ott... Hogy halott-e? Kétségtelen, kérem, megérinteni sem kell, sugárzik belőle a hideg, ilyen jégtömbnyi fagyot egyetlen döglött gyík sem áraszt, vajon tényleg gyíkot mondott az olasz, nem szentjánosbogarat?

*

Járok a Salitán, a kulissza változatlan, a ragyogás is, aztán egész-egész tompa puffanással lepottyan valami, talán egy gesztenye. Megfutamodom, reszket a lábam, a belladonnának keresztelt vörös bogyók szétfreccsennek a talpam alatt, véres az út, lilás vér, igaz, teljesen szurreális, ettől helyre kéne rázkódjék a megbolydult agyam, de nem, inkább gyökeret eresztek a Salita közepén, úgy hogy egy aranyos-zöld gyík majdnem a cipőmig merészkedik, pislog egyet, kimondottan rámpislantott, de Kockafej hirtelen elcsípi és odateszi Carlotta tarkójára, az egyik jéghideg hullamerev testet a másik jéghideg hullamerev – – – (Futásnak ered)

*

Tépnek el a tájak, fák-hegygerincek-autósztrádák, tépnek le rólam, mi-csoda felszabadulás, kint vagyok a vízből, mármint abból a pocsolyából, saját elememben, már a pályaudvaron a nyüzsgés; na mondjuk aránylagos nyüzsgés, persze semmi az otthonihoz képest, de mégis. Igaza volt a hókafejűnek, megjósolta, hogy legkésőbb a vonatban helyrerázkódom. Fokozódó sebességgel kopik le rólam az átkozott Salita-atmoszféra. Nincs többé újság-bújás, gyászjelentés-tanulmányozás, ezután kizárólag életet

tanulmányozunk, például szemközt a spinét, milyen illedelmesen majszolja az almáját, meghámozta, felszeletelte, még szalvétát is terített az ölébe.

Atyaég, ha meggondolom, csak egy paraszthajszál híja, hogy nem csámborogtam be a rendőrségre. Ha nem ücsörög a vörös padon a srác, a Marcello, hogy aszongya, x-edszer kapja le a festői nyomortanyát, talán egyszer sikerül kihoznia belőle a nyomort is, nemcsak a festőiséget. A nyomort azért inkább belőlem hozta ki, az akvarelljén minden szociális vádat magába nyelt a vattapuha türkíz.

Mozgás-mozgás, pucolnak visszafelé a hegyek, egy kis őszi sárgaság már kikezdte a kobakjukat, de olyan nincs, hogy észrevétlen helycsere s aztán egy váratlan pillanatban két hegyhajlat közül előbukkan az a rettenetes fehérség, a mirtuszbokor alatti. Nincs-nincs, és lebegő vitorlával együttlebegő élettelen karok sem. Vitorla sincs, szerencsére, most futunk be egy alagútba.

Pszihedelikus állapot, mondta Marcello, nála is előfordult már. Az idegek önműködő reakciója a frusztrációra. Magam produkáltam Carlottát, sőt a barátait is. A süket agyam. Vagy a szolár-plexusom. Ezt ugyan nem hiszem, ezt a szolár-plexusos teóriát, a svájciak kicsit mind szédültek, egy ilyen pénzzelbélelt nép hogy dőlhet be mindenféle misztikának. A védtelesszólár-plexusomból potyogott volna elő az egész társaság. A festő-srácnak játékok potyognak ugyanonnan, törpék, játékvonat, színes, még csilingel is.

Egyetlen szó se állt a lapokban Carlottáról. Pedig összevásároltam mindenfelét, helybelit, fővárosit. A gyászjelentések közt csak egy akadt fiatalasszonyról, azt meg Assuntának hívták és négy gyereke volt.

Mit tolat ez a fater ekkora bőrönddel, hogy fogja ezt áttuszkolni a folyosón, talán illenék segíteni. (Feláll) Nafene, de elpucoltál egyszerre. (Kimegy a folyosóra) Tiszta ütődött az ürge, minek tép úgy, alagútban akar kiszállni? és a karját mintha ... Stop! Már megint kezdi a zűrt a szolár-plexusom, minden ürgébe belelátja Merevkart, a pakkjába meg a hullát. – Így kell bezárni, Marcello így mutatta, mindkét tenyeret a gyomortájra. Ez a sötét csó lesz az oka, mintha egyhelyt csaklatna benne a nyavalyás vonat. Az univerzum minden beálló sztagnálásnál részeire bomlik. Mondja Marcello. Atomizálódik, és az atomok ilyen szörnyszülött képet mutatnak. Marcello medítál, megszelidíti a szörnyetegeket. Mondja ő. Eggyé lesz a mindenséggel és akkor a saját tetszése szerint formálja, szép szelíd ártatlan mini-játékszernek. Úgyszólván Istent játszik a srác, meg kéne próbálni, hátha meg nekem is. Nem lehet rossz, egy játékvonat-táj közepén csücsülni, Játékdombokkal, játékváltókkal, játékmemberkéssel.

Őrült színések mind, mondja Marcello. És csilingelést hall közben, mint-ha a virágok csilingelnének. De mi van, ha – na igen, ha tényleg így teremődött volna a világ, hogy az Úristen meditált – ő ne tudott volna meditálni? – és ez az egész – hogy mondjam, na – szörnyűség, amit csinált, neki szép szelíd játékvonat-tájnak tűnt, picike patakocskákkal, dombocskákkal, ligetecskékkel, icipici lényecskékkel és látta, hogy jó – valahogy így áll a Bibliában – persze ő nem hagyta védtelenül a szolár-plexusát és nem látott Merevkarokat, Kockafejeket meg hasonlókat és szépen beletett minket az egész szószba és még mindig úgy látta, hogy jó – talán fel kellene világosítani, meg kellene mondani neki, hogy – Hozsanna, kint vagyunk az alagútból. De csuda klassz az az erdő ott jobbra, rózsaszínű fák, úgyszólván rózsaszínűre sárgultak, azért ezt nem csinálta rosszul.

Igaz, nekem is van valahol egy almám. (Feláll.)

Éjszakai vendég*

Az éjszaka későn kerültem ágyba. Mindig későn fekszem, rendszerint hajnaltájban. Gyakran öt felé jár az óra, amikor lehajtom fejem a párnára. Az ok nem korhely megszokás. Józan meggondolás. Amikor az esti órákban lefekszem, soká nem hunyom le a szemem. Órák múlva fél-álomba, fél-kábulatba esem. A fejemben megindul valami körforgás, amitől elszédülök. Eszembe jutnak elmúló életem kisebb-nagyobb eseményei, azok is, amelyek harminc-negyven évvel ezelőtt mintha feledésbe mentek volna. Majdnem minden emlék kínosan rossz. Hibák, mulasztások, gyengeségek. Igen, főként és mindenekelőtt gyengeség. Azután tévedés, gyávaság, pazarlás, feledékenység, bűn és vétek. Van efféle legalább ezer éjszakára való. Időnként talán elfogyna, de ilyenkor jelentkezik a testvérhúgom. Ne feledd el ezt, vagy amazt a hibát, még mielőtt meghalnál, emészd magad kéthárom éjszakán. Ne képzeld, hogy bármit is jóvá tesz az idő. Biztonság kedvéért hozzá is tesz a valósághoz néhány saját elképzelést. A nyugtalan, kimerítő félálom után kábult ébredés következik. Soká fekszem, hol lehunyva, hol megint kinyitva a szemem és nézek magamba befelé, vagy kifelé az imbolygó világba. Előttem az egész hosszú nap, nem is tudom hirtelenében, hány óra a napom, és nem tudom, mit kezdjek vele. Ezért fekszem hajnaltájban. Elmúlik az éjszaka, meg a délelőtt, tehetetlenséggel. A délután, meg a fél éjszaka persze keserves, de újabban van egy kis könnyebbségem. Amióta megoperálták a szemem, olvasni tudok. Nem sokat és nem zavartalanul, körülbelül két óra hosszat, lehetőleg nagy betűs nyomtatást. Így is nagy segítség, a háromnegyed vaksághoz képest, amelyben sínylődtem. Az éjszakában persze nehezen látok. Az ágyam mellett éjjel-nappal ég a lámpa. Kicsi, negyvenes villanykörte, nem tudja bevilágítani a szobát, de egyes bútorok árnyékára nem ismerek rá. A tükör fénysávokat vetít, nem tudom, honnan. Félálomban sejtelmes látvány. Talán jobb volna eloltani a lámpát, de félek. Amikor sötétben szállok ki az ágyból, tapogatózom, de nekimegyek valaminek. Széknek, falnak, ajtófélfának. Elesem, megütöm magam. Számptalan sebhely van a testemen, és mind fáj. Egyszóval nyomasztó félálomban voltam, amikor megérkezett az éjszakai vendég. A Halál. Szobám ajtaja egész éjjel nyitva áll. Az elő-

* Megjelent az Új Látóhatár 1989. évfolyam 2. számában.

szobából kapok némi levegőt. A vendég könnyen beléphetett, de tüntetően lármásan jött. Csörömpölt a kaszával, azután háromszor belerúgott az ajtó mellett álló fiókos szekrénybe. Kíméletlensége figyelmeztetés, hogy el ne bízzam magam. Alszom, nem alszom, rám se hederít. Elhelyezte kaszáját a sarokban és kihívóan nézett rám. Itt vagyok. Tetszik, nem tetszik? Szólj valamit, ha mersz. Bosszankodtam és tiltakoztam.

– Be nagy hanggal jössz, ilyenkor, hajnal tájban. A modorod nem ér egy pipa dohányt.

– Az ördög vigye el a modorodat –, mérgelődött ő. – Hol van már az a kevés, amit anyádtól tanultál.

– Anyámat hagyd ki a játékból. Későn jössz. Hol csavarogsz ily későn?

– Sok dolgom volt, kora reggeltől mostanáig.

– Bangladesh?

– Főként, meg Etiópia. Két-három kisebb góc is akad.

– Szaladgáltál.

– Sokat.

– Fáradt vagy?

– Meglehetősen.

– Ül a karosszékbe, és maradj békében. A kaszád belevillog a szemembe. Fordítsd másfelé.

– Csoda kényes lettél újabban. Mit akarsz a kaszával?

– Nem szeretem. Régimódi, elavult szerszám. Manapság az ördög se tart kaszát

– Mit tudsz az ördögről?

– Te vagy az ördög.

– Nem egészen. A kasza nem szerszám. Jelkép.

– Mindegy. Sokat dolgozol. Motorizálni kellene.

– Bolond beszéd. Mindenki tudja, mit jelent a kasza. Az emberek nem hinnének a szemüknek, ha aratógépet vonszolnék magam után.

– Ahogy tetszik. Csak vigyázz vele. A múltkor eldőlt és darabokra tört a pápaszemem.

– Az operáció óta nem kell pápaszem.

– Jó. Csak vigyázz!

– Ne adj utasításokat, mert megjáród velem. Fogd be a szád.

– Udvarias kifejezéseket használsz. Elfelejtetted, hogy vendég vagy. Tulajdonképpen mióta jársz ide?

– A napokban lesz két éve, hogy látható alakban jövök.

– Láthatatlan alakban is jöttél?

– Hogyne. Megfigyeltelek.

- Miért nem vittél el, ilyen hosszú idő alatt?
- Hosszú idő neked. Nekem semmiség.
- Jó, jó. Miért?
- Magam se tudom. Ráérek.
- Olyan jó ember vagyok?
- A fenét vagy jó. Azt se tudod, mi a jó és mi a rossz. Kézzel-lábbal kapaszkodsz az életbe, ami nem nagyon jó. Csak erőszakkal tudnálak kiszakítani életedből. Birkózni kéne veled. Egyelőre nincs kedvem hozzá. Nem érsz annyit. Gyenge legény vagy.
- Talán te vagy gyenge?
- Vigyázz! Elbízod magad és szentelenkedsz! Amikor kedvemem veszem, jobb nem packázni velem.
- El tudom képzelni.
- Mi a csodának ragaszkodsz maradék életedhez. Nyomorúságos élet, akárhogyan nézem is. Amikor az utcán megkerülsz egy blokkot, tántorogsz a fáradtságtól. Bemész a hálósobából az ebédlőbe és elakad a lélegzeted. Karikatúra figura vagy, nem élő ember.
- A te műved. Így akarsz megtörni, hogy kevesebb bajod legyen velem.
- Okosan teszem.
- Gyalázatosan teszed. Ősrégi szabály: azt, aki a földön fekszik, nem szabad megütni.
- Bolond beszéd. Nem vagy ellenfél. Nincs közöttünk semmiféle harc. Akkor viszlek amikor itt az ideje. Nincs miért harcolni. Fáradt vagyok. Hadd fekszem le. Húzd össze magad.
- Mondtam már, hogy ülj a karosszékre.
- Ne jártasd a szád. Ne adj engedélyeket. Mit akarsz tulajdonképpen? Örökké élni?
- Tudom, hogy nem lehet és nem akarom. Mondd, igazán semmi sincs a halál után? A feltámadás tiszta spekuláció?
- Majd meglátod.
- Mikor?
- Nemsokára. Ennyi elég legyen.
- Üres szavak. Nem tudsz szólni egy szót, aminek értelme van?
- Nem az a dolgom, hogy beszélgessek veled. Elviszlek, amikor itt az idő, és kész.
- Kellemetlen kötelesség.
- Nem éppen. Megszokhattál már. Békülj meg velem, az a legokosabb amit tehetsz.

- A múltkoriban szépen békítettél. Majd hogy meg nem kedveltelek.
- Ugyan már. Kis intés volt, semmi más. Legalább tudod, miről van szó.
- Három óra hosszat az ujjamat se tudtam megmozdítani.
- Előfordul.
- Majd szomjan haltam. Nem tudtam elmászni a vízcsaphoz.
- Annál jobb volt ismét mozogni.
- Cinikus tréfa, de hát mi telhetnék tőled. Végül így teszed rám a kezdet? Akkor rosszabb vagy, mint hittem volna.
- Jobb, ha nem hiszel semmit.
- Rettentő vagy.
- Nem szabadulsz a kicsinyes sopánkodásból, csak a legvégén.
- Lehetséges.
- Nem vitatkozom tovább. Hallgass! Húzd össze magad! Hunyd le a szemed!

Összehúztam magam. Lefeküdtem az ágyam végébe. A lábát felrakta a karosszékre. Egy perc múlva már hangosan lélegzett. Nem tudom, hová szedi a levegőt a csontváz mellkasába. Nem horkolt éppen, de hallani lehetett minden lélegzetvételét. Soká feküdtem éberem. Az ablak négy-szöge derengeni kezdett a szemem előtt, azután világos lett. Dél is lehetett már, amikor teljesen kinyitottam a szemem. Vendégemnek nem láttam nyomát. Alig tudtam mozdulni a fáradtságtól. Nehezen és lassan kezdtem gondolkodni, egy és más jelentéktelen apróságon. Nincs itt, de az éjszaka megint eljön. Valamit tenni kellene, hogy hagyjon békében aludni. Valamit kéne, de természetesen nincs mit tenni. Jó volna egyszer igazán aludni, látomás nélkül. Valószínűleg az is lehetetlen. Nem baj. A félálom is jó. Az se jön nagyon könnyen...

Tanulmányúton*

III.

(Folytatás)

Néha meghívott minket egy-egy elzászi család. Divatba jöttünk. Nem volt koktél, fogadás magyar nélkül, akit kedvükre dédelgethettek az asszonyok. Szerettek minket: mindig akadt egy-egy pohárköszöntő, amelyben hős fiúknak tituláltak. A franciák kedvelték a szép, kerek mondatokat.

Én – nem éreztem hős fiúnak magam. A hősök azok – mérgeződtem –, akik otthon maradtak. Akik eltakarítják a romokat.

– Aggályai becsületére válnak, ifjú barátom – felelték ilyenkor a háziak. „De ne felejtse el, hogy Franciaország önökön keresztül az egész magyar nép előtt tiszteleg.”

Anya listáján egy bordeaux-i szenátor állt az első helyen. Bordeaux ugyan majdnem olyan messze volt tőlünk, mint Budapest, de a szenátor, nagypapa évfolyamtársa írt egy elzászi kollegának, Gerber professzor pedig azonnal jelentkezett. Így tettem szert az első francia baráttra. A professzor kiöregedet boxolóhoz hasonlított: alacsony homloka alól olyan megindító esetlenséggel pislogott a világba, mint egy újszülött. Gyér haja ősz volt és mégis, mint mondta, csak most fejezte be a tanulmányait. Házasodni is csak nemrég házasodott, fiai, akiknek nagyapjuk lehetett volna, még nem voltak iskoláskorúak. Eljártam hozzájuk, egy nagy faházban laktak, a Nemzetközi Vásár pavilonjai mögött. Játszottam a gyerekekkel, Gerberék kiegészítették hiányos ruhatáramat. Néha kirándultunk a hegyekbe, megnéztük a rózsaszínű termésköből faragott elzászi várromokat.

Útközben a professzor mesélgetett. A németeket úgy hívta: a túloldaliak, értsd: akik odaát élnek a Rajna túlsó oldalán. A franciákat, a „belföldieket” nem lehetett látni, csak a Vogézek csúcsairól. Elzász itt lapult, Germánia és Frankhon, a Fekete erdő és a Vogézek között.

Kezdtém itthon érezni magam. Áldottam a sorsot, amely úgy intézte, hogy nem kellett tömény állapotban elviselnem sem a franciákat, sem a németeket. A Gerberék meséi mélyén bujkáló halk gordonkaszólóhoz, a peremnépek néma panaszához azonban még nem volt fülem. Kinevettem

* Megjelent az Új Látóhatár 1989. évfolyam 2. számában.

a fura kiejtésüket, esetlenségüket, és ilyenkor a Gerber-család is velem nevetett. Az öniróniában minden kis népnek nagy gyakorlata van.

Hirtelen, minden átmenet nélkül, megérkezett a tavasz. A sajtó körül virágba borultak az almafák, a Rajnáról hajókürtök mély bűgását hozta a szél, a nagy víz lehelete minden reggel megcsapott.

Azokban a hetekben nem találtam a helyem. Bejártam a folyó árterületét, a Maginot-vonal leprás bunkereit és a töltéseket. A többieket is próbára tette ez a lágy, bódító tavasz. Kiültek a Rajna partjára, tüzet raktak, és nézték a lassan hömpölygő barna vizet.

A kis Balogh gitározott. Ha sokat ittak, elénekelték a régi menetdalt. „Kovács vagyok – fújták – ifjú a lelkem, kinyílt előttem a világ, a nagyvilág ...” Kinyílt, az ám. És elnyelt, úgy, hogy nem volt benne köszönet.

Sportoltunk, Dezső bácsi, a tolmács, kigyomlálta a teniszpályát, salakot hozatott. Én röplabdázni jártam a Nagylégióssal, aki mint a neve is mutatta, már megjárta a francia hadsereget. Megkorbácsolták, napjában többször is levette az ingét, mutogatta a hátán a sebhelyeket. Később módosított a szövegén, hol otthon verték meg, hol a francia hadseregben. Volt egy öccse is, a Kislégiós, de ennek már nem volt az idegenlégióhoz semmi köze, és nem korbácsolta meg senki sem.

Társaink nagy, szőke fiúk voltak, velünk egykorú munkásgyerekek. Egymás között csak németül beszéltek. Hiába törtem már a franciát, kívül maradtam a körön, kétszeresen idegen. Pedig Roger, az edző, még az otthonába is meghívott. Apró munkásházban élt, én pedig kanalaztam a vásárnapi ebédet, és – hihetetlen, de igaz! – itt sem éreztem igazán jól magam. Azt hittem, hogy ebben a világban a szegénység természetellenes állapot. Ennél még akkor is jobban élnék, gondoltam, ha otthon maradok. Különösebben a többiek sem keresték a társaságomat. Itt, a vasutasok sportkörében nem lehetett csak úgy lesmárolni a lányokat. Időbe került, mire megértettem: éppen ez a tartózkodás jelezte, hogy a társuknak tartanak.

*

Anya listáján Camelin tábornok állt a második helyen. A generális – így mondtuk: renitens középfülgyulladását nagypapa kezelte, még az első világháború végén, a francia megszállás alatt. Idős ember lehetett, nem is ő jelentkezett, hanem Jean, a fia. Hívott, töltsen Lyonban a Nagyhetet, és egy borítékban megküldte a rózsaszínű, kézzel kiállított vonatjegyemet

Három napot töltöttem Lyonban, három izgalmas, furcsa napot. Ott tört rám először az az érzéki csalódás, amit azóta olyan jól ismerek. Az illúzió, hogy otthon vagyok, valahányszor új, ismeretlen helyre érkezem.

Lyonban minden nagyszerű volt. A koromfekete belváros, a két folyón átívelő karcsú hidak. Estére Camelin úr – a helyi újság tulajdonosa – meghívta a riportert, aki 1956 őszén Budapestről tudósított. Ez a vacsora, jól emlékszem, megint mértéktelenül felizgatott. A két francia a világ legtermészetesebb módján elmagyarázta, hogy Közép-Európa alternatívája a Kelet vagy a Nyugat. – Önök a Nyugatot választották – mondta a riportert.

Minden tudásomat összeszedve próbáltam elmagyarázni, hogy az alternatívák száma nem korlátozott. – A szemtanúk – felelte házigazdám – sohasem tárgyilagosaak.

Lefekvés előtt Camelinék még megajándékoztak egy alig használt, világoskék télikabáttal, és Rousseau összes műveivel, amelyekbe Jean beleírta, hogy a legnagyobb forradalmárból is maradi kispolgár válik két évszázad alatt.

Másnap Párizsba utaztam. Az új kabát megtette hatását, a pályaudvar forgatagában megszólított egy zömök ember. Megmutatta, hol a metró, és hogyan találok meg az állomásokat. Egészen a Chatelet-ig elkísért, de utána olyan borsos árat kért az útbaigazításért, hogy rászóltam: ha nem tűnik el, ordítok.

Amikor feljutottam az alagútból a térre, azt hittem, álmodom. Felismertem a színház épületét, a Pont du Palais-t, ezt a széles, tömzsi hidat. Nemhiába másoltam a párizsi képeslapokat: azon kaptam magam, hogy régi ismerőseim a bulvárok, a templomok és a hidak. Azt, hogy ez a régi ismeretség mindvégig hűvös és tartózkodó maradt, nem is vettem észre első párizsi kirándulásom alatt.

Víg Bandihoz igyekeztem, de a pesti évfolyamtárs ajtaján boríték várt kulcs helyett. „Elmentem megnézni a tengert. Érezd jól magad!”

Eszembe jutott, hogy huszonegy éves vagyok, és még én sem láttam a tengert. Sem a tengert, sem az Alpokat.

A generális a Diadalívre néző balkonon fogadott. Livrés inas szolgálta fel a vacsorát, az apró, szikár öregúr egész idő alatt hallgatott. A kávé és a konyak szertartása után házigazdám fényképeket mutogatott. Viszontlátam a nagyszüleimet, az akkor még jobbára lakatlan budai dombokat. Szép, nyugodt este volt, nyilván húsvétvasárnap, mert kivilágították a Diadalívet a párizsiak. A tábournok arról mesélt, hogy a monarchia népei mennyire szerették a francia csapatokat.

– És az ön nagyszülei? – kérdezte, miután becsukta az albumot.

– Nem tetszik tudni? – álmélkodtam. Elpusztultak a háborúban. Válaszom kikököntette emlékeiből a tábormokot. Elbúcsúztam. Magam sem tudtam: bosszankodjam vagy örüljek. Végigsétáltam a Champs Elysées-n, néztem a franciákat. Elláttam a fejük felett, ha kihúztam magam.

Másnap visszautaztam a Rajna mellé. Megint hajnalban érkeztem a pályaudvar ismerős csarnokába, de most tavasz volt, lágy, illatos tavasz. Alig vártam, hogy viszontlássam Clo-t, a sajtót, a barátaimat.

A város kisebbnek látszott Párizs után. Kisebbsnek tündek a terveim is. Elhatároztam, hogy rendet teremtek a fejemben. Amint hazaértem, leültem a szobámban, és megfogalmaztam az első mondatokat.

Délután négykor, Szent Pál előtt láttam őt viszont. Addigra már a kezében volt a letisztázott kézirat. Leültünk egy padra, a virágzó vadgesztenyefák sátra alatt.

– Mutasd! – szólt rám Clo. Elolvasta, bólintott és azt mondta:

– Holnapra átjavítom.

Ragyogott az arca az örömtől: úgy látszik, ő is felfedezett a távollétem alatt.

– Hová megyünk? – kérdeztem.

– Haza – felelte, és kézenfogott.

Máskor megrémített volna ez az invitálás. Az igazgatói lakás és a leánygimnázium. De ma nem riadtam vissza semmitől. Nem voltam már sem idegen, sem ágrólszakadt: a zsebemben ott lapult az első francia kézirat.

Sokáig úgy emlékeztem, hogy az első szöveggel hódítottam meg őt. Később Clo bevallotta, hogy ő is aznap képzelte el először az életét velem. Elegáns voltam, Camelinék a legjobb belvárosi borbélynál vágatták le a hajamat. Az ő emlékeiben – nem szerepelt semmiféle kézirat.

*

Telefonon hívtak át a barakkból. „Jöjjön kérem – mondta a kapitány – látogatója van.”

A kastélyban szőke, kisírt szemű srác esett a nyakamba: a kis Katona. Valaha, valami hihetetlenül távoli múltban, ő volt az iskolaválogatott kapusa. Most elmesélte, hogy vidéken még mindig működnek a menekülttáborok. Fiatalkorú bűnözőket tartanak rács mögött a franciák, ő így mondta: ellenforradalmárokat. – Megszöktem – magyarázta. A feleségemet kint hagytam a pályaudvaron. Mi lesz velünk? – kérdezte komoran.

Kikísértem a pályaudvarra. Felesége, egy szénfekete hajú cigánylány, a váróteremben őrizte a kofferokat. A magyar követség akkor már megszervezte a hazatelepüléseket. A szerelvények – amelyeket ezúttal nem várt sem forró leves, sem nercbundás asszonyok – itt mentek át a strasbourgi pályaudvaron.

Aznap éjjel egy nagy melák gyerek, a Kollár, éktelen sikoltozásba fogott. „Páncélosok!” – kiabálta. „Ne lőjete! Megadom magam!”

– Olsátok el a lámpát! – üvöltötte valaki. Kint vacogtunk a folyosón mind a nyolcvanan. De a rádió néma volt, és a kastély körül sem láttunk páncélosokat.

Kollárért kijöttek a mentők. A sírása még sokáig visszhangzott a fülemben. „Fiúk!” – zokogta kétségbeesetten „Az Isten szerelmére, ne hagyjatok!”

Aki tehette továbbállt. Ketten kivándoroltak Ausztráliába, az egyik titkár nő lovagja Kanadába, ahol – mint mondta – minden bevándorlónak tízezer dollárt fizetnek a kanadaiak. Piruló, a Néphadsereg hadnagya, eljegyezte egy özvegyasszony egyetlen leányát, és hamarosan megházasodott.

– Az a fontos – mondta az apró, kefe hajú ember –, hogy innen megszabadulok. Igazam van? – kérdezgette, de mi elkerültük a tekintetét. Vége! – sóhajtott fel Weissné az ebédnél. „Az önök Pirulójának vége van.” Az esküvő a Szent Miklós templomban zajlott le. Korán érkeztünk, emlékszem, végigsétáltunk a vízparton, egészen a város peremén húzódó falakig. Fülledt, álmos volt a délután, az Ill tükrén zöld fény villogott. Talán össze is vesztünk valamin. Emlékszem, sokáig némán rugdostuk a vízbe a kavicsokat. Mire visszaértünk, a szertartás már véget ért. Weissné és Eggerék után beálltam én is a sorba. Kint besötétedett, az égbolt recsegett-ropogott. A templomban is elviselhetetlenné vált a meleg. Amikor a közelébe kerültem, megdöbbenve láttam, hogy Piruló a boldogságtól sírva szorongatja a kezeket. A menyasszony sem szorította fűzőbe a hasát, mintha azt akarta volna, hogy mindenki lássa a magzatot a szíve alatt.

Kint elvonult a zivatar, némán vágunk keresztül a csuromvizes városon. Nem kellett volna magammal hozni a lányt. Sajnáltam a barátomat, és – ki tudja miért – szégyelltem Piruló arcán az örömkönyveket.

Azon a héten volt egy másik látogatóm is: a nagybácsi, aki miatt nem vettek fel az egyetemre. Amerikából hozott tőle levelet a posta, kért foglaljak neki egy olcsó szobát, velem tölti a pünkösdi ünnepeket.

Weissné megadta egy hotel címét, én pedig kint ácsorogtam a peronon, amikor begördült a sínekre a luxembourgi vonat.

Apám öccse nagydarab, bajszos férfi volt és olyan erős hangon beszélt, mint az elzásziak. A pakkját alig bírtam megemelni, de taxit nem akart fizetni a bácsi. „Miért?” – kiabálta. „Itt nincsenek villamosok?”

– Te hol vacsorázol? – kérdezte a szállodában.

Sokallta a szoba árát. „Veled megyek – határozta el. Így legalább a vacsorát megspórolom.”

– Szörnyű – mondta fejszóválva, amikor bemutattam neki a barátaimat. „Szörnyű, hogy ez az ország hogy elprolisodott.” Elhallgattam, de azután a bácsi apámról mesélt, és végeredményben kellemesen telt el az idő. Másnap pedig nagybátyám továbbutazott.

*

Lezajlottak a vizsgák, a bizottság megállapította, hogy a diákok tudása nem éri el az egyetem által megkövetelt színvonalat. Egy újabb tanévre meghosszabbították az alapfokú nyelvtanfolyamokat.

Mi levizsgáztunk Robival. A barátom a Keleti Nyelvek Főiskolájára jelentkezett, én pedig a Politikai Tudományok Intézetében pályáztam meg egy helyet.

Clo büszkén mosolygott, amikor az igazgatói lakásban bejelentette a sikeremet. Itt, ebben a környezetben mindenki tudta, hogy a Sciences-Po mit jelent.

– Nagyszerű! – mondta az igazgató, és én elhittem neki, hogy nagyszerű vagyok.

Titokban úgy terveztük, hogy Clo is Párizsban folytatja a tanulmányait, de júniusban barátnőm megbukott. „Sebaj! – vonta meg a vállát. Szeptemberben átmegyek. Egész nyáron tanulni fogok.”

A párizsi év terve így elbizonytalanodott. A tanév végén pedig az igazgató családjá elutazott.

Június harmincadikán bezárt a sajtó. Elsőízben, a szokásos havi zsebpénz helyett, megkaptuk az egész havi ösztöndíjat. Szép pénz volt, a Crédit Lyonnais fizette ki: tizennyolcezer francia frank. A sajtó lakói nekivágtak, hogy felfedezzék az Óceánt és az Alpokat. ..

Én az Avenue des Vosges-on vettem ki szobát. Ötezer frank havi bérért, a piaccal szemben, egy nagy, ósdi kávéház felett.

Mellettem a két asztaltárs, Babó és a barátja lakott. A kávéház tulajdonosa, a „patron”, néha felhozott egy-egy liter bort a szobánkba, de ennünk is kellett valahol, az ösztöndíj néhány nap alatt végesen megfogyatkozott.

Babóékhoz minden este feljártak a lányok. Hirtelen nagyon egyedül éreztem magam. Volt egy visszatérő álmom, ami újra és újra megkínzott. Otthon voltam a kertben, virágzó mandulafák alatt. Olyan fájdalmasan szép volt ez a kép, hogy forró hullámban öntött el a sírás. Gyakran ébredtem arra, hogy hangosan zokogok.

De volt az álomnak egy másik felvonása is. Hirtelen rájövök, hogy lezárultak a határok, és én fogoly vagyok. Ilyenkor nem a sírás riasztott fel, hanem a rémület. Csak akkor nyugodtam meg, amikor láttam, hogy még mindig a piactér lámpásai világítanak be az ablakon.

Egy reggel elhatároztam, hogy nem lopom tovább a napot. A kikötőben találtam munkát, ahol már tucatnyi magyar dolgozott. Léceket rakodtunk. Kiszámítottam, hogy ha bírom egy hónapig megduplázom az ösztöndíjamat.

Az első nap jól indult: kiderült, hogy Piruló a munkavezetőnk, az apró kefehajú hadnagy, akinek azóta, szép, háromkilós kisfia van. Piruló azonban megváltozott: még az elzásziaknál is keményebben hajszolta a munkásokat.

– Naplopók! – kiabálta és németül káromkodott. Tény, hogy amint eltűnt a látóhatáron, mindenki leállt. Folyt a kártyázás és a sörözés, de olyan is volt, aki a deszkahegyek tetején aludta át a napot.

Este bejártunk a katolikusokhoz, a FEC-be. A diákmenzán olcsó volt a koszt. Megismertem a magyar kolóniát. A légiósokat, pincéreket, zsebtolvajokat. Nők nem voltak a magyarok között, a gyengébb nemet nem képviselték csak az öregebb légiósok mellett lapuló szótlán elzászi asszonyok.

Mióta elkerültem a sajtóból, kezdtem látni, milyen is a világ. De az, hogy egy háborús menekült még tíz év után is olyan elesett lehet, mint ezek, zavarba hozott és megrémített. Mindenféle magyarázatot találtam ki magamnak, de biztos csak abban voltam, hogy a terveimből semmi se lesz, ha a kikötőbeli társaim között maradok.

IV.

Leveleimre megérkeztek a válaszok. „Húgod férjhez ment” – írta anya. Hiába jöttem el, megint csak négyen laktak az alagsori lakásban: anya, az ismeretlen sógor, öcsém és húgom.

Apa szokása szerint valamelyik látogatónak diktálta levelét. Tíz találata volt a totón, de a nyeremény alig lett egy huszas. „Mióta nem viszel ki” – írta – már tippelni sem olyan. Most már nem is totózikom.” Erre a szomo-

rú kis mondatára ma is jól emlékszem. Luxembourgból Leroux professzor jelentkezett, nagyapa kollégája fül-orr-gége szakon. Ha nincs jobb dolgom, írta, töltsen velem az augusztus hónapot. Clo Burgundiából írt egy rövid, gyors levelet. Az igazgatónőre úgy látszik mégiscsak hatott a Politikai Tudományok Intézete, mert meghívott. „Gyere gyorsan – írta – mielőtt meggondolja magát.” Madarat lehetett volna fogatni velem.

Másnap reggel kimentem a kikötőbe, felvettem a fizetésemet. A mólóról Piruló hangját hozta a szél. „Gott verdamm!” – kiabálta. „Az Isten verje meg!” Búcsú nélkül hagytam el az első munkahelyemet. Gerberéket csomagolás közben találtam. Ha akarod – mondta a professzor -, elviszünk Párizsig. Nem árt – magyarázta –, ha már most keresel magadnak szobát. Burgundia ugyan nem egészen arra van, de könnyebben mozogsz majd, ha letetted valahol a holmidat.

A szobámat Babó vette át. „Mikor jössz vissza?” – kérdezte és én csak akkor kaptam észbe, hogy amire készülök, nem nyaralás és nem kirándulás. Elmegyek, visszavonhatatlanul és végérvényesen. Gerberék a nagy fekete Renault – a Transfluide – tetejére szíjjazták a kofferomat. Verőfényes júliusi nap volt, az utcák majdnem teljesen üresek. Áthaladtunk a málaillatú külvárosokon és én megintcsak arra gondoltam, hogy örülség amit teszek.

De azután Clo csúfondáros mosolya elűzte a kételyeimet. Megérkeztünk a Vogézek kaptatóihoz. Károly herceg ugratójáról még visszaneéztem. Itt állt meg tizennegyedik Lajos is. „Micsoda szép kert!” – mondotta kísérőinek. Gerberék kajánul megismételték a közismert mondatot. Utána már megállás nélkül szeltük át Lotharingia barátságtalan fennsíkját. A professzor hosszú vonalat húzott a levegőbe: „Itt ért véget – mondta – a német nyelvterület.” Beérkeztünk Párizsba és én úgy búcsúztam el a Gerber-családtól, mintha hamarosan véget érne a nyár. Ez a csipetnyi család erőt, önbizalmat adott.

Az éjszakát Robinál töltöttem, de már másnap elhatároztam, hogy nem az egyetemi városban keresek magamnak szobát. A Cité-ben, ahol Robi lakott, csak este tízig engedték be a lányokat. A Latin-negyedben, az Intézet közelében – úgy gondoltam – sokkal önállóbb leszek.

Az Intézet zárva volt, de a kapu alatt végig lehetett nézni a hirdetéseket. Az Invalidusok mögött, az Avenue de Ségur-ön találtam egy olcsó, különbejáratú szobát. Befizettem a kéthavi lakbért, a házmester ideadta a kulcsokat. A szoba a nyolcadik emeleten volt, egészen fent, a tető alatt. Elakadt a lélegzetem, mire a keskeny személyzeti lépcsőn felcipeltem a kofferomat.

Valami festő lehetett az elődöm, a falak magukba szívták a csípős terpentín-illatot. A bútorzat mindössze egy ágy, egy asztal és rajta egy csorba lavór. A vízcsap kint árválkodott a folyosón, amelyből még tucatnyi, az enyémhez hasonló fülke nyílt. Itt laknak – gondoltam bizakodva – a jószívű szakácsnők, akik megszánják az éhes diákokat.

Az ablakból nem nyílt Párizsra kilátás, csak az eget láttam és a fényfüggönyét, amikor lement már a nap. A keretről madzag lógott az ágy fejéhez: ha meghúztam, kinyitotta a tenyérszerű kajütblakot.

Két éjszakát töltöttem e szobában. A harmadik nap hajnalán a táskába gyömöszöltem a fehérneműmet és keresztülvágtam az alvó városon. Énekelve captattam kifelé, a szabadba. Déli irányba, amerre Clo lakott. Három napot töltöttem Párizsban és máris hiányzott a friss levegő.

Már húsz kilométert gyalogoltam, de sehogyan sem akartak elfogyni a külvárosok. Dél is elmúlt, mire megállt mellettem egy teherautó. A sofőrnek jó kedve volt, apránként felszededegette az összes stoppolókat, akikkel reggel óta kerülgettük egymást a Fontainebleau-i úton. "

Elnyomott az álom. Amikor felriadtam, a nap már végiggördült a dombokon. A dijoni elágazásnál voltunk, ott, ahol ma tobogán íveli át a hatos számú utat.

Saulieu határában tett le a kamion, a Pompon-bika bronzszobra alatt. Esteledett. Találtam egy olcsó szállodát: tetőtől-talpig lemostam magam. Napnyugta után feltámadt a szél, behozta a fák hús leheletét, az idegen földből szivárgó ismerős illatokat.

*

Dús harmat csillogott a kertek alatt. Megborotválkoztam, elsimítottam ingemen a ráncokat.

– Vajaskenyér? Kifli? – kérdezte a szakácsnő.

Mintha az egész világot kínálta volna nekem. Kilenc óra után indult déli irányban az egyetlen vonat. Az is csak motorkocsi volt, megállt minden bakterháznál, minden faluban. De engem ma semmi sem nyugtalanított. Kihajoltam az ablakon, a szél arcomba vágta a frissen kaszált széna illatát. Megérkeztünk Autun-be. A Hadapródiskola előtt hosszú amerikai kocsi vett fel. Korán érkeztem, fél órával előbb, mint a párizsi vonat.

Már elmúlt dél, a levegő izzott a sínek felett. Kisvártatva bekanyarodott az állomás elé az igazgatónő kocsija. Színes, könnyű nyári ruhában három lány ugrott ki belőle: Clo, a nővére és a húga. Nem vettem észre

azonnal, én pedig dobogó szívvel bámultam a vén kocsi körül forgolódnó lányokat.

Már üdvözöltük egymást, már ki is kanyarodtunk a fasorra, amikor ve-rejtékezve, szuszogva bevánszorgott az állomásra a párizsi vonat.

– Nem értem! – zsörtölődött a mama. „Georges, mit jelentsen ez?”

– Késett- feleltem készségesen.

– Te pedig sietél! – Clo megszorította a karomat.

Egyre meredekebb ösvényeken kapaszkodtunk a dombok közé. A szőlők már elmaradoztak, az út lakatlan falvakon vezetett át, vadrózsa nőtte be az omladozó terméskőfalakat.

Az igazgatónő háza is ilyen volt: egyszerű parasztház. Időbe került, mire megértettem, hogy rafinált dolog ez az egyszerűség.

Visszatérni a gyermekkor érintetlen környezetébe úgy, hogy közben a civilizáció alig félórányira van.

Clo arca fénylett, meztelen karját téglavörösre égette a nap. Tincsei minduntalan elszabadultak, egy percre sem hagyta abba a kacarászást, mióta nélkülem futott be a párizsi vonat.

Öt gyerek volt a családban és mindenki egyszerre beszélt. Le kellett tennem róla, hogy kövessem a villámgyorsan pergő párbeszédet. Elzász nehézkes germán világa után mindez izgalmas volt, vidám és felszínes.

A lányok lent aludtak a két földszinti szobában, én pedig fent a tető alatt. Az ajtó előtt itt is csorba lavór állt, nagy, zománcos kannában kellett felhozni a kútról a vizet. – Bejöhetek? – kérdezte reggelenként kuncogva barátnőm. „Csinálj nekem egy kis helyet!”

Szamócaízú, hófehér melle volt. „Ugye, milyen nagy?” – faggatott. De én nem tudtam véleményt mondani, akkor láttam először meztelen női kebleket.

Néhány pillanatig maradtunk csak így, azután Clo ellökött: – Megyek! – suttogta. „Felébrednek a többiek!”

Napközben olvastam, aludtam. Nyilván túlzásba vittem a francia élet szertartásait: az étvágygerjesztőket, a kávé és a konyakot. Sokat ittam a friss, savanyú borokból és utána egész nap zúgott a fejem.

Esténként sétáltunk. Clo ismerte a vidéket. Minden házról, minden út-elágazásról tudott egy-egy furcsa, titokzatos történetet. Ezen az elavult fennsíkon emberek alig éltek. A munkaerőt felszívta a völgy, a borvidék. Csak a legelesettebbek kapaszkodtak meg itt, a sziklák között. Konok elszántsággal irtották a tüskebozót, amely évről-évre ellepte a tornákokat és az ösvényeket.

Volt egy meredek hegyoldal a ház felett, onnan nézegettük az éjszaka mélyén pislogó sárga fényeket. Csókolóztunk, emlékszem, sajgott a szám egy-egy ilyen esti séta után.

– Tartsd a hajamat! – szólt rám Clo, amikor az igazgatónő ablakában kialudt a fény.

Megfésülködött, befonta varkocsát, én pedig reszkető kézzel adogattam neki a csattokat.

Máskor a gyerekkoráról mesélt. Néhány éve minden nyáron meghívott valakit a hegyek közé. A tavalyi – magyarázta – katona. „Ő volt először úgy velem.”

– Hogyan? – kérdeztem, de Clo nem is hallotta a kérdésemet.

– Itt fent – folytatta. „Egyszer majd én is itt fogok élni a hegyen.”

*

– Ne vágj olyan savanyú képet! – mondta az elutazásom reggelén. „Már írtam neki, te bolond!”

A luxembourg határon felmutattam a passzusomat. A világoskék hontalan útlevelet, ami végigkísérte vadnyugati kalandozásaimat. A határőrök szalutáltak; hétpróbás kozmopolitának éreztem magam.

Leroux professzor a rendelőjében fogadott.

– Hát te vagy az! – mondta és magához ölelt. A kámfor édeskés illata az orromba csapott.

– Láttad a titkárnömet? – csipentett a szemével. „Figyelted micsoda segge van?”

Bólogattam. Velem még nem beszéltek így felnőtt férfiak. – Szóljak neki? – kérdezte a professzor.

Éreztem, hogy előnti a vér a fejem.

Volt egy járvány 1957 nyarán: az ázsiai láz. Másnap engem is kivert a verejték. A professzor cseppeket hozott és képes magazinokat.

– Feláll a micsodád? – kérdezte. „Akkor jó. Holnapra semmi bajod.”

Nézegettük tovább a képes magazinokat. „Engem – mondta a professzor – nem érdekelnek a nők. De téged?” – kérdezte és megveregette a tomporomat.

Múltak a hetek. Nem unatkoztam, még egy barátom is lett, a Gérard. A Nagyhercegség területén ő szállította házhoz Carlier doktor kalóriaszegény kenyerét. Reggel feldudált értem, azután együtt töltöttük a napot. Hamarosan ismertem a környéken minden országutat. Gérard útközben énekelt. Kiváló memóriája volt, betéve tudta Tino Rossit és a párizsi san-

zonokat. Ha belefeledkezett, elengedte a kormányt, derékig kihajolt az ablakon. Utána – mint mondta – megköszönte a tapsot. Néhány percen át csak bólogatott és hallgatott.

Irigyeltem őt. Hallgattam én is a tapsot és arra gondoltam, hogy valami nagy dolgot tartogat az én számomra is az élet.

Múltak a napok, de én nem untam ezeket az álmodozásokat.

– Örülök, hogy mégis írtam neked – mondta egy este a professzor.

– Mégis? – emelte fel a hangját Cecília.

– Nézd – mondta a házigazdám-, én eddig valahogyan nem szerettem a magyarokat.

Aznap odaadtam a professzornak az első írásaimat. Elolvasta őket, és azon melegebben elvitte a helyi lapnak, ahol – mint mondta – igazgatósági tag.

Vasárnap kéthasábos cikk várt a reggelizőasztalon. A forradalom humora. Belenéztem a tükörbe: író voltam. A kalóriaszegény kamionban egész délelőtt dübörgött a taps. Gérard nevét néha még ma is látni vélem a színes varietéplakátokon. És még ma is elszorul a torkom, valahányszor a Tino Rossit hallom az éter hullámaiban.

*

Elmúlt a nyár. Összecsomagoltam, megint volt egy használt ruhával teli kofferem. A professzor felírta egy párizsi barát címét.

– Keresd fel! – mondta vállvonogatva, mintha maga sem hinné, hogy érdemes lenne felkeresni párizsi barátokat. Cecília néni még utánam kiabált, hogy kivasaltattam-e az ingemet, azután máris itt volt a határ, elővehettem a világoskék menekült-útlevelet.

Az Északi pályaudvaron felhívtam Pedro Colont.

– A professzor barátja? – kérdezte a kagyló mélyén egy éneklő férfihang.

Pedro Colon kivette a kezemből a bőröndöt és jobbról-balról megcsókolt az arcomat. „Ön fáradt lehet! – mondta. Természetesen itt marad.”

Körülnéztem az illatos legénylakásban. Házigazdám a fürdéshez engedte a vizet. Kisvártatva visszatért és zöld selyemkabátot tett elé:

– Miért nem vetkőzött le? – kérdezte. Meglátja, jót fog tenni a hab!

Bezárkóztam a fürdőszobába, a meleg víz érintése valóban jólesett. Nem siettem, egy idő múlva Pedro Colon rámkopogott: – „Engedjen be!” – kérlelt egyszerre ingerülten és negédesen. „Hadd mosom meg a hátát!” Magamra vettem a zöld házikabátot. „Nem baj!” – mondta, amikor kinyi-

tottam az ajtót. „Majd legközelebb!” Én kérés nélkül is megmostam a hátát, nehogy azt képzelje, hogy hálátlan vagyok.

Alacsony fiatalember volt, keskeny vállú, enyhén pocakos. Fürdés után kölnivízzel dörzsölte be magát, meztelenül járt-kelt a szobában, a mandzsettagombokat négykézláb kereste az ágy alatt.

– Van egy meglepetésem – mondta, amikor befejezte az öltözködést. „Egy magyar lányhoz megyünk vacsorára. Nem örülsz?”

Mióta megmostam a hátát tegezett. Gyalog sétáltunk végig a bulváron. Mintha attól tartott volna, hogy megszököm, Pedro Colon egy pillanatra sem engedte el a kezem.

Az utcánk sarkán a háború előtt a Kozma-család lakott. Két lány, Éva és Elvira. Nekem Elvira volt a menyasszonyom. Később elköltöztek a szomszédból a lányok, Kozma börtönben töltötte az ötvenes éveket. Most pedig, az Avenue des Villiers-n egy polgári lakás ajtajában, ott állt előttem a kis Elvira.

– Hát te hogy kerülsz ide?- hebegtem.

– Itt így szokás – Elvira megvonta a vállát. Családoknál helyezik el a diáklányokat.

– BeszéljeteK csak! – bólogatott Pedro Colon. Ne zavartassátok magatokat!

– Rendes tag – mondta a lány.

Járt-kelt az asztal körül, vidáman, kedvesen. Mire megvacsoráztunk kibeszéltük az utcánkban lakó valamennyi gyereket. – És a háziak? – kérdeztem. Arra gondoltam, hogy ha lehet, itt maradok.

– Persze, hogy lehet! – nevette el magát. Majd megágyazok neked.

– Beleegyezett? – Pedro megfogta a térdemet az asztal alatt. De azután Elvira behozta a kávé, ő pedig elbúcsúzott. „Nektek még annyi a beszél-nivalótok!” – mondta és megcsipkedte az arcomat.

– Mit csinálsz? – kérdezte a lány, amikor magunkra maradtunk.

– Tanulok – vonogattam a vállam – Te?

– Én? – legyintett a kis Elvira.

Megágyazott, széles, szép mozdulatokkal, ahogy mi mondtuk: a sezlonyon.

Másnap Pedro megmutogatta nekem Versailles-t. Végigjártuk a kastély tükrös termeit, megebédeltünk a platánok alatt. – Na? – kérdezte az autóban. Milyen volt?

Sokat ittunk, éreztem amint az izzadságcseppek végigfutnak a hátamon. Hazamentünk, szó nélkül visszaadta a kofferomat. „Belefér?” –

kérdezte és egy használt kabátot tett elém. – A zsebében van egy boríték – mondta, és hirtelen sírvafakadt.

A metro lejáratánál egy pillanatra megálltam. Hat sárga bankjegy volt a borítékban, hatvanezer francia frank. Se levél, sem üzenet. Pedro Colon tudta, hogy többé nem találkozunk.

Felcipeltem a szobámba a télikabátot meg a kofferomat. A szűk cseléd-feljáróban eszembe jutott, hogy ezért hívtam fel a professzor barátját: hogy késleltessem ezt a keserves pillanatot.

Kinyitottam az ajtót, kiszellőztettem a csípős terpentinillatot. A távollétemben valaki járt a szobában: hosszú fehér boríték várt az asztalon. „Édesem” – írta Clo – „nem volt szerencsém, meg kell ismételnem az évet. Anyám Angliába akar küldeni. Párizsról szó se lehet.”

Kétszer fordultam, mire levittem a ház elé a használt ruhával kitömött kofferokat. Bedobtam a házmester levélszekrényébe a kulcsot; az Avenue de Ségur-ön most ment le a nap. Megintcsak hajnalban érkeztem a strasbourg-i pályaudvar kupolája alá. Elmúlt egy évszak, már nyolc hónapja, hogy először letett itt a vonat. Tulajdonképpen nem kíváncsi voltam el soha innen.

Ha útközben volt is olyan érzésem, hogy megfutamodtam, ennek most nyoma se maradt.

Babó sem kérdezett semmit, amikor visszaadta a szobámat.

– Hónap végén – mondta – kinyit a sajtó.

– Visszamész?- kérdeztem.

– Természetesen.

A FEC-ben ettünk, jólesett viszontlátni a többieket. Ők sem látták sem a tengert, sem az Alpokat. Elköltötték a pénzüket, azután itt a városban csövezték át a nyarat.

A kávénál tartottunk, amikor a hangosbeszélő bement a nevem: az igazgatónő keresett. „Tudtam, hogy itt találok” – mondta a telefonba. „Hajnalban érkeztem” – feleltem készségesen és ő gúnyosan kérdezte: „igen?” Clo magára zárta a leányszoba ajtaját. Nem megy Angliába! - közölte. „Beszéljen velem!” – parancsolt rám a mama. „Megőrült a gyerekek.”

– Visszajöttél? – kérdezte fojtott hangon a lány.

– Vissza.

– A holmidért?

– Végérvényesen.

Kinyitotta az ajtót: – Rendben van – mondta a mamának. Párizst te nem akartad, Angliát én nem akarom.

– Mi van itt rendben?

– Kompromisszumot kötöttünk – mondta Clo hidegen.

Rámvillant a szeme, láttam, hogy mindjárt kitör belőle a nevetés. Mennyivel erősebb volt nálam ez a lány! Eszembe jutott, hogy tulajdonképpen ezt az elszántságát, a magabiztosságát szeretem.

Tanulmányúton*

(Folytatás)

V.

Edzés után beültünk a restibe. Roger mindenkinek fizetett egy félliter tejet. A fiúk összeszedték a cukortartókat, színig töltötték a poharaikat.

Azokban a napokban nyitott a sajtó. Amikor megmondtam neki, hogy visszaköltözöm, Clo megharagudott. „Menj csak!” – mondta mérgesen és azután már egész este hallgatott. „Jó kis nő” – mondta a Légiós. „A helyedben megtartanám a kéglimet.”

– Nem vagy a helyemben – feleltem.

– Tudom – vigyorgott a barátom, akit megkorbácsolt a francia hadsereg. Neki az Óvárosban volt egy padlásszobája. Kint a kastélyban sok minden megváltozott. Robi Párizsban volt, Egger és Lichtenstein a városban maradt. Az új tanév kezdetére egyszemélyesek lettek a szobák.

– Örüljetek neki – mondta Dezső bácsi, a tolmács. „Meghívhatjátok a lányokat.”

A baj csak az volt, hogy minden áthallatszott a vékony műanyag falakon. Vernó bácsi, egy rokkant, akinek eleinte szovjet gránát tépte le a lábát, később a villamos, hiába költözött a folyosó végébe. Amikor lecsatolta és a sarokba vágta a falábát, az egész barakkban remegtek a falak. Ő hozta ki a sajtóba az első lányokat.

– Mit mondasz nekik? – faggattuk.

– Játszunk – mosolygott finoman a bácsi, aki, ha jól meggondolom, talán huszonhatéves lehetett.

Ezt tudtuk mi is. Vernó bácsi fogócskázott a vendégeivel. „Je suis un brave lion!” – kurrogta, „oroszlán vagyok!” és ez a fura mondat sosem maradt eredménytelen. Lassan minden zsák megtalálta a foltját. Még a csonka Bognár se maradt egyedül, pedig neki Molotov-koktél robbant a kezében és még csak borotválkozni se tudott. A lányok kézről-kézre jártak. Egy ilyen eset megmaradt az emlékezetemben. Charley, a legügye-sebb szeladon megígérte, hogy átpasszolja a hentes lányát a himlőhelyes Bólyainak. Mi a falra tapasztottuk a fülünket, az egész sajtó visszafojtott

* Megjelent az Új Látóhatár 1989. évfolyam 3. számában.

lélegzettel várta a nagy pillanatot. Rövid bemelegítés után Bólyai ment be a Charley helyére. Még a pizsamáját is átvette, nehogy egy ilyen apróság csússzon el a dolog. Leült, az ágy szélére – mesélte később – aztán nagyot fohászkodott és megfogta a lány fenekét. A hentes lánya azonban behunyt szemmel is meg tudta különböztetni a húsokat. Amint hozzáérték, éktelen visítozásba fogott. A szomszéd szobában. kitört a röhögés. Hullámozott, csapkodott, rázta, dobálta az épületet. Bólyai később hazakísérte a lányt. Charley esküdött rá, hogy beleszeretett. A telefon a folyosón volt, az étterem előtt. Ezúttal Clo jelentkezett:

– Szent Páléknál, négykor! – mondta. „Mi van veled?”

– Semmi – feleltem, és a torkomban dobogott a szívem.

A templom körül már a macskakövekre tapadtak a levelek, a nap végiggördült az Ill-parti paloták felett. Egy teremtettt lélek nem járt a szigeten, es ez már az ősz kezdete volt, ez a vattapuha csend. Azután a leánygimnázium felől felhangzott a túsarkú cipők kopogása, „gyere gyorsan”, mondta Clo és megragadta a kezem.

Szüntelenül felháborított, meglepett. Az Orangeria-parkjában azt mondta: „Ilyen kastélyom lesz.” Rám nézett, zöld fény villant a szemében: „Ne neved!” – figyelmeztetett. „Én sem nevetek.” Máskor a Cité Rotterdamban vágunk keresztül, egy új lakótelepen. „Nem szörnyű?” – kérdezte, én pedig nem mertem megmondani neki, hogy hozzánk hasonló fiatal párok lakják ezeket az épületeket.

Sírni a zsinagóga mögött láttam először. Nem akart kijönni hozzám a sajtóba, én pedig azt találtam mondani, hogy nem költhetem szállodára a pénzemet. Durva dolog volt, de azokban a napokban a sok csókolódzástól már majd szétpattant a fejem. Egy este elhatároztuk, hogy vacsorázni megyünk színház helyett. A székesegyház mögött van egy utca, ahol egymás mellett lapul féltucat étterem. Ez volt az első vacsoránk kettesben. Az egyiket kinéztem magamnak, a város legdrágább helye lehetett.

*

A sajtóba újak jöttek a régiek helyébe.

– Szentjános! – kiáltottak utánam.

Nem tudtam, hogy „aranyszájú” volt a csúfnevem. „Dehogynem!” – nevettek. „Mióta levágtad azt a nagy szpiczedet!” Valami rémleni kezdett. Kihoztak a sodromból, amikor megkérdezték, hogy mit tart a diákság követeléseiről az autobus-üzem. Azt feleltem, hogy semmit. Boldogan éltem azokban az időkben, a követelődés – úgy gondoltam – felelőtlen dolog.

A kastély körül már minden hajnalban szitált a köd. Biguet kapitány bejelentette, hogy október huszonharmadika megünneplésére megtette az előkészületeket.

Milyen hamar elmúlt ez az év! Micsoda gyerekség volt azt képzelni, hogy körbejárom a világot és hazamegyek! Mit értem el eddig?

Az egyetemen elvesztettem egy évet, anya huszonkét címéből még tizenkilenc hátra van. .

– Hát ez mi? – kérdezte Egger, aki az évforduló napján felkeresett. Azokban az időkben vékony, fekete keretben Nagy Imre képe állt az asztalomon.

– Utálom az évfordulókat – mondta a barátom. Az ünnepség lezajlott, a szónokok franciául vagy angolul méltatták az eseményeket. Műtét után, félálomban látja így az ember a világot. Az orvosok nem hozzá és nem róla beszélnek. Talán nem is ő a beteg. Tény, hogy az egyik résztvevő vitéz volt, és ezen a barakk lakói halálra röhögték magukat. Este szomszédom, Templomos Vidor meglátogatott:

– Hallom, a zsidók ellentüntetést szerveznek! – mondta és hosszúcsövű légpisztolyával szívenlőtte Nagy Imre képét az asztalon. Micsoda zűrzavar volt a fejünkben: Díszőrséget álltunk, amikor az Európatanács megrendezte a Rabnemzetek hetét, az ünnepély után pedig rohantunk az Operába, hogy még elérjük a Magyar Népi Együttes műsorát. „Hát ez mi?” – kérdezték tőlünk a táncosok. Még le se vettük a hajtókánkról a Rabnemzetek címerét. „Mik vagytok ti? Reklámmajmok?” Sírni tudtam volna, annyira szégyelltem magam.

Hazamentem a sajtóba, körüljártam a kastélyt, a tavat. Nem, nem volt ez itt az én világom. Csakhát valahol élni kell. A harmadik út nem létezik, csak a peremnépek hagymázos álmaiban. - Gyere el Garciához – mondta Babó. Mióta bekerült a színház balettkarába, ritkán csináltunk közös programot. Esténként táncolt, utána pedig átaludta a napot. Felraktuk nadrágunkra a csíptetőt, kint kisütött a nap. Bekerékpároztunk a régi pályaudvar háta mögé. „Garcia velem táncol” – mondta Babó. „A szüleinek kuplerája van.”

Kis, keskeny ház volt a töltés mentén, ahol valamikor kiment a városból a vonat. A mama csengetyűvel hívta ebédelni a lányokat. Körülültük az aranysárga húslevest, valaki elmondta az asztali áldást. A lányok sápadtak voltak és komolyak, az ablakon besütött a nap. Ebéd után a lányok visszavonultak.

– Ilyenkor hétvégén sok a munka – mondta a mama. Szegénykéim egész nap alszanak.

Megígértük, hogy eljövünk máskor is, keresztültoltuk a kerékpárokat a sziesztázó városon. Az Ill partján megelőzött minket az igazgatónő fekete kocsija. Röviden, élesen ránkdudált és mind nevetve integettek, a lányok, Clo és a mama. Éreztem, hogy a fejemet elönti a vér. Némán toltam tovább a kerékpáromat.

*

Az egyetemen volt egy francia kurzus, ahol első év gyanánt elfogadták a vizsgáimat. A második év végén a résztvevők kaptak egy nyelvtanári diplomát. Ide jártam, így – gondoltam – jövőre végezni fogok.

Hónap végén bementem a bankba, kivettem a pénzemet. Kinéztem magamnak egy kismotort, azt a márkát, amivel francia társaim furikázták a lányokat. Az eladó berúgta a gépet, megmutogatta a sebességeket. Intetem neki, hogy ne állítsa le, aztán kivettem az asztalra a pénzemet.

Már sötétedett, de én elfelejtettem, hogy hol a kapcsoló. Lámpa nélkül hajtottam keresztül a városon. Ordítva énekeltem, folyt a könny a szememből, a rohanás teljesen megrészegített.

A barakk lakói engedélyt kaptak arra, hogy bárt nyissanak. Babóval megpályáztuk az üzletet. „Ha ügyesek vagytok – mondta Dezső bácsi –, megduplázhajátok a pénzeteket.”

Szombaton felültünk a motorra, a csomagtartóra szíjaztunk egy demizsont. A konyhán megadták egy paraszt címét, borért jártunk minden szombaton.

A város környéke lapos volt, a kis masina vígan nyelte a kilométereket. „Hánnyal méysz?” – nyújtogatta Babó a nyakát.

Kiszámítottuk az átlagsebességet, a fogyasztást és azt, hogy az ötszázalékos keverék mennyivel növeli a bor árát, az üzemeltetési költségeket.

Vásárlás után elüldögéltünk egy-egy vidéki fogadóban, ahol friss dióval szolgálták fel a mustot. Békét, nyugalmat árasztott a nagy kék kancsók körül gyöngyöző lassú, német beszéd, szeretttük, hogy már mint ismerőst üdvözlnek ezeken a helyeken. Babónak ritkán oldódott meg a nyelve. A csömöri hegyen, az ütegnél egyszer azt mondta, hogy aki húsz éves korában abba hagyja a táncot, elveszett. Soha többé nem éri utól a többieket.

– Ez itt nem az élvonal – mondta most két falás között. És szólótáncos itt sem lehetek. „Mindegy” – tette hozzá – „benne vagyok a csapatban. Nem elégedetlenkedek.”

Hazafelé menet énekeltünk. Az ütegparancsnok kedvenc dalát, mindig ugyanazt. Ott fulladt a sárba az egész pályafutása, de Babó furcsa módon mégis szerette a hadsereget. „Emlékszel erre, vagy arra?” – kérdezte néha váratlanul. Nem felejtette el a régieket.

Amikor megérkeztünk a sajtó elé, nevetve törültük le arcunkról a könnyeket. November hetedike ebben az évben ünnepnapra esett. Reggel tízre adtam találkát Clo-nak. Úgy gondoltam, megmutatom neki a szőlőimet. Barátnőm aznap selyemkendőt kötött a fejére, kockás, skót szoknya volt rajta és egy könnyű rózsaszínű kabát. Beindítottam a motort, ő pedig úgy nézett rám, olyan diadalmasan, mint amikor bejelentettük a mamának a Politikai Intézetet. Hát igen, a felső tízezerből kimaradtam. De itt volt ez a Vespa és előttünk állt egy lány, párás őszi nap.

A szőlőkből azonban semmi se lett. Alig indultunk el, kicsúszott alólam a motor a Wacken mögötti nyálkás fahídon. Nem volt nagy esés, de az első. Álltunk az árok partján, reszketve, csuromvizesen.

– Menjünk hozzád – javasolta. Haza így nem mehetek. Vérzett a csuklóm és a bal fülem cipó nagyságúra dagadt. Clo visszaült mögém és én csak akkor vettem észre, hogy a térdem még mindig remegett.

Magunkra zártuk az ajtót, Clo kimosta a sebemet, én a rózsaszínű kabátot, ami egészen befeketedett. Az ingem kiszakadt a hónom alatt, Clo rakott szoknyája is elrepedt. Tút kerestem, befűztem a cérnát.

– Te tudsz varrni? – kérdezte. „Édesem!” Vérzett az orrom, de én lenyeltem a vért. Feküdtünk egymás mellett, némán, mozdulatlanul. A sors pazar ajándéka volt ez a baleset.

Mire felébredtünk, már esteledett. Clo bepúderozta az orrát, megfésülködött. Már nem fonogatta a varkocsát, levágatta – mondta –, hogy ne kelljen annyit vesződni vele. Én öltöztem fel először. Álltam a barakk előtt a sötétben. Lázas voltam, zúgott a fülem. Kisvártatva Clo is utólért. Siettünk, meg sem állítottam a motort a gimnázium előtt. Kilenc óra volt, mire kinyitottam a bárt, tizenegy után pedig Babó is megérkezett.

– Minden rendben? – kérdezte.

Feltettem a pultra a habzó, sárga parasztbort, és színig töltöttem két talpaspharat.

*

Nyelvtant tanultam, szintaxist és fonetikát, verejtékezve vertem a fejembe a szabályokat és a kivételeket. A legtöbb bajom mégis azzal lett, amiről azt hittem, tudom. A történelemmel.

A strasbourgi bölcsészkaron, Livet tanár úr, horribile dictu! konkrétumokat kérdezett. Azt, hogy miért vonult vissza a Balkán félszigetről a török, kik írták alá a Hármasszövetséget és általában, neveket és évszámokat. Nem én írtam a hazai történelemkönyveket, de most mégis nagyon szégyelltem magam. A vizsgák után gyalog mentünk ki a sajtóba, Clo meg én. Az út két oldalán már bezártak a bolgárkertészek, a házak kéményeiből füst szivárgott az ég felé.

Elhaladtunk a leányanyák szülőotthona előtt, a nagy rácsos kapu olyan volt, mint egy néma figyelmeztetés. Würtz papa vendéglője nyitva állt. Itt is akkor jártam utoljára, amikor még nem volt motorom. Aztán egy kanyarban, a Három Kalász előtt, feltűnt a templomtorony. Furcsa volt a gyaloglás, a füst fanyar illata, a csend. Hosszú idő után újra hallottam a folyón dohogó tehergőzösöket.

Közeledett a karácsony. Clo-nak piros cigarettatárcát vettem, lapos bőrtokot, mert ő is – akárcsak Michéle – Craven A-t szívott.

A Magmod nagyáruház előtt összetalálkoztam a mamával: – „Szegény fiam – mondta az igazgatónő, – hát mégis ittmaradt!”

Megígérte, hogy leteszi a fa alá az ajándékomat. Nem is láttam Clo-t az ünnepek alatt.

Igaz, hogy karácsony másnapján mi is útrakeltünk. Látni akartuk az Alpokat. Babónak két bátyja volt, egy párizsi és egy bázeli. Most a bázeli volt az, aki meghívott, és az Alpok ott voltak Bázel alatt.

Jól haladtunk, kis híján ötven kilométert az első óra alatt. A svájci határon pénzt váltottunk, tankoltunk. Bázel fényes kirakatnak tűnt a francia oldal józan félhomálya után. – Fehér csokoládé! – kiabálta mögöttem Babó.

Megbámultuk a reklámokat, a színes babaházak között csilingelő zöld villamosokat. Babó bátyja egy kávéházban várt, egyedül nem találtuk volna meg az utcát, ahol lakott.

Az asztalok körül itt is csoportosan ültek a magyarok. Elegánsak voltak, nagyvárosiak. „Eleinte – mondta Babó bátyja – itt sem volt fenékgig tejfel az élet. Ha a svájciak adtak neked egy házikabátot, akkor minden héten eljöttek és megnézték, hogy ott van-e meg a fogason.”

Este elvittek minket egy lokálba, ahol krokodilok mászkáltak az asztal alatt. Aznap láttunk először hivatásos vetkőzőlányokat. Igaz, nem vetkőztek le egészen, a teljes sztriptízt nem engedélyezte a kanton az ünnepek alatt.

Útban Neuchatel felé leesett a hó. Itt is csak egy éjszakára maradtunk. Ittunk a tó csipős, zöld borát, melegedtünk. Engem még éjfél után is rázott a hideg.

– Te Babó! – mondtam. Ennek rossz vége lesz. És Babó azt felelte: – Magam is ezen gondolkozom.

Elhatároztuk, hogy a nyárra halasztjuk az Alpokat.

Másnap Delémont határában nagyot estünk. Az egyik borosüveg eltört, de a másiktól Babó kihúzta a dugót, azon melegében a havon. Ittunk. Emlékszem, fejszével a vállán, füttyörészve kerékpározott lefelé az úton egy ember. Pontosan mellénk csúszott. Soha nem felejem el az arcát, amikor Babó odakínálta neki az üveget.

Ottrekedtünk Delémontban. Megállás nélkül havazott, az ekék hiába tisztogatták az utakat. „Fogjunk nőt” – javasoltam a harmadik napon. „Annyira hiányzik?” – kérdezte a barátom. „Lefogadom, hogy megint összevesztetek!” Hát igen, veszekedtünk. Clo gyűlölte a kispolgári életet. Szabadulni akart, és tőlem várta, hogy kiszabadítom. Én pedig, éppen ellenkezőleg, kétvállra akartam fektetni ezt a világot. Be akartam jutni a sáncok közé, ha törik, ha szakad.

– Hogy szabadulni akar, az rendben van – mondta Babó. De merre?

– Hogy-hogy merre, Babó?

– Mert ha fölfelé – mondta a barátom – az nem lesz könnyű dolog.

VI.

Egy este Clo búcsúzás helyett rámozgatta a szoba ajtaját. Attól fogva egyre gyakrabban a leánygimnáziumban töltöttem az éjszakát. Hajnalban kiosontam az épületből, berúgtam a Vespát.

A Galliával szemben ilyenkor nyitott az egyetemisták kocsmája, a Victoire. Befűztem a cipőmet, megittam egy kávét és kiterítettem az asztalra a jegyzeteimet.

Hét végén az igazgatónő kis híján rajtunk ütött. Közeledett az iskolából, az estélyi ruháját kellett a lányával megbeszélnie. Én az akasztós szekrényben vacogtam végig a próbát. Clo lámpát, bort csempészett a rejtkehelyemre és egy félméteres sonkás szendvicset. A szekrényben egyetlen könyv volt a cipők alatt: Descartes diskurzusa „Egy világnézet összeomlik” – olvastam vacogva – „ha nem tudja megmagyarázni a jelenségeket.” Micsoda remek dolog a gondolkodás! A mi tankönyveinkből ez a fejezet valahogyan kimaradt. Velünk csak közölték az eredményt: a kétségbevonhatatlan igazságokat. Amikor kimásztam Clo illatos szok-

nyácskái alól, kartéziánus voltam, kartéziánusabb, mint egy született francia.

Február ötödikén, éppen a találkozásunk évfordulóján volt az iskola-bál. Méteres hó esett aznap, a kerekek a nadrágomra verték a sarat. Körbesétáltunk a teremben, Clo bemutatott a barátnőinek. „Ma van egy éve!” – súgtam a fülébe. Rámnézett, és azt felelte: „Három hete, uram!”

Másnap lágyan, melegen kisütött a nap. A hó elolvadt, kesztyű, kabát nélkül vártam őt Szent Pálék előtt.

– Hová megyünk? – kérdezte.

A vállamra hajtotta a fejét, két karjával átkulcsolta a derekamat. Álomnak tűnt, hogy vége van a télnek, és csak így, egyik napról a másikra, beköszöntött a tavasz.

A Hagenau-i erdőben álltunk meg, Szent Arbogast odvas tölgyfája alatt.

– Állapotos vagyok – mondta barátnőm.

Lehunyta a szemét, két kövér könnycsepp gördült végig az arcán.

– Georges, mit csinálunk? – kérdezte.

– Nem bújkálunk tovább – feleltem, és a gyomromba markolt a rémület.

Estére visszajött a hideg. Amikor elváltunk, kékre volt fagyva a kezem.

De még nem ért véget a nap. A sajtóban Charley meghívókat osztogatott a diákok között. A Francia-Szovjet Társaság estje vodkát és kaviárt ígért, zenét és népművészetet.

Jó vicc volt, kétségtelen. Egyszer csak mégis azt mondta valaki: „menjünk el, gyerekek!”

– Nem engednek be!

– Azt itt nem lehet!

Egy óra múlva vasárnapi díszben gyalogoltak a város felé a Szabad-Európa ösztöndíjasok. Bejutottunk, akadálytalanul. Oroszul beszélünk, a rendezők még örültek is, hogy megtelt a terem. Az Aubette csillárjai alatt karöltve sétáltak a hölgyek. Talán ugyanazok, akik alig egy éve még minket vártak a pályaudvaron. A nagykövet megtartotta beszédét, mi pedig megettük a kaviárt és megittuk a vodkát. Később a zenekar is rázendített. Elénekeltek a Szulikót, Sztálin marsall legkedvesebb dalát. A teremben elterjedt a hír, hogy kik ezek az oroszul mulató ifjú emberek. Mint már annyiszor, most sem tudtak velünk mihez kezdeni. Mit kerestünk itt, és hogyan lehet, hogy a cigányok nekünk, és nem a franciáknak húzzák az orosz népdalokat? Ha belénk kötnek, szétvertük volna az épületet. De így, az Aubette dísztermében csak kéttucat elanyátlanodott magyar mulatott.

– Szerencsés ember vagy te! – mondta Babó. „A ruszki fizették a le-
génybúcsúdat!”

– Egy világnézet összeomlik – bólogattam – „ha nem tudja megma-
gyarázni a dolgokat.”

Éjfél volt. Hánytunk a székesegyház gótikus pillérei alatt.

*

Szükség esetén az amerikai követség a sajtóból kért diákokat. Rend-
szerint ketten mentünk be, egy Lajos József nevű fiúval. Könyveket, do-
kumentációs anyagot csomagoltunk egy alagsori szobában, a követség
épülete alatt. Lajos Füst Milánról beszélt. „Itt nincsenek ilyen tanárok” -
mondta szomorúan. Volt egy fényképezőgépe, egy Zeiss Ikon. Az egyik
képét ma is őrzöm: Clo a vállamra hajtja fejét, mosolyog.

Aznap azonban Biguet úr, a kapitány, hiába kereste Lajost.

– Még egy ruhatáros kellene- mondta.

– Lány is lehet?

A kapitány végigmért és azt felelte: természetesen.

– Ott lesz az anyám! – mondta Clo.

Egy kicsit elgondolkozott, azután kijelentette: „annyi baj legyen!”

Így történt, hogy az igazgatónő leánya az egész város szemeláttára egy
ruhatárban dolgozott.

– Láttad? – kérdezte a barátnőm. „Ma este veszekedni fog!”

Szörpöt ittunk, megettünk egy-egy sonkás szendvicset. A tányért kint
hagytuk a pulton:

– Van nálad pénz? – kérdezte Clo, én pedig megköpdöstem és beletet-
tem az egyetlen százasomat.

Ez volt az első közös vállalkozásunk. Szép nyereséget, kis híján húsz-
ezer frankot hozott. Elfeleztük a pénzt, a lány megevett még egy szendvi-
cset.

– Nem értem – mondta teleszájjal – én állandóan éhes vagyok.

Alig értem ki a sajtóba, szólt a folyosón a telefon. „Te vagy az?” –
kérdezte Clo. Sírt. „Gyere be értem” – mondta. „Mert én itt nem mara-
dok.” Órákon át kóvályogtunk a sötétben.

– Tudtam – mondta – hogy veszekedni fog.

– Mit mondott?

– Semmit. Hogy székelybe hoztam őt. Marhaságot.

– Mire te?

– Azt feleltem, hogy a székely még hátra van.

– Megmondtad?

Clo rámnézett, és nyugodtan felelte:

– Egyszer meg kellett mondanom. „Ha láttad volna!” – mesélte nevetve. Ültünk egy apró, boltíve étteremben, ahol – akár egy kápolnában – színes máriaüveg volt az ablakon.

– Kiabált? – kérdeztem.

– Azt mondta, hogy nem akar tudni semmiről. Meg hogy majd beszélünk érettségi után.

– Mit gondolsz – kérdezte – nem fog meglátszani rajtam?

Nem feleltem. Fogalmam se volt, hogy az ilyesmi mikor látszik meg a lányokon.

– Svájcban vannak magánklinikák – mondta másnap. Ahol – folytatta – elkaparják a magzatokat.

– Ezt is ő mondta neked?

Vállat vont:

– Jobb családoknál – magyarázta – nem nagy dolog egy ilyen baleset.

– Hol a telefonkönyv? – kérdeztem.

– Mit csinálsz?

– Hogy mondják franciául a nőgyógyászokat?

– Gynécologue – suttogta reszketve. „Gével. Mért pont ezt hívod?”

Nem mertem bemenni vele. Kint vacogtam az utcán. Az Avenue des Vosges-on már kigyúltak a lámpák, amikor visszaérkezett. „Két hónapos elmúlt” – mondta nyugodtan. Most már nem veheti el tőlünk senki sem.

Kimentünk a sajtóba, a templommal szemben beváltottuk a recepteket. Akárcsak a baleset után, most is tálcán hoztam át a vacsorát. Clo evett.

– Látod – mondta teleszájjal. Amikor veled vagyok, nem öklendezem.

Elnyomta az álom. Betakartam, meggyújtottam az asztali lámpát, átnéztem a jegyzeteimet.

– Gyere ide – mondta, amikor felébredt. Érzel valamit? Tedd Ide a kezéd!

– Mi újság? – kérdezték a bárban a többiek.

– Clo gyereket vár – böktém ki a lényegét.

– Hűha – sóhajtották. És? Elveszed?

Sóhajtottam én is, azután felsoroltam a terveimet.

– Gratulálunk – mondták a fiúk kedvesen. Megcsókoltak, de én láttam, hogy összenéznek a vállam felett. „Vége” – így mondta Weissné annak idején. „Az önök Pirulójának vége van.” Másnap megírtam négy levelet. Camelin úrnak, a lyoni napilap tulajdonosának, Leroux professzornak és a müncheni bácsinak, aki miatt nem vettek fel az egyetemre. Később még hozzájuk csaptam anya negyedik, kölni címét.

Magam se tudom, mire vártam. Nem kértem semmit, csak közöltem a tényeket. A válaszok sem tartalmaztak mást, mint udvarias közhelyeket. „Reméljük” – írták pártfogóim – „hogymint alkalomadtán bemutatod nekünk a feleségedet.”

*

Múlt az idő, és én még az igazgatónővel se beszéltem. Furcsa módon Clo sem ragaszkodott ehhez az eszmecseréhez: kettőjük párbajáról csak nagy ritkán, száraz tömondatokban tudósított.

– Felmentettek tornából – közölte példának okáért. „Elvesztettem az eszméletemet.” Majd néhány nap múlva: „visszavonta a felmentést”. Értsd: ő. Fogóval kellett kihúznom belőle a részleteket.

– Szegény fiam! – kiáltotta az igazgatónő, amikor végre elébekerültem. Mindenre számítottam, csak arra nem, hogy a saját lánya ellenében nekem fogja majd a pártomat.

– Ellógja az órákat – folytatta. Visszafelel, ha felelősségre vonom.

Valami olyasmit, motyogtam, hogy a szertorna Clo állapotában veszélyes lehet. „Úgy kell neki!” – kiabálta. „Most megtanulja majd!”

Nem volt könnyű beszélni vele.

– És a maga tanulmányai! – folytatta.

Nem hiába volt azonban egy állami intézet adminisztrátora: az agya villámgyorsan működött.

– Rendben van – jelentette ki. Húsvétkor megtartjuk a kézfogót.

És arcát kezébe temetve sírva fakadt.

– Szegény fiam! – ismételte. „Hová mennek?” – „Mert hogy itt nem maradhatnak” – tette hozzá szárazon – „azt fölösleges mondanom.”

Keztem érteni a helyzetet. Nekem is el kellett hagynom a várost. Szerettem volna megkérdezni, hová. Rám azonban senki se volt kíváncsi. Néha már-már az volt az érzésem, hogy a két nő párbajában tulajdonképpen fölösleges vagyok.

– Mikor megyünk el apádhoz? – kérdeztem nem egyszer a menyasszonyomat.

– Minek? – Clo elhúzta a száját.

– Mégiscsak apád!

Párizsban elegáns, ötvenes férfi várt minket a pályaudvaron. Megölelte a lányát, de vékony, aranykeretes szemüvege hidegen csillogott.

– Ön a szabadságot választotta – szólalt meg a fekete Panhard- kocsiban. Így mondják, nem igaz?

Megálltunk egy piros lámpa alatt.

– Választotta a halál! – sóhajtottam.

– Apa kommunista – Clo megszorította a karomat.

– Az én apám is – feleltem, komoran.

Vacsora után is apáról beszéltem. A tagsági könyvről, ami kis híján bajba hozott.

Másnap bementünk a Tanácshoz, Clo apja aláírt egy nyilatkozatot.

– Mikor lesz az esküvő? – kérdezte az épület előtt, kipirult arccal, boldogan.

– Clo – mondtam éjjel, a vonatban. „Fogadjunk meg valamit.”

– Mit? – kérdezte álmodozva a lányom.

– Az elvált szülők gyerekei – mondtam – nem igénylik a tartós kapcsolatokat.

– Marhaság – felelte. Mi csak tudjuk, hogy a válás milyen szörnyű dolog!

És megfogadtuk, hogy kitartunk egymás mellett, ha törik, ha szakad, miközben robogott velünk az éjszakában a vonat.

Kitavaszkodott, megvettem a gyűrűket.

– Írt Eugén bácsi! – mondta az igazgatónő ünnepélyesen. „Lefoglalta az altemplomot.” –, Te pedig – fordult a lányához –, ha már nem használsz a fűződ, legalább húzd be a hasad.”

Régen nem voltam Gerberéknél. Utoljára akkor, amikor a körlevelemre megérkeztek a válaszok. Jót neveltünk rajta, hogy az igazgatónő, ez a gögös francia asszony milyen bajba jutott.

– Jó hogy jössz – mondta most a professzor. „Van a számodra egy állás. Félnapos munka” – tette hozzá hunyorogva. „Folytathatod mellette a tanulmányaidat.”

– Itt a szomszédban lenne egy lakás – folytatta az asszony. „Két szobás, különbejáratos.”

Éreztem, hogy előnti a könny a szemem.

– Fenn a padláson van egy asztal meg egy ágy – a professzor megveregette a vállam. „Hozd el a menyasszonyodat.”

Tudtam, hogyne tudtam volna. hogy ez itt a megoldás. Az igazgatónő hiába beszélne, ha úgy döntenék, hogy itt maradok. Ordítva énekeltem a Vespán. Berger-Levrault-nál a szőke elárusítólány átadta a házassági értesítéseket. Rámnézett, nekem úgy tűnt, szomorúan, komolyan.

*

Eugén bácsi huszonhetedikére bérelte ki Vézelay-ben, Szent Bernát kegyhelyén az altemplomot.

– Beszéltem a lelkészünkkel – mondta a mama. Ha netán gyónni akar-na. Egy idő óta úgy szólított: vóm-uram.

Hallgattam. Megpróbáltam rendet teremteni a fejemben, végiggondolni a dolgokat. Kezdem már sejteni, hogy az élet nagy kérdéseire nincsenek végleges, megnyugtató válaszok. Az ember dolga nem a tépelődés. Ha tévedett, ha nem, vállalnia kell a következményeket.

Majd csak lesz valahogy – gondoltam. Nem hagyom leteperni magam.

A polgári esküvőn túl voltunk pillanatok alatt. A városházáról hazamentünk, az igazgatónő megvendégelte a tanúkat. – Bon appétit, messieurs-dames! – kiáltotta Babó, aki még nem tudta, hogy ilyen előkelő társaságban jó étvágyat kívánni modortalan.

Én sem maradtam el a barátom mögött:

– Tele vagyok! – mondtam tréfásan a mamának, és meg is mutattam, meddig, olyan érzékletesen, hogy az igazgatónőnek a torkán akadt a falat.

Ebéd után visszamotoroztunk a barakkba. Az ütegparancsnok kedvenc dalát énekeltük, hetykén végigüvöltöztük a külvárosokat. Egy pillanatra úgy tűnt, hogy lám, átestünk a nehezén, és hogy minden a régi-ben marad.

Langyos, szép tavasz volt. Az út mentén virágoztak az almafák, és a bolgárkertészek már szétültették a paradicsomot. A barakk környéke üres volt, távolabb, a tó partján, valaki feküdt a napon. A Rajna felől hajókürt mély, bánatos bűgását hozta a szél.

Ez volt az utolsó napom a Pourtalés-kastély rezervátumában, ahol másfél éven át szőttem az álmaimat. Mária, a takarítónő volt az egyetlen, aki elbúcsúztatott. „Isten veled” – mondta ez a jólelkű teremtés. „Ezt pedig dugd el” és az ágyamra tett egy barna plédet, amit nyilván a raktárból lopott. A portás beállította az udvarra a Citroent, kicipeltük a kofferoikat. Tíz óra után az igazgatónő lejött az irodából, mindenki elfoglalta a helyét, és a fekete gépkocsi kikanyarodott a kapun. Este lett, mire megérkeztünk Eugén bácsihoz. A szobám ablakából végtelen rozsföldekre nyílt a kilátás. Korán keltem, sarkig kitártam az ablakokat. Akárcsak tavaly, az apró saulieu-i szállodában, most is beszívtam az idegen földből szivárgó ismerős illatokat. Álltam az ablakban, a rozstáblák hullámoztak, akár egy óriási víztükör. Eszembejutott, hogy még nem láttam a tengert, sem az Alpokat.

Kint reggeliztünk, a szabadban. A sövény mögött hófehér ökrök bámulták a színes asztalokat.

– Még nem késő – vigyorgott Clo kisöccse.

– Mi nem késő?

– Hát, ha meggondoltad volna magad.

Néhány perccel tizenegy előtt bekanyarodott a szálloda elé az igazgatónő kocsija. Clo kiszállt, félrehajtotta arcából a fátylat és rámmosolygott. „Kihánytam mindent!” – súgta a fülembe. Megkínzott arcocskáján kövér könnycsepp ragyogott. „Szédülök” – mondta – „ne engedd el a karomat.”

– Gyerünk, gyerünk! – kiáltotta a mama. „A turbékolásra lesz még idő, vőm-uram!”

Idős kanonok celebrálta a misét, egy másik távoli rokon. Mögöttünk Eugén bácsi ült, és a mama. Clo néha rámnézett. Sápadt volt és úgy mosolygott, mint aki azonnal sírvafakad. Az apátság előtt mindenki összecsókolódzott. Csak én nem tudtam fenntartás nélkül örülni: leszakadt a gombom, félkézzel tartani kellett a nadrágomat.

A postahivatal ott volt a szálloda közelében. Ebéd után átmentünk, és míg Clo lepihent, anyósom feladott anyának egy hosszú, kacskaringós táviratot.

Este Eugén bácsi Párizsba utazott, mi pedig beültünk mögé a hathengeres gengszter-gépkocsiba. „Apósom nem jött el!” – jutott hirtelen eszembe. Clo motyogott valamit, azután elnyomta az álmot. Nem értesítette az apósomat.

Letöröltem egy könnycseppet, ami pimaszul megállt az orromon, átöleltem alvó asszomyomat. „Párizs – kétszáz kilométer” – mondta Eugén bácsi. Éjfél volt. Rohant velünk a kocsiban a hatos műúton.

(Vége)

DOMAHIDY ANDRÁS

Hej páva, hej páva ... *

Részlet Páva a tányéron című készülő regényből.

Imre arcát mustrálta a tükörben, aztán kezével végigsimította ott, ahol nem vérzett. Nem, nem a hideg víz volt az oka, a gyertya imbolygó lángja sem; pengét kellett volna cserélni. Pengét kellett volna cserélni, hiszen hiába húzta végig hússzor is az üveg pohár belsején, ezen már nem segít semmi sem. Még három pengém maradt, gondolta, kék papírjukon komor fekete férfi fehér képe, fene tudja miért spórolok velük, penge talán még van ebben a csóré országban. Jaj, ezek az átkozott sörték.

Egy leheletnyit sóhajtott és kezébe vette az ecsetet. Új habot kent az álla alá, ahol a lazább bőr miatt fel kellett néznie, hogy feszüljön.

A sóhajtsáféle meglebbentette a gyertya lángját. Imre a heverőre pillantott. Alszik. A gyertyatartót kissé maga felé húzta a mosdó márványán, hogy a vizeskancsó eltakarja a lángot, ne süssön a lány szemébe; csak föl ne ébredjen. Nem, talán jobb lenne, ha fölédredne, annyi mindenről kellené még beszélni, még nem is beszélgettünk, ami eddig volt, alig volt egyéb, mint két monológ, két ember monológja, mint akik érzik, hogy kicsi az idő és mindent el kell mondaniuk egymásnak ebben a kicsi időben, azért vártunk, hogy a másik befejezze a magáét, nem vágtunk egymás szavába. Miért? Mi volt ez a nagy kitarulkozás, ezek a fölösleges életrajzok? Hát nem volt elég, hogy egyszerűen rájöttünk valamire ott az üres képrámák előtt, melyekből biztosabbnak látszó vidékek felé vitte egy megrakott szekér az ősoket? Nem volt elég a tegnap délután, az esti találkozás a híd előtt, ezek az áruló pillanatok?

Nem akartuk észrevenni őket, ő sem, én sem, történetekbe menekültünk, én az enyéimbe, ő az övéibe; mit érdekel engem Caspar, Herbert és a többi Güstrow, milyen az érzés egy tengeralattjáróban, mit szednek bimbójukban zanzibári fekete kezek?

Nem volt minden mindennél világosabb?

Mi? Mi nem volt mindennél világosabb?

A lányra nézett. Arca a párnán ott, ahol az ő feje volt, balkarja öleli a semmit, keze markolja a fehérén villanó párna csücskét, ahová már odaért

* Megjelent az Új Látóhatár 1989. évfolyam 4. számában.

a kancsót kikerült gyertyaláng. Nem, talán mégis csak jobb, ha nem gondolok arra, ami mindennél világosabb.

Arcára száradt a hab. Szappanozott újra, majd kezébe vette a zsilettet. A penge döccent egyet. Voltaképpen hagyhatnám, a kutya sem venné észre az állam alatt. Dusán hagyhatná. A feketék csak akkor hagyhatnák, amikor megöszültek. Api.. Api most már nyugodtan kihagyhatott egy napot. Otthon, nem Pesten. Api utálta a borotválkozást. Az Úristen ezt adta nekünk havibaj helyett, mondta. Na, gyerünk újra az áll alá.

A penge ismét döccenve csúszott át a sörtéken. Mint egy megátalkodott század védelembe ásva, olyan ez itt a toroknál. Kicsit oldalt és még feljebb fordította a fejét, hogy a meghúzott bőr jobban kedvezzen az élet felejtő pengének és egyben kikerüljön egy homályt, ahol leválhatott hátul a foncsor. Észrevette a képet. Meresztette szemét, mert karja mozgásával ide-oda libbent a gyertya lángja, csak akkor látta a remetét a barlang előtt, amikor felkígyózott a láng: az ég felé fordított szempárt, az arcot, a magas, fehér homlokot, a gyér haját és zilált szakállt, az imára kulcsolt kezek is kivillantak a sötétből az oltalmat adó barlang fekete szája előtt. Nem szent – ezt már a terepszemlés délutánon megállapította volt – feje felett nem ragyog glória. Felszisszent. Megvágta magam. Nem figyelek oda. Ebből elég volt. A lányra nézett. Alszik. Lemosta arcát. Óvatosan, nem lögybölte magára a vizet.

Kopogás.

Ez Jóska lesz. A törülközővel szárítgatta arcát, míg megkerülte a kádat, asztalt, székeket. Réssre nyitotta ki az ajtót, mutatóujjával a szája előtt.

– Na mi van, Jóska?

– Hét óra, zászlós úr – suttogta Jóska vissza. Egy csuporban forró víz gőzölgött a kezében. – Jó reggelt kívánok.

– Újság? Neked is jó reggelt, Jóska.

– Az őrnagy úrék mentek el az imént a város felé. Ez nem kell?

– Már borotválkoztam. Várj. Amúgy is le kell mennem. Magamra kapok valamit.

Pizsamájára kanyarította a mentét. Lopva a lányra nézett. Jól van, alszik. Az ajtót halkán becsukta maga mögött.

– Kivel ment el az őrnagy úr? – kérdezte a lépcsőn lefelé. – A Rosendorpf kapitány úrral?

– Azzal, meg a lovászokkal. Suba őrmester úr volt még velük.

– Beszédjükre ébredtem fel. Felhallott. Meg a paták hangjára. Felfagyott hajnalra?

– Fel. De nem hetet mondott a zászlós úr, hogy költsem?

– Annyit. Csikós őrmester úrnak mondtam, nem leszek ott zaboláson. Leértek. Petróleumlámpa világított a stelázsin.

– Ha – kezdte habozva Jóska, mire Imre megállt – ha sükségre akar menni a zászlós úr, akkor várni kell. Az öreg van bent.

– A fene egye meg. – Imre a stelázsihoz lépett. – Gyere csak ide a világossághoz, tedd le azt az edényt. Töröld meg az arcom, még mindig vizes. De vigyázz.

– Jól megvágta magát a zászlós úr. Az álla alatt is.

– Ne bánts, ahol vérzik. Foltos lesz a törülkőző.

– Az már az. Timsó kellene rá.

– Fent felejtettem. Mi van a disznóval?

– Hát ezek már mehetnének a disznó felől. Alig maradt hátra valami, amikor hazajöttem.

– Kaptatok valamit? Azért kerül ki, ahol vérzik.

– Megettük a vérit, jó hagymásan. Volt süthús, leves mindenkinek. Nem túl sok kolbászt csináltak, a java húst lesütötték, zománcos bödönökbe rakták és leöntötték forró zsírral, hogy ellepje. Nagy prédaság ment ott, zászlós úr, a kutyának adták azt a szép tüdőt. A májat legalább elvitte a szomszédba az őrmester úr a fejjel, lábbal együtt. Tessék csak feltartani az állát, zászlós úr. Jól van, megvagyunk.

– Te mikorra keveredtél haza?

– Az a csúf fekete kakas már itt kapirgált az istálló mögött. El is találtam, a szárnyatövit érte a kő, mégis elszaladt. A lidércet nem lehet megölni, zászlós úr. A munka? Nem bántuk azt, egy kicsit olyan volt, mint otthon. ·

– Ide figyelj, Jóska. Megkeresed Tapodi szakaszvezető urat, megmondod neki, itt csatlakozom hozzájuk a ház előtt. Aztán elmegy Szabjár hadnagy úrhoz, kimentesz, hogy nem voltam parancson. Hazajössz, aprítasz egy kis fát, felviszel két kosárral. Aztán feküdj le aludni. Ha valami van, felköltetlek, érted?

Jóska összecsapta bokáját és elviharzott. Ahogy kinyitotta az ajtót, Imre látta, világosodik. Persze, februárba léptünk, hosszabbodnak a napok.

– Azt az agancsot nézi, Herr Oberfahnrich – hallotta hirtelen Herr Jargelin hangját, amint közeledett. – Akkor löttem, amikor Itáliában volt oda a gróf úr Heinrich fiával és őzhúsrá vágott a grófné. Schedowitznak volt tavalay répája, ahol löttem, mert erdő volt ott is, a grófé, szép szálas fenyők.

Imre valami dicséretformát mondott, Herr Jargelin elköszönt.

Végre szabad a gazda. Jó sokáig trónolt bent az öreg.

*

– Én majd megmosakszom a konyhában, elkészítem a reggelit, felteszem a kávé. Cikória, nem baj? Más nincs. Előbb merjük ki a fürdővizet, itt a veder, a konyhában kiöntheted a lefolyón. Hogy aludtál?

– Olyan jó volt veled.

– Hagyd ezt, jó? – kacagott fel Barbara és bevetni kezdte az ágyat.

– Jóska hozhatna fel egy kis fát, ezt is a konyhából hoztam. Rettenetesen nagy ez a szoba, hamar kihűl. Fordulj csak meg! Micsoda maskarában állsz itt?

– Ezt kaptam magamra, amikor Jóska kopogott. Elküldtem Tapodihoz, ha jönnek csapdát ásni, itt csatlakozom hozzájuk. Szóltam neki, hoz fát. Mesélte, Schedowitzéknál feldolgozták a disznót.

Barbara, kezében a takaróval, ránézett.

– Mi lelte az arcodat? Megvágta magad?

– Semmi. Már beszáradt.

– Gyere ide az ablakhoz. – Barbara a komódhoz szaladt vattáért, jódért. – Mutasd csak. De csúnya.

– Szisszentem. Arra ébredtél fel?

– Nem, nem a hangodra. A hiányodra. Keresett a kezem és nem voltál velem. – A pamacsnyi vattára borította a jódos üveget.

– Jaj, hagyjál most. Jól megvágta magad. Fáj?

– Most itt vagyok veled. Nem, nem fáj, csíp egy kicsit. Rossz a pengém, kevés van.

– Emeld fel a fejed.

Barbara, mint iskolásai a pacát, úgy itatta fel a két sebet. Rányomta a nagyobbra, az áll alatt. Így maradtak. Aztán enyhült a nyomás és Imre, még mindig felfelé bámulva a lány mellét érezte mellén, bimbói keményét, ahogy hozzá simult.

– Maradj még – mondta – maradj még.

– Mit nézel ott – kérdezte Barbara, összehúzva magán a pongyolát.

– Azt a metszetet fönt, amíg babráltál rajtam. Tetszik.

– Céliától kaptam. Beszaladok a kastélyba, amíg te oda vagy. Casparnak maradhatott még pengéje. Hacsak Mareknek nem adta Jolanta.

– Schedowitzékhez is menj el.

– Igen. De kérlek, ne állj itt, merd ki, vidd ki ezt a sok piszkos vizet, én is meg szeretnék mosdani, de nem tudok, amíg te lábatlankodsz a konyhában. Es öltözz föl, nem szeretlek ebben a maskarában.

Barbara fölvette az utolsó párnát, hogy a többi mellé dobja. Elvétette, magasabbra sikerült, a kép leesett vele.

– Mutasd csak azt a képet. – Imre megállt a vödörrel. – Igen, ez egy nagyon jó metszet.

– Persze, hogy jó. Caspar ágya fölött volt. Amikor meghalt, Célia nekem adta. Az ápolásért. Caspar nagyon szerette. Valahol Nápoly mellett vette, amikor Heinrichhel arra jártak, egy összevissza boltban, hogy legyen egy emléküik az útról. Hazafelé megálltak Berlinben, Casparnak volt egy barátja Dahlemben, az megbecsülte. Kisült, hogy egy Salvatore Rosa.

Imre letette a vödört, kezébe vette a képet.

– Ki volt az a ...

– Salvatore Rosa.

– Ismernem kellene?

– Kismester. Színész is volt, költő is, festő is, rézbe is metszett. Csavargott Olaszországban, aztán vénségére megállapodott Rómában. Tizenhetedik század.

Imre az ablakhoz ment. A képet vizsgálta. Lám egy fa is van, a barlang fölé hajlik az ága. Szikla az égbe néző vezeklő előtt, arra támasztja imádkozó két kezét. Alul, a jobbsarokban szignó. Kunkori, nagy S betű, vonala két végében talpacskák. Az S közepén kis R, jobb lába kacskaringóban. Az egész kép kicsit kicsinált; a zord vidék, a rajongó vénember a barlang pokolfeketéje előtt. Mesterkéltséget melódráma. Mégis, szépet metszett a kismester. Üzen is valamit. Miért akasztotta ágya fölé Caspar von Güstrow?

– Vedd ki a rámából – mondta és visszaadta a képet. – Vidd magaddal. Szükséged lehet rá.

– Szükségem?

– Megszorulhatsz. Csak el ne kótyavetyéld.

Barbara ellépett a kádtól, melyben szürke, fakó mozdulatlanságban állt az esti fürdés szappanos vize, el a spanyolfal mellé. A bevetett díványra dobta a képet.

– Jaj, haladjunk már valamire. Merd ki a kádat, vidd a vödört, öltözz föl. Meddig álljak ebben a slafrokban?

*

Amikor Barbara belépett a reggelivel, már eltűnt a kád, a mosdót is eltakarta a helyére húzott pávás paraván és Imre, felöltözve, éppen sárga fűzős csizmáját húzta, azt a párat, amelyben a vonattal gyalogolt, mert könnyen esett benne a járás. A kályhában égett a tűz, körülötte már érzett a meleg.

– Megsütöttem a májat – csicseregte Barbara és letette a tálcát az asztalra. – Megéhezhetsz a csapdáknál. Frau Jargelintől kértem egy kis vajat, majd megadom, ha visszajöttem Jolantától. A kenyér száraz, megpirítom, ha akarod.

– Jó lesz így is. Minden remek. – Imre felkelt, Barbara gyorsan csészét, tányért tett az asztalra, vajat, kosárkában kenyeret, egy befőtt üvegben lekvárt.

– Málna – mondta Barbara. – Az erdőben szedtem nyáron. Várj, mindjárt hozom a májat.

Imre az asztalnál ült, amikor Barbara megérkezett a májjal.

– Jolanta azt mondja, ez lengyel recept, így hagymával pirítva, de anyám is így csinálta, így ették Sziléziában. Lehet, a lengyelektől tanulták. Maradt tegnapról törtkrumpli, passzol hozzá. Itt az ecet is, ha azzal jobban ízlik, Theo úgy szerette. Töltsen ki a kávé? Jó étvágyat.

– Neked is. Nálunk is így csinálták Magyarországon. Apám nagyon szerette. Elég, elég, mi marad neked?

– Nem szoktam reggelizni, csak kávé. Elgurulnék. Könnyen hízom.

– Leadod hamar. Szükséged lesz tartalékra. Finom, nagyon finom. Talán egy kis sót kíván.

– Előtted van. Nem, az a bors, a másik. Anyám mondta, megkeményedik a máj, ha akkor sózzák, amikor sül. Jó, veszek még egy kicsit.

Ettek. Miklósnak akkoron sok máj adatott vala, emlékezett Imre és azon törte a fejét, hogy a bajvívás előtt ette vajon Toldi azt a májat, vagy miután végzett a csehvel. Mindegy. Dülőre kell vinni ezt a dolgot, ezek fél óra múlva jönnek. Lehet, még előbb.

– Schedowitzék készen vannak a disznóöléssel – kezdte és új májdarabot szúrt a villájára. – Egész éjjel dolgoztak, mesélte Jóska.

Barbara hallgatott.

– Sötétedéskor indulnak.

– Tudom – mondta Barbara.

– Ideje lenne valamit tenni az ügy érdekében.

Barbara letette a villát. Ránézett.

– Sohasem mondtam, hogy elmegyek innen. – A hangja halk volt, a szeme fényes.

– Azt sem mondtad, hogy maradsz. – Imre kezében félúton megállt a villa. – Nem tudlak megtalálni többé, ha itt maradsz.

– Mondtam neked, nincs hová mennem. Anyám nélkül Stetti is idegen.

– Nekem az egész ország idegen. A te országod. – Neked ott van az osztály. Olyanok vagytok, mint egy nagy család. Ahová mentek, veletek

megy egy kis Magyarország. Nekem ez a falu lett a hazám. A Güstrowok nélkül is. Az emberek, a gyerekek. Most látom, mennyire hozzám nőttek és mennyire hozzájuk nőttem én. Ha jönnek, az iskolában leszek, kezembe veszem a krétát és felírom a táblára: Isten hozott béke. Lengyelül.

– Hányan maradnak? Pali mesélte, tegnap megint búcsúzott a paptól két család. Schedowitzék is mennek. Schedowitzék után a többi Schedowitz. Ki marad az iskolában veled?

– A hűségesek. Akik nem tudják itt hagyni ezt a földet, mely kenyeret adott, a kertet, azt a pár gyümölcsfát, az erdőt, melynek gombáját, málnáját, szedrért szedték, a házat, ahol egyszer fészket rakott a boldogság. A hűségesek gyerekei az osztályban lesznek velem. Es ti is maradtok. Kaptok lőszert, fegyvert. Itt maradok veled.

– Szétszór minket a háború vége. A fogság, halálok; ki tudja mi jön, ha jön a béke. Ha megyünk, ha maradunk és megúszom, megtalállak a fogság után. Johanniskirchenben vársz, vagy vár egy üzenet. Csomagolj. Nem tudod, mi lesz itt.

– Egyél, Imre. Kihűl az ételed. Hagyjuk ezt.

– Nem hagyjuk. Ne odázd, ne térj ki előle. Eddig egyebet sem csináltál, mint kitértél előle. Egy negyedóránk, ha maradt. Mindjárt jönnek ásóval, lapáttal, hogy legyen hol védeni a falut. Herr Schedowitz indul délután. Nekünk kihozza a konyha az ebédet, nem tudom mikorra keveredek haza.

– Kitöltöm a kávé. Te még mindig nem érted.

– Nem, nem értem.

– Elmondom Caspar halálát. Akkor talán megérted.

– Nem érdekel Caspar halála. Nincs időnk.

Barbara kitöltötte a kávé. Mintha mosolygott volna.

– Ezt még el kell mondanom neked.

Imre nem nyúlt a kávéhoz.

– Szépen süttött a novemberi nap. Caspar jól volt, vidám, fel akart kelni, felöltöztette Marek. Vigyük ki a szalviagrupphoz, ki a napra az ezüstfenyő elé. Körülraktuk párnával, lábát betakartuk azzal a könnyű skót pléddel, melyet nagyon szeretett. Leültem mellé a padra, kérte, olvassak. Boldogan tettem, nemcsak azért, mert jobban volt, de azért is, mert végre visszakerültek a könyvtárba Paul Fleming, Opitz, Johan Klaj versei, ezek a kétségbeesett siránkozások a harmincéves háborúból, és Mörrike fiatalkori versei léptek helyükbe. Azt hoztam ki magammal, azt a kis kék kötetet, ami ott van a sapkád alatt a komódon, azt olvastam tegnap este is, amikor vártalak. Szerette Mörikét, ezt a világtól elvonult, félénk költőt,

Caspar azt mondta, verseiből kimuzsikál a falu békessége. A *Hajnalban-t* olvastam, azóta megtanultam, elmondom neked.

- Nincs rá időnk.
- Rövid. Jó?

Szemem már nem hűsíti álom,
A nap áttört a határon,
Szűk szobám ablakán.

Zavart elmém borzolja még,
Kételyek közt elvész a szép,
Lidércet fabrikál.

- Félelem, kín,
Ne bántson többé, lélek!
Örülj! Hisz ott, odakinn
A harangszó is felébredt.

És ahogy olvastam, kilépett a páva az ezüstoffenyő alól. Rikoltott. Csúfan szól ez a szép madár. De Casparnak szép volt a csúf szó, szeme csillant, szerette. A tyúkok mind elhulltak kakasuk mellől, tojásukat róka ehette meg, vagy meddők voltak, nem kelt ki belőlük csibe. Ez jött ki, ez az utolsó, illegve, büszkén, legyezősen bontotta ki tollai híjas, smaragdos díszét. A halhatatlanság madara is, nemcsak a miénk, mondta Caspar, mert tollait visszanyeri, ezért áll a feltámadott Krisztus mellett egyes középkori képeken.

- A hiúság madara, én így tudom – mondta Imre.
Barbara rá sem hederített.

– Caspar azt mondta, hogy újra kinőnek a boldogság tollai, ha megjön a béke; újra szép lesz az élet. De maradnunk kell, mert mindenütt másutt idegen, tollatlan marad az ember, ha már volt egy hely, ahol boldog volt, egy hely, amit szeretett.

– Nem igaz. Ernő bátyám boldog a pampákon, azért ment vissza, azért nem jött többé haza. Es mást nem mondott? Nem mondta, Herbert hazajön, te maradj, ments morzsákat, ments amit tudsz, neki és neked?

– Nem mondta. Herbert? Nincs róla semmi hír. Nem leszek hála mátká. Ezt megtanultam. Elveszhet minden, leszek morzsátlan egy szál ruhában, de nekem ez a falu a hazám, az a hely, ahol boldog voltam, a hely, amit szeretek.

– Beássuk magunkat. Semmi sem marad. Romhalmaz falu, kastély. Üszkös falak.

– Casparnak annyit mondtam, maradok. Mosolygott. Kezemre tette fáradt, öreg kezét. Olvastam tovább. Csendben volt, kalapja szemére csúszott. Felálltam, melléje tettem, a padra Mörikét.

Lábujjhegyen visszasiettem a házba. Célia éppen kesztyűjét húzta fel a hallban, a fiúk ünneplőben mellette. Vasárnap volt, szólt a harang, mondtam, mehetnek nyugodtan, elaludt. Jolanta a konyhában volt, mondtam, tanulnék lengyelül. A nyakamba ugrott. Csak akkor szaladtam ki, amikor hirtelen beborult az ég.

A szék. Oldalra billent fej, széke mellett az elgurult kalap. Szaladtam.

A könyv ölében, nyitva. A szeme is. Egy sugár áttört a felhőhatáron, arra, a napra irányult, megtört kék szeme. Lezártam.

Monadtad, még nem láttál holtat. En igen. Anyám után ő volt a második. De ő nyugodt, nem torzította el arcát a kín.

Barbara felállt, a tányérokra a sok maradékot a serpenyőbe seperte. ...
– Azóta tanulok lengyelül. Jolanta adta a könyveket. Szépen haladok, azt mondja. Rémes, alig ettél.

– Mert ígérted, azért?

– Itt voltam boldog.

– Azt hiszed megment csorba lengyeled?

– Ez mind lengyel lesz itt. Minden, ami innen van az Oderán.

– Lengyellé válik a stettini lány?

– Nevem nem német, nevem Mütterin. Az anyám német volt, de álmában ma is lengyelül beszél az apám.

– És én németül. Olykor. Számít ez? Az anyám osztrák, apám velencei nagyanyja miatt nem lett kamarás. Dini bácsi, a nagybátyám, addig fityeggett facéran a nagyvilágban, amíg aztán elvette Májer Hortenziát. Méricskéljük vérünk, sejtjeink anyagát? Hat meddig tart még ez az örület? Zsidó volt a legjobb barátom, költő, ki tudja hol van most a puskások között? Imi, érezni, csak magyarul tudott. Vajon él-e még? S ha elkaparták egy útszélen, hősi halott lesz ő is, a többi is, akárcsak mi itt egy pomerán faluvégen: a Krizsán őrmesterek, a Holuba Lacik, a Pirschen őrnagy urak, Tarchevich Dusánok, meg Csikósok, Tapodik, Kiss Pumik, Semjének, az egész itt rekedt társaság. Vagy, ha a szerencsénk nagy, ha nem harapunk a fűbe, jobb sors vár reánk egy messzi táborban, ahol alig süt a nap? Tanulsz lengyelül? Ez megment, azt hiszed? Menj, menj el, amíg lehet.

– Ez nem tarthat már soká. Vége lesz hamar. Ide már úgy jönnek, hogy nem lesz semmi baj.

– Vége? – kiáltott fel Imre. – Vége? Hamar? Hát nem tanultál semmit, hát nem látod? Végsőkéig harcol *ez* a híres vezér, az utolsó talpalatnyi földig, az utolsó emberig! Azt hiszed, megment az Isten hozott béke a táblára írva, megment Jolanta, a te tört lengyeled, neved? Elkezdenek *ezek* etimologizálni, amikor ideérnek? Ezek győztesek, ezek most visszaadnak mindent, minden vereséget, megalázást, éhséget, fagyott lábakat, elpusztult falut, felégetett várost, mindent. Mindent, mert csak megverni lehetett őket, legyőzni soha, és ez a sok egybegyűlt tiprás, fájdalom, halálok, szenvedés most végre kibomolhat, szabad utat nyerhet a bosszú, itt az ellenség földjén. Akin tudják, kitöltik. Tudod mit üvöltött a hangszóró a Pripjetben? Hogy már közel vagyunk, hogy már csak néhány kilométer és akkor nem kímélünk senkit, semmit. Vágjátok ki az anyjából a gyereket.

– Németül? Nem, ne mondd, kérlek, ne mondd.

– Oroszul. A katonáiknak. Egy ellentámadásnál, mert akkor még ilyen is volt, a Wehrmacht kezébe került egy ilyen lemez. Pumi mesélte, átküldték hozzánk is, recsegősre játszva, hogy okuljunk belőle. Rábay Tóni tudott tótul...

Barbara kezébe temette az arcát.

– Ne, hallgass, ne mondd tovább.

– Mondom, mert nem érted a rendes beszédet. Ha tudnád ...

– Nem akarok semmit se tudni. Ne tedd még nehezebbé ezt a keserű életet.

Mintha nóta hallott volna messziről. Imre fülelt. Nem, semmi.

Felállt. Barbarához lépett, a vállára tette a kezét.

– Pakolj be szépen, menj.

Barbara felnézett. Keze kezét válláról a mellére húzta.

– Es veled mi lesz?

– Mint a többivel. Megsegít minket az Isten.

Most felhangzott a nóta. Messzi lehettek még, de Imre ismerte.

Az lesz majd a betyárosabb élet,

– Engem is. Akkor is, ha nem megyek el.

– Egy halottnak is semmis az ígéret, ha jelet mutat az Isten.

– Jelet?

Ha a huszár szőke kislányt szeret.

– Jelet neked is, nekem is. Hogy megtaláljuk egymást. A jel Herr Schedowltz. Este felvesz a szekere. Nézz rám, Barbara. Jönnék, én megyek.

– Nem vagyok szekfű, akit tárcádba rejthetnél, mint a mesebeli királyfi.

– Szekfű? Nem értem.

Szőke kislány fehér lába szára,

Barbara felkelt, elengedte Imre kezét, az lecsúszott róla. A ládához ment, a kendervászon teritőről fölvette az egyik könyvet.

– Itt van. Grimm meséi. A Szekfű elé tettem jelet. Olvasd, ha lesz rád időd odakint.

– Elkezdtem. Az első este, de elaludtam. Mi van benne? Mennem kell, megyek.

– Csak így, búcsú sincs?

Imre gyorsan magához vonta. Barbara hozzásimult, asszonyosan, puhan. Aztán elengedte, rohant lefelé a lépcsőn.

Ráhajlik a huszár derekára.

– Tapodi!

– Parancs' De jó, hogy jön a zászlós úr.

– Valami más nótát, Tapodi.

– Vargyasi Kiss zászlós úr izeni, hogy jön a második csoporttal, a németek után. Beszélni akar a zászlós úrral. A Nyíregyházi kaszárnya jó lesz?

– Jó lesz, Tapodi.

– Nóta állj! – kiáltotta Tapodi. – *Messze van a nyíregyházi kaszárnya* az új nóta. Értjük elől is? Zimankós időnk lesz, zászlós úr. Csak havat ne hozzon a szél.

Tartalom

Új Látóhatár 1980. évfolyam

Miklós Adám	
Apádra ütsz.	8
Domahidy András	
A Kariatidák nem tartottak semmit	18

Új Látóhatár 1981. évfolyam

Monoszló Dezső	
A jelentés	46

Új Látóhatár 1982. évfolyam

Sárközi Mátyás	
Tündérmesék	59

Új Látóhatár 1984. évfolyam

Beier László	
Mit ér a kutya, ha kóbor?	64
Sztáray Zoltán	
Az arany Patek	68
Krinszki Gyula	
A gyilkos?	81
Ferdinandy György	
Fekete karácsony	86
Ifj. Thury Zoltán	
Hazafelé	92
Sztáray Zoltán	
A pókos kislány	103
Bödöcs Pál	
Fegyverszünet	111
Csonka Lajos	
Az utolsó nap	121

Új Látóhatár 1986. évfolyam

Thury Lajos	
Száz milliárd élet	128

Új Látóhatár 1987. évfolyam

Ifj. Thury Zoltán	
Az aratási szabadság	147
Monoszló Dezső	
Marienbadba egyedül	155
Thury Lajos	
A küldetés	164
Szathmáry Lajos	
A csirke	174
Czigány Lóránt	
A tizenkettedik mókusszezon	182
Görgey Guidó	
Az már a történelemé	185
Györfly Konrád	
Felszabadulási novella	190

Új Látóhatár 1988. évfolyam

Ifj. Thury Zoltán	
Az új világ	196
Sztáray Zoltán	
A homokvár úrnője	213
Csepelyi Rudolf	
Fától–fáig	228
Zalán Magda	
Hangszál	232

Új Látóhatár 1989. évfolyam

Ferdinandy György	
Tanulmányúton	252

Ifj. Thury Zoltán	
Váratlan látogató	266
Csiky Ágnes Mária	
Villa Carlotta	278
Thury Lajos	
Éjszakai vendég	286
Ferdinandy György	
Tanulmányúton	290
Ferdinandy György	
Tanulmányúton	305
Domahidy András	
Hej páva, hej páva	319

Az 1945 utáni népi emigráció Európában maradt tagjai 1950 novemberében indították útjára a Látóhatár című irodalmi-társadalompolitikai folyóiratot, amely negyven éven keresztül meghatározó fóruma volt a nemzeti gondolat, az értékes, minőségi emigráns irodalom megjelenésének.

A folyóirat felvonultatta hasábjain a magyar emigrációs szépírók és közéleti gondolkozók színe-javát. Szélesre tárta a lap oldalait mindenki előtt, aki magyar nyelven kívánta megfogalmazni mondandóját, akinek volt közölni valója, s bátorsága annak elmondására. Egyetlen szempontot tartottak mindig szem előtt: a mondandó minőséget hordozzon magában. Minőséget nyelvezetében és stílusában, és minőséget tartalmában. Előre vigye a magyarság ügyét a szabad, demokratikus Magyarország megteremtésében.

A folyóirat negyven esztendő alatt több mint húszezer oldalnyi terjedelemben jelent meg. Állandó rovatot biztosított az emigrációba kényszerült költőknek, íróknak.

Sorozatunkban a Látóhatár – Új Látóhatár-ban publikált elbeszéléseket gyűjtöttük csokorba, s tárjuk az érdeklődők elé. A negyven évfolyam során majd kétezer oldalnyi írás jelent meg.

Tekintettel a hatalmas terjedelemre, négy különálló kötetben tesszük közzé az alkotásokat. Bizonyosak vagyunk benne, hogy az irodalom iránt érdeklődők sok-sok érdekességet találnak a kötetekben, eddig ismeretlen szerzőkkel és alkotásokkal találkoznak, kitérülnek előttük egy új literatúra, a száműzetésbe kényszerült irodalom világa.



9786158018043